

การสื่อความหมายและการรับรู้จากนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ :
กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่



วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2546

ISBN 974-04-3355-3


ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

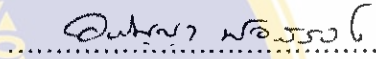
การสื่อความหมายและการรับรู้จากนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ :

กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่


.....

นายเชตชาติ หิรัญโร

ผู้วิจัย


.....

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อภิญญา บัวสรวง

ศศ.บ., M.A.

ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์


.....

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงพร คำนุณวัฒน์

นศ.บ., M.A.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์


.....

อาจารย์กชพร หัสติน

สถ.บ., M.F.A.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์


.....

รองศาสตราจารย์รัศมีคารา หุ่นสวัสดิ์

Ph.D.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย


.....

อาจารย์พรทิพย์ อุกุรัตน์

ศศ.บ., ศศ.ม.

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

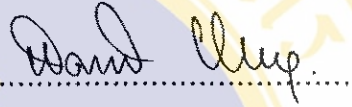
การสื่อความหมายและการรับรู้จากนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ :

กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

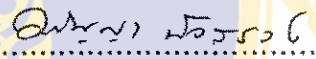
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา

วันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2546



นายเชิดชาติ หิรัญโร

ผู้วิจัย



ผู้ช่วยศาสตราจารย์อภิญา บัวสว่าง ศศ.บ., M.A.

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์



ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงพร กำภูวณิชช์ นศ.บ., M.A.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์



อาจารย์กชพร หัตถดิน ศศ.บ., M.F.A.

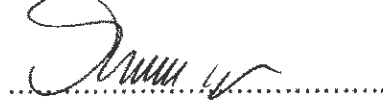
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์



อาจารย์ชีวลีทิพย์ บุญเกียรติ

ศศ.บ., MAITRISE D' ETHNOLOGIE

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์



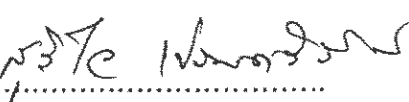
รองศาสตราจารย์ รัศมีดารา หุ่นสวัสดิ์

Ph.D.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหิดล



รองศาสตราจารย์ สุวิไล เปรมศรีรัตน์

อ.บ., อ.ม., Ph.D. (Linguistics)

ผู้อำนวยการ

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท

มหาวิทยาลัยมหิดล

กิตติกรรมประกาศ

ขอมอบคุณูปการที่ปวงจากความสำเร็จในการวิจัยครั้งนี้ทั้งให้แก่การพัฒนาพิพิธภัณฑสถานและองค์กรทางด้านศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทย เพื่อจรรโลงสังคมไทยให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

ขอขอบพระคุณและรำลึกถึงพระคุณของอาจารย์ทุกท่าน ทั้งในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผศ.อภิญา บัวสว่าง, ผศ.ดวงพร คำคุณวัฒน์, อ.พรทิพย์ อุษุภรัตน์, รศ.เสาวภา พรศิริพงษ์ อ. Megan Sinott, อ.ดร.ลักขณา คาวรัตน์หงส์ และอ.กรรณิการ์ สาตรปรง ที่ให้ความกรุณาในการสั่งสอน อบรม และให้ความรู้แก่ผู้วิจัย และขอขอบคุณคุณกชพร หัสดินและคุณชีวสิทธิ์ บุญเกียรติ ที่ให้ความกรุณามอบความรู้ที่มีค่าอย่างยิ่งและพิจารณาตรวจแก้ไขงานวิจัยนี้จนลุล่วงด้วยดี

ขอขอบคุณคุณปราโมทย์ กำทรัพย์ เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ และผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน รวมทั้งคุณอิสสระ เสวตามร์ อดีตหัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ ผู้ล่วงลับ

ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเพื่อนร่วมหลักสูตรพิพิธภัณฑศึกษาทุกคนที่ให้อำนาจใจและให้ความช่วยเหลือในการวิจัยในครั้งนี้ รวมทั้งเพื่อนร่วมงานที่มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติทุกท่านที่ช่วยเหลือในการปฏิบัติงานมาโดยตลอด

ขอขอบคุณพี่น้องและญาติในครอบครัวทุกคนที่ให้อำนาจใจและให้ความช่วยเหลือเสมอมา

เหนือสิ่งอื่นใด ขอมอบความดีทั้งหมดนี้ให้แก่แม่และพ่อของลูก

เชิดชาติ หิรัญโร

การตีความหมายและการรับรู้จากนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ : กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
เชียงใหม่ (AN INTERPRETATION AND PERCEPTION FROM EXHIBITION IN MUSEUM :
A CASE STUDY OF CHIANGSAEN NATIONAL MUSEUM)

เชิดชาติ หิรัญโร 4137640 LCCS/M

ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : อภิญญา บัวสรวง, ศศ.ม., M.A. , ดวงพร คำคุณวัฒน์, นศ.บ.,
M.A. , กชพร หัสดิน, สด.บ., M.F.A.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการจัดแสดงนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ เน้นหนักในด้านการออกแบบ
นิทรรศการและการตีความหมายของผู้จัดทำนิทรรศการ กับการรับรู้ของผู้ชมจากนิทรรศการ โดยจะนำผลการ
ศึกษาทั้งสองส่วนมาเปรียบเทียบกัน โดยใช้พิพิธภัณฑ์ถาวรของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่เป็นกรณีศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยผสมผสานกันทั้ง การศึกษาเชิงปริมาณ การวิจัยเอกสาร การสำรวจข้อมูลภาคสนาม
การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบทดสอบ และการสังเกตพฤติกรรม โดยมีขั้นตอนคือ 1) การศึกษาสื่อนิทรรศการ 2)
การศึกษาการออกแบบและการตีความหมาย 3) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของผู้ชม 4) การศึกษาการรับรู้ของผู้ชม

ผลการวิจัยพบว่าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่มีลักษณะเป็นพิพิธภัณฑ์ที่ผสมกันระหว่างหลายรูปแบบ
ด้านการออกแบบนิทรรศการและวิธีการตีความหมายนั้นมุ่งเน้นการนำเสนอประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลป
กรรมเมืองเชียงใหม่เป็นหลัก และมีเรื่องวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชนในเมืองเชียงใหม่เป็นส่วนเสริม โดย
เน้นวิธีการตีความหมายผ่านโบราณศิลปวัตถุเป็นสำคัญ การรับรู้ของผู้ชมนั้นพบว่ากลุ่มนักเรียนนักศึกษาในระดับ
การรับรู้ต่ำ กลุ่มผู้ชมวัยทำงานมีระดับการรับรู้ปานกลางถึงดี และกลุ่มผู้ชมอาวุโสมีระดับการรับรู้ที่ดี ทั้งนี้พบว่า
ผู้ชมทั้งสามกลุ่มมีระดับการรับรู้และมีความพึงพอใจต่อนิทรรศการในส่วนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชน
ในเมืองเชียงใหม่ มากกว่านิทรรศการส่วนประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปกรรมเมืองเชียงใหม่ ดังนั้นการวิจัยนี้
มีข้อเสนอแนะว่าแนวทางในการพัฒนานิทรรศการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ จึงควรเน้นรูปแบบและ
วิธีการตีความหมายที่เน้นให้ผู้ชมมีปฏิสัมพันธ์กับนิทรรศการ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ชมมีการรับรู้และความพึงพอใจต่อ
นิทรรศการมากขึ้น

คำสำคัญ : นิทรรศการ / การตีความหมาย / การรับรู้ / พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

231 หน้า . ISBN 974-04-3355-3

AN INTERPRETATION AND PERCEPTION FROM EXHIBITION IN MUSEUM : A CASE
STUDY OF CHIANGSAEN NATIONAL MUSEUM

CHERDCHART HIRUNRO 4137640 LCCS/M

M.A. (CULTURAL STUDIES)

THESIS ADVISORS : APINYA BUASUANG, M.A. , DUANGPORN KHAMNOONWAT, M.A. ,
KHOTCHAPORN HASADIN, M.F.A.

ABSTRACT

This research was a study of exhibition display in museum, focusing mainly on designing exhibition and the correlation between interpretation of museum curators and perception of visitors. Chiangsaen National Museum was used as the case study for the research.

In conducting the study, various research methods have been adopted including quantitative research, documentative research, field research, in-depth interviews, questionnaires and observing the behavior of museum's visitors. The research was done step-by-step starting from 1) the study of the museum's exhibition 2) the study of the displays and interpretation of the exhibition 3) the study of visitors' demographics and 4) the study of visitors' perception.

The research found that the exhibition at Chiangsaen Museum combines various topics in its presentation. History, archeology and arts are the major topics while the ways of living and local culture are additional sections. The survey on visitors' perceptions found that students have the lowest level of understanding, while the working groups have a middle level of understanding and the senior citizens have the best understanding. However, every research group explicitly showed more interest in the displays of local ways of living than in the exhibition of history, archeology and arts.

As a result, this research suggests that the way to develop Chiangsaen National Museum is to focus more on interpretation and improving the interactive methods and medias in order to enhance higher satisfaction and to create a better perception among the museum's visitors.

KEY WORDS: EXHIBITION / INTERPRETATION / PERCEPTION / CHIANG SAEN
NATIONAL MUSEUM

231 P . ISBN 974-3355-3

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ.....	ก
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
สารบัญแผนภูมิและแผนผัง.....	ฌ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของการศึกษา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	8
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
2. การทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย.....	10
2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย.....	10
2.1.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการออกแบบและการจัดแสดงนิทรรศการ.....	10
2.1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อความหมาย.....	29
2.1.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้.....	33
2.2 การทบทวนวรรณกรรม.....	39
2.3 แนวคิด การศึกษา และบทความเกี่ยวกับการวิจัยและวิเคราะห์ผู้ชมพิพิธภัณฑ์.....	43
2.3.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความรู้และความตระหนัก.....	43
2.3.2 การพัฒนาแบบทดสอบ.....	45
2.3.3 รูปแบบการเรียนรู้ในแนวคิดของ Brian McCarty.....	47
2.3.4 งานวิจัยเกี่ยวกับผู้ชมในพิพิธภัณฑ์โทเลโด.....	48
2.3.5 การศึกษาการรับรู้ของเด็กนักเรียนต่องานบริการการศึกษาในพิพิธภัณฑ์.....	49
2.4 กรอบแนวคิดในงานวิจัย.....	50

สารบัญ (ต่อ)

3. วิธีการวิจัย.....	51
3.1 การศึกษาเกี่ยวกับนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่	51
3.2 การศึกษาเกี่ยวกับการออกแบบและการสื่อความหมายของผู้จัดทำนิทรรศการ	52
3.3 การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่	54
3.4 การศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้จากนิทรรศการของผู้ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่	54
3.5 การวิเคราะห์ผลเปรียบเทียบและการอภิปรายผลการวิจัย	58
3.6 การนำเสนอผลการวิจัย	59
4. การสื่อความหมายและการออกแบบการจัดแสดงนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่.....	60
4.1 ประวัติความเป็นมาและการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่	60
4.2 แนวคิด การสื่อความหมาย และการออกแบบการจัดแสดงนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่	65
4.3 การจัดแสดงนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่	72
4.3.1 นิทรรศการที่จัดแสดงในอาคารจัดแสดงหลักชั้นล่าง	72
4.3.2 นิทรรศการที่จัดแสดงในอาคารจัดแสดงหลักชั้นลอย	86
4.3.3 นิทรรศการที่จัดแสดงในอาคารส่วนขยาย	90
4.4 การบริหารจัดการนิทรรศการในปัจจุบัน	119
5. การรับรู้ของผู้ชมจากนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่.....	122
5.1 เกณฑ์การเก็บตัวอย่างข้อมูล	122
5.2 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่	127
5.2.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเพศและอายุ	128
5.2.2 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับระดับการศึกษา	129
5.2.3 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับภูมิลำเนา	130
5.2.4 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับอาชีพ	131
5.2.5 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับระดับรายได้ปัจจุบัน	132
5.2.6 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับความสามารถและระดับทักษะในการใช้ภาษาไทย	133

สารบัญ (ต่อ)

5.3	ทัศนคติของผู้ชมที่มีต่องานพิพิธภัณฑ	134
5.3.1	ทัศนคติที่มีต่องานพิพิธภัณฑทั่วไป	134
5.3.2	ข้อมูลและทัศนคติในการชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน	136
5.4	ความพึงพอใจต่อนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน	138
5.4.1	ความพึงพอใจต่อนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถาน	138
5.4.2	ความพึงพอใจต่อนิทรรศการในแต่ละส่วน	139
5.4.3	ความคิดเห็นที่มีต่อองค์ประกอบของนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติเชียงแสน	141
5.4.4	ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดแสดงและสื่อนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติเชียงแสน	142
5.4.5	การประเมินความพึงพอใจต่อนิทรรศการโดยรวม	144
5.5	การรับรู้ของผู้ชมจากนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน	145
6.	การวิเคราะห์ผลการวิจัยเปรียบเทียบ.....	161
6.1	การวิเคราะห์การจัดแสดงนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน	161
6.1.1	การวิเคราะห์ในด้านปรัชญาและแนวคิดหลักของพิพิธภัณฑ	161
6.1.2	การวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหาของนิทรรศการและการสื่อความหมาย	164
6.1.3	การวิเคราะห์ในเชิงการออกแบบการจัดแสดงนิทรรศการ	167
6.2	การวิเคราะห์การรับรู้จากนิทรรศการของผู้ชม	170
6.2.1	ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง	171
6.2.2	ทัศนคติของผู้ชมที่มีต่องานพิพิธภัณฑ	172
6.2.3	ความพึงพอใจต่อนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน	173
6.2.4	การรับรู้ของผู้ชมจากนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน	175
6.3	การเปรียบเทียบผลการวิจัย	177
7.	บทสรุป	180
7.1	สรุปผลการวิจัย	180
7.2	อภิปรายผลการวิจัย	183

สารบัญ (ต่อ)

7.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนานิทรรศการถาวรของ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่	185
7.3.1 การแก้ไขปัญหาด้วยการใช้เทคโนโลยีการรับรู้	186
7.3.2 การแก้ไขปัญหาด้วยการใช้เทคโนโลยีการสื่อความหมาย	189
7.3.3 การแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการศึกษาวิจัยผู้ชมพิพิธภัณฑ์	190
7.3.4 การแก้ไขปัญหาด้วยการจัดกิจกรรมประกอบนิทรรศการ	190
7.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต	190
บรรณานุกรม.....	192
ภาคผนวก.....	195
ประวัติผู้วิจัย.....	204
Executive Summary	205

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. สรุปวิธีดำเนินการวิจัย	57
2. สรุปเนื้อหาและลักษณะเทคนิคการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่	118
3. สถิติผู้ชมเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ปีงบประมาณ 2540	123
4. สถิติผู้ชมเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ปีงบประมาณ 2541	124
5. สถิติผู้ชมเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ปีงบประมาณ 2542	125
6. สถิติผู้ชมเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ปีงบประมาณ 2543	126
7. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเพศและอายุ	128
8. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษา	129
9. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับภูมิลำเนา	130
10. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับอาชีพ	131
11. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับระดับรายได้	132
12. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับความสามารถและทักษะในการใช้ภาษาไทย	133
13. ทักษะคติที่มีต่อพิพิธภัณฑ์ทั่วไป	134
14. ข้อมูลและทัศนคติในการชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่	136
15. ความรู้สึกพึงพอใจต่อนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์	138
16. ความรู้สึกพึงพอใจต่อนิทรรศการแต่ละส่วน	139
17. ความรู้สึกไม่พึงพอใจต่อนิทรรศการแต่ละส่วน	140
18. ความคิดเห็นที่มีต่อองค์ประกอบของนิทรรศการในด้านต่างๆ	141
19. ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดแสดงและสื่อนิทรรศการ	142
20. ระดับความพึงพอใจที่มีต่อนิทรรศการโดยรวม	144
21. ระดับการรับรู้ของผู้ชมจากนิทรรศการ	148
22. การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนภูมิสถานเมืองเชียงใหม่	149
23. การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน	150
24. การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนศิลปกรรมเมืองเชียงใหม่	151
25. การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนเครื่องถ้วยล้านนา 1	151

สารบัญตาราง (ต่อ)

26. การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนเครื่องถ้วยล้านนา 2	152
27. การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนแม่น้ำโขง 1	153
28. การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนแม่น้ำโขง 2	153
29. การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนวิถีชีวิตชาวบ้าน 1	154
30. การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนวิถีชีวิตชาวบ้าน 2	155
31. การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนวิถีชีวิตชาวบ้าน 3	155
32. การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนวิถีชีวิตชาวบ้าน 4	156
33. การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนวิถีชีวิตชาวบ้าน 5	157
34. การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนวิถีชีวิตชาวเขา 1	157
35. การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนวิถีชีวิตชาวเขา 2	158
36. การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนศาสนาและความเชื่อ 1	159
37. การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนศาสนาและความเชื่อ 2	159
38. การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนศาสนาและความเชื่อ 3	160

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1. อาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ในปัจจุบัน	70
2. การจัดแสดงนิทรรศการส่วนภูมิภาคเมืองเชียงใหม่ ประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน	73
3. ภาพ Duratan ภูมิภาคเมืองเชียงใหม่	73
4. การจัดแสดงพระรัศมีพระเจ้าทองทิพย์	74
5. การจัดแสดงนิทรรศการส่วนเชียงใหม่สมัยก่อนประวัติศาสตร์	76
6. การจัดแสดงนิทรรศการส่วนเชียงใหม่สมัยก่อนประวัติศาสตร์	76
7. การจัดแสดงนิทรรศการวัดป่าสัก	79
8. การจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุจากวัดป่าสักในนิทรรศการวัดป่าสัก	79
9. การจัดแสดงพระพุทธรูปศิลปะเชียงใหม่ในนิทรรศการพระพุทธรูปศิลปะล้านนาเมืองเชียงใหม่	80
10. การจัดแสดงนิทรรศการพระพุทธรูปศิลปะล้านนาเมืองเชียงใหม่	80
11. การจัดแสดงนิทรรศการจารึกที่พบในเมืองเชียงใหม่และบริเวณใกล้เคียง	82
12. การจัดแสดงจารึกต่างๆ ในนิทรรศการจารึกที่พบในเมืองเชียงใหม่	82
13. การจัดแสดงนิทรรศการเครื่องถ้วยล้านนาในจังหวัดเชียงราย	83
14. การจัดแสดงนิทรรศการเครื่องถ้วยล้านนาในจังหวัดเชียงราย	83
15. การจัดแสดงนิทรรศการเครื่องถ้วยล้านนาในจังหวัดเชียงราย	84
16. การจัดแสดง Diorama การผลิตเครื่องถ้วยล้านนา	84
17. การจัดแสดงนิทรรศการในชั้นลอย ส่วนโบราณสถานที่สำคัญในเมืองเชียงใหม่	88
18. การจัดแสดงนิทรรศการในชั้นลอย ส่วนโบราณสถานที่สำคัญในเมืองเชียงใหม่	88
19. การจัดแสดงโบราณวัตถุ ในนิทรรศการ โบราณสถานโบราณวัตถุจากการขุดค้นทางโบราณคดี	89
20. การจัดแสดงโบราณวัตถุ ในนิทรรศการ โบราณสถานโบราณวัตถุจากการขุดค้นทางโบราณคดี	89
20. การจัดแสดงนิทรรศการแม่น้ำโขง	91
22. การจัดแสดงเครื่องมือประมงพื้นบ้านในแถบลุ่มน้ำโขง	91

สารบัญญภาพ (ต่อ)

23. การจัดแสดงนิทรรศการส่วนปลาบึก ปลาน้ำจืดยักษ์แห่งลุ่มน้ำโขง	93
24. การจัดแสดงเครื่องมือประมงที่ใช้ในการจับปลาบึก	93
25. การจัดแสดงนิทรรศการส่วนเชียงแสนในอดีต	96
26. การจัดแสดงนิทรรศการส่วนดนตรีพื้นบ้านล้านนา	96
27. การจัดแสดงนิทรรศการเรื่องเรือนล้านนา	97
28. การจัดแสดงเครื่องเงินล้านนา	97
29. การจัดแสดงนิทรรศการไทยวนแห่งเมืองเชียงแสน	98
30. การจัดแสดงเครื่องแต่งกายชาวไทยวน	98
31. การจัดแสดงนิทรรศการส่วนเรือนล้านนา เรื่องห้ายนต์	101
32. การจัดแสดงเครื่องเงินไทใหญ่ ในนิทรรศการไทใหญ่ จากเชียงตุงสู่ดินแดนแห่งอาณาจักรล้านนา	101
33. การจัดแสดงนิทรรศการไทลื้อ: จากดินแดนสิบสองปันนาสู่เชียงแสน เรื่องเครื่องแต่งกายไทลื้อ	102
34. การจัดแสดงนิทรรศการไทลื้อ เรื่องเรือนไทลื้อ	102
35. การจัดแสดงนิทรรศการไทลื้อ เรื่องตุงไทลื้อ	103
36. การจัดแสดงเครื่องมือในการทอผ้าของชาวไทลื้อ	103
37. การจัดแสดงนิทรรศการวิถีชีวิตชาวเขาในส่วนแม่แห่งบ้านธารทอง แผนที่กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขา และเครื่องแต่งกายของชาวเขา	109
38. การจัดแสดงนิทรรศการวิถีชีวิตชาวเขา จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ชาวเขาในจังหวัดเชียงราย	109
39. นิทรรศการอีโก้แห่งคอยสะโง้ และเข้าแห่งบ้านห้วยกว๊าน	110
40. นิทรรศการส่วนอีโก้แห่งคอยสะโง้ จัดแสดงเครื่องมือ เครื่องใช้ และเครื่องแต่งกายของชาวเขาเผ่าอีโก้	110
41. การจัดแสดงนิทรรศการเข้าแห่งบ้านห้วยกว๊าน ในเรื่องเทพภาพแห่งลัทธิเต๋า พิธีคว้างและพิธีตุ๋น	111
42. การจัดแสดงโบราณศิลปวัตถุเนื่องในศาสนาและความเชื่อของชาวล้านนา	111

สารบัญภาพ (ต่อ)

43. การจัดแสดงนิทรรศการความเชื่อและศาสนา ในเรื่องตุง : สื่อนำสิริมงคล 116
44. การจัดแสดงนิทรรศการความเชื่อและศาสนา เรื่องประเพณีสำคัญของชาวล้านนา 116



สารบัญแผนภูมิและแผนผัง

แผนภูมิที่	หน้า
1. การวางแผนงานการจัดนิทรรศการ ของวัฒนะ จุฑะวิภาต	18
2. ระบบการจัดนิทรรศการของคลีแลนด์ และ คิง	27
3. ขั้นตอนการดำเนินงานนิทรรศการของ Kathleen Mclean	28
4. กระบวนการสื่อความหมายตามแนวคิดของ Gary Edson และ David Dean	31
5. กรอบแนวคิดในงานวิจัย	60
แผนผังที่	หน้า
1. การจัดแสดงนิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่และแผนผังระบบการสัญจรภายในนิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่	71
2. การจัดแสดงนิทรรศการส่วนประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปกรรมเมืองเชียงใหม่	85
3. การจัดแสดงนิทรรศการส่วนวิถีชีวิตชาวบ้าน	105
4. การจัดแสดงนิทรรศการส่วนวิถีชีวิตชาวเขา	112
5. การจัดแสดงนิทรรศการส่วนศาสนาและความเชื่อ	117

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของการศึกษา

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าการศึกษานั้นเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญยิ่งสำหรับการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า เป็นเสมือนหัวใจของการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดเอกภาพและความเสมอภาคทัดเทียมกันในหมู่ประชาชน อีกทั้งยังเป็นดัชนีในการวัดคุณภาพของคนในสังคม หากประเทศใดสามารถที่จะให้การศึกษาแก่ประชาชนในทุกระดับได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันแล้ว ย่อมหมายความว่าคนในสังคมนั้นๆ สามารถที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองในด้านต่างๆ ได้ดีกว่าและสามารถมีหลักประกันในการมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าอีกด้วย ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นหน้าที่ที่สำคัญยิ่งของรัฐที่จะต้องให้บริการการศึกษาแก่ประชาชนในสังคมอย่างกว้างและทั่วถึงมากที่สุด

อย่างไรก็ตามสำหรับในกรณีของประเทศไทยนั้น ยังมีอุปสรรคในการกระจายการศึกษาให้แก่คนในสังคมเนื่องจากปัญหาหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านงบประมาณแผ่นดินสำหรับการจัดการศึกษาที่มีอยู่อย่างจำกัด ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรในวิชาชีพครูที่มีคุณภาพ ปัญหาสมองไหลในวงการการศึกษา ปัญหาความลำเอียงของการบริหารและกระจายการศึกษาในระบบราชการ ตลอดจนปัญหาความยากจนของประชาชนและความห่างไกลทุรกันดารของพื้นที่ ปัญหาเหล่านี้กลายเป็นสิ่งกีดขวางไม่ให้คนในสังคมทุกระดับได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ยิ่งไปกว่านั้นการศึกษาในระบบโรงเรียน (formal education) ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังกลายเป็นอุปสรรคในการสร้างสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาของชาติด้วย กล่าวคือ หลักสูตรการศึกษาในระบบโรงเรียนไม่สอดคล้องกับความต้องการและขาดความสัมพันธ์กับชีวิตของคนส่วนใหญ่ที่อยู่ในชนบท หลักสูตรส่วนใหญ่จัดทำขึ้นเพื่อคนในเมือง มุ่งสร้างค่านิยม ความหวัง และเป้าหมายที่สัมพันธ์กับชีวิตและการทำงานในเมืองมากกว่าชนบท และนอกจากนี้การศึกษาในระบบโรงเรียนจำกัดเรื่องเวลาและสถานที่ ต้องอยู่ในวัยเรียนจึงจะเรียนได้ ต้องจัดในสถานศึกษา ต้องเรียนเต็มตามเวลาที่กำหนดไว้ในตารางสอน และตามชั่วโมงที่กำหนดไว้ จากหลักเกณฑ์อันนี้จะเห็นได้ว่าเป็นการตัดโอกาสแก่ผู้ที่ไม่เคยเข้าโรงเรียนเลย (กชกร สังขชาติ, 2527: 1)

นักการศึกษาเริ่มตระหนักชัดขึ้นว่าการศึกษาในระบบโรงเรียนนั้นสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากและไม่อาจขยายออกไปได้ทันกับการให้การศึกษาแก่ประชาชนที่มีอัตราเพิ่มขึ้น การที่ต้องลงทุน

สูงในขณะที่มีทรัพยากรอยู่อย่างจำกัด นับเป็นภาระหนักและยุ่งยากแก่ประเทศในการขยายและเพิ่มโรงเรียนให้มากพอและกว้างขวางพอในการจัดการศึกษาแก่ประชาชน จึงจำเป็นต้องแสวงหาวิธีการใหม่ๆ ซึ่งเสียค่าใช้จ่ายถูกลงและได้ผลรวดเร็วขึ้นทำให้นักการศึกษาเริ่มหันมาสนใจรูปแบบการศึกษาซึ่งแตกต่างกับที่เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในระบบโรงเรียน เพราะถ้าหากยังคงติดยึดอยู่กับการขยายโอกาสของการศึกษาด้วยวิธีเดิม คือการขยายแต่โรงเรียนออกไปเท่านั้นแล้ว นอกจากจะไม่อาจเสียค่าใช้จ่ายในราคาแพงได้ตลอดไปแล้ว ยังไม่ทันกับการขยายตัวและอัตราการเพิ่มของประชากรที่ไม่ได้สัดส่วนกันอีกด้วย ผลที่จะตามมาก็คือจำนวนเด็กในวัยเรียนที่อยู่นอกโรงเรียนจะเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ (เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, 2521: 7) นอกจากนี้เยาวชนซึ่งอยู่นอกระบบโรงเรียนดังกล่าวแล้ว ยังมีประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งที่อยู่นอกระบบโรงเรียน และต้องการได้รับการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาตลอดชีวิตนอกโรงเรียน ได้แก่ เด็กในวัยก่อนเข้าเรียน กลุ่มที่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน ผู้ที่ต้องหยุดเรียนกลางคัน รวมทั้งผู้ที่จบการศึกษาจากระบบโรงเรียนและกำลังประกอบอาชีพอยู่อีกด้วย

เมื่อการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนของรัฐไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของคนในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น การศึกษานอกระบบโรงเรียน (non-formal education) จึงเป็นทางเลือกใหม่อีกทางในการให้บริการการศึกษาแก่คนในสังคมซึ่งมีหลากหลายรูปแบบและวิธีการ เป็นที่ยอมรับกันในวงการการศึกษาว่าการจัดการศึกษาจะต้องจัดควบคู่กันไปทั้งในและนอกระบบโรงเรียน และจะต้องเป็นการศึกษาเพื่อชีวิตและเป็นการศึกษาตลอดชีวิต (ธวัชชัย ผลเพิ่ม, 2523: 3) แนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการปฏิรูประบบการศึกษาซึ่งได้มีการกำหนดแนวทางการศึกษาของชาติใหม่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กล่าวถึงการจัดการระบบการศึกษาไว้ในหมวด 3 ระบบการศึกษา ในมาตรา 15 เอาไว้ว่า

“การศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

(1) การศึกษาในระบบเป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

(2) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่ยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

(3) การศึกษาตามอัชฌาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ

สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือทั้งสามรูปแบบก็ได้” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542: 9)

พิพิธภัณฑสถานในฐานะแหล่งของการรวบรวมความรู้ที่สำคัญจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่รัฐจะสามารถขยายโอกาสในการให้การศึกษาอันกระบวนและการศึกษาตามอัชฌาศัยแก่ประชาชนได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ และเป็นแหล่งที่สามารถเสริมสร้างความรู้ควบคู่ไปกับการศึกษาในระบบโรงเรียนได้เป็นอย่างดี ดังเช่นที่ในต่างประเทศหลายๆ ประเทศประสบความสำเร็จมาแล้วในการจัดบริการการศึกษาของพิพิธภัณฑสถานโดยความร่วมมือของโรงเรียน ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 25 ได้กำหนดหน้าที่ให้รัฐเอาไว้ว่า “รัฐจะต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑสถาน หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้กันอย่างอื่นอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542 : 14) ดังนั้นพิพิธภัณฑสถานจึงมีบทบาทและเป็นกลไกที่สำคัญต่อการปฏิรูประบบการศึกษาของประเทศให้ก้าวเข้าสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างแท้จริง

ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันในวงการวิชาการด้านพิพิธภัณฑสถานวิทยาแล้วว่าหน้าที่ในการให้บริการทางการศึกษา เป็นพันธกิจที่สำคัญที่สุดที่องค์กรพิพิธภัณฑสถานพึงตอบสนองแก่สังคมและประชาชน ในอดีตพิพิธภัณฑสถานยังไม่มีภาระเน้นในเรื่องการให้บริการการศึกษาแก่ประชาชน พิพิธภัณฑสถานในยุคแรกๆ จึงมีหน้าที่หลักในการเลือกสรรวัตถุที่สวยงาม และมีคุณค่าควรแก่การสะสม แล้วแสวงหาชื่อหาวัตถุเหล่านั้นมาเก็บรวบรวมจัดแสดงในที่ที่เหมาะสม และทำการอนุรักษ์ไว้ไม่ให้เสื่อมสลายหรือสูญหายไป ส่วนการให้ความรู้หรือการให้การศึกษา จะจัดให้สำหรับผู้ที่มีความสนใจในวัตถุเหล่านั้น หรือเข้าใจเห็นคุณค่า ซึ่งมักจะเป็นชนชั้นสูงในสังคม หรือผู้ที่มีความรู้ความสนใจเฉพาะสาขาวิชาซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด (ต่อจรัส พงษ์สาลี, 2541: 1) กลายเป็นสาเหตุที่ทำให้พิพิธภัณฑสถานไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง และค่อยๆ นำไปสู่ความแปลกแยกขององค์กรพิพิธภัณฑสถานในสังคมที่เรียกกันว่า ปัญหาพิพิธภัณฑสถานตายแล้ว หรือ “Dead Museum”

หน้าที่ในการให้บริการการศึกษาจึงกลายมาเป็นศูนย์กลางของการดำเนินงานตามพันธกิจที่มีอยู่ขององค์กรพิพิธภัณฑสถาน ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่ในการเก็บรักษารวบรวมวัตถุพิพิธภัณฑ (collections) หน้าที่ในการสงวนรักษาวัตถุ (preservation) หน้าที่ในการจัดแสดงนิทรรศการ (exhibition) ก็ล้วนแล้วแต่จะต้องให้รองรับและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการให้บริการการศึกษาเป็นสำคัญ ดังนั้นหัวใจของการดำเนินงานพิพิธภัณฑจึงมุ่งเน้นมายังการให้การศึกษาโดยตรง ความคิดที่ว่าพิพิธภัณฑสถาน มีหน้าที่ทางการศึกษานั้นเป็นความคิดที่เกิดขึ้นไม่นานนัก แต่การศึกษาของคนทั่วไปในปัจจุบันมีความหมายที่กว้าง ประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในความหมายของการศึกษาในปัจจุบัน ดังนั้นพิพิธภัณฑสถานทั่วโลกต่างให้ความสำคัญแก่งานการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป โดยถือว่าเป็นหน้าที่หลักของพิพิธภัณฑสถานที่จะให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุต่างๆ ที่พิพิธภัณฑสถานสะสมอยู่แก่ประชาชนให้ได้รับรู้และชื่นชมด้วย ถ้าพิพิธภัณฑสถานไม่ทำหน้าที่ในการศึกษาให้กว้างขวางแล้ว ก็จะเปรียบเสมือนเป็นเพียงคลังสะสมหรือห้องเก็บของเท่านั้น ดังนั้นพิพิธภัณฑสถานในปัจจุบันจึงต้องคำนึงถึงภารกิจทางการศึกษาให้มากขึ้นกว่าแต่ก่อนเพื่อให้เป็นสถาบันของประชาชนอย่างแท้จริง (ต่อจรัส พงษ์สาลี, 2541: 2)

วัตถุประสงค์ของการศึกษาในพิพิธภัณฑสถาน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา แต่การศึกษาในพิพิธภัณฑสถานเป็นการศึกษาจากวัตถุของจริง ไม่ใช่การศึกษาจากหนังสือตำรับตำรา วัตถุประสงค์ของการศึกษาในพิพิธภัณฑสถานโดยทั่วไปจึงมีดังนี้

1. ให้ความรู้ โดยอาศัยหลักฐานข้อเท็จจริงต่างๆ จากวัตถุที่รวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑสถาน ให้เรื่องราวของวัตถุที่จัดแสดงไว้ วัตถุประสงค์ข้อแรกจึงเป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่เป็นที่เข้าใจกันว่า เมื่อมีการศึกษาก็ต้องเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง สำหรับพิพิธภัณฑสถานก็คือ ให้ความรู้จากวัตถุจริงที่รวบรวมจัดแสดงไว้

2. วัตถุประสงค์ที่สำคัญประการที่สอง คือ ให้ความคิด การทำให้คนคิด ใช้ความคิด และเกิดความคิด เกิดปัญญา หมายความว่า วัตถุในพิพิธภัณฑสถานต้องเร้าความสนใจให้เกิดความคิด ความอยากรู้ อยากเห็นในสิ่งที่ไม่เคยสนใจหรือเอาใจใส่มาก่อน เมื่อเกิดความคิดแล้วก็จะนำไปสู่การค้นคว้าเรื่องราว เกิดเป็นความรู้ขึ้นภายหลัง

3. ประการที่สาม คือ การจูงใจและสร้างความประทับใจ ให้เกิดความรู้สึกชื่นชม เห็นคุณค่าของวัตถุที่พิพิธภัณฑสถานรวบรวมรักษาไว้ จะเป็นคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมหรือทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีก็ตาม จะต้องทำให้ผู้ชมเกิดความสำนึกในคุณค่าความสำคัญของวัตถุที่จัดแสดงนั้น

4. สร้างทัศนคติที่ดีและถูกต้องแก่ผู้ชม (จิรา จงกล, 2532: 202)

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าองค์กรพิพิธภัณฑ์จำเป็นต้องดำเนินการในส่วนต่างๆ ให้สอดคล้องกับหน้าที่ในการให้บริการการศึกษา โดยเฉพาะในด้านของการจัดแสดงนิทรรศการ (exhibition) เพราะการบริการการศึกษาระดับแรกของพิพิธภัณฑ์ก็คือการให้ความรู้ผ่านทางการจัดแสดงนิทรรศการนั่นเอง การจัดแสดงที่ดี ทันสมัย ดึงดูดความสนใจ เป็นการจัดแสดงที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวที่สัมพันธ์กับวัตถุและก่อให้เกิดความชื่นชมและเห็นคุณค่า พิพิธภัณฑ์สถานในปัจจุบันจึงได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการจัดแสดงกันอยู่ทั่วไป โดยวัตถุประสงค์ในการจัดแสดงก็เพื่อ “การศึกษาและความเพลิดเพลิน (education and enjoyment)” หมายความว่า ให้ผู้ชมได้ชมอย่างเพลิดเพลินและให้ประโยชน์ทางการศึกษาด้วย (จิรา จงกล, 2532: 204)

ปัจจุบันนิทรรศการต่างๆ ได้มีการพัฒนาเจริญรุดหน้าขึ้น มีการใช้แสง สี เข้ามาประกอบวัตถุทำให้นิทรรศการกลายเป็นสื่อการประชาสัมพันธ์ชนิดหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาของประชาชนเป็นอย่างมาก มีการสรุปเรื่องราวเป็นฉากเป็นตอน และใช้วิทยุการสมัยใหม่เข้าไปประกอบด้วยทำให้ห้องแสดงของพิพิธภัณฑ์สถานต่างๆ ในประเทศที่กิจการพิพิธภัณฑ์ฯ เจริญก้าวหน้า มีชีวิตชีวาสวยงามสร้างความสนใจ และอำนวยความสะดวกแก่การศึกษาของประชาชนมากขึ้น การบริการทางการศึกษา ของประชาชนในรูปแบบของการจัดแสดง จึงมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันมากขึ้น รวมถึงการศึกษาในโรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยต่างๆ ด้วย จนนิทรรศการกลายเป็นสื่อการเผยแพร่เรื่องราวของการสื่อสารที่สำคัญในปัจจุบัน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งใดจะได้รับความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับมาตรฐานของการจัดนิทรรศการ การจัดนิทรรศการจึงเป็นกระบวนการสื่อสารที่สำคัญยิ่ง (นิคม มุสิกคามะ, 77: 2536)

เมื่อเป็นเช่นนี้ “การจัดแสดงนิทรรศการ” จึงเป็นเครื่องมือและเป็นช่องทางที่สำคัญที่สุดในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ชมพิพิธภัณฑ์ เพราะการพิจารณาว่าการจัดนิทรรศการเป็น “การสื่อสาร” นั้นนับเป็นจุดประสงค์ใหม่ที่จะเรียกร้องให้หาวิธีการใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลที่จะนำเสนอระหว่างผู้ให้กับผู้รับ พิพิธภัณฑ์สถานต้องคิดหาวิธีการที่จะพิสูจน์เกี่ยวกับปฏิกิริยาของประชาชนที่มีต่อนิทรรศการ ภาพรวมโดยทั่วไปของโครงการต่างๆ ความสนใจของผู้เข้าชม แนวโน้มของผู้ชมว่าเป็นอย่างไร ความถี่ของการเข้าชม ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัย เก็บข้อมูล มีการประเมินผล โดยเจาะลึกที่พฤติกรรมของผู้ชมว่า ผู้เข้าชมได้ศึกษาและเรียนรู้อะไรบ้างจากนิทรรศการ (ศิวะลีย์ ภูเพ็ชร, 2538: 103)

อย่างไรก็ตามการสื่อสารในงานนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์ไม่ว่าจะประสบความสำเร็จหรือสามารถสื่อ “สาร” แก่ผู้ชมได้ตรงตามท้องถื่นพิพิธภัณฑ์มุ่งหวังไว้ การสื่อสารยังมีอุปสรรคและมีปัญหาซึ่งสร้างผลกระทบในการสื่อสารในงานนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์เป็นจำนวนมาก และ

พิพิธภัณฑสถานเองก็ไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงปัญหาในการสื่อสารกับผู้ชมได้ เนื่องจากพิพิธภัณฑสถานไม่ใช่รูปแบบของการศึกษาในระบบโรงเรียนที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนทัศนคติต่างๆ ในระยะเวลาที่ยาวนานและมีผู้สอนหรือครูอาจารย์คอยอธิบายชี้แจงข้อเท็จจริงต่างๆ ในทางตรงกันข้ามพิพิธภัณฑสถานย่อมแตกต่างจากโรงเรียนที่ “ผู้เรียนรู้” ในพิพิธภัณฑสถานหมายถึง ผู้เข้าชมที่ไม่มีผู้นำชม เป็นบุคคลที่ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองตามพื้นฐานความรู้และความคิดของตน... ไม่มีผู้ใดที่จะช่วยเขาเหล่านั้นในการแปลความหมายในสิ่งที่เขากำลังดูอยู่ ความท้าทายของผู้ที่ทำงานพิพิธภัณฑสถานก็คือ การสื่อสาร หรือการแปลความให้กับกลุ่มผู้ชมที่ไม่มีผู้นำชม (สโวนีย์ กูเพิร์, 2538: 109) เนื่องจากถ้าการสื่อสารระหว่างพิพิธภัณฑสถานกับผู้ชมมีปัญหาแล้ว ย่อมก่อให้เกิดผลในด้านทัศนคติและความพึงพอใจ และยังมีผลต่อความเข้าใจในความสำคัญและประโยชน์ของพิพิธภัณฑสถานในฐานะแหล่งค้นคว้าสำคัญของการศึกษานอกระบบเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงเป็นประเด็นในการศึกษาและวิจัยที่น่าสนใจอย่างยิ่งเกี่ยวกับการสื่อความหมายของผู้จัดทำนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานและการรับรู้ของผู้ชมพิพิธภัณฑสถานโดยที่มีสื่อนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานเป็นสื่อกลางในการสื่อสารระหว่างคนทั้งสองกลุ่มนี้ว่าจะมีความแตกต่างหรือความคลาดเคลื่อนไปจากกันมากน้อยเพียงไร และมีสาเหตุใดบ้างที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสารระหว่างคนทั้งสองกลุ่ม เพื่อค้นคว้าหนทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว อันจะนำไปสู่การสร้างให้ห้องจัดนิทรรศการพิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการศึกษาสำหรับประชาชนอย่างแท้จริง

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้กรณีศึกษานิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นพื้นที่ภาคสนามสำหรับการวิจัย เนื่องจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงแสนมีความเหมาะสมแก่การศึกษาหลายประการ กล่าวคือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงแสนเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในส่วนภูมิภาคแห่งแรกที่มีการปรับปรุงการจัดแสดงนิทรรศการด้วยการนำเสนอเนื้อหาและเรื่องราวของท้องถิ่นเพิ่มเติม นอกเหนือไปจากการจัดแสดงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศิลปกรรมและโบราณคดี (ดำเนินการปรับปรุงในปี พ.ศ.2539) ในประเด็นดังกล่าวชี้ให้เห็นว่ากรมศิลปากรกำลังตอบสนองกระแสของความตื่นตัวเกี่ยวกับการรื้อฟื้นการศึกษาในด้านประวัติศาสตร์สังคมและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เนื่องจากประวัติศาสตร์กำลังอยู่ตรงทางแยกและอยู่ในฐานะที่จะต้องผสมผสานกับการค้นพบของสังคมศาสตร์สาขาอื่น เพื่อที่ประวัติศาสตร์จะได้มีประโยชน์สำหรับเข้าใจปัจจุบันและอนาคต ถ้าประวัติศาสตร์จะเข้าใจอดีตของปัจจุบันนี้ได้ ก็ต้องเข้าใจปัจจุบันคืออดีตของอนาคตด้วย การเกิดของกระบวนการการศึกษาประวัติศาสตร์ที่เรียกว่า “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ชี้ให้เห็นบทบาทของศาสตร์แห่งประวัติศาสตร์ในสังคมปัจจุบันนี้ว่ามีไม่เพียงเก็บรวบรวมข้อมูลและวิพากษ์หลักฐานเท่านั้น แต่ต้องมีทิศทางและมีจุดมุ่งหมายด้วย การวิพากษ์หลักฐานนั้น ก็เพื่อเข้าใจประสบการณ์ของ

มนุษย์ในสังคมซึ่งมีอยู่ในระยะเวลาที่ต่อเนื่อง อนาคตมิใช่ทางสายเดียว ประสบการณ์เกิดขึ้นมาจากทุกทิศทาง การมองประวัติศาสตร์จะเป็นเส้นตรงแล้วแบ่งเป็นขั้นตอนไม่ได้ ประวัติศาสตร์มิได้เป็นอิสระจากสถานะอื่นรอบด้าน การแบ่งยุคสมัยของประวัติศาสตร์ไม่ช่วยทำให้การอธิบายประวัติศาสตร์มีคุณภาพ แต่ควรมีการศึกษาประวัติศาสตร์ในส่วนย่อย ยิ่งประวัติศาสตร์ถูกชอยย่อยลงสู่ประวัติศาสตร์ที่เป็นอนุภาค (micro history) มากเท่าใด ก็จะมีโอกาสเข้าใจรากเหง้าทางวัฒนธรรม อารยธรรมของมนุษย์มากขึ้นเท่านั้น รัฐ ชนชาติ รัฐชาติ ต่างมีองค์ประกอบอันเป็นอนุภาคย่อยที่ขัดแย้ง โต้ตอบ สัมผัสกัน การศึกษาประวัติศาสตร์ที่เป็นอนุภาคไม่ว่าจะในอดีตที่ไกลที่สุด จนใกล้ตัวที่สุด สามารถเสริมภาพของสังคมทั้งหมดให้เต็มได้ (ธิดา สาระยา, 2539: 43-44)

นอกจากนี้ นิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ที่จัดแสดงอยู่ในปัจจุบันมีเนื้อหา วัตถุจัดแสดง เทคนิคการจัดแสดง ขนาดของนิทรรศการ รวมทั้งระบบการสัญจรในนิทรรศการที่เหมาะสมต่อการศึกษาวิจัยในระดับจุลภาค อีกทั้งพิพิธภัณฑสถานตั้งอยู่ในเขตเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่สำคัญของล้านนา เป็นแหล่งท่องเที่ยวและทัศนศึกษาที่สำคัญในเขตภาคเหนือตอนบน จังหวัดเชียงใหม่ยังเป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นในแง่ของมีการเป็นชุมชนท้องถิ่นที่มีความแข็งแกร่งทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในระดับสูง มีประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มีความสำนึกในจิตวิญญาณท้องถิ่นที่เข้มแข็ง มีความสนใจในด้านวัฒนธรรมสูง ด้วยปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ทำให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ จึงเป็นกรณีศึกษาที่เหมาะสมยิ่งสำหรับการวิจัยในครั้งนี้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาถึงเนื้อหา รูปแบบการนำเสนอ วิธีการจัดแสดง เทคนิคการจัดแสดงของนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่
- 1.2.2 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับการสื่อความหมายของผู้จัดทำนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่
- 1.2.3 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับการรับรู้ของผู้ชมนิทรรศการถาวรในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่
- 1.2.4 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ผลระหว่างการสื่อความหมายของผู้จัดทำนิทรรศการและการรับรู้ของผู้ชมนิทรรศการ

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 ทำให้ทราบถึงรูปแบบและกระบวนการที่เกิดขึ้นจริงในการสื่อความหมายของผู้จัดทำนิทรรศการ

1.3.2 ทำให้ทราบถึงรูปแบบและกระบวนการที่เกิดขึ้นจริงในการรับรู้ของผู้ชมนิทรรศการ

1.3.3 ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งข้อบกพร่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการสื่อความหมายของผู้จัดทำนิทรรศการและการรับรู้ของผู้ชม

1.3.4 ทำให้สามารถหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว

1.3.5 งานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นตัวอย่างการศึกษาวิจัยเพื่อการปรับปรุงการวางแผนงานด้านการสื่อสารเพื่อการจัดทำสื่อนิทรรศการสำหรับองค์การพิพิธภัณฑสถานต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอนาคต

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะทำการศึกษาวิจัยเฉพาะการสื่อความหมายและการรับรู้จากนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ในส่วนที่เป็น นิทรรศการถาวร เท่านั้น ไม่รวมนิทรรศการหมุนเวียนที่จัดแสดงในอาคารใหม่ หรือกิจกรรมพิเศษอื่นใดทั้งในและนอกสถานที่ทางพิพิธภัณฑสถานที่ได้จัดขึ้นมาในวาระโอกาสต่างๆ นิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ ประกอบด้วยการจัดแสดงใน 5 ส่วน อันได้แก่

ส่วนจัดแสดงที่ 1 ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปกรรมเมืองเชียงใหม่ อันประกอบด้วย การจัดแสดงนิทรรศการใน 6 หัวข้อ คือ ภูมิสถานเมืองเชียงใหม่ เชียงแสนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน วัดป่าสัก พระพุทธรูปล้านนา ศิลปะเมืองเชียงใหม่ ศิลปินที่พบในเมืองเชียงใหม่และพื้นที่ใกล้เคียง และพัฒนาการเครื่องถ้วยล้านนาในจังหวัดเชียงราย

ส่วนจัดแสดงที่ 2 โบราณสถานและศิลปวัตถุที่ขุดค้นพบในเมืองเชียงใหม่ อันประกอบด้วย การจัดแสดงนิทรรศการใน 1 หัวข้อ คือ โบราณสถานที่สำคัญในเมืองเชียงใหม่และศิลปวัตถุที่ขุดค้นพบในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งจัดแสดงในส่วนอาคารจัดแสดงหลักชั้นลอยทั้งหมด

ส่วนจัดแสดงที่ 3 วิถีชีวิตชาวบ้าน อันประกอบด้วย การจัดแสดงนิทรรศการใน 6 หัวข้อ คือ แม่น้ำโขงและวิถีชีวิตของกลุ่มชนในลุ่มแม่น้ำโขง ปลาบึกและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับปลาบึก เมืองเชียงใหม่ในอดีต ไทยวนแห่งเมืองเชียงใหม่ ไทลื้อจากสิบสองปันนาสู่เชียงใหม่ และไทใหญ่จากเชียงตุงสู่อาณาจักรล้านนา

ส่วนจัดแสดงที่ 4 วิธีชีวิตชาวเขา อันประกอบด้วยการจัดแสดงนิทรรศการใน 3 หัวข้อ คือ แม้วแห่งบ้านธารทอง เข้าแห่งบ้านห้วยกว๊าน และอีก้อแห่งคอยสะโง้

ส่วนจัดแสดงที่ 5 ศาสนาและความเชื่อ อันประกอบด้วยการจัดแสดงนิทรรศการใน 3 หัวข้อ คือ ศาสนาและความเชื่อ ตุง:สื่อ่นาสิริมงคล และประเพณีสำคัญทางศาสนา

ทั้งนี้ไม่นำเอานิทรรศการถาวรที่จัดแสดงอยู่ในส่วนของศูนย์ศึกษาข้อมูลเมืองประวัติศาสตร์ เชียงแสนมาทำการวิจัย เนื่องจากเป็นนิทรรศการคนละส่วนกัน และอยู่คนละอาคารจัดแสดง

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

การสื่อความหมาย หมายถึง กระบวนการคิด การวิเคราะห์ แยกแยะเนื้อหาหาความรู้ในด้านต่างๆ แล้วสังเคราะห์ออกมาเป็นเรื่องราวอย่างเป็นระบบระเบียบ รวมไปถึงกระบวนการคิดวิธีการในการนำเสนอ การสร้างองค์ประกอบต่างๆ ตลอดจนวิธีการสื่อสารเนื้อหาต่างๆ เพื่อให้ผู้ชมสามารถเข้าใจเนื้อหาที่ต้องการสื่อได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ

การรับรู้ หมายถึง กระบวนการในการสัมผัสกับสิ่งเร้า ซึ่งก็คือสื่อนิทรรศการในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการสัมผัสทางการเห็น ทางการได้ยิน ทางกลิ่น ทางรส และมีการแปลความหมายจากการสัมผัสสื่อนิทรรศการออกมาเป็นสิ่งที่มีความหมายตามประสบการณ์หรือความรู้เดิมที่มีอยู่ ทำให้เกิดการเรียนรู้และเกิดการสร้างความคิดรวบยอดขึ้นมาเกี่ยวกับสิ่งเร้าดังกล่าว

นิทรรศการ หมายถึง การถ่ายทอดเรื่องราวเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ผ่านกระบวนการศึกษาและคัดเลือกมาเป็นอย่างดีแล้ว ผ่านการจัดแสดงด้วยวัตถุประเภทต่างๆ รวมทั้งภาพถ่าย ภาพเขียน แผนภูมิต่างๆ วัสดุกราฟิก หุ่นจำลอง รวมทั้งโสตทัศนูปกรณ์ประเภทต่างๆ เช่น ภาพยนตร์ วิดิทัศน์ ภาพนิ่ง และประกอบกันเข้าด้วยเทคนิคและวิธีการนำเสนอต่างๆ พร้อมให้คำอธิบายประกอบอย่างมีระบบระเบียบและมีขั้นตอน

ผู้จัดทำนิทรรศการ หมายถึง ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการออกแบบและสร้างสรรค์งานนิทรรศการถาวรในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน ตั้งแต่การกำหนดวิธีการนำเสนอเนื้อหา การสื่อความหมาย การออกแบบการจัดแสดงนิทรรศการ ตลอดจนการบริหารจัดการนิทรรศการดังกล่าว

ผู้ชมพิพิธภัณฑสถาน หมายถึง ประชาชนที่เข้าชมนิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน โดยไม่รวมนักท่องเที่ยวต่างประเทศและผู้มาติดต่อราชการอื่นๆ ทั้งนี้ต้องเป็นผู้ชมที่ชมนิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนในทุกส่วน และต้องใช้เวลาชมติดต่อกันไม่ต่ำกว่า 30 นาที

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยและการทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยในเรื่องนี้ ประกอบด้วยการศึกษาวิเคราะห์วิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์สถานในหลายๆด้าน อันได้แก่ ในด้านที่เกี่ยวกับตัวสื่อนิทรรศการ การออกแบบและวิเคราะห์เนื้อหางานนิทรรศการ ในด้านของบุคลากรของพิพิธภัณฑ์ซึ่งคือผู้จัดทำนิทรรศการ และในด้านของผู้ชมพิพิธภัณฑ์ ทำให้งานวิจัยนี้ใช้แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยในด้านต่างๆ มาผสมผสานในการวิเคราะห์งานวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ของการศึกษา โดยแบ่งออกเป็นส่วนต่างๆ ดังต่อไปนี้

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการออกแบบและการจัดแสดงนิทรรศการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อความหมาย และแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจิตวิทยาการรับรู้และการสื่อสาร

การทบทวนวรรณกรรม เป็นการรวบรวมงานวิจัยและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ได้แก่ งานวิจัยในด้านผู้ชมพิพิธภัณฑ์และสื่อนิทรรศการ งานวิจัยในด้านจิตวิทยาการรับรู้ และงานวิจัยในการพิพิธภัณฑ์สถานวิทยา

แนวคิด การศึกษา และบทความเกี่ยวกับการวิจัยและวิเคราะห์ผู้ชมพิพิธภัณฑ์ (Museum's Audience Analysis) เป็นการนำเอาบทวิเคราะห์ ตัวอย่างงานวิจัยเกี่ยวกับผู้ชมพิพิธภัณฑ์จากต่างประเทศมาเป็นแนวทางในการออกแบบการวิจัยและการวิเคราะห์การรับรู้และความพึงพอใจต่อสื่อนิทรรศการของผู้ชมพิพิธภัณฑ์ ซึ่งในประเทศไทยไม่มีใครมีงานวิจัยในด้านนี้เท่าไรนัก

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

2.1.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการออกแบบและการจัดแสดงนิทรรศการ

ความสำคัญของนิทรรศการในงานพิพิธภัณฑ์

วิฒนะ จุฑะวิภาต (2542 : 5-39) กล่าวถึงแนวคิดในการออกแบบและจัดแสดงการนิทรรศการเอาไว้ดังนี้ คือ วัตถุประสงค์ในการจัดนิทรรศการเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น เกณฑ์การวัดผลสำเร็จที่นิยมอันดับแรกคือ วัตถุประสงค์ไม่ว่าจะจัดเรื่องอะไร ผู้จัดย่อมต้องการให้งานบรรลุผลตามเป้า

หมายที่วางเอาไว้ โดยทั่วไปแล้วสามารถแบ่งวัตถุประสงค์ของการจัดนิทรรศการออกเป็น 4 กลุ่มได้แก่

1. เพื่อให้การศึกษาในด้านต่างๆ แก่กลุ่มประชาชนเป้าหมาย
2. เพื่อเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร เหตุการณ์ต่างๆ และประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถาบันให้กลุ่มเป้าหมายรับรู้
3. เพื่อกระตุ้น เร่งเร้ากลุ่มประชาชนเป้าหมายให้ร่วมมือกับสถาบัน หรือเปลี่ยนทัศนคติของกลุ่มประชาชนเป้าหมายที่มีต่อสถาบันไปในทางที่พึงประสงค์
4. เพื่อสร้างความบันเทิงสนุกสนาน ความพึงพอใจแก่กลุ่มประชาชนเป้าหมาย

หลักการออกแบบนิทรรศการ

หลักในการออกแบบนิทรรศการ ถ้าจะให้ดึงดูดสายตาผู้ชมแล้ว ผู้จัดจะต้องยึดหลักในการออกแบบเพื่อสร้างความสมดุลของโครงสร้างงานแต่ละส่วนให้มีความหมายสมบูรณ์ในตัวเองดังต่อไปนี้

1. ความเด่น อันได้แก่ ความเด่นของเส้น ทิศทาง รูปแบบ รูปร่าง ขนาดและสีเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชม
2. ความสมดุล โดยการจัดสัดส่วนสองข้างของแบบแสดงให้เท่ากัน หรือ จัดส่วนของแบบแสดงให้สมดุลในทางสายตาหรือความรู้สึก
3. ความต่อเนื่องกลมกลืน การจัดให้ความต่อเนื่องกลมกลืนกันจะทำให้ผู้ชมไม่เกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย พึงจำไว้ว่าอย่าทิ้งให้ความคิดของผู้ชมกระโดดเป็นห้วง เพราะจะทำให้ความเข้าใจสับสน เบื่อหน่าย และถ้าต้องการจัดให้มีความงดงามเป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่ด้วย ควรพิจารณาในสิ่งต่อไปนี้
 - ความกลมกลืนกันในรูปแบบ ซึ่งรวมเรื่องของเส้น รูปร่าง สี ที่ว่าง อันแสดงให้ความคิดและจุดมุ่งหมายของงานได้อย่างชัดเจน
 - ความกลมกลืนกันในเรื่องของพื้นผิว
 - ความกลมกลืนกันในเรื่องของขนาดและทิศทาง
4. สัดส่วน เป็นความสัมพันธ์ของขนาดและจำนวนขององค์ประกอบต่างๆ ซึ่งควรระมัดระวังไม่ให้เกิดความอับทึบขึ้น คือ อย่าจัดวางสิ่งของแน่นมากจนไม่มีช่องว่าง เพราะจะทำให้ดูรก ไม่โปร่งตา ทั้งยังทำให้ความคิดและความสนใจสับสน เกิดความรู้สึกอึดอัด และสัดส่วนที่ว่านี้ก็ไม่ได้หมายความว่าแค่เพียงแต่รูปร่าง ขนาด หรือระยะห่างของวัตถุที่จัดแสดงเท่านั้น หากแต่รวมถึงตัวอักษรที่ใช้ด้วย

5. การเน้น ต้องเน้นที่จุดสำคัญให้เด่นที่สุด เพื่อให้ผู้ชมเกิดความรู้ ความเข้าใจ และเกิดความคิดรวบยอดขึ้นมา ในการที่จะแสดงจุดเด่นนั้น ผู้ออกแบบต้องตั้งคำถามว่าต้องการเน้นย้ำอะไร ที่ไหน อย่างไร มากน้อยเพียงใด ซึ่งมีวิธีการเน้นจุดเด่น ดังนี้

- เน้นด้วยเส้น ใช้เส้นนำสายตาไปจุดที่ต้องการให้เห็น เช่น การโยงเส้นจากวัตถุที่แสดงไปสู่ข้อความที่ต้องการให้ผู้ชมทราบ
- เน้นด้วยสี โดยการใช้วัตถุที่มีสีเด่นสะดุดตา หรือใช้สีเป็นฉากหลัง ซึ่งอาจเลือกใช้สีเรียบสะอาดตา หรือใช้สีกลุ่มเดียวกันแต่ต่างระดับกันช่วย เพื่อทำให้วัตถุเด่นขึ้นมาหรือใช้สีตัดกัน
- เน้นด้วยการใช้ช่องว่าง โดยนำวัตถุจัดแสดงที่ต้องการเน้น ติดตั้งไว้ในตำแหน่งที่เด่น เช่นการติดภาพไว้บนผนังเพียงภาพเดียว

การออกแบบห้องจัดแสดง

การออกแบบห้องจัดแสดง มีหลักสำคัญคือ การออกแบบนั้นต้องเร้าให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น อยากรู้ศึกษาค้นคว้า ความอยากรู้อยากเห็นเป็นคุณสมบัติของมนุษย์ ฉะนั้นในการจัดห้องแสดงจึงมีวัตถุประสงค์ประการแรก คือ กระตุ้นให้ผู้ชมเกิดความอยากรู้อยากเห็น อยากรู้ศึกษาค้นคว้า เพราะเป้าหมายของห้องจัดแสดงที่สำคัญที่สุด คือ การให้ความรู้แก่ประชาชนผู้ชม ซึ่งถ้าหากห้องจัดแสดงมีแต่ความงามหรือความเพลิดเพลินเท่านั้นย่อมไม่เพียงพอ

การวางแผนงานการจัดนิทรรศการ

การวางแผนงานการจัดนิทรรศการ มีความจำเป็นอย่างมาก เพราะการสื่อสารทุกรูปแบบ จะได้ผลดีหรือไม่ดีนั้น ย่อมต้องอาศัยการวิเคราะห์ประชาชนกลุ่มเป้าหมายของการสื่อสารนั้นอย่างรอบคอบ โดยยึดหลักจิตวิทยาการรับรู้และหลักจิตวิทยาสังคม การวางแผนงานสำหรับการจัดนิทรรศการก็เช่นกัน ผู้จัดจะต้องออกแบบให้ผู้ชมที่เป็นเป้าหมายรับรู้ได้อย่างถูกต้องและเข้าใจง่าย โดยสิ่งที่จัดแสดงจะต้องสอดคล้องกับอารมณ์ ความรู้สึกและความต้องการของผู้รับสารจึงจะได้ผลดี ดังนั้นการวางแผนนิทรรศการจึงต้องคำนึงถึงกลุ่มผู้ชมเป็นหลักสำคัญที่สุดอันดับแรก เพราะการคำนึงถึงผู้ชมในด้านรสนิยมและทัศนคติ จะเป็นเครื่องพิจารณาไปถึงเรื่องอื่นๆ อีก เช่น คุณสมบัติ คุณภาพ ขนาด ระยะเวลาการแสดงผล และการนำเสนอว่าควรจะเป็นอย่างไร

นิทรรศการที่ดีต้องพิจารณาหลายๆ ด้าน ความสำเร็จของนิทรรศการมิได้อยู่ที่จำนวนผู้ชม นิทรรศการที่ดีไม่จำเป็นต้องเป็นงานที่มีคนดูมาก แต่อยู่ที่นิทรรศการนั้นสามารถถ่ายทอดความรู้ สึกเร่งเร็ว ให้ความรู้ ความบันเทิงแก่ผู้ชมได้มากที่สุดหรือไม่มากกว่า การวางแผนงานการจัด นิทรรศการ ควรคำนึงถึงด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การวางแผนเกี่ยวกับผู้ชม ควรคำนึงถึงจำนวนผู้เข้าชมและคาดการณ์จำนวนผู้ชมเอาไว้ล่วงหน้า เพื่อเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ ควรคำนึงถึงเรื่ององค์ประกอบของผู้ชมในด้านต่างๆ เช่น อายุ เพศ การศึกษา ระดับสติปัญญา และลักษณะความสนใจ ควรคำนึงถึงระยะเวลาในการเข้าชมของผู้ชมเพื่อวางแผนสำหรับการจัดนิทรรศการให้เหมาะสม รวมทั้งช่วงเวลาที่จัดแสดงนิทรรศการ ด้วย

2. การวางแผนเกี่ยวกับเนื้อหา นิทรรศการจะจัดในเรื่องใดก็ตาม เนื้อหาจะต้องเป็นสิ่งที่ดึงดูด ความสนใจในเบื้องต้น ซึ่งผู้จัดต้องวางแผนการจัดให้อยู่ในวิสัยที่จะทำได้ดีภายในเวลาที่กำหนด ยิ่งถ้าเป็นการจัดนิทรรศการที่มุ่งถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการด้วยแล้ว การจะบรรลุผลสำเร็จหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้จัดที่จะจัดให้ผู้ชมสนใจ โดยเสนอเนื้อหาที่ได้อย่างเหมาะสม และชวนดู โดยต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้เป็นส่วนประกอบ

3. ความน่าสนใจของเนื้อหา หมายถึง การที่เนื้อหาของนิทรรศการนั้นถูกนำเสนอได้อย่าง เหมาะสม จนสามารถกระตุ้นความสนใจของผู้ชมและสร้างความพอใจ ตลอดจนถ่ายทอดความรู้ ให้แก่ผู้ชมที่เป็นกลุ่มเป้าหมายได้มากน้อยเพียงไร

- ความมุ่งหมายของการจัด
- หัวเรื่องใหญ่และเนื้อเรื่องย่อย หัวเรื่องใหญ่หรือชื่อเรื่องของนิทรรศการก็เป็นสิ่งสำคัญที่ จะต้องคำนึงถึงหลังจากการพิจารณาความมุ่งหมายในการจัดนิทรรศการแล้ว เพราะเป็น การแจ้งให้แก่ผู้คนที่นิทรรศการนี้จัดเกี่ยวกับอะไร ตรงกับความต้องการ ความสนใจที่ เขาควรไปดูหรือไม่ และเป็นการกำหนดขอบเขตของการจัดแสดงสำหรับผู้จัดว่าภายใต้ หัวเรื่องใหญ่จะมีเนื้อหาย่อยอะไรบรรจุอยู่ สำหรับหัวเรื่องใหญ่ควรตั้งชื่อที่น่าสนใจ และให้ความหมายครอบคลุมเนื้อหาย่อยที่จะจัดแสดงให้ครบถ้วนด้วย ภายใต้หัวเรื่อง ใหญ่นี้ เนื้อหาย่อยที่เราจะแสดงนั้นมีอะไรบ้าง เนื้อหาย่อยเปรียบเสมือนบทต่างๆ ของ หนังสือ ขณะที่หัวเรื่องใหญ่คือชื่อหนังสือ เนื้อหาย่อยจะต้องอยู่ในขอบเขตของหัวเรื่อง ใหญ่ มีจำนวนหัวข้อย่อยพอสมควร และต้องพิจารณาในการวางลำดับหัวข้อย่อยด้วยเพื่อ ความเข้าใจของผู้ชม

- ความเป็นเอกภาพของเรื่องที่จัด การจัดนิทรรศการที่ปะปนกันหลายเรื่องหรือหลายวัตถุ ประสงค์ย่อมเป็นการไม่สมควร แม้ว่าจะจัดเสนอได้เป็นอย่างดี นิทรรศการที่หลากหลาย อาจทำให้ผู้ชมได้รับแรงกระตุ้นหรือความพึงพอใจเพียงเล็กน้อย
- กลุ่มผู้สนใจ การจัดนิทรรศการที่ต้องการดึงดูดให้คนกลุ่มใหม่ๆ ด้วยการจัดแสดงสิ่ง แปลกใหม่ สามารถช่วยอุดช่องว่างของนิทรรศการประจำที่จัดอยู่แล้วได้อีกทางหนึ่ง

3. การวางแผนเกี่ยวกับเนื้อหา นิทรรศการจะมีขนาดใหญ่หรือเล็กนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับเนื้อหา สถานที่ เวลา และงบประมาณสำหรับดำเนินการ ซึ่งขนาดนั้นจะสัมพันธ์กับเรื่องของเวลาที่ผู้ชม จะเข้ามาชม และใช้เวลาอยู่ในห้องนิทรรศการด้วย การจัดแสดงไม่ว่าจะเรื่องใดก็ตาม ถ้าจะให้ผู้ ชมไม่เกิดความเบื่อหน่ายก่อนชมจบ ผู้จัดควรประมาณขอบเขตของเนื้อหาที่จัดแสดงให้เหมาะสม กับจำนวนเวลาที่ผู้ชมคนหนึ่งๆ จะใช้ในการเข้าชม การจัดแสดงที่เกินความจำเป็นนั้นจะทำให้เกิด ความเบื่อหน่ายและความรู้สึกสับสนมากกว่าความรู้แจ้ง โดยเฉพาะในเรื่องที่มีความซับซ้อน ขนาดของเนื้อที่และเนื้อหาที่เป็นส่วนสำคัญเช่นกัน นิทรรศการที่มุ่งสอนหรือถ่ายทอดความรู้ นั้น จะต้องไม่พยายามยัดเยียดความรู้ให้กับผู้ชมมากเกินไป ซึ่งปัญหาเรื่องเนื้อที่กับเนื้อหานิทรรศการ ไม่สัมพันธ์กันสามารถแก้ไขได้ด้วยการจัดทำอนุสารหรือหนังสือนำชมนิทรรศการ ซึ่งมีรายละเอียด ที่ชัดเจนและเสริมเนื้อหาให้สมบูรณ์ได้

4. การวางแผนเกี่ยวกับสถานที่ ในเรื่องอาคารหรือสถานที่จัดนิทรรศการผู้จัดควรพิจารณา ขนาดและเนื้อที่ที่เหมาะสมกับจำนวนผู้ชม จำนวนวัสดุและเนื้อหาที่จะแสดง คำนึงถึงความ สะดวกของผู้ชม การถ่ายเทอากาศ และแสง

5. การวางแผนเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย

6. การวางแผนเกี่ยวกับระยะเวลา (เฉพาะนิทรรศการชั่วคราว)

7. การวางแผนเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์และความร่วมมือจากชุมชน งานนิทรรศการเป็นการ จัดแสดงที่ต้องอาศัยการประชาสัมพันธ์ควบคู่กันไปด้วยจึงจะประสบความสำเร็จ ผู้จัดนิทรรศการ ต้องมีการวางแผนการประชาสัมพันธ์ตั้งแต่ขั้นเริ่มแรก จะเห็นได้ว่าไม่มีงานนิทรรศการใดที่ ประสบความสำเร็จได้โดยการขาดการประชาสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์โดยตรงหรือทางอ้อม

การวางแผนเกี่ยวกับสิ่งของที่ใช้แสดง เพื่อให้ นิทรรศการเกิดผลดีที่สุด

ผู้จัดควรพิจารณาคุณสมบัติของสิ่งของที่นำมาจัดแสดงเสียก่อนเพราะการออกแบบ นิทรรศการไม่ว่าจะเกี่ยวกับผังพื้นที่ โครงการ การแบ่งสัดส่วน การติดตั้งอุปกรณ์ ตลอดจนการ ให้แสง การเลือกว่าจะนำวัตถุชนิดใดมาจัดแสดงในนิทรรศการ นอกจากขึ้นอยู่กับ ความมุ่งหมาย

ของนิทรรศการก็คืออะไรแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับเรื่องของปริมาณสิ่งของว่ามีมากหรือน้อย เนื้อที่สำหรับการจัดแสดงเป็นอย่างไร และองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้จัดต้องเลือกเอาระหว่างคุณภาพกับปริมาณ ซึ่งเชื่อมโยงถึงจุดมุ่งหมายของนิทรรศการอย่างแยกไม่ออก นิทรรศการอาจจะไปไม่รอดถ้าจัดของซ้ำๆ กัน ฉะนั้นต้องใช้สิ่งของที่มีความแตกต่างกัน เพราะกลุ่มของสิ่งของที่ไม่เหมือนกันจะก่อให้เกิดการเปรียบเทียบขึ้น โดยความแตกต่างที่ว่านี้อาจเป็นขนาด สี รูปทรง และอื่นๆ อีกมาก ซึ่งเมื่อนำมาจัดแสดงจะชวนดู การเลือกวัตถุที่จะนำมาแสดง มีหลักดังนี้ คือ

- การใช้ของจริงในการจัดนิทรรศการ ผู้จัดควรใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจตามความเหมาะสม เพราะการนำของจริงมาสื่อความหมาย ประโยชน์ที่ได้รับคือ ผู้ชมจะทราบถึงรูปร่าง ขนาด เสียง น้ำหนัก ผิว กลิ่นของวัตถุต่างๆ อย่างไม่ต้องจินตนาการ ของที่แสดงไม่จำเป็นต้องมีมากแต่ต้องมีความหมายที่สำคัญพอที่จะแสดงได้ และต้องคำนึงถึงเรื่องความปลอดภัย ความเสี่ยง และเรื่องงบประมาณเป็นสำคัญด้วย

- หุ่นจำลอง ใช้เมื่อต้องการจัดแสดงอาคารสถานที่ที่گرامบ้านช่อง หรือวิธีการจัดตกแต่งบางสิ่งบางอย่างที่นำของจริงมาแสดงไม่ได้ ทั้งนี้ต้องแล้วแต่ความสะดวกและจุดมุ่งหมายของเรื่อง หุ่นจำลองอาจจะให้ข้อมูลแก่ผู้ชมได้ดีกว่าของจริง เพราะสามารถเน้นได้ดีกว่า ให้ความกระชับมากกว่า อีกทั้งยังเก็บรักษาได้คงทนถาวรกว่าของจริง

- รูปภาพ นับเป็นสื่อการจัดแสดงที่ประหยัดที่สุด แต่ควรจะหาภาพถ่ายที่คมชัด และสื่อความหมายได้มาก

- แผนภูมิ บางสิ่งจำเป็นต้องแสดงเป็นแผนภูมิ แผ่นป้าย แผ่นสถิติ เพราะให้คำอธิบายได้ดีกว่าภาพถ่าย ทั้งยังไม่สิ้นเปลืองและเสียเวลานานในการทำความเข้าใจด้วย

8. การวางแผนเกี่ยวกับการติดตั้งวัตถุจัดแสดง ควรคำนึงถึงวัสดุที่มีราคาถูก สะดวก สร้างและประกอบง่าย ดูแลรักษาง่าย และสามารถนำไปใช้ต่อในงานอื่นๆ ได้เพื่อประหยัดต้นทุนในการจัดแสดงในอนาคตต่อไป

9. การวางแผนเกี่ยวกับการจัดวัสดุ 2 มิติ หมายถึง งานที่สามารถมองเห็นได้ใน 2 ทิศทาง คือ ด้านกว้างและด้านยาว ซึ่งในการจัดนิทรรศการแล้ว มักจะเป็นภาพประกอบ แผนภูมิ หรือแผ่นป้ายคำบรรยาย ซึ่งหลักในการติดภาพเพื่อจัดแสดงอย่างง่าย ๆ คือ การสร้างจุดเด่น โดยอาจใช้วิธีดังนี้

- คัดเลือกภาพเพื่อจัดแสดงแยกออกจากภาพอื่น ซึ่งจะทำให้ดูว่ามีความสำคัญ
- ใช้ขนาดดึงดูดความสนใจ เพราะภาพที่มีขนาดโตมากกว่าภาพอื่นทั้งหมดย่อมดึงดูดความสนใจได้ดีกว่า
- ใช้สีและรูปทรงของภาพช่วยในการจัดวาง

10. การวางแผนเกี่ยวกับคำและอักษร นิทรรศการที่เต็มไปด้วยป้ายชื่อและคำบรรยายมักน่าเบื่อและดูสับสน ดังนั้นควรมีการเลือกสรรสิ่งที่นำมาแสดงเพื่อให้เข้าใจเนื้อหาโดยไม่ต้องอาศัยคำบรรยายมากนัก อย่างไรก็ตาม ถ้าป้ายมีความจำเป็นต้องใช้เพื่อให้ความรู้ หรือเพื่อการวิเคราะห์เรื่องราว ข้อความที่ใช้จะต้องให้มีน้อยที่สุด เรื่องราวส่วนใหญ่ควรจะมาจากรัตถของจริงที่แสดงอยู่ ณ ที่นั้นแล้ว การเลือกของจัดแสดงควรมีการวิเคราะห์ความเหมาะสม สิ่งที่เราอ่านเพื่อความรื่นรมย์ เพื่อคำแนะนำ เพื่อหาความรู้ หรือเพื่อการศึกษา ส่วนมากเรานั่งอ่าน แต่ถ้าให้ยืนอ่านคงอ่านไม่ไหว ดังนั้นถ้านิทรรศการบรรจุการอ่านเข้าไ้มากๆ ก็จะล้าแหละ เหตุที่ล้าแหละนั้นมีขเกิดจากความเหนื่อยล้าเท่านั้น หากแต่เนื่องมาจากเรื่องของหลักการด้วย กล่าวคือ คนๆ หนึ่งซึ่งเคลื่อนไหวยตามนิทรรศการจะสามารถอ่านคำอธิบายหรือเนื้อหาความรู้ได้เพียงจำนวนจำกัดเท่านั้น จึงจำไว้ว่านิทรรศการสำหรับประชาชนนั้นเป็นการแสดงเพื่อให้คนมาชมไม่ใช่มาดูอย่างภาพยนตร์ มาอ่านหนังสือ หรือมาฟังปาฐกถา ฉะนั้นในการวางแผนเกี่ยวกับคำบรรยายจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งตัวแปรในการจัดทำคำบรรยาย ได้แก่

- อายุและระดับความเข้าใจของผู้ชม ในการจัดแสดงนิทรรศการ ถ้าผู้จัดไม่ประเมินระดับอายุและความสามารถในการรับรู้ของผู้ชมตามสภาพความเป็นจริงของสถานที่นั้นแล้วก็มีโอกาสของความผิดพลาดสูง
- ระดับการศึกษาของผู้ดู และเวลาสำหรับการเข้าชม ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่นอกจากจะใช้ในการพิจารณาขนาดของการจัดแสดงแล้ว ยังใช้เป็นหลักในการพิจารณาความสั้นยาวของคำบรรยายอีกด้วย ในการทำคำบรรยายหรือป้ายประกาศของนิทรรศการ ผู้จัดและนักออกแบบควรคำนึงถึงความสามารถในการทำความเข้าใจเรื่องราวด้วย ควรให้ผู้ที่มีความสามารถในการใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาที่รู้เรื่องเป็นผู้ดำเนินการ โดยผู้ออกแบบจะต้องมองเห็นภาพนิทรรศการทั้งหมดก่อนที่จะลงมือทำจริง เพราะถ้ามีคำบรรยายหรือป้ายที่สากเกินไปจะทำให้นิทรรศการน่าเบื่อ
- ความสามารถในการทำความเข้าใจในเรื่องราวของผู้เข้าชม มิได้ขึ้นอยู่กับสำนวนภาษาอย่างเดียว แต่ยังมีอยู่กับโครงสร้างของภาษาด้วย อันได้แก่ ความยาวของประโยค วลี ประกอบ ระเบียบของการใช้ประธาน กริยา กรรม และควรใช้ภาษาอย่างง่ายๆ ที่มีความสละสลวยมากกว่าภาษาที่สวยหรู เพราะผู้ชมต้องการรู้เรื่องมากกว่าที่จะต้องมาเสียเวลากับการตีความภาษาที่สลับซับซ้อน
- ป้ายชื่อและป้ายคำบรรยายเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงความเข้าใจในสิ่งที่จัดแสดง และเป็นการเพิ่มเติมข้อคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่แสดงด้วย ผู้จัดต้องพิจารณาความเหมาะสมในการจัดทำลักษณะคำบรรยายให้เข้ากับรูปแบบของนิทรรศการ

- แนวความคิดหรือข้อความรู้อาจเสนอได้หลายวิธีด้วยกัน เช่น การใช้เทปบันทึก ภาพแสดงการเคลื่อนไหว หรือการฉายภาพยนตร์ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ นักออกแบบต้องวางแผนคัดเลือกมาผสมผสานกัน เพื่อให้ได้ผลตามความมุ่งหมาย

11. การวางแผนเกี่ยวกับการถ่ายเทอากาศและแสง อาคารที่จัดนิทรรศการไม่ควรอับทึบ ควรมีการระบายอากาศที่ดี อากาศถ่ายเทได้สะดวก เพราะอาคารที่อับทึบนั้นทำให้ผู้ชมอึดอัดและไม่มีสมาธิในการชม ส่วนแสงสว่างนั้นเป็นสิ่งสำคัญในการจัดแสดงนิทรรศการที่สามารถสร้างความเพลิดเพลินและสร้างความสนใจของผู้ชมได้เป็นอย่างดี ถ้าแสงสว่างไม่พอผู้ชมก็อาจเบื่อง่าย หรือถ้าแสงจ้าเกินไปก็จะทำให้ปวดสายตา ดังนั้นในการจัดแสดงควรคำนึงถึงการให้แสงสว่างอย่างพอเหมาะกับวัตถุประสงค์ของการนำเสนอสิ่งนั้นๆ เช่น ถ้าเป็นวัตถุที่ไม่ต้องพิจารณานานและผู้จัดต้องการเพียงดึงความสนใจจากผู้ชมให้เข้ามาดูเท่านั้น อาจไม่ต้องการแสงสว่างมากนัก แต่ถ้าเป็นการจัดแสดงที่มุ่งให้ความรู้ในรายละเอียดปลีกย่อยแบบอะบายลำดับขั้นตอนหรือประวัติของวัตถุ นั้นๆ ควรจะจัดหาแสงสว่างที่เพียงพอ การให้แสงสว่างมีข้อพิจารณาเป็นหลักการเช่นเดียวกับส่วนประกอบอื่นของนิทรรศการนั่นคือ การให้แสงที่ถูกต่อนั้น ควรเป็นไปเพื่อส่งเสริม เน้น ประจักษ์ แต่งบรรยากาศหรืออย่างน้อยให้คนรู้เรื่องราวได้ ไม่ใช่ดึงความสนใจไปที่การเล่นแสง หรือรบกวนความตั้งใจของผู้ดู

12. การวางแผนเกี่ยวกับเทคนิคการจัดแสดง การใช้เทคนิคเข้าช่วยในการจัดแสดง แม้ว่าจะเสียค่าใช้จ่ายสูง แต่ก็คุ้มค่า เพราะจะทำให้นิทรรศการที่จัดขึ้นมีชีวิตชีวาขึ้นได้ ยิ่งในการจัดแสดงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ด้วยแล้ว ถ้าจัดแบบพื้นๆ ก็จะดูน่าเบื่อ ฉะนั้นจึงควรมีการใช้อุปกรณ์ที่เป็นกลไกต่างๆ เข้าช่วย อย่างไรก็ตามเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพกว่าสิ่งใดทั้งหมดคือ การสาธิตจริง โดยคนจริง ต่อหน้าต่อตาผู้ชม มีการซักถามกันระหว่างผู้สาธิตกับผู้ชมซึ่งนับว่าเป็นผลดีมาก เพราะทำให้เข้าใจกระจ่างขึ้นกว่าการอ่านป้ายหรือฟังเสียงที่บันทึกไว้ นอกจากนี้ผู้สาธิตสามารถสังเกตอาการของผู้ฟังและปรับวิธีการให้เหมาะสมได้อีกด้วย โดยสรุปแล้วเป็นหน้าที่ของผู้จัดที่จะต้องพิจารณาว่าเทคนิคแบบใดที่จะช่วยให้ผู้ชมสามารถจับสาระที่แสดงได้รวดเร็วขึ้น เทคนิคในการจัดแสดงอาจประมวลได้ดังนี้

- เทคนิคการจัดแสดงเพื่อความงาม (aesthetic presentation)
- เทคนิคการจัดแสดงให้ความรู้ลึก (instructional presentation)
- เทคนิคการจัดแสดงตามสภาพธรรมชาติ (natural context presentation)
- เทคนิคการจัดแสดงตามสภาพความเป็นจริง (authentic setting presentation)
- เทคนิคการจัดแสดงแบบกดปุ่ม (push button presentation)

13. การวางแผนเกี่ยวกับกิจกรรมประกอบ ในปัจจุบันนิทรรศการส่วนใหญ่จะมีการจัดกิจกรรมเพิ่มเติมในด้านการให้ความรู้ให้แก่ผู้ชม กิจกรรมเสริมความรู้อาจกระทำขึ้นในรูปของการพูดถึงสิ่งซึ่งนำมาแสดง หรือในรูปของป้ายบรรยาย หรือการสาธิต นิทรรศการบางนิทรรศการอาจใช้วิธีการเสริมความรู้ด้วยการพิมพ์สูจิบัตร บางนิทรรศการจัดปาฐกถา หรืออาจมีการแสดงประกอบ นอกจากนี้อาจฉายภาพยนตร์หรือสไลด์เป็นเรื่องๆ เพื่อให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้มาชมด้วย อย่างไรก็ตามสิ่งที่เป็นตัวเสริมนิทรรศการที่สำคัญในบรรดากิจกรรมที่กล่าวมาแล้ว ก็คือหนังสือแนะนำและสูจิบัตร ซึ่งจะช่วยให้นิทรรศการมีความสมบูรณ์ เพราะสามารถบรรจุบางสิ่งบางอย่างที่ไม่อาจนำมาปรับเข้ากับการจัดแสดงนิทรรศการได้

แผนภูมิที่ 1 การวางแผนงานการจัดนิทรรศการตามแนวคิดของวัฒนธรรม จูฑะวิภาต

ข้อมูลทั่วไป	การออกแบบ	การผลิต
1. หลักการและเหตุผล (objective & goal)	1. สังเคราะห์ข้อมูล (Synthesis)	1. วัสดุและกรรมวิธีการผลิต (material and process)
2. กลุ่มเป้าหมายและผู้ชม (target group)	2. วางแนวคิด (concept of design)	2. การผลิต (production)
3. แผนการดำเนินงาน (organization)	3. เสนอแบบร่าง (sketch design)	
4. สถานที่และเนื้อที่ใช้สอย (area and location)	4. ประชุมสรุปแบบ (solution)	
5. งบประมาณ (budget)	5. หุ่นจำลองพื้นที่ (model presentation)	

จากแผนภูมิ จะเห็นได้ว่าส่วนของงานออกแบบจะอยู่ในระหว่างเรื่องของข้อมูลเบื้องต้นกับการผลิต ดังนั้นงานจะประสบความสำเร็จได้ จะต้องได้รับความร่วมมืออย่างดีจากแต่ละฝ่าย เป้าหมายและวัตถุประสงค์ต้องชัดเจน กลุ่มเป้าหมายหรือผู้ชมเป็นใคร ระดับการศึกษาเท่าใด และในแผนการดำเนินงานมีกิจกรรมอะไรบ้าง นอกเหนือจากการให้ผู้ชมเพียงแต่เดินชมงานและเข้าใจเอง

Kathleen Mclean (1996 : 15-143) กล่าวถึงนิทรรศการเอาไว้ว่า นิทรรศการ คือ ส่วนประกอบสำคัญของพิพิธภัณฑ์ ถ้าปราศจากนิทรรศการแล้ว พิพิธภัณฑ์ก็ไม่แตกต่างไปจากโกดังเก็บของ เราต้องทำความเข้าใจว่าพิพิธภัณฑ์จะต้องสร้างประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจ จะต้องทำอะไรให้ผู้ชมมากกว่าการไปสวนสนุก นิทรรศการเปรียบได้กับหนังสือหรือภาพยนตร์ดีๆ ที่จะนำผู้ชมไปพบกับประสบการณ์หรือโลกใหม่ แต่ในขณะเดียวกันก็มีความแตกต่างจากหนังสือและภาพยนตร์ตรงที่นิทรรศการเป็นประสบการณ์ทางสังคม มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ชม มีการแบ่งปันคุณค่าและเชาว์ปัญญาให้กับผู้ชม ไปพร้อมๆ กับการพักผ่อน

พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งมีลักษณะเฉพาะของตนเอง และนิทรรศการก็คือสิ่งสะท้อนบุคลิกภาพของพิพิธภัณฑ์ผ่านเนื้อหา รูปแบบ และความรู้สึกของการจัดแสดงนิทรรศการ แต่อย่างไรก็ตาม นิทรรศการหลักการสำคัญของนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์มีอยู่ด้วยกัน 3 ประการ คือ

1. หน้าที่หลักของนิทรรศการคือการแสดงวัตถุ
2. นิทรรศการคือสื่อ (medium) ในการสื่อสารของพิพิธภัณฑ์
3. นิทรรศการเป็นการสร้างประสบการณ์ ไม่ใช่ผลิตภัณฑ์หรือสินค้า

นิทรรศการการจัดแสดงวัตถุ

ความคิดในการจัดแสดงนิทรรศการคือการทำสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมขึ้น ไม่ว่าจะวัตถุต่างๆ จะเป็นอะไรก็ตาม ย่อมมีข้อมูลความรู้บรรจุอยู่ทั้งสิ้นหรือไม่ก็แสดงถึงปรากฏการณ์ต่างๆ บางครั้งการอธิบายสิ่งต่างๆ ที่เป็นนามธรรมสูงหรือมีข้อมูลมากนั้น การบรรยายด้วยคำอธิบายต่างๆ อาจไม่เพียงพอ แต่ไม่ได้หมายความว่าคำอธิบายจะไม่จำเป็นสำหรับนิทรรศการ แต่การบรรยายย่อมสนับสนุนและทำให้วัตถุเป็นที่เข้าใจง่ายขึ้น

วัตถุไม่ใช่ประสบการณ์ที่แยกออกมาโดดเดี่ยว ผู้จัดนิทรรศการต้องตระหนักเกี่ยวกับวัตถุในฐานะสิ่งที่นำไปสู่การการจัดแสดงนิทรรศการ นิทรรศการย่อมมีสิ่งแวดล้อม และสิ่งแวดล้อมก็ย่อมหมายถึงบริบทของวัตถุนั้นๆ ด้วยเช่นกัน และผู้ชมย่อมเก็บเกี่ยวประสบการณ์จากวัตถุ และสภาพแวดล้อมของการจัดแสดงนิทรรศการ

การสื่อสารในนิทรรศการ

นิทรรศการคือสื่อ (medium) ในการสื่อสาร ความคิด ข้อมูล และความรู้สึก รวมทั้งคุณค่าต่างๆ ระหว่างผู้จัดทำนิทรรศการและผู้ชม การสื่อสารจึงมีความสำคัญในทุกแง่มุมของการออกแบบทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเสียง ความรู้สึก กลิ่น ย่อมมีความสำคัญเท่าๆ กับนิทรรศการนั้นมีหน้าตาและ

บรรยายเกี่ยวกับอะไร ผู้จัดนิทรรศการควรจะต้องสื่อสารกับในด้านการมองเห็นและความรู้สึกโดยใช้ส่วนประกอบทุกอย่างของนิทรรศการที่จะแสดงถึงสิ่งต่างๆ เหล่านี้

การสื่อสารในนิทรรศการต้องใช้ข้อความที่สั้น กระชับ ได้ใจความ สื่อสารด้วยภาษาที่ง่ายและมีเนื้อเรื่องที่น่าสนใจ จึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งที่ผู้จัดทำนิทรรศการจะต้องรู้จักกลุ่มผู้ชมของตนเอง และในทางกลับกันผู้ชมก็ต้องรู้ว่ากำลังสื่อสารอยู่กับใครด้วยเช่นกัน

นิทรรศการคือประสบการณ์

สำหรับผู้ชมพิพิธภัณฑ์แล้วนั้น นิทรรศการคือประสบการณ์ สิ่งที่ผู้ชมได้ทำและได้รู้สึกขณะชมนิทรรศการก็คือสิ่งที่ผู้ชมได้เรียนรู้ด้วยตัวเอง ซึ่งแอบแฝงนัยต่างๆ เอาไว้ในการออกแบบนิทรรศการ สื่อ และการสัญจรในนิทรรศการ นิทรรศการควรจะต้องมีลักษณะเชิญชวนและให้ความรู้สึกก่อนผลาย ตวจะเข้าไปชมใ้ได้ง่าย สามารถดูและมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ที่หลากหลาย

นิทรรศการคือพื้นที่สาธารณะที่ผู้คนต้องใช้เวลาในการชม เวลาจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการชมพิพิธภัณฑ์ ประชาชนส่วนใหญ่มักจะใช้เวลาเฉลี่ยประมาณ 15-20 นาทีในนิทรรศการ ถ้าเป็นกลุ่มหรือครอบครัวก็มักจะใช้เวลา 1 ชั่วโมงครึ่ง – ครึ่งชั่วโมง ความแตกต่างในการใช้เวลาในนิทรรศการของคนแต่ละกลุ่มนั้น ผู้จัดทำนิทรรศการจำเป็นต้องออกแบบได้ครอบคลุมคนทุกกลุ่ม

บรรยากาศ

บรรยากาศเป็นสิ่งที่สามารถดึงดูดให้ผู้ชมสามารถเข้าใจเรื่องราวต่างๆ เหมือนกับโรงละคร บรรยากาศประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ตั้งแต่ผนัง เฟอร์นิเจอร์ วัตถุ แสง เสียง สี กลิ่น แม้กระทั่งอุณหภูมิ ซึ่งผู้ออกแบบสามารถใช้สิ่งต่างๆ เหล่านี้บอกเล่าเรื่องราวของนิทรรศการได้ ถึงแม้ว่าผู้ชมจะไม่สามารถจับต้องวัตถุจัดแสดงได้ก็ตาม บรรยากาศจึงเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของนิทรรศการให้เป็นประสบการณ์ความรู้ของผู้ชมได้

ผู้ออกแบบนิทรรศการไม่ควรจะคาดหวังว่าผู้ชมจะเข้ามาชม แต่ควรที่จะให้แนวความคิดของนิทรรศการเป็นสิ่งที่เชิญผู้ชมเข้ามา ให้พื้นที่ หัวข้อนิทรรศการ และบรรยากาศของนิทรรศการช่วยให้ผู้ชมตัดสินใจเข้ามาชม ทำให้ผู้ชมเกิดความอยากรู้อยากเห็นในนิทรรศการมีอะไรบ้าง

ถ้านิทรรศการมีขนาดพื้นที่ใหญ่ พื้นที่จัดแสดงส่วนแรกสามารถที่จะนำเสนอแผนผัง ที่ช่วยให้ผู้ชมสามารถตัดสินใจว่าต้องการเลือกชมส่วนใดเป็นพิเศษ นิทรรศการส่วนแรกจะสามารถบอกเรื่องราวของนิทรรศการได้ทั้งหมด

ระบบการสัญจร

ระบบการสัญจรควรมีการออกแบบให้ยืดหยุ่นไม่ตายตัวและสามารถเลือกที่จะชมได้ ผู้ชมสามารถที่ไปในส่วนที่ตนเองต้องการชมได้ ในพิพิธภัณฑ์ซึ่งต้องรองรับผู้ชมจำนวนมากในแต่ละวัน การสัญจรภายในนิทรรศการจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งของผู้จัดทำนิทรรศการต้องวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง การป้องกันไม่ให้เกิดความน่าเบื่อหน่าย ขาดความน่าสนใจ สับสน และแออัด สามารถป้องกันได้ด้วยการจัดให้มีพื้นที่ (Space) แต่ละช่วงของส่วนนิทรรศการและจะต้องกระจายส่วนสำคัญหรือสิ่งที่น่าสนใจออกไปในทุกจุดของพื้นที่นิทรรศการตลอดระยะเวลาของการสัญจรในพิพิธภัณฑ์

ระบบการสัญจรมีรูปแบบง่ายๆ อยู่ 2 ประการ ประการแรก คือ ระบบสัญจรแบบเริ่มต้นจากจุดหนึ่งไปสิ้นสุดอีกยังอีกจุดหนึ่ง หรือประการที่สอง คือ ระบบการสัญจรที่เริ่มและวนกลับมาสิ้นสุดที่จุดเดิม ซึ่งการออกแบบระบบสัญจรนั้น ไม่ควรเน้นรูปแบบที่เป็นเหลี่ยมมุมมากเกินไป ควรคำนึงถึงวิธีการเคลื่อนไหวตามธรรมชาติของมนุษย์ด้วย อย่างไรก็ตามแม้ว่าเนื้อหาของนิทรรศการมักจะจัดแสดงในรูปแบบเรียงกันไปตามลำดับ แต่ต้องคำนึงว่าไม่ควรให้ผู้ชมเหมือนเป็นแขกมาชม แต่ควรเน้นให้ผู้ชมเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สิ่งที่จำเป็นอีกประการก็คือเรื่องของพื้นที่ว่าง (Space) การจัดให้มีพื้นที่ว่างในนิทรรศการนั้น ช่วยให้ผู้ชมได้พักผ่อนสายตา ไม่เกิดการเคลื่อนไหวที่มากเกินไปและลดความเหนื่อยล้า อย่างไรก็ตามการออกแบบพื้นที่นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์จำเป็นต้องคำนึงสภาพแวดล้อม แสง อุณหภูมิ และความชื้น ซึ่งระบบการสัญจรต้องออกแบบโดยคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ด้วย

เฟอร์นิเจอร์และสิ่งก่อสร้างในงานนิทรรศการ

เฟอร์นิเจอร์และสิ่งก่อสร้างในงานนิทรรศการนั้นเป็นสื่อกลางระหว่างพื้นที่ทางสถาปัตยกรรมกับผู้ชมที่อยู่ในอาคารนั้นๆ เฟอร์นิเจอร์ควรจะสามารถใช้ได้ง่าย มีความสะดวกสบาย และออกแบบให้รองรับกับการใช้งานที่แตกต่างกันของผู้คนจำนวนมาก ทั้งนี้สิ่งก่อสร้างหรือเฟอร์นิเจอร์ในนิทรรศการที่ต่างกันย่อมมีลักษณะปลีกย่อยและจำนวนที่แตกต่างกันไป

จุดมุ่งหมายหลักของการออกแบบเฟอร์นิเจอร์หรือสิ่งก่อสร้างต่างๆ นั้น ก็คือการป้องกันวัตถุที่จัดแสดงในนิทรรศการ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องเข้ากับสภาพของพื้นที่ด้วย ซึ่งไม่จำกัดรูปแบบของการออกแบบว่าจะเป็นอย่างไหน อาจจะเป็นการออกแบบเพื่อนำเข้าสู่เนื้อหาหลักของนิทรรศการ อาจเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงยุคสมัย อาจเป็นเน้นการตกแต่ง และอาจจะเน้นตัววัตถุก็เป็นได้ แต่หลักการสำคัญที่ควรคำนึงถึงในการออกแบบผู้จัดแสดงนั้นควรมีเนื้อหาหลักเพียง 1 หัวข้อ ต่อหนึ่งจุดจัดแสดงและเน้นให้วัตถุอยู่ในส่วนที่ดึงดูดความสนใจจากสายตาของผู้ชมด้วย

แสงในงานนิทรรศการ

แสงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดภาพที่ดีในงานนิทรรศการและเป็นส่วนสำคัญในการสร้างบรรยากาศให้กับงานนิทรรศการ การวางแผนงานเรื่องการจัดแสงนั้นควรจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของความต้องการพื้นฐานของผู้ชมที่จะค้นหาความต้องการของตนเอง เพื่อใช้นิทรรศการในการหาความรู้ได้อย่างง่ายและสะดวก สามารถอ่านคำบรรยายได้โดยไม่เครียดและเมื่อยล้าจนเกินไป นอกจากนี้การจัดแสงยังต้องคำนึงถึงเรื่องของหลักการอนุรักษ์วัตถุอีกด้วย การจัดแสงจึงเป็นสิ่งที่อยู่ตรงกลางระหว่างการอนุรักษ์วัตถุที่ต้องการแสงน้อยและการสร้างบรรยากาศที่ต้องใช้องค์ประกอบของแสงมาก ในขณะที่เดียวกันผู้ชมก็ต้องเกิดความสบายในขณะที่มีชมนิทรรศการด้วย

โดยธรรมชาติแล้วนั้นสายตาของมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยเวลาการปรับสายตาในแสงที่ต่างระดับกัน ผู้ออกแบบนิทรรศการควรคำนึงถึงจุดเชื่อมต่อระหว่างนิทรรศการแต่ละส่วนว่ามีระดับของแสงต่างกันหรือไม่ ตัวอย่างเช่น ถ้าในนิทรรศการมีระดับที่ค่อนข้างน้อยนั้น บริเวณจุดเริ่มต้นของนิทรรศการควรเป็นส่วนที่สร้างการปรับระดับสายตา ก่อนเข้าสู่นิทรรศการภายใน

แสงที่จัดในนิทรรศการนั้นควรมุ่งเน้นการส่องสว่างเฉพาะจุด เน้นความสำคัญ และสร้างความโดดเด่นให้กับวัตถุหรือกิจกรรมในจุดนั้นๆ ถ้าต้องการเน้นเฉพาะวัตถุ แสงที่ส่องสว่างวัตถุ นั้นจะต้องมีความเข้มสูงมากกว่าแสงในพื้นที่โดยรอบวัตถุหรือฉาก ตัวอย่างเช่น ถ้าความเข้มของแสงสว่างที่ส่องวัตถุอยู่ในระดับ 60 ลูเมนส์ (lumens) แสงสว่างของฉาก หรือพื้นที่โดยรอบไม่ควรสว่างเกิน 10 ลูเมนส์ เป็นต้น สำหรับแสงสลัวหรือมืดทึบ หรือแสงที่จ้าเกินไปนั้น ทำให้เกิดความไม่สบายตาสำหรับผู้คนโดยทั่วไป และอาจทำให้เกิดความลึบเหลวได้โดยเฉพาะปัญหาจากสายตาของผู้สูงอายุหรือทัศนวิสัยที่ไม่ชัดเจน

คำบรรยายในฐานะการสื่อสาร

คำบรรยายในงานนิทรรศการ มีสถานะในตัวเองด้วยกันสองประการคือ หนึ่งคำบรรยายมีสถานะเป็นส่วนหนึ่งของในกราฟิก ในขณะที่อีกด้านหนึ่งนั้น คำบรรยายเป็นช่องทางในการสื่อสารข้อมูลต่างๆด้วย ในฐานะเครื่องมือของการสื่อสารคำบรรยายจะต้องบรรจุด้วยเนื้อหาซึ่งสามารถเข้าใจได้ และต้องมีรูปแบบการออกแบบที่อ่านได้ง่ายและชัดเจน สำคัญอย่างยิ่งที่ผู้จัดทำนิทรรศการต้องสามารถสื่อสารในภาษาระดับเดียวกับผู้ชมได้ การศึกษาผู้ชมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เข้าใจว่าผู้ชมต้องการข้อมูลอะไร

ในความเป็นจริงนั้น คำบรรยายมักจะผูกติดอยู่กับภาพถ่าย ภาพวาด วัตถุ หรือองค์ประกอบอื่นๆ เสมอ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลอย่างมากต่อผู้ชม ก่อให้เกิดความสนใจและติดตามข้อมูลจากนิทรรศการได้มากกว่าที่จะมีองค์ประกอบอื่นใดอยู่โดดๆ

คำบรรยายที่ดีนั้นต้องมีลักษณะที่มีข้อมูลชัดเจน สอดคล้องกับภาษาที่เข้าใจง่ายและคำนึงสภาพแวดล้อมทางสังคมด้วย คำบรรยายควรมีลักษณะของการตั้งคำถามในตัวเพื่อดึงดูดความสนใจและสร้างให้ผู้ชมมีประสบการณ์ร่วมกับนิทรรศการ บรรจุข้อมูลอย่างครบถ้วน มีการออกแบบที่ดี ที่สำคัญคือเมื่อคำบรรยายจะต้องใช้คำศัพท์ที่เข้าใจยาก มีภาพหรือองค์ประกอบอื่นใดที่เข้าใจยากแล้ว ผู้จัดทำนิทรรศการควรที่จะต้องอธิบายคำเหล่านั้นด้วยวิธีการที่ง่ายและหลากหลาย

คำบรรยายควรเริ่มต้นจากประสบการณ์ของผู้ชมก่อน รูปแบบของกราฟิกจะต้องดูง่าย เข้าใจได้ และสั้นกระชับ เพราะผู้ชมส่วนใหญ่แล้วจะใช้เวลาในการอ่านป้ายคำบรรยายน้อยมาก ดังนั้นจึงจำเป็นที่คำบรรยายจะต้องกระชับและบรรจุข้อมูลสำคัญครบถ้วน

ประเภทของนิทรรศการ

นิทรรศการทุกแห่งมีลักษณะเหมือนกันหมด คือ เป็นลักษณะ 3 มิติและเป็นการสร้างประสบการณ์จากสภาพแวดล้อม แต่นิทรรศการก็มีความหลากหลายในตัวเอง ทั้งด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ เทคโนโลยี ซึ่งจะมีวิธีการออกแบบและวางแผนการที่แตกต่างกันไป ซึ่งการที่นิทรรศการมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันไปนั้น นำไปสู่วัตถุประสงค์และกระบวนการต่างๆ ในการจัดทำนิทรรศการที่แตกต่างกันไป ซึ่งสามารถแบ่งออกได้สามรูปแบบ โดยที่ผู้จัดทำนิทรรศการจะได้เลือกวิธีการเตรียมนิทรรศการได้เหมาะสมสำหรับแต่ละประเภทของนิทรรศการ

โดยทั่วไปแล้ว นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์นั้นแบ่งออกได้หลายรูปแบบ แต่อาจแยกรูปแบบของนิทรรศการออกได้โดยสังเขปดังนี้ คือ

1. นิทรรศการที่จัดแสดงวัตถุ โดยธรรมชาติของผู้ชมแล้วมักให้ความสนอกสนใจกับวัตถุ ซึ่งขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของวัตถุ รวมไปถึง การให้ความสำคัญกับวัตถุโดยส่วนบุคคล บรรยายภาพแวดล้อมวัตถุ และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัตถุนั้น และการให้คุณค่าต่อวัตถุของตัวนิทรรศการหรือองค์กรผู้จัด วัตถุไม่ใช่เพียงแก่ตัวมันเอง แต่วัตถุยังมีเนื้อหาที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับให้คุณค่า ผู้ชมแต่ละคนต้องการ เนื้อหา และความหมายที่นำเข้าสู่ประสบการณ์เกี่ยวกับวัตถุนั้นๆ ด้วย ดังนั้นผู้วางแผนไม่เพียงแต่จะตระหนักในรูปลักษณ์ทางกายภาพของวัตถุเท่านั้น หากต้องตระหนักถึงความหมายที่เป็นอยู่ตามบริบททางเวลาและสถานที่ของวัตถุนั้นๆ ด้วย

2. นิทรรศการที่จัดแสดงเกี่ยวกับปรากฏการณ์ นิทรรศการประเภทจะนำเสนอปรากฏการณ์ทางธรรมชาติทั่วไป ซึ่งแต่ละนิทรรศการก็จะแตกต่างกันไปตามจุดมุ่งหมาย การออกแบบ วัตถุ และหัวข้อการจัดแสดง ส่วนใหญ่นิทรรศการที่แสดงปรากฏการณ์นั้นมักจะเป็นนิทรรศการที่มีลักษณะมีปฏิสัมพันธ์และมุ่งสร้างประสบการณ์ให้กับผู้ชม
3. นิทรรศการที่มีหัวข้อเป็นที่สนใจในขณะเวลานั้น เป็นรูปแบบนิทรรศการอีกประเภทซึ่งมักเป็นนิทรรศการที่มีหัวข้อแบบนามธรรม เป็นประเด็นที่น่าสนใจในขณะเวลานั้น และบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ มากกว่าที่จะจัดแสดงเรื่องของวัตถุและแสดงเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ นิทรรศการประเภทนี้จะต้องเน้นย้ำถึงความเชื่อมโยงระหว่างชิ้นของเรื่องราวแต่ละเรื่องจนเกิดเป็นความเข้าใจได้

นอกจากนี้ นิทรรศการยังอาจแบ่งประเภทได้ตามลักษณะทางกายภาพได้ กล่าวคือ

1. นิทรรศการถาวร : ประสบการณ์ขั้นพื้นฐาน นิทรรศการถาวรนั้นให้ประสบการณ์ ซึ่งมาในหลากหลายรูปแบบ ทั้งแบบการเปิดคลังวัตถุทางชาติพันธุ์วิทยา หรือแบบปฏิสัมพันธ์ทางวิทยาศาสตร์ก็ได้ มักจะอยู่ในระยะเวลา 10 ปีหรือมากกว่านั้น การที่จัดแสดงระยะเวลายาวนานจำเป็นต้องมีวัตถุจัดแสดงที่มีจำนวนมากพอ และมีประสบการณ์มากพอสมควรที่จะตอบสนองความต้องการของผู้ชมได้ในแต่ละครั้งที่มาชม และที่สำคัญอีกประการหัวข้อของนิทรรศการถาวรจะต้องเข้าประเด็นกับช่วงเวลาที่จัดแสดงนั้นๆ ด้วย
2. นิทรรศการหมุนเวียน : การเปลี่ยนแปลงความน่าสนใจ นิทรรศการหมุนเวียนมักจะเป็นการทดสอบแนวคิดและรูปแบบการออกแบบการจัดแสดงใหม่ๆ มักจะบรรจุด้วยข้อมูลที่สามารเปลี่ยนแปลงไปได้ตามความสนใจของผู้ชม และมักจะเรียกรอกลุ่มผู้ชมใหม่ๆ ด้วย หรือสามารถเสริมให้เข้ากับหัวข้อการจัดแสดงนิทรรศการถาวรก็ได้ แต่จะไม่อยู่ร่วมกับในโปรแกรมเดียวกันกับนิทรรศการถาวร นิทรรศการหมุนเวียนยังเป็นเครื่องมือที่ดีเลิศสำหรับการติดตามประเด็นสำคัญในเวลาปัจจุบันด้วย หลักการจัดการนิทรรศการหมุนเวียนนั้นโดยทั่วไปแล้วจะต้องไม่ปรับปรุงอะไรมากมาย ไม่เสียเวลาในการเตรียมงาน มีค่าใช้จ่ายต่ำ และใช้เวลาในการออกแบบและติดตั้งในระยะเวลาที่น้อย
3. นิทรรศการเคลื่อนที่ (Travelling Exhibition) นิทรรศการเคลื่อนที่นั้นเป็นเหมือนการการออกไปแสดงนอกสถานที่ของพิพิธภัณฑ์

นิคม มุสิกคามะ (2536 : 78-82) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถาน (Museum Exhibition) ตามระเบียบการปฏิบัติงานของภัณฑารักษ์ พิพิธภัณฑ์สถาน

แห่งชาติ กรมศิลปากรเอาไว้ว่า นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถาน เป็นสื่อการประชาสัมพันธ์ชนิดหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ข่าวสารและเรื่องราวของพิพิธภัณฑ์สถานให้ประชาชนทราบ เป็นสื่อที่ประชาชนผู้เข้าชมได้เห็นด้วยตาและสามารถร่วมพิจารณาด้วย เพราะนิทรรศการมีอยู่ให้ชมเป็นเวลานานพอสมควร ทำให้มีโอกาสดูพิจารณาได้อย่างถูกต้อง ผู้รับมีโอกาสทราบเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์ของผู้ส่งได้เป็นอย่างดี เป็นช่องทางการสื่อสารที่บรรลุเป้าหมายดีกว่าสื่อประเภทอื่นๆ หลายอย่าง แต่มีขอบเขตจำนวนผู้รับจำกัด การจัดนิทรรศการจึงเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อกิจการพิพิธภัณฑ์สถานในปัจจุบันมาก

การติดต่อสื่อสารจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ จะต้องประกอบด้วยหลักสำคัญ 4 ประการ คือ

1. ความชัดเจนของการติดต่อสื่อสาร (fidelity of communication) การติดต่อสื่อสารจะต้องชัดเจน แจ่มกระจ่าง ผู้ส่งต้องมีประสบการณ์ในการติดต่อ เช่น มีทักษะในการพูด การเขียน อันเป็นพื้นฐานของความคิด การมีเหตุผล นอกจากนั้นจะต้องมีศิลปะที่มองเห็นได้ (visual art) โดยใช้ภาพและลักษณะที่ดีอีกด้วย

2. ทศคติที่ดี (attitude) ทศคติมีทั้งดีและไม่ดี ผู้ส่งจะต้องมีทศคติที่ดีต่อผู้รับ และพยายามเปลี่ยนทศคติของผู้รับให้เป็นไปในทางที่ดีด้วย

3. ปรับระดับความรู้ให้เท่าเทียมกัน (knowledge level) ผู้ส่งจะต้องปรับระดับความรู้ให้เท่าเทียมกับระดับของผู้รับ การสื่อสารจึงจะบรรลุเป้าหมาย เพราะถ้าหากผู้ส่งถือว่าตนเองมีความรู้ความสามารถ โดยไม่คำนึงถึงระดับความรู้ของผู้รับแล้ว จะทำให้เกิดความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน

4. ศึกษาให้ทราบถึงระบบทางสังคมและวัฒนธรรม (social & culture system) ผู้ส่งจะต้องศึกษาถึงระบบสังคมและวัฒนธรรม จารีตประเพณีของผู้รับให้ถ่องแท้เสียก่อน และคล้อยตามระบบนั้นๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกัน

มาตรฐานการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถาน พิพิธภัณฑ์สถานทุกชนิด จะต้องให้ประชาชนเข้าชมเป็นปกติธุระ แม้พิพิธภัณฑ์สถานจะมีเงินลงทุน อาคาร วัตถุ และผู้บริการจำนวนมาก แต่พิพิธภัณฑ์สถานจะเป็นที่นิยมของประชาชนหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการบริการและการจัดการด้านต่างๆ ว่าได้กระตุ้นและโน้มน้าวประชาชนให้มาชมได้มากน้อยเพียงใด พิพิธภัณฑ์สถานที่มีอาคารใหญ่โต หรูหรา มีวัตถุมากมาย แต่ถ้ามาตรฐานในห้องแสดงไม่ดี ก็อาจมีประชาชนเข้าชมน้อยกว่าพิพิธภัณฑ์สถานขนาดเล็กที่มีการจัดการดีก็ได้ เพราะฉะนั้นมาตรฐานการจัดแสดงจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง การจัดนิทรรศการจะต้องพิจารณาวัตถุประสงค์และความต้องการของประชาชนเป็นหลัก คนเรานั้นย่อมต้องการได้รับความรู้สืบเนื่องจากผู้ถ่ายทอดไปให้กับผู้ไม่รู้ใน

บางสิ่ง จากวัตถุชิ้นหนึ่งไปยังวัตถุอีกชิ้นหนึ่ง ผู้ใช้พิพิธภัณฑ์สถาน จะต้องได้รับการดึงดูความสนใจจากการชักชวนและการกระตุ้นที่จะชมสิ่งของ และนี่ก็คิดในสิ่งนั้นๆ ผู้ที่เข้าชมจะศึกษา มีอิสระในการเลือกดูส่วนที่เขาต้องการ และต้องทิ้งไปเมื่อเขาได้เข้าใจในสิ่งที่เขาได้ชมแล้ว

ธีรศักดิ์ อัครบวร ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับนิทรรศการเอาไว้ว่า นิทรรศการ หมายถึง การวางแผนถ่ายทอดการเรียนรู้โดยใช้วัตถุทัศนวัสดุ เครื่องมือทัศนศึกษา และกิจกรรมทัศนศึกษา (A.V. Activities) อย่างใดอย่างหนึ่งหรือผสมผสานกันอย่างมีระบบเพื่อให้ผู้ชมได้รับความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนมุ่งชักจูงความคิดความสนใจ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ผู้จัดได้กำหนดไว้

นอกจากนี้ยังได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับระบบการจัดนิทรรศการ โดยได้นำเอาแนวความคิดของเดวิด คลีแลนด์ และ วิลเลียม คิง (David Cleland and William A. King) มาใช้คือ ระบบการจัดนิทรรศการของคลีแลนด์และคิง ได้กำหนดการวางแผนงานนิทรรศการเอาไว้ 2 ส่วน คือ

1.การวางแผนงานบุคคล ถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในการดำเนินงาน คณะกรรมการควรเป็นตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกัน แผนงานบุคคลกำหนดแบ่งบุคลากรออกเป็น 4 ฝ่าย คือ

1.1 ฝ่ายวิชาการและข้อมูล ทำหน้าที่เกี่ยวกับการค้นคว้าวิจัย ทำรายงานสรุป และให้ข้อเสนอแนะต่างๆ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนการจัด และการให้ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาในนิทรรศการอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ในการติดตามผลงานการวิจัย การนำข้อมูลย้อนกลับมาปรับปรุงงานด้วยบุคลากรฝ่ายนี้ ได้แก่ นักวิชาการ นักสถิติ นักวิจัย เป็นต้น

1.2 ฝ่ายผลิตและศิลปกรรม ทำหน้าที่เกี่ยวกับการออกแบบและผลิตรูปแบบของงานโดยใช้ข้อมูลจากฝ่ายวิชาการมาเสนออย่างชัดเจนและสวยงาม เพื่อให้นิทรรศการบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ บุคลากรฝ่ายนี้ ได้แก่ สถาปนิก ภัณฑนากร ช่างศิลป์ และช่างฝีมือด้านต่างๆ

1.3 ฝ่ายประชาสัมพันธ์และโฆษณา ทำหน้าที่เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์และการโฆษณางานนิทรรศการที่จะได้จัดตามระยะเวลาต่างๆ โดยให้ข่าวแก่ผู้ที่สนใจและสื่อมวลชนต่างๆ บุคลากรฝ่ายนี้ ได้แก่ นักประชาสัมพันธ์ ผู้ทำงานด้านโฆษณา หรือผู้ที่ติดต่อสื่อมวลชนต่างๆได้

1.4 ฝ่ายบริหารและงบประมาณ ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับงานธุรการและการเงินของการจัดแสดง ทั้งการติดต่อประสานงาน การหารายได้ การจัดงบประมาณฝ่ายต่างๆ ตลอดจนการประสานงานเร่งรัด ติดตามและสนับสนุนทุกๆ หน่วยงาน

2.การวางแผนงานนิทรรศการ ซึ่งจะแบ่งเป็นขั้นตอนการปฏิบัติงานเป็นระบบย่อยๆ อีก โดยกำหนดขั้นตอนไว้ดังนี้

2.1 ตั้งจุดมุ่งหมาย ต้องแน่ชัดว่าจะจัดเพื่ออะไร

2.2 การศึกษาข้อมูล เป็นการรวบรวมข้อมูลหลายๆ ด้าน ได้แก่

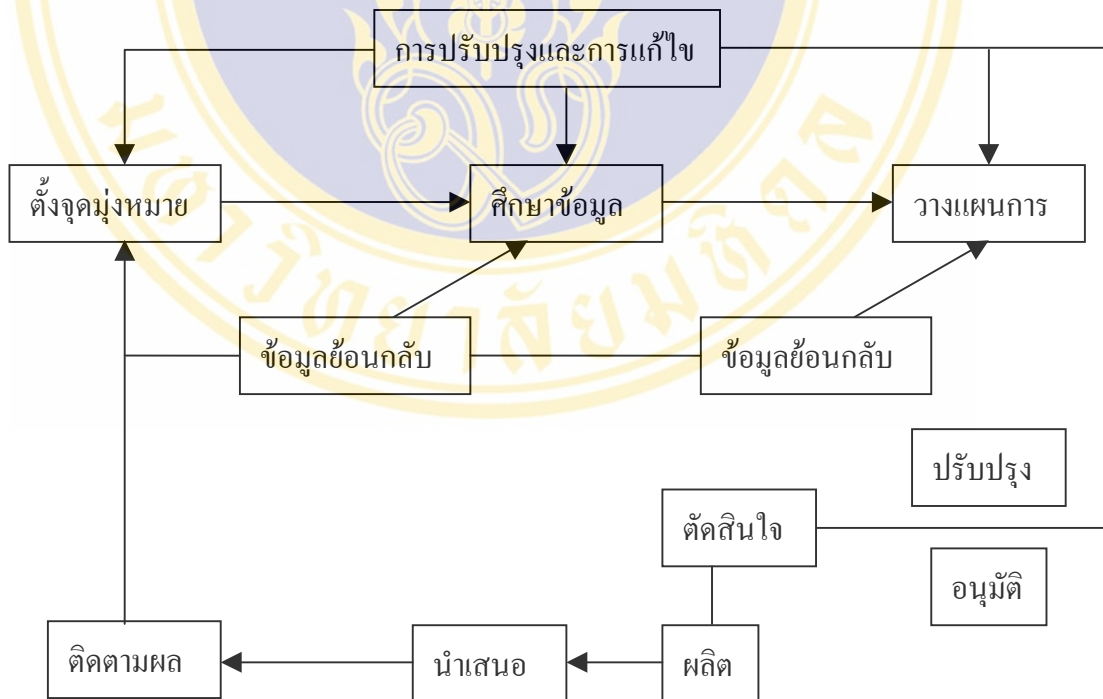
- ข้อมูลด้านประชากรเป้าหมาย ซึ่งถือเป็นหัวใจของการกำหนดรูปแบบของนิทรรศการ
- ข้อมูลด้านวิชาการต่างๆ ขึ้นกับเนื้อหาของนิทรรศการด้วยว่า จะใช้วิชาการด้านใดบ้าง
- ข้อมูลด้านเนื้อหาที่จะนำเสนอมากน้อยเพียงใดและเนื้อหาสอดคล้องกับเป้าหมาย

2.3 การกำหนดรูปแบบของนิทรรศการ ฝ่ายผลิตจะเป็นผู้กำหนดรูปแบบของนิทรรศการ โดยพิจารณาจากข้อมูลทุกๆ ด้านที่ฝ่ายวิชาการจัดรวบรวมให้ โดยนำมาจัดทำแบบจำลองเป็นโครงร่างโดยอาศัยความรู้ด้านสถาปัตยกรรม มัณฑนศิลป์ ศิลปกรรม และโสตทัศนศึกษา นำเสนอรูปแบบของนิทรรศการต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณาตัดสินใจ

2.4 การพิจารณาตัดสินใจครั้งสุดท้าย เป็นขั้นตอนอนุมัติแผนงานจัดนิทรรศการ

2.5 การติดตามผล เป็นหน้าที่ของฝ่ายวิชาการและข้อมูลที่จะติดตามผลของการจัดนิทรรศการว่าได้ผลดีมากเท่าใด แล้วทำข้อมูลย้อนกลับมาปรับปรุง แก้ไขตามขั้นตอน เพื่อให้การวางแผนการจัดครั้งต่อไปมีประสิทธิภาพสูงขึ้น (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2542 : 64-66)

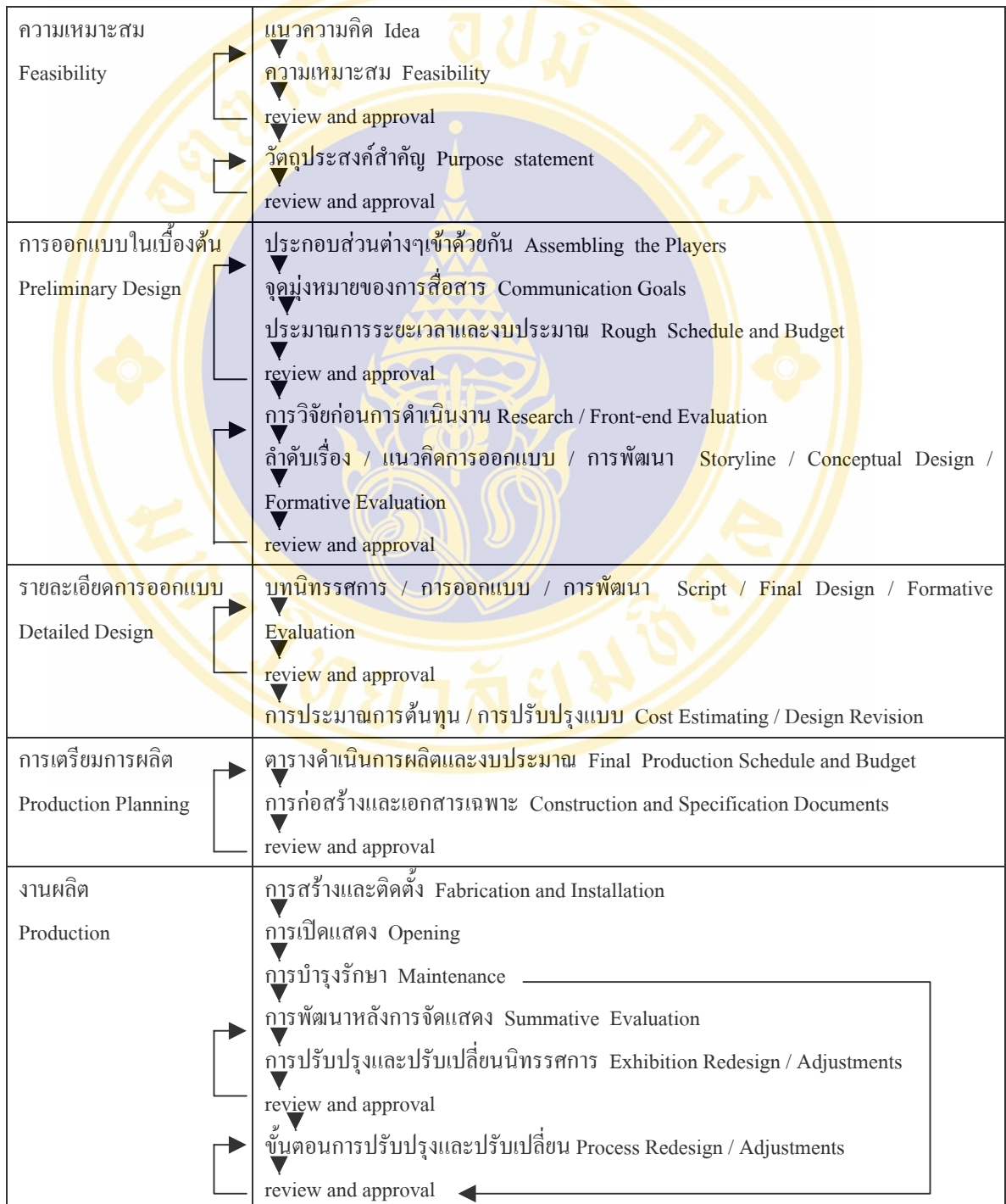
แผนภูมิที่ 2 แผนภูมិระบบการจัดการนิทรรศการของคลีแลนด์และคิง



ขั้นตอนในการดำเนินงานนิทรรศการ

Kathleen Mclean (1996 : 51) ได้นำเสนอรูปแบบและขั้นตอนการดำเนินงานนิทรรศการดังต่อไปนี้คือ

แผนภูมิที่ 3 ขั้นตอนการดำเนินงานนิทรรศการ ของ Kathleen Mclean



การกำหนดแนวคิดของนิทรรศการ (Exhibition Idea)

การกำหนดแนวคิดของนิทรรศการนั้นสามารถลำดับได้ดังนี้คือ

Supporting of Mission – หัวข้อนั้นเข้ากับวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์หรือไม่

Relavant – ประเด็นนั้นๆ มีความสัมพันธ์ หรือสามารถนำไปปรับใช้ได้อย่างไรกับผู้ชมบ้าง

Appropriate – ประเด็นนั้นๆ เหมาะที่จะทำนิทรรศการหรือไม่ (หรือเหมาะทำเป็นหนังสือหรือทำเป็นภาพยนตร์มากกว่า)

Researchable – ประเด็นดังกล่าวมีข้อมูลพร้อมมากพอที่จะทำเป็นนิทรรศการหรือไม่ มีคุณค่ากับพิพิธภัณฑ์มากพอหรือไม่

Multifaceted – สามารถที่จะนำเสนอได้หลากหลายระดับและหลากหลายรูปแบบหรือไม่ เหมาะสมสำหรับระดับอายุและการเรียนรู้ของผู้ชมหรือไม่

Entertaining – สามารถนำเสนอให้น่าตื่นเต้นและน่าสนใจได้หรือไม่

Supported Internally – ผู้จัดทำนิทรรศการมีความกระตือรือร้นและสนใจในหัวข้อดังกล่าวหรือไม่

Independent – นิทรรศการดังกล่าวสามารถนำเสนอได้โดยไม่มีเจ้าหน้าที่คอยดูแล จัดการ หรือสื่อความหมายให้หรือไม่ ตัวนิทรรศการเองเป็นผู้สาธิตและแสดงได้ตัวตนเองหรือเปล่า

Connective – สามารถเชื่อมโยงกับโปรแกรมอื่นๆ ของพิพิธภัณฑ์ หรือ สถาบันอื่นๆ หรือ เข้ากับหลักสูตรของโรงเรียนได้หรือไม่

Fundable – มีงบประมาณมากพอที่จะทำนิทรรศการในหัวข้อนั้นได้หรือไม่ (Kathleen Mclean, 1996 : 53)

2.1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อความหมาย

Sally Rousham ได้กล่าวถึงความหมายของการสื่อความหมาย (Interpretation) ว่า การสื่อความหมาย คือ กระบวนการสื่อสารสัญลักษณ์เกี่ยวกับสถานที่หรือวัตถุ สำหรับในงานนิทรรศการนั้นการสื่อความหมายอาจหมายถึง การแปลความเพื่อสื่อความหมายที่ครอบคลุมในหัวข้อหรือเรื่องราวทั้งหมดของนิทรรศการนั้นๆ หรืออาจหมายถึงแค่เพียงการแปลความเพื่อสื่อความหมายเฉพาะเรื่องในด้านใดด้านหนึ่งเจาะจงลงไปเป็นประเด็นย่อยในการจัดแสดงเท่านั้น การสื่อความหมายนั้นควรเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทั้งหมดในงานพิพิธภัณฑ์ คล้ายคลึงกับกระบวนการในการบรรณาธิกรณหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญขั้นสุดท้ายก่อนที่ผลผลิตนั้นๆ จะถูกนำเสนอ

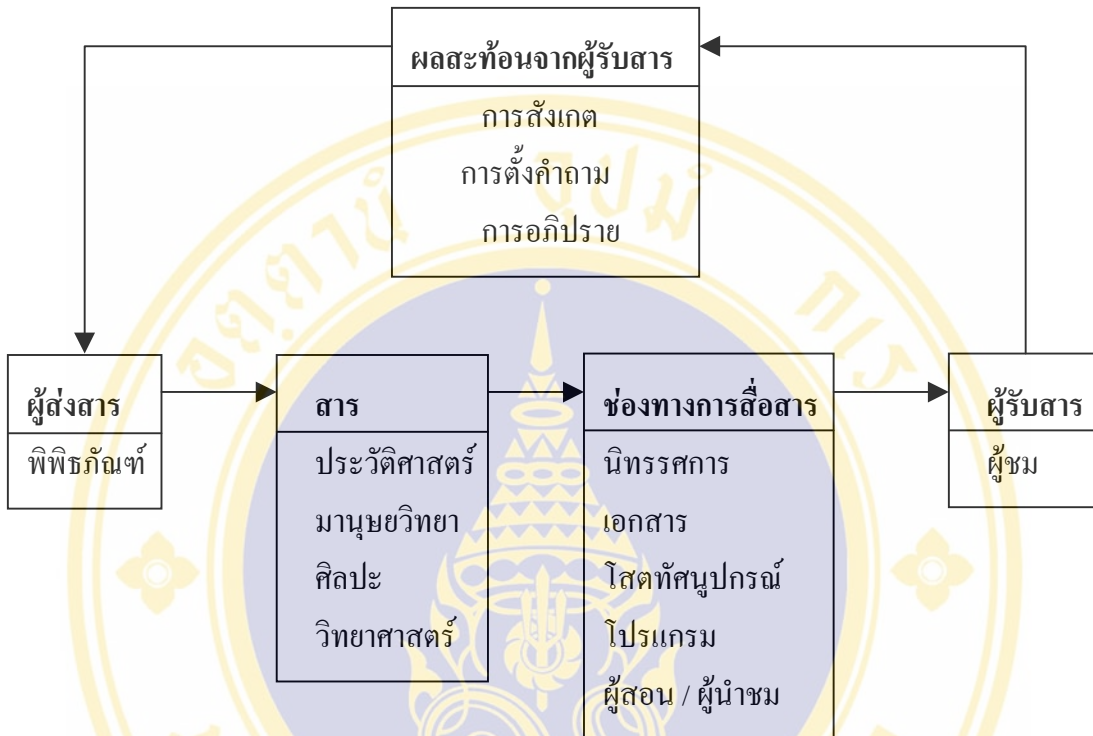
ทั้งนี้การสื่อความหมายนั้นแตกต่างจากการแปลในการเป็นล่าม (Interpretater) เพราะว่าการสื่อความหมายในงานพิพิธภัณฑน์นั้นจะต้องทำงานกันเป็นหมู่คณะทั้งองค์กร ไม่ว่าจะเป็นนักวิจัย ผู้เขียนบทเนื้อหา นิทรรศการ หรือเจ้าหน้าที่การศึกษา ก็ต้องทำหน้าที่ในการสื่อความหมายด้วยกัน กัน กระบวนการสื่อความหมายแต่ละขั้นตอนนี้จะต้องมีการประสานงานกันระหว่างภัณฑารักษ์ นักการศึกษา ผู้ออกแบบ นักวิจัย ผู้เขียนบท และเจ้าหน้าที่การตลาด ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญมากที่บุคคลที่มีหน้าที่รับผิดชอบเหล่านี้จะต้องมีอำนาจตัดสินใจและมั่นใจในการแปลความเพื่อสื่อความหมาย นับตั้งแต่โครงสร้าง / เนื้อหาของนิทรรศการ ซึ่งจะต้องถ่ายทอดเรื่องราวอย่างเป็นลำดับและ กระตุ้นความรู้สึกในการชมของผู้ชม การสื่อความหมายควรมีการพัฒนาและตรวจสอบผลก่อนที่ นิทรรศการจะถูกผลิตออกมาในขั้นสุดท้าย (Sally Rousham , 1995 : 92 – 93)

Gary Edson and David Dean ได้ให้คำจำกัดความของการสื่อความหมาย (interpretation) ว่า การสื่อความหมาย คือ กระบวนการหนึ่งในการทำให้บางสิ่งบางอย่างสามารถเป็นที่เข้าใจได้ หรือ การให้ความเป็นพิเศษแก่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งการแปลความเพื่อสื่อความหมาย โดยทั่วไปแล้วอาจ หมายถึง

1. การอธิบาย
2. การแปล (จากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่ง)
3. การแสดง หรือ การนำเสนอ

ความหมายที่ใกล้เคียงที่สุดของการสื่อความหมายในแง่พิพิธภัณฑสถานวิทยา ก็คือ การอธิบาย เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือการแปลความหมายจากวัตถุและองค์ความรู้ต่างๆ ไปสู่ “ภาษา” ที่ผู้ชม สามารถเข้าใจได้ อาจเป็นเพราะผู้คนทั่วไปส่วนใหญ่ยากที่จะทำความเข้าใจกับศิลปะกับวัตถุต่างๆ ที่พิพิธภัณฑ์สะสมและเก็บรักษาเอาไว้ นั่นว่ามีความเกี่ยวข้องอย่างไรกับชีวิตประจำวันของพวกเขา ฉะนั้นการนำเสนอในงานนิทรรศการและโปรแกรมต่างๆ ของพิพิธภัณฑ์จึงเป็นหนทางแรกของการ พิพิธภัณฑ์ที่จะรับใช้ชุมชนและสังคมผ่านการจัดแสดงนิทรรศการได้ (Gary Edson & David Dean ,1994 : 146) กระบวนการสื่อความหมายสามารถแสดงออกได้เป็นแผนภูมิดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 4 กระบวนการสื่อความหมายในแนวคิดของ Gary Edson และ David Dean



Bruce Craig ได้กล่าวถึงการสื่อความหมายทางประวัติศาสตร์เอาไว้ว่า ก่อนที่ผู้ชมจะสามารถสัมผัสกับ “ประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ได้นั้น ขั้นตอนสำคัญสามประการในการสื่อความหมายจะต้องตระหนักถึง ประการแรก ประเด็นในเรื่องความถูกต้องแน่นอนของประวัติศาสตร์ในช่วงดังกล่าวที่ต้องการนำเสนอ ประการที่สอง ความคิดเกี่ยวกับช่วงเวลา ประการที่สาม คือความสัมพันธ์ระหว่างการอธิบายประวัติศาสตร์ วัตถุพีพริภันท์ และภาพลักษณ์รวมทั้งจินตนาการที่เกี่ยวกับประเด็นในประวัติศาสตร์นั้นๆ ซึ่งทั้งหมดนี้จะนำไปสู่ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ที่แท้จริงของผู้ชมได้ (Bruce Craig , 1992 : 51)

Brian L. Monyneau นำเสนอวิธีการและขั้นตอนในการนำเสนอภาพทางประวัติศาสตร์ในอดีต ในขั้นแรกเป็นการก่อเกิดของอดีต เป็นการสร้างมุมมองในการค้นคว้าข้อมูล ซึ่งโดยปกติแล้วเราต้องศึกษาอดีตจากแบบแผนความคิดและแบบแผนการกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของคนในสังคม จากนั้นเราจึงให้ความหมายของการกระทำนั้นๆ อย่างมีเหตุผลและมีจุดประสงค์ในการเล่า เสมือนลักษณะของการแสดงละครชีวิตในอดีตที่เป็นรูปธรรม มีแนวคิดชัดเจนและมีระเบียบแบบแผนเป็นเรื่องราวต่างๆ อีกทั้งเป็นการทำความเข้าใจว่าอดีตเป็นช่วงของเวลาใด

เวลาหนึ่งที่ได้ผ่านไปแล้ว และดำเนินเช่นนี้ต่อไปเรื่อยๆ เปรียบเหมือนคำอุปมาว่า อดีตเป็นบันทึกความทรงจำและขนบธรรมเนียมประเพณีของคน และสิ่งรอบๆ ตัวในสังคมมีความหลากหลายทางความคิด ความเป็นปัจเจกบุคคล และสถานการณ์ของสังคม กล่าวคือ การค้นคว้าข้อมูลทางประวัติศาสตร์เป็นการสร้างและวิเคราะห์องค์ความรู้ทั้งทางพฤติกรรม ความคิด และวัตถุสิ่งของที่ยังคงหลงเหลืออยู่

ขั้นตอนต่อมาเป็นการอธิบายอดีต เป็นการพยายามทำความเข้าใจและตีความหมายของหลักฐานที่พบจากอดีต แล้งเรียนรู้ที่จะอธิบายถึงสิ่งที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับกระบวนการคิด ประสบการณ์ และโครงสร้างทางกลุ่มสังคม ด้วยเหตุผลและประสบการณ์ของผู้ศึกษาเอง ซึ่งมักจะมีการบันทึกข้อมูลแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นซึ่งกันและกันต่อสาธารณชนในรูปแบบต่างๆ เช่น หนังสือ ห้องเรียน พิพิธภัณฑสถาน และการสื่อสารอื่นๆ เพื่อต้องการพัฒนาปรับเปลี่ยนให้มีความถูกต้องแม่นยำและเป็นการเผยแพร่ความรู้อย่างกว้างขวาง ขั้นตอนที่สามเป็นศูนย์รวบรวมความรู้เกี่ยวกับอดีต กล่าวคือ เมื่อมีการค้นคว้าข้อมูลทางประวัติศาสตร์แล้วจะพบว่า ปัญหาหนึ่งนอกเหนือจากการนำข้อมูลไปบันทึกในหนังสือเป็นคลังข้อมูลแล้ว จะมีประเภทโบราณวัตถุและโบราณสถานที่หลงเหลืออยู่จึงจำเป็นต้องมีการจัดเก็บสิ่งเหล่านี้ให้เป็นระเบียบ เป็นเสมือนการสร้างและรวบรวมอดีตขึ้นมาใหม่ไว้ในคลังวัตถุหรือสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง เช่น พิพิธภัณฑสถาน ศูนย์วัฒนธรรม ห้องสมุด ฯลฯ ซึ่งมักจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จึงต้องมีการคัดเลือกจัดเก็บสิ่งสะสมหรือการอนุรักษ์ และบางส่วนนำออกจัดแสดงต่อสาธารณชน โดยผ่านการออกแบบสถานที่ขึ้นมาโดยเฉพาะ แต่ต้องคำนึงถึงคุณค่าของสิ่งของนั้นๆ และดูแลรักษาให้สอดคล้องกับแต่ละท้องถิ่นที่จะนำเสนอประวัติศาสตร์

ขั้นตอนสุดท้ายในการค้นคว้าข้อมูล คือ การวางแผนอดีตเพื่ออนาคต ซึ่งมีความซับซ้อนของข้อมูลและมีความขัดแย้งบ้าง บางครั้งอาจจะแบ่งออกได้เป็นหมวดหมู่ให้เข้าใจง่ายขึ้น เช่น เชื้อชาติ ชนชั้น เพศ ปัจเจกบุคคล เอกลักษณะทางสังคม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นประเด็นที่สามารถเรียบเรียงเป็นแนวคิดและรูปแบบการศึกษาอดีตได้ตามความสนใจของแต่ละคน อย่างไรก็ตามการสนับสนุนคุณค่าของอดีตโดยการกระตุ้นความสนใจไปสู่กลุ่มคนภายในและภายนอกสังคมให้รับรู้ความโดดเด่นของประวัติศาสตร์ ขณะเดียวกันต้องพยายามสร้างค่านิยมใหม่ๆ ในการศึกษาไปสู่ระดับสังคมนานาชาติ โดยมีการจัดระบบข้อมูลให้ทันสมัยต่อเหตุการณ์อยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการค้นคว้าข้อมูลจึงเป็นหัวใจที่จะช่วยให้เข้าใจถึงเบื้องหลังของประวัติศาสตร์ที่แท้จริง โดยการพยายามเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน และสร้างแนวโน้มที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคตด้วย (สุวนันท์ ขวัญทอง, 2543: 13-14)

2.1.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจิตวิทยาการรับรู้ (Psychology of Perception)

เนื่องจากมนุษย์ต้องอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ด้วยกันเอง สัตว์ สิ่งของ กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ สัตว์ และสิ่งของ ปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ รวมไปถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมไม่มีตัวตนเช่น ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ในสังคม ทั้งหมดนี้จัดเป็นสิ่งเร้า ซึ่งมนุษย์จะมีการทำปฏิกิริยาโต้ตอบต่อสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ที่อยู่ตลอดเวลา การที่มนุษย์มีปฏิกิริยาโต้ตอบสิ่งเร้านั้นก็เนื่องมาจากความสามารถของมนุษย์ในการรับรู้สัมผัสนั่นเอง ความสามารถในการรับรู้สัมผัสจึงเป็นจุดกำเนิดของการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวและเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมด้วย

จำเนียร ช่วงโชติ (2532) กล่าวถึงการรับรู้เอาไว้ดังนี้คือ “การรับรู้” หมายถึง การสัมผัสที่มีความหมาย (sensation) การรับรู้เป็นการแปลหรือตีความจากสัมผัสที่ได้รับ ออกเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีความหมายหรือที่รู้จักเข้าใจ ซึ่งในการแปลหรือตีความนี้ จำเป็นที่อินทรีย์จะต้องใช้ประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิม หรือความชัดเจนที่มีมาแต่หนหลัง ถ้าไม่มีความรู้เดิมก็ดี หรือลืมเรื่องนั้นเสียแล้ว ก็จะไม่มีการรับรู้กับสิ่งเร้าต่างๆ จะมีก็แต่เพียงการสัมผัสกับสิ่งเร้าเท่านั้น

ชุมพร ยงกิตติกุล และคณะ (อ้างใน รัตนาดี เทพช่วยสุข, 2539 : 15) ได้ให้นิยามศัพท์เกี่ยวกับการรับรู้ หมายถึง กระบวนการซึ่งสมองได้รับข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจากอวัยวะสัมผัสและสมองได้ใช้วัตถุดิบนี้เพื่อทำความเข้าใจกับสิ่งแวดล้อม คนเรารับรู้โดยผ่านระบบสัมผัสซึ่งได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น ผิวหนังและกล้ามเนื้อ ข่าวสารที่ระบบรับสัมผัสจากสิ่งแวดล้อมจะถูกส่งต่อไปยังสมองเพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การได้รส ความรู้สึก ร้อน หนาว เจ็บปวด ฯลฯ ความรู้สึก (sensation) เป็นการตอบสนองขั้นแรกสุดของคนเราต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม สมองจะตีความสิ่งที่รู้สึกต่อไปอีกขั้นหนึ่งเป็นการรับรู้ (perception) ว่าสิ่งที่เห็น ได้ยิน หรือรู้สึกคืออะไร กระบวนการรับรู้จึงเป็นการตีความข่าวสารที่ได้รับ การตีความนี้ขึ้นกับตัวแปรหลายอย่าง เช่น ประสบการณ์เดิม หรือการเรียนรู้เดิม ความคาดหวังในขณะนั้น ทักษะคิด ค่านิยม แลสิ่งแวดล้อมรอบๆ ของสิ่งเร้าที่เรารับรู้

Sereno and Bodaken (อ้างใน ลัดดา วิทยานุกาพอินชง , 2529 : 6) ให้ความหมายของการรับรู้ว่า การรับรู้คือการที่บุคคลใช้ระบบภายในของเขารับเอาข้อมูลจากระบบภายนอกเข้ามาอย่างกระตือรือร้น (Active) โดยจิตวิสัย (Subjective) และมีการสร้างสรรค์ (Creative) ซึ่งมีการเกิดกระบวนการ 3 อย่าง คือ การเลือกสิ่งเร้า (Selective) การจัดหมู่ให้กับสิ่งเร้า (Organization) และ

การตีความหรือการประเมินค่า (Interpretation or Evaluation) หรืออาจกล่าวได้ว่า การรับรู้เป็นเหตุการณ์ภายในจิตใจของบุคคล หรือประสบการณ์ทางจิตในขณะใดขณะหนึ่ง โดยปลายประสาทสัมผัสรับสิ่งเร้าเข้าสู่ระบบประสาทส่วนกลาง เพื่อผสมผสานให้เกิดความเข้าใจ และความเข้าใจที่เกิดขึ้นโดยการรับรู้เช่นเดียวเกิดจากการใช้สติปัญญา การคิด การรู้ มากกว่าการใช้อารมณ์และแรงจูงใจ

ขนิษฐา วิเศษสาธ (2527 : 48) ได้ให้คำนิยามของการรับรู้ว่า การรับรู้ เป็นกระบวนการซึ่งบุคคลแปลหรือตีความหมายของการรู้สึก (sensation) ที่ได้รับออกมาเป็นสิ่งที่ใดสิ่งหนึ่งที่มีความหมายและเข้าใจได้ บุคคลจะรับรู้สิ่งเร้าต่างๆ ผ่านเข้าทางอวัยวะสัมผัสซึ่งทำหน้าที่เป็นเครื่องรับอันได้แก่การมองเห็นด้วยตา การได้ยินด้วยหู การได้กลิ่นทางจมูก ได้ลิ้มชิมรสและได้สัมผัสทางกาย แล้วส่งต่อไปยังสมอง สมองจะแปลความหมายของสิ่งที่ได้รับโดยอาศัยประสบการณ์ในอดีตของบุคคล ความเชื่อ เจตคติ และความคาดหวัง ฯลฯ ออกมาเป็นการกระทำที่ตอบสนองต่อสิ่งเร้าตามส่วนต่างๆของร่างกาย

นอกจากนี้ปัจจัยของ “ความแตกต่างระหว่างบุคคล” ยังมีผลต่อการรับรู้ที่แตกต่างกันออกไปด้วยความแตกต่างระหว่างบุคคลนี้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. ปัจจัยทางร่างกาย (biological factors) หรือปัจจัยทางพันธุกรรม ได้รับอิทธิพลมาจากการถ่ายทอดหรือการสืบเนื่องลักษณะต่างๆ จากบรรพบุรุษไปสู่ลูกหลาน โดยอาศัยยีน (genes) ซึ่งอยู่ในโครโมโซมของเซลล์เพศ หรือ เซลล์สืบพันธุ์ พันธุกรรมทำให้มนุษย์มีความแตกต่างกันในด้านต่างๆ ได้แก่ ความแตกต่างกันในลักษณะทางร่างกาย ความแตกต่างทางสติปัญญา ความแตกต่างในชนิดของเลือด รวมทั้งโรคภัยไข้เจ็บบางประการที่ถ่ายทอดทางพันธุกรรม

2. ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอิทธิพลต่อตัวเรา ตั้งแต่ปฏิสนธิ จนกระทั่งสิ้นชีวิต แบ่งออกเป็น สิ่งแวดล้อมก่อนเกิด เช่น สุขภาพและอายุของมารดา ภาวะโภชนาการและสุขภาพจิตของมารดา สิ่งแวดล้อมหลังเกิด เช่น สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมทางสังคม สภาพภาพของครอบครัว สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม สภาพของชุมชนและที่อยู่อาศัย ศาสนา โรงเรียน และสื่อมวลชนต่างๆ

ความแตกต่างกันของมนุษย์ในต่างๆ ที่มีผลต่อการรับรู้ ได้แก่

1. ความแตกต่างทางด้านร่างกาย
2. ความแตกต่างทางด้านสติปัญญาและความสามารถอื่นๆ
3. ความแตกต่างทางบุคลิกภาพ
4. ความแตกต่างในการแสดงออกทางอารมณ์ และการปรับตัวทางสังคม

5. ความแตกต่างระหว่างเพศ
6. ความแตกต่างระหว่างอายุ
7. ความแตกต่างทางด้านความสนใจ (ขนิษฐา วิเศษสาทร, 2529 : 33-36)

กระบวนการรับรู้จะเกิดขึ้นได้ ต้องประกอบด้วย

1. การสัมผัสหรืออาการสัมผัส คนเราจะรับรู้สิ่งต่างๆ ได้ก็โดยการใช้อวัยวะรับสัมผัส (sensory organ) ที่มีอยู่ อวัยวะรับสัมผัสนั้นทำหน้าที่เป็นเครื่องทื่อหรืออุปกรณ์สำคัญในการรับสัมผัสในลักษณะของรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ส่งไปเป็นประสบการณ์ทางสมอง เพื่อให้เกิดการรับรู้ต่อไป การสัมผัสจึงทำให้เรารู้ว่าอะไรเป็นอะไรในสิ่งที่เราสัมผัส แต่ในขณะที่เกี่ยวกับการรับสัมผัสของเราอาจทำให้รับรู้สิ่งต่างๆ ผิดพลาดและไม่แน่นอนก็ได้ ความบกพร่องในอวัยวะรับสัมผัสของมนุษย์ซึ่งเป็นลักษณะโดยธรรมชาติของร่างกายมนุษย์เองนั้น อาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการรับรู้ได้ ความเป็นจริงเป็นอย่างหนึ่ง แต่การรับรู้ของเราไม่ได้คล้อยตามความจริงนั้นๆ ทำให้ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงในการรับรู้ดังกล่าวตามไปด้วย ถ้าหากเราไม่ระมัดระวังในบางกรณีนั้น สิ่งเร้าบางอย่างก็ทำให้เรารู้คลาดเคลื่อนและทำให้ปฏิกิริยาตอบสนองที่เกิดขึ้นนั้นคลาดเคลื่อนตามไปด้วย

2. ชนิดและธรรมชาติของสิ่งเร้า ตามปกติคนเราสามารถรับรู้ได้โดยไม่ต้องสัมผัสกับสิ่งเร้าทั้งหมด ทั้งนี้เนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเราได้รับจากการรับรู้และเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมสะสมกันเรื่อยมาจนเกิดเป็นความรู้ความเข้าใจได้ทันที แม้ว่าจะสัมผัสกับสิ่งเร้าบางส่วนหรือส่วนใดส่วนหนึ่งเท่านั้น เมื่อเวลาคนเราสัมผัสกับสิ่งเร้าบางอย่าง ซึ่งประกอบด้วยคุณสมบัติหลายๆ ประการ เรามักจะแยกแยะสิ่งเร้านั้นออกจากภูมิหลังหรือพื้น (background) อันเป็นส่วนประกอบ ยิ่งถ้าเราสามารถแยกสิ่งเร้าออกจากกันว่าอะไรเป็นอะไรแล้ว จะทำให้การรับรู้ในสิ่งเร้านั้นๆ ของคนเราแจ่มแจ้งขึ้น แต่ในบางโอกาสเราก็แยกแยะสิ่งเร้าออกจากภูมิหลังหรือพื้นได้ยาก การแยกสิ่งเร้าออกจากภูมิหลังในลักษณะที่แตกต่างกัน ย่อมทำให้คนเราเกิดการรับรู้ที่ต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากประสบการณ์เดิมของแต่ละคนมีความแตกต่างกันนั่นเอง และเวลาคนเราถูกเร้าด้วยสิ่งเร้าเป็นจำนวนมากๆ เรามักจะจัดระเบียบสิ่งเร้านั้นๆ เพื่อให้เกิดการรับรู้ที่ชัดเจน การจัดระเบียบหรือการแบ่งหมวดหมู่ของสิ่งเร้าทำให้เราเข้าใจสิ่งเร้าได้สะดวกขึ้น ตามปกติเรามักจะจัดระเบียบให้กับสิ่งเร้าโดยอาศัยความเคยชินและมักทำไปโดยไม่รู้ตัว เช่น เรามักจะสรุปเอาว่าสิ่งของที่อยู่ใกล้เคียงกันเป็นสิ่งของในหมวดหมู่เดียวกัน เป็นต้น

3. การแปลความหมายจากอาการสัมผัส การรับรู้เป็นการสัมผัสที่มีความหมาย (sensation) ทั้งนี้เพราะในการรับรู้ นั้น คนเราไม่เพียงแต่มองเห็น ได้กลิ่น ได้ยิน ฯลฯ เท่านั้น แต่เราสามารถรับรู้

ได้ว่า วัตถุหรือสิ่งของที่เรารู้จักมันคืออะไร มีรูปร่างอย่างไร อยู่ในทิศทางใด และอยู่ใกล้ไกลตัวเรามากน้อยเพียงใด เป็นต้น ทั้งหมดที่เราสามารถบอกได้นี้ เป็นการใส่ความหมายให้กับสิ่งต่างๆ ของสิ่งแวดล้อมที่ผ่านเข้ามาในการรับสัมผัสของเราทั้งสิ้น การแปลความหมายจากความรู้สึกทางสัมผัสนั้น ส่วนมากแล้วคนเรามักจะแปลตามสัมผัสที่เราได้รับ และเรามักทำปฏิกิริยาตอบสนองหรือแสดงพฤติกรรมไปตามการรับรู้ของเรา ต่อเมื่อเรามีการรับรู้ในเรื่องนั้นใหม่ ก็จะทำให้ปฏิกิริยาตอบสนองที่แตกต่างไปจากเดิม การรับรู้ที่เกิดจากสัมผัสอันชัดเจนนั้น ทำให้การรับรู้ที่เป็นไปอย่างถูกต้องด้วย แต่บางทีความรู้สึกจากการสัมผัสของเราไม่ชัดเจน เนื่องจากถูกเร้าด้วยสิ่งเร้าที่เราไม่สามารถรับสัมผัสได้ หรือรับสัมผัสได้น้อย ในกรณีเช่นนี้การรับรู้ของเราจะไม่ชัดเจนตามไปด้วย ดังนั้นการรับรู้ของคนเรายังขึ้นอยู่กับความสามารถในการรับสัมผัสของคนเราเป็นอันมาก ความสามารถในการรับสัมผัสของคนเรายังขึ้นอยู่กับส่วนประกอบ 4 ประการ คือ ลักษณะความเข้มข้น ความกว้างขวาง และความคงทนของการสัมผัส การแปลความหมายมักดำเนินควบคู่ไปกับการรับสัมผัสเสมอ ถ้าเราถูกเร้าด้วยสิ่งเร้าที่เราไม่เคยพบเห็นมาก่อน เราก็มักแปลความหมายโดยเปรียบเทียบกับสิ่งที่เคยพบเห็นมาแล้ว

4. การใช้ความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมเพื่อแปลความหมาย ในการแปลความหมาย หรือการตีความของความรู้สึกจากการสัมผัสเพื่อให้เกิดการรับรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น คนเรายังจำเป็นต้องใช้ประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิม หรือความชัดเจนที่เคยมีมาแต่หนหลัง ถ้าประสบการณ์หรือความรู้เดิมไม่ปฏิบัติตามหน้าที่อันเนื่องมาจากลิ้ม หรือเพราะไม่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ มาก่อน เราจะไม่มีการรับรู้กับสิ่งเร้านั้นๆ เลย จะมีแต่ความรู้สึกที่เกิดจากการสัมผัสอันเกิดจากการเร้าของสิ่งเร้าเท่านั้น โดยปกติเวลาคนเรารู้สึกจากการสัมผัส เรามักจะมีการรับรู้ควบคู่กันไปด้วยที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเราได้สะสมความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมมาตั้งแต่เล็กแต่น้อย เมื่อเรารู้สัมผัสกับสิ่งเร้าที่เราเคยพบมาก่อน เราจึงทราบความหมายของมันควบคู่กันไปด้วย แต่ถ้าเราพบกับสิ่งเร้าใหม่ที่เราไม่เคยมีความรู้มาก่อน เราอาจที่แต่ความรู้สึกจากการสัมผัสเฉยๆ โดยไม่มีการรับรู้ด้วยก็ได้ บางทีการขาดความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมก็ทำให้คนเรารู้คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงได้มาก ดังนั้นประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้คนสามารถแปลความหมายของสิ่งที่รับสัมผัสเกิดเป็นการรับรู้ขึ้นมา เมื่อประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิมมากขึ้น ก็ย่อมจะแปลอาการสัมผัสต่างๆ ได้มากขึ้นและใกล้เคียงด้วย

การรับรู้กับการสร้างความคิดรวบยอด (concept) เป็นกระบวนการต่อเนื่องกัน ความคิดรวบยอดเป็นความเข้าใจและความคิดขั้นสุดท้ายของคนๆ หนึ่งที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความเข้าใจและความคิดนั้นเป็นนามธรรม และเป็นข้อสรุปเกี่ยวกับเรื่องนั้นในระยะหนึ่งหรือตลอดไปได้ ความ

คิดรวบยอดนั้นแตกต่างจากการรับรู้ตรงที่การรับรู้ตรงที่ การรับรู้เป็นการเกิดจากการสัมผัสสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยตรง แต่ความคิดรวบยอดนั้นเป็นผลสรุปของความเข้าใจอันเกิดจากการรับรู้ต่างๆ มารวมกัน ดังนั้นความคิดรวบยอดจึงไม่ใช่สิ่งใด คนใด หรือการกระทำใด หากแต่เป็นสัญลักษณ์ของสิ่งนั้น ซึ่งทักษะในการสร้างความคิดรวบยอดนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับความรู้ความเข้าใจในเรื่องภาษาเป็นอย่างมาก

Gestalt เป็นนักจิตวิทยาที่ให้ความสำคัญกับการรับรู้อย่างมาก ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับแบบแผนของการรับรู้ (Organization in Perception) ของสิ่งเร้าต่างๆ เอาไว้ดังนี้ว่า คนเรามีแนวโน้มที่จะจัดสิ่งต่างๆ ที่เรามองเห็นออกเป็นกลุ่มหรือเป็นหมวดหมู่เดียวกัน ซึ่งมีอยู่ 4 ประการดังนี้คือ

1.หลักความใกล้ชิดกัน หรือ Proximity of Nearest คนเรามีแนวโน้มในการรับรู้สิ่งต่างๆ ที่อยู่ใกล้ชิดกัน ให้เป็นภาพเดียวกัน หรือเป็นหมวดหมู่เดียวกัน

2.หลักความคล้ายคลึงกัน หรือ Similarity คนเรามักจะมีแนวโน้มในการรับรู้ภาพของเส้นหรือจุดที่คล้ายคลึงกัน เดียวกันหรือหมวดหมู่เดียวกัน

3.หลักของความต่อเนื่องกัน หรือ Continuity of Common Fate ความต่อเนื่องกันของสิ่งเร้าในทิศทางเดียวกัน มักก่อให้เกิดภาพได้ง่ายกว่าสิ่งเร้าที่ขาดการต่อเนื่องกัน ทั้งนี้เพราะคนเรามีแนวโน้มที่จะรวมกลุ่มของภาพที่มีสิ่งเร้าไปในทางเดียวกัน

4.หลักการประสานกัน หรือ Closure ภาพที่ใกล้จะสมบูรณ์หรือขาดความสมบูรณ์ไปเล็กน้อยไม่ประสานกันนั้น ไม่เพียงแต่ทำให้คนเรามีแนวโน้มที่จะต่อเติมภาพที่ไม่สมบูรณ์ ให้เป็นภาพสมบูรณ์ รวมทั้งต่อเติมในส่วนที่ได้จากการสัมผัสในแบบอื่นๆ ด้วย เช่น เสียงเพลงหรือจังหวะต่างๆ ที่ขาดหายไปให้สมบูรณ์ขึ้นมาได้ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมและการเรียนรู้ของแต่ละคนที่มีมาก่อน (จำเนียร ช่วงโชติ, 2532)

อย่างไรก็ตามการรับรู้จำเป็นต้องมีการเลือกและมีความตั้งใจรับรู้ กล่าวคือ ในช่วงเวลาขณะหนึ่งเรามีความตั้งใจต่อเพียงส่วนหนึ่งของสิ่งเร้าที่หลั่งไหลเข้ามากระทบต่อตัวเราเท่านั้น ส่วนสิ่งเร้าที่เรามีได้ตั้งใจรับรู้แน่นอนอาจจะถูกบันทึกไว้ในระบบประสาทชั่วคราว แต่จะไม่ได้รับเลือกให้เป็นข่าวสารที่ตั้งใจรับรู้ นอกเสียจากข่าวสารหรือสิ่งเร้านั้นจะมีความเกี่ยวข้องโดยตรงอย่างชัดเจนกับเรื่องที่กำลังรับรู้อยู่ องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกและความตั้งใจที่จะรับรู้ ได้แก่ คุณสมบัติทางกายภาพของสิ่งเร้า คือ ความเข้ม (Intensity) ขนาด (Size) ความแตกต่างที่ชัดเจน (Contrast) และความเคลื่อนไหว (Movement) บุคคลหนึ่งๆ จะรับรู้อะไรและรับรู้อย่างไรขึ้นอยู่กับความสนใจ

ส่วนบุคคล และค่านิยมส่วนบุคคลของเขาเอง เมื่อบุคคลที่ตั้งใจรับรู้ต่อสิ่งเร้าก็จะทำให้มีการเตรียมตัวเพื่อการกระทำ (รัตนวดี เทพช่วยสุข , 2539 : 15)

มนุษย์จำเป็นต้องเรียนรู้สิ่งต่างๆในชีวิตมากมาย จึงต้องมีการจัดระเบียบความคิดให้เชื่อมโยงเกี่ยวข้องไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อช่วยให้เข้าใจและจดจำได้ง่ายขึ้น การเลือกรับรู้เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้ความรู้ใหม่กับความรู้เดิมสอดคล้องกัน แต่การที่คนเราไม่สามารถให้ความสนใจกับสิ่งต่างๆ รอบตัวได้ทั้งหมด จึงจำเป็นต้องมีการเลือกรับรู้เพียงบางส่วนเท่านั้น แต่ละบุคคลยังมีความสนใจและรับรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวแตกต่างกัน ฉะนั้นเมื่อได้รับสารเดียวกัน ผู้รับสารสองคนอาจให้ความสนใจและรับรู้สารเดียวกันแตกต่างกัน ซึ่งการรับรู้ที่แตกต่างกันเกิดจากอิทธิพล หรือ ตัวกรอง (filter) ได้แก่

- 1.แรงผลักดันหรือแรงจูงใจ (Move) คนเรามักเห็นในสิ่งที่เราต้องการเห็นและได้ยินในสิ่งที่เราต้องการได้ยินเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง
- 2.ประสบการณ์เดิม (past experience) คนเราต่างเติบโตขึ้นในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน ถูกเลี้ยงดูด้วยวิธีการต่างกัน และคบหาสมาคมกับคนต่างกัน
- 3.กรอบอ้างอิง (frame of reference) ซึ่งเกิดจากการสั่งสม อบรมสั่งสอนทางครอบครัวและสังคม ฉะนั้นคนต่างศาสนาจึงอาจมีความเชื่อและทัศนคติในเรื่องต่างๆ กันได้
- 4.สภาพแวดล้อม คนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน เช่น อุณหภูมิ บรรยากาศ สถานที่ ฯลฯ จะตีความสารที่ได้รับต่างกัน
- 5.สภาวะทางจิตใจและอารมณ์ ได้แก่ ความโกรธ ความกลัว ฯลฯ

โดยสรุปแล้ว การรับรู้ของบุคคลประกอบขึ้นจากปัจจัย 3 ประการ คือ สภาพร่างกายหรือความสามารถทางกายภาพของบุคคล (individual biology or physical ability) การเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรม (cultural training) และลักษณะทางจิตวิทยาของบุคคล (personal psychology) หากรับรู้ต่างกันมาก การตีความสารก็จะกันไปคนละทาง เกิดปัญหาเป็นผลให้การสื่อสารไม่สัมฤทธิ์ผล นอกเหนือไปจากการรับรู้ต่างกันเนื่องจากตัวกรองการสื่อสารแต่ละบุคคลแล้ว ยังมีปัญหาการรับรู้ประเภทอื่นๆ ด้วย ซึ่งทำให้การสื่อสารไม่มีประสิทธิภาพ

- 1.การรับรู้แบบเหมารวม (stereotype) เช่น มองว่าผู้หญิงทุกคนเป็นคนอ่อนแอ หรือชาวใต้เป็นคนดุ
- 2.การรับรู้แบบมีอคติหรือความโน้มเอียง (bias) เช่น มองคนที่ตนรักเป็นคนดี มองคนที่ตนเกลียดเป็นคนไม่ดีเสมอไป

3.การรับรู้แบบสุดขั้ว (black or white) เช่น มองว่าถ้าคนไม่สวยก็ต้องจี๋เห่ หรือถ้าเราไม่เป็นคนเลี้ยวสละ ก็ต้องเป็นคนเห็นแก่ตัว

4.การรับรู้แบบแช่แข็ง (freezing) เช่น ถ้าเห็นคนๆ หนึ่งหรือของอย่างหนึ่งเคยเป็นอย่างไร ก็ จะเห็นคนหรือของนั้นเป็นเช่นนั้นตลอดเวลา แม้ว่าในความเป็นจริงอาจมีการเปลี่ยนแปลงบางอย่างเกิดขึ้นแล้วก็ตาม

พัทธนี เชยจรรยา ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ว่า การสื่อสารของมนุษย์สามารถแยกออกเป็นพฤติกรรม 3 แบบ มีทั้งการเลือกเปิดรับ การเลือกรับรู้ และการเลือกจดจำ

1.การเลือกเปิดรับ (selective exposure) คนเรามีแนวโน้มที่จะเปิดตัวเองให้กับการสื่อสารตาม ความเห็นและความสนใจของตน และหลีกเลี่ยงที่จะไม่สื่อสารในสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับความคิด เห็นและความสนใจของตน แม้ว่าการเลือกเปิดรับสารจะเอนเอียงไปตามแต่ลักษณะส่วนบุคคลดังกล่าว แต่ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเรื่องที่บุคคลรู้สึกตัวหรืออยู่ในระดับจิตสำนึก นอกจากนี้นักวิชาการบางคนกล่าวว่า การเลือกเปิดรับนี้อาจเป็นไปได้ในระดับไร้จิตสำนึกด้วยเช่นกัน

2.การเลือกรับรู้ (selective perception) การเลือกรับรู้นี้ หมายถึง แนวโน้มของคนเราที่จะเปิดรับ และตีความ เพื่อให้การสื่อสารนั้นเป็นไปตามความคิดเห็นและความสนใจของตน โดยการบิดเบือนสารให้มีทิศทางเป็นที่พึงพอใจของตน

3.การเลือกจดจำ (selective retention) การเลือกรับรู้มีความเกี่ยวข้องกับการเลือกจดจำอย่างเห็นได้ชัด แคลปเปอร์ (Klapper) กล่าวว่า ความพร้อมที่จะจดจำสารมักเกิดขึ้นแก่คนที่สนใจพร้อมจะเข้าใจและพร้อมที่จะสื่อสาร แต่เมื่อไม่สนใจที่จะรับรู้ที่จะรับรู้ ก็ไม่พร้อมที่จะเข้าใจ (รัตนวดี เทพช่วยสุข , 2539 : 18)

2.2 การทบทวนวรรณกรรม

ขจรจบ กุสุมาวดี (2542) เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการงานวัฒนธรรมที่น่าสนใจใจเอาไว้ในงานวิจัยเรื่อง **“การจัดการพื้นที่ประวัติศาสตร์ จากกรณีศึกษาบริเวณวิหารวัดมงคลบพิตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”** วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล (มานุษยวิทยา) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการและการอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์ เป็นตัวอย่างของการวิจัยที่ให้ภาพของการอธิบายประวัติศาสตร์ในมุมมองที่แตกต่างกัน โดยสิ้นเชิงระหว่างประวัติศาสตร์ของรัฐหรือทางราชการซึ่งเป็นผู้เข้ามาจัดการพื้นที่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาโดยการสร้าง **“พื้นที่ประวัติศาสตร์”** ขึ้นมาด้วยการอนุรักษ์

ร่องรอยโบราณสถานวัตถุ เข้ากับการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์แบบทางการด้วยการชำระความบริสุทธิ์หรือสร้างความคิดลึกลับให้กับพื้นที่ ในขณะที่มุมมองในการอธิบายประวัติศาสตร์ของชาวบ้านที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่นั้นกลับมีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างความหมายในทางประวัติศาสตร์ของทางการกับความหมายทางประวัติศาสตร์ในความรับรู้ของชาวบ้านทั่วไป แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างกันในการรับรู้ความสำคัญและการให้ความหมายต่อโบราณสถานที่แตกต่างกันระหว่างคนสองกลุ่ม ซึ่งมีพื้นฐานความรู้ อาชีพ และการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่ตรงกันข้าม

ชนิดา พลศรี (2530) ในการวิจัยด้านนิเทศศาสตร์เรื่อง *“ความคาดหวังและความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อการจัดนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์”* วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (การประชาสัมพันธ์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มุ่งศึกษาระดับความคาดหวังและความพึงพอใจของเยาวชนที่ได้รับจากการชมนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของความคาดหวังและความพึงพอใจที่ได้รับกับพฤติกรรมชมนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ ซึ่งพบว่าเยาวชนส่วนมากมีความคาดหวังตามลำดับความสำคัญดังนี้คือ ต้องการความรู้รอบตัวที่กว้างขวางมากขึ้น ต้องการเข้าใจวิชาที่เรียนในห้องเรียนให้ดีขึ้น ต้องการเป็นคนรู้จักใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล ต้องการดูความแปลกใหม่และน่าตื่นเต้น และต้องการได้รับความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ในขณะที่ลำดับของความพึงพอใจของเยาวชน ออกมาในลักษณะเรียงลำดับ คือ พึงพอใจได้รับความรู้รอบตัวมากขึ้น ตามด้วยการได้ดูความแปลกใหม่ตื่นเต้น การเข้าใจวิชาที่เรียนในห้องเรียน การเป็นคนรู้จักใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล และพึงพอใจน้อยที่สุด การได้รับความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

สำหรับพฤติกรรมชมของเยาวชนนั้นปรากฏว่าส่วนใหญ่เยาวชนใช้เวลาในแต่ละชั้นนิทรรศการน้อย จะเลือกชมเฉพาะเรื่องราวที่สนใจเท่านั้น เนื่องจากมีเวลาชมจำกัด งานวิจัยชิ้นนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากสื่อนิทรรศการของผู้ชมพิพิธภัณฑ์ ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมชมของผู้ชมเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือถ้าสื่อนิทรรศการไม่ตรงกับความต้องการใช้ประโยชน์ของผู้ชม จะมีผลต่อพฤติกรรมชมโดยตรง

ต่อจรัส พงษ์สวัสดิ์ (2541) นำเสนองานวิจัยเรื่อง *“ความคาดหวังของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีต่องานบริการการศึกษา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร”* วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นการศึกษาเพื่อทราบถึงบทบาทของงานบริการการศึกษาของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร กับทัศนคติของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีต่องานบริการการศึกษาดังกล่าว พบว่าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนครมีการบริการ

ศึกษาบ้างในรูปแบบของการบริการนำชมเป็นหลัก มีการจัดบรรยาย อภิปราย สัมมนาต่างๆ เสริม บ้าง ส่วนนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมีทัศนคติต่อพิพิธภัณฑ์ในแง่บวก คือ การเป็นสถานที่ที่สามารถหาความรู้เพิ่มเติมได้ ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ และอนุรักษ์วัฒนธรรมและความเป็นไทย และมีความต้องการให้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนครปรับปรุงเรื่องเวลาในการเปิดให้บริการ การจัดแสดง โดยเฉพาะในเรื่องการใช้ภาษาที่ง่ายต่อการเข้าใจ รวมทั้งมีกิจกรรมสำหรับนักเรียน ครู และโรงเรียนมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ณัฐรุต นเนตรนิยม (2541) นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานด้านพิพิธภัณฑ์ ในวิทยานิพนธ์ปริญญาวารสารศาสตรมหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในเรื่อง **“การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสื่อประเพณีกับความตระหนักด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีของนักเรียน : กรณีศึกษาเปรียบเทียบนักเรียนในเขตจังหวัดสุโขทัยกับนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร”** เป็นการศึกษาถึงบทบาทของสื่อประเพณีประเภทครรลองทำศน์ อันได้แก่ สื่อประเพณีประเภทโบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ว่ามีผลสถานอย่างไรบ้าง ซึ่งปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างในเขตจังหวัดสุโขทัยมีความถี่ในการเข้าชมสื่อประเพณีเหล่านี้มากกว่ากลุ่มตัวอย่างในกรุงเทพมหานคร แต่ความรู้ในด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีของกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครจะมีความรู้ในระดับที่สูงกว่ากลุ่มตัวอย่างในจังหวัดสุโขทัย แต่ถ้าหากว่ามีความถี่ในการเข้าชมสื่อประเพณีนี้มากเท่าไร จะยังมีค่าเฉลี่ยของระดับความรู้ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีในระดับที่สูงตามไปด้วย

ผลของการศึกษายังพบอีกด้วยว่ากลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษานั้นส่วนใหญ่แล้วมีทัศนคติเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และโบราณคดีในระดับปานกลาง และมีทัศนคติที่เห็นด้วยสูงสุดในเรื่องของคุณค่าของสื่อประเพณีประเภทนี้ว่ามีบทบาทในการสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน บ่งชี้ถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีตและส่งผลให้ท้องถิ่นนั้นมีชื่อเสียงมากขึ้น งานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นถึงตัวแปรสำคัญในการรับรู้ของผู้ใช้สื่อ กล่าวคือ ระดับความรู้พื้นฐานและภูมิปัญญาทำให้เกิดความแตกต่างกันในการรับรู้ของผู้ใช้สื่อ

ลัดดา วิทยานุกาญจน์ (2529) ได้นำเสนองานวิจัยด้านจิตวิทยาการรับรู้กับการสื่อสารในงานวิจัยเรื่อง **“การรับรู้ความเป็นจริงในภาพยนตร์ชุดทางโทรทัศน์ “ขบวนการไปโอแมน” ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร”** วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต (จิตวิทยา) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นการศึกษาถึงการรับรู้ความเป็นจริงในภาพยนตร์ชุดทางโทรทัศน์ “ขบวนการไปโอแมน” ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมี

ระดับการศึกษาต่างระดับชั้นกัน คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 5 และ 6 มีสถานภาพของครอบครัว เศรษฐกิจ และสังคมที่แตกต่างกัน โดยการใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างภายหลังจากชมภาพยนตร์ตัวอย่างที่ผู้วิจัยนำมาให้ดู เพื่อรวบรวมความคิดเห็นและระบบการรับรู้ความเป็นจริงจากสื่อของเด็ก

ผลการวิจัยพบว่าเด็กที่เรียนในระดับชั้นที่ต่างกันจะมีการรับรู้ความเป็นจริงจากสื่อที่แตกต่างกัน เด็กที่มีสถานภาพทางครอบครัว เศรษฐกิจและสังคมในระดับที่สูงกว่าจะมีการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นจริงจากสื่อในระดับที่สูงกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่ำกว่า ส่วนเด็กเพศหญิงจะมีการรับรู้ความเป็นจริงจากสื่อได้มากกว่าเด็กเพศชาย แต่เด็กส่วนใหญ่ร้อยละ 95 ขึ้นไป รับรู้ได้ว่าสิ่งที่ปรากฏทางสื่อเป็นเพียงแค่การแสดง มีเพียงร้อยละ 4 ที่คิดว่าเป็นเรื่องจริงซึ่งโดยรวมแล้วผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าระดับความแตกต่างทางการศึกษา สถานภาพของครอบครัวทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งเรื่องเพศมีผลต่อการรับรู้ความเป็นจริงที่แตกต่างกัน

ชำนาญ ภูมิ (2542) ได้นำเสนองานวิจัยเรื่อง **"การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเพื่อการศึกษา"** วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต (โสตทัศนศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นการศึกษาเชิงสำรวจที่ทำการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการใช้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเพื่อการศึกษา และเพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ รวมทั้งการนำเสนอรูปแบบการพัฒนาพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ซึ่งผลการวิจัยพบว่าการจัดแสดงนิทรรศการเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญที่สุดของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติทุกแห่ง ซึ่งผู้ชมส่วนใหญ่จะประเมินคุณภาพของงานพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งด้วยการจัดแสดงนิทรรศการนั่นเอง

จากการสำรวจความคิดเห็นของครูและนักเรียนพบว่าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติมีการใช้สื่อภาพและเสียงในระดับปานกลาง และมีสภาพการใช้เทคโนโลยีและวิธีการนำเสนอไม่ถึงร้อยละ 50 ซึ่งนับว่าน้อยมาก และพบว่าพิพิธภัณฑ์สถานจัดแสดงในสิ่งที่ไม่มีชีวิตและเป็นนามธรรมสูงมาก ซึ่งการจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับสิ่งไม่มีชีวิตหรือเป็นนามธรรมจำเป็นต้องใช้สื่อและวิธีการนำเสนอที่ดีช่วย จึงจะเกิดความเคลื่อนไหว แปลสิ่งที่เป็นามธรรมให้เป็นรูปธรรม ซึ่งจะช่วยให้ผู้ชมพิพิธภัณฑ์สามารถเข้าใจและรับรู้ได้เร็วกว่าและดีกว่า นอกจากนี้กิจกรรมบริการการศึกษาควรมีพื้นที่พิเศษเฉพาะ และควรมีโปรแกรมสำหรับผู้ชมกลุ่มอื่นๆ ที่ไม่ใช่ครู-นักเรียนด้วย และต้องมีการประเมินผลเกี่ยวกับผู้ชมและกิจกรรมบริการการศึกษาทุกครั้งที่ยจัดขึ้น ด้วย

2.3 แนวคิด การศึกษา และบทความเกี่ยวกับการวิจัยและการวิเคราะห์ผู้ชมพิพิชภัณฑ์

2.3.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความรู้และความตระหนัก

คาร์เตอร์ วี กูด (Carter V. Good) ได้ให้คำนิยามของคำว่า ความตระหนัก (Awareness) เอาไว้ว่า ความตระหนักหมายถึง การกระทำที่แสดงออกว่าทำได้ การรับรู้หรือการมีความรู้ มีความหมายเหมือนกับความสำนึก (Consciousness)

เบรคเลอร์ (Breckler) กล่าวถึงความตระหนักว่า ความตระหนักเกิดจากทัศนคติที่มีต่อสิ่งเร้าอันได้แก่ บุคคล สถานการณ์ กลุ่มสังคม และสิ่งต่างๆ ที่โน้มน้าว หรือที่จะตอบสนองในทางบวกหรือทางลบ เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ องค์ประกอบที่สำคัญที่ก่อให้เกิดความตระหนัก มี 3 ประการ คือ

1. ความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Component) จะเริ่มต้นจากระดับง่าย และมีพัฒนาการมากขึ้นตามลำดับ
2. อารมณ์ความรู้สึก (Affective Component) เป็นความรู้สึกด้านทัศนคติ คำนิยม และความตระหนักชอบหรือไม่ชอบ ดีหรือไม่ดี เป็นองค์ประกอบในการประเมินสิ่งเร้าต่างๆ
4. พฤติกรรม (Behavioral Component) เป็นการแสดงออกทั้งทางวาจา กิริยา ท่าทางที่มีต่อสิ่งเร้าหรือแนวโน้มที่บุคคลจะกระทำ (ณัฐนนาท เนตรนิยม , 2541 : 38)

เบนจามิน เอส บลูม (Benjamin S. Bloom) กล่าวว่า ความตระหนัก คล้ายกับความรู้ตรงที่ทั้งความรู้และความตระหนักต่างไม่เน้นลักษณะของสิ่งเร้า แต่ความตระหนักต่างจากความรู้ตรงที่ความตระหนักไม่จำเป็นต้องเน้นปรากฏการณ์หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด ความตระหนักจะเกิดขึ้นเมื่อมีสิ่งเร้ามาเร้าให้เกิดความตระหนัก แต่ทั้งนี้ความรู้และความตระหนักต่างมีความสัมพันธ์กัน คือ ทั้งความรู้และความตระหนักต่างก็เกี่ยวข้องกับการสัมผัส และการใช้จิตไตร่ตรองทั้งสิ้น โดยที่ความรู้ นั้นเป็นเรื่องของข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ที่ได้จากการสังเกตและการรับรู้ที่ต้องอาศัยเวลา ส่วนความตระหนักเป็นเรื่องของความรู้สึก เรื่องของโอกาสการได้รับการสัมผัสจากสิ่งเร้าโดยไม่ตั้งใจ ใช้จิตไตร่ตรองแล้วจึงเกิดความสำนึกต่อปรากฏการณ์หรือสถานการณ์นั้น โดยไม่เน้นความสามารถในการจำหรือระลึกได้ ดังนั้นการที่จะเกิดความตระหนักได้ก็ต้องผ่านการมีความรู้มาก่อนเบื้องต้น

การวัดความรู้และความตระหนัก เครื่องมือในการวัดความรู้มีหลายชนิด แต่ละชนิดก็เหมาะสมกับการวัดความรู้ตามคุณลักษณะที่แตกต่างกันไป ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงเครื่องมือที่ใช้วัดความรู้ ซึ่งเป็นที่นิยมกันมาก คือ แบบทดสอบ

แบบทดสอบถือว่า เป็นสิ่งเร้าเพื่อนำไปเร้าให้ผู้ถูกสอบให้แสดงอาการตอบสนองออกมาด้วยพฤติกรรมบางอย่าง เช่น การพูด การเขียน ทำทาง ฯลฯ เพื่อให้สามารถสังเกตเห็นหรือสามารถนับจำนวนปริมาณได้ เพื่อนำไปแทนอันดับหรือคุณลักษณะของบุคคลนั้น รูปแบบของข้อสอบหรือแบบทดสอบมี 3 ลักษณะ คือ

- 1) ข้อสอบปากเปล่า เป็นการทดสอบโดยโต้ตอบด้วยวาจา หรือคำพูดระหว่างผู้ทำการทดสอบกับผู้ถูกสอบโดยตรง หรือบางครั้งเรียกว่าการสัมภาษณ์
- 2) ข้อสอบข้อเขียน แบ่งเป็น 2 แบบคือ แบบความเรียง เป็นแบบที่ต้องการให้ผู้ตอบอธิบาย บรรยาย ประพันธ์ หรือวิจารณ์เรื่องราวที่เกี่ยวกับความรู้นั้น ส่วนอีกแบบคือ แบบจำกัดคำตอบ เป็นข้อสอบที่ให้ผู้ถูกทดสอบพิจารณาเปรียบเทียบตัดสินข้อความหรือรายละเอียดต่างๆ ซึ่งมีอยู่ 4 แบบ คือ แบบถูก-ผิด แบบเติมคำ แบบจับคู่ และแบบเลือกตอบ
- 3) ข้อสอบภาคปฏิบัติ เป็นข้อสอบที่ไม่ต้องการให้ผู้ถูกตอบสนองออกมาด้วยคำพูดหรือการเขียนเครื่องหมายใดๆ แต่มุ่งให้แสดงพฤติกรรมด้วยการกระทำจริง

ส่วนการวัดความตระหนักนั้น เป็นการวัดพฤติกรรมที่ละเอียดอ่อนเกี่ยวกับด้านความรู้สึกและอารมณ์ ดังนั้นการที่จะทำการวัดและการประเมิน จึงต้องมีหลักการและวิธีการ ตลอดจนเทคนิคเฉพาะ จึงจะวัดความรู้สึกและอารมณ์ดังกล่าวออกมาให้เที่ยงตรงและเชื่อมั่นได้ เครื่องมือที่ใช้ในการวัดความรู้สึกและอารมณ์มีหลายประเภทด้วยกัน คือ

- 1) วิธีการสัมภาษณ์ (Interview) อาจเป็นการสัมภาษณ์ชนิดที่มีโครงสร้างแน่นอน (Structure Item) โดยการสร้างคำถามและมีคำตอบให้เลือกเหมือนๆ กันกับแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ และคำถามจะต้องตั้งไว้ก่อน เรียงลำดับก่อนหลังไว้อย่างดี หรืออาจจะเป็นแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructure Item) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ที่มีไว้แต่หัวข้อใหญ่ๆ ให้ผู้ตอบมีเสรีภาพในการตอบมากๆ และคำถามก็เป็นไปตามโอกาสอำนวยในขณะที่สนทนากัน
2. แบบสอบถาม (Questionnaire) แบบสอบถามอาจเป็นชนิดเปิดหรือปิด หรือแบบผสมระหว่างเปิดกับปิดก็ได้
- 3) แบบตรวจสอบรายการ (Checklist) เป็นเครื่องมือวัดชนิดที่ให้ตรวจสอบว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย หรือมี-ไม่มี สิ่งที่กำหนดตามรายการอาจอยู่ในรูปของการทำเครื่องหมายหรือเลือกใช่-ไม่ใช่ก็ได้

4) มาตรการวัดอันดับคุณภาพ (Rating Scale) เครื่องมือชนิดนี้เหมาะสำหรับวัดอารมณ์และความรู้สึกที่ต้องการทราบความเข้มว่ามีมากน้อยเพียงไร (ณัฐธานา นตรนิคม, 2541: 39-42)

2.3.2 การพัฒนาแบบทดสอบ

Gail Durbin (1994 : 279-284) ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาแบบทดสอบในบทความเรื่อง Improving worksheets เอาไว้ว่า เป็นเรื่องที่ยากมากที่จะได้แบบทดสอบที่ดี แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นงานที่ต้องใช้ทักษะอย่างสูงในการที่จะได้มาซึ่งแบบทดสอบที่ดีเช่นกัน ในการออกแบบแบบทดสอบจำเป็นต้องคำนึงถึงหลักพื้นฐาน 5 ประการ อันได้แก่

1. ความเป็นไปได้ หรือความเหมาะสมในเชิงปฏิบัติ (Practicalities) กล่าวคือ ประการแรกที่ต้องคำนึงถึงก็คือจำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการการศึกษา ซึ่งแบบทดสอบจะต้องออกแบบให้เหมาะสมกับการชมนิทรรศการในทุกส่วน ป้องกันไม่ให้มีสิ่งใดที่ผู้ชมยังไม่ได้ชม สิ่งทีกล่าวอ้างอยู่ในแบบทดสอบจะต้องเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจน และจะต้องแน่ใจว่าผู้ชมสามารถหาคำตอบได้จากนิทรรศการอย่างแน่นอนและถูกต้อง คำตอบจะต้องชัดเจนมากที่สุด ต้องแน่ใจว่าคำถามที่ตั้งขึ้นมา นั้นต้องการคำตอบอะไร สิ่งสำคัญคือจำเป็นต้องสังเกตถึงการใช้คำศัพท์และขนาดความยาวของข้อความ ซึ่งควรเป็นประโยคที่สั้น กระชับ และมีศัพท์ที่ง่าย

2. เทคนิคการสร้างคำถาม (Questioning Techniques) ธรรมชาติของคำถามก็คือหัวใจของความสำเร็จของแบบทดสอบ ตัวอย่างของการสร้างคำถามนั้นมีหลายแบบด้วยกันกล่าวคือ อาจจะเป็นคำถามที่ต้องการคำตอบที่แสดงถึงความจำและเป็นการแสดงความคิดระดับพื้นฐาน เช่น คำถามเกี่ยวกับการถามจำนวน (How many) บุคคล (Who) อะไร (What) หรืออาจคำถามที่ต้องการคำตอบแบบการแสดงความคิดเห็นและความคิดในระดับสูง เช่น อย่างไร (How) ควรจะ (Should) คิดอย่างไรเกี่ยวกับ (Do you think...?) ใช่หรือไม่ (Is / Are ...?) หรืออาจเป็นคำถามที่ต้องการทดสอบความรู้เดิมก็ได้

ลักษณะของคำถามมีอยู่ด้วยกัน 4 แบบ คือ คำถามเกี่ยวกับความทรงจำ (Memory question) ที่ต้องการคำตอบที่ถูกต้องเพียงหนึ่งเดียว มักเป็นคำถามที่ต้องการข้อเท็จจริง ตรวจสอบความตระหนักในเรื่องนั้นๆ ใช้ระดับความคิดขั้นพื้นฐานทั่วไป มักขึ้นต้นประโยคด้วย How many...? , What is...? , Name the...? , Which one...? เป็นต้น ส่วนแบบที่สอง คือ คำถามที่เปรียบเทียบความคล้ายคลึงกัน (Convergent question) เป็นคำถามที่ต้องการคำตอบหนึ่งเดียวที่ดีที่สุด ต้องการการอธิบาย การเปรียบเทียบ และลักษณะความสัมพันธ์ เป็นคำถามที่ใช้ระดับความคิดที่ค่อนข้างสูง มักขึ้นต้นประโยคด้วย What does...do? , How is this...like that one? , How do...and...differ? แบบที่สาม คือ คำถามที่แสดงความหลากหลาย (Divergent question) อาจได้คำตอบมากกว่าหนึ่ง

ขึ้นอยู่กับความคิด หรืออาจเป็นคำตอบที่แสดงการคาดหวัง แสดงความคิดเห็นและการวินิจฉัย และการประกอบเรื่องใหม่ๆ ใช้ความคิดในระดับที่ค่อนข้างสูงเช่นกัน มักขึ้นต้นด้วย What if...? , How many way...? , Imagine that...? เป็นต้น ส่วนคำถามแบบที่ดี คือ คำถามแบบพิจารณาตัดสิน วิเคราะห์ คาดคะเน ประเมินการ หรือลงความเห็น เป็นคำถามที่ต้องการคำตอบที่แสดงความคิดเห็นส่วนตัวและเฉพาะบุคคล ต้องมีการเลือก ประเมินค่า แสดงความเห็นและความเชื่อส่วนตัว เป็นคำถามที่ต้องใช้ความคิดในระดับสูงมาก มักขึ้นต้นประโยคด้วย What do you think about...? , Do you agree that...? , What is your reaction to...? , Which do you think...and why...? เป็นต้น

การนำไปประยุกต์ใช้กับนิทรรศการนั้น จะต้องแยกประเภทคำถามให้ดี และต้องออกแบบแบบทดสอบโดยเลือกคำถามในแต่ละระดับให้เหมาะสมในแต่ละส่วน คำถามที่ดีสำหรับแบบทดสอบนั้นไม่เพียงแต่จะต้องกระตุ้นความสนใจ แต่จะต้องมีความเหมาะสมด้วย สิ่งสำคัญสำหรับไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์คือการเรียนรู้จากสิ่งที่จัดแสดงอยู่ คำถามจึงต้องมุ่งทำให้เกิดความสนใจในตัววัตถุพิพิธภัณฑ์มากกว่าจะให้ความสนใจป้ายคำบรรยาย ถึงแม้ว่าการอ่านจากป้ายคำบรรยายจะสามารถตั้งคำถามได้ตรงและง่ายกว่าก็ตาม คำถามที่ตั้งขึ้นมาควรนำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุจัดแสดงเพื่อสร้างข้อมูลเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมที่สร้างสรรค์วัตถุดังกล่าว วัตถุประสงค์หลักของแบบทดสอบนั้นจะต้องกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดการสังเกตมากกว่าการอ่าน สิ่งทีพึงหลีกเลี่ยงในการตั้งคำถาม คือคำถามนั้นจะต้องคำนึงถึงพื้นฐานความรู้เดิมเป็นสำคัญ ไม่ควรตั้งคำถามในลักษณะทดสอบความรู้เดิมของผู้ชม แต่จะต้องตั้งคำถามที่ผู้ชมสามารถตอบได้ด้วยการสังเกตและการจดจำจากวัตถุและการจัดแสดงโดยตรง

3. ความหลากหลาย (Variety) แบบทดสอบที่มีโครงสร้างที่ดีนั้นจะต้องมีความหลากหลายทั้งในรูปแบบ เนื้อหาและวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะรูปแบบควรมีความหลากหลายทั้งแบบเกมหรือแบบฝึกหัด เช่น การหาศัพท์ ปริศนาอักษรไขว้ การจับคู่ การอธิบายความหมาย การเติมคำในประโยค การวาดภาพ การขีดเส้นใต้ การลำดับภาพ การหาจุดเหมือนหรือจุดแตกต่าง เป็นต้น

การออกแบบแบบทดสอบจะต้องมีทั้งความหลากหลายและมีความเคลื่อนไหว รูปแบบการจัดวางหน้ากระดาษและตัวหนังสือที่น่าสนใจจะทำให้เกิดมาตรฐานของแบบทดสอบที่ดีได้ด้วย รวมทั้งการจัดวางรูปภาพหรือการจัดกิจกรรมในแบบทดสอบต่างๆ ทั้งนี้ต้องระมัดระวังว่าแบบทดสอบนั้นต้องไม่ยากจนเกินไปจนทำให้ผู้ทำแบบทดสอบเกิดความท้อแท้หรือไม่อยากตอบ

4. การพัฒนาโดยรวม (Developing a sense of the whole) อันตรายที่สำคัญยิ่งการแบบทดสอบคือการที่ผู้ทำแบบทดสอบหยุดความคิดของตนไว้แค่เพียงวัตถุและการจัดแสดงเท่านั้น เบื้องหลังของแบบทดสอบที่แท้จริงคือการพัฒนาความคิดต่อเนื่องสำหรับผู้ชมและสามารถพัฒนามาอธิบาย

ในงานของผู้ออกแบบทดสอบด้วย ในจุดนี้เองเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะต้องรู้ว่าผู้ชมมีการพัฒนาความรู้ของตนไปสู่ความรู้ใหม่อื่นๆ บ้างหรือไม่

2.3.3 รูปแบบการเรียนรู้ในแนวคิดของ Bernice McCarthy

Bernice McCarthy นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้ของปัจเจกบุคคลเอาไว้ว่า ความแตกต่างของการเรียนรู้ในแต่ละปัจเจกบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางการศึกษาและประสบการณ์ ซึ่งรูปแบบของการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์นั้น อาจแบ่งออกได้เป็น 4 แบบ คือ

รูปแบบที่ 1 เข้าใจในเนื้อหาอย่างชัดเจนและเกิดผลสะท้อนในการเรียนรู้ รูปแบบนี้จะเรียนรู้ด้วยการฟังและการร่วมแสดงความคิดเห็น มีการอภิปราย บรรยายประสบการณ์ได้หลากหลายมุมมอง เมื่อมาพิพิธภัณฑ์จะมุ่งความสนใจไปที่การหาความสนใจในความหมายต่างๆ เฉพาะตน คำถามที่มักใช้คือ เพราะเหตุใด (Why?)

รูปแบบที่ 2 เข้าใจในเนื้อหาอย่างตรงๆ และมีผลสะท้อนจากการเรียนรู้ ชอบข้อเท็จจริงและรายละเอียด ต้องการเรียนรู้ในสิ่งเฉพาะ วิเคราะห์ข้อมูลและรวบรวมข้อมูล จะไม่รู้ลึกชอบถ้าถูกบังคับ จะเป็นกลุ่มที่อ่านป้ายคำบรรยายทุกป้ายเพื่อหาข้อมูลต่างๆ คำถามที่มักใช้ คือ อะไร (What?)

รูปแบบที่ 3 เข้าใจในเนื้อหาอย่างตรงๆ และมีความกระตือรือร้น ต้องการเรียนรู้ว่าสิ่งของแต่ละอย่างใช้ร่วมกันอย่างไร เกิดขึ้นได้อย่างไร หาข้อมูลในลักษณะเพื่อการใช้งาน ต้องการทราบเกี่ยวกับขั้นตอนการประดิษฐ์และการพัฒนาสร้างสรรค์วัตถุ คำถามที่มักใช้ คือ ทำอย่างไร (How does it work?)

รูปแบบที่ 4 เข้าใจในเนื้อหาอย่างดีและมีความกระตือรือร้น เรียนรู้ด้วยการพิสูจน์ความถูกต้องแม่นยำ เชื่อในการค้นคว้าของตนเอง ชอบความหลากหลายและมีชีวิตชีวาเกี่ยวกับความรู้ใหม่ๆ ชอบแก้ไขปัญหา คำถามที่มักใช้ คือ ถ้า (If?)

McCarthy ให้แนวคิดที่น่าสนใจว่า พิพิธภัณฑ์จะต้องคำนึงถึงหลักความจริงที่ว่าผู้ชมพิพิธภัณฑ์มีความต้องการในการหาประสบการณ์จากการชมวัตถุพิพิธภัณฑ์ที่แนวทางที่แตกต่างกัน ถ้าพิพิธภัณฑ์จัดให้มีการเรียนรู้เฉพาะรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งประการเดียวนั้น ย่อมเป็นที่แน่นอนว่าผู้ชมพิพิธภัณฑ์กลุ่มอื่นๆ ที่ไม่ได้สนใจในแนวทางดังกล่าว ย่อมจะไม่ได้รับข้อมูล หรือสารที่พิพิธภัณฑ์ต้องการสื่อ (Charles F.Gunther : 1994 , 290)

2.3.4 งานวิจัยเกี่ยวกับผู้ชมในพิพิธภัณฑ์ศิลปะโทเลโด

Marilyn G. Hood ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผู้ชมของพิพิธภัณฑ์ศิลปะโทเลโด ในนครนิวยอร์กในงานวิจัยเรื่อง “Adult attitudes toward leisure choices in relation to museum participation” ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ผู้ชมเกี่ยวกับทัศนคติและการให้ความสนใจในการชมพิพิธภัณฑ์ในฐานะรูปแบบหนึ่งของกิจกรรมการพักผ่อน ซึ่งอยู่นอกเหนือกิจกรรมในวงจรชีวิตปกติ งานวิจัยพบว่าอิทธิพลของรูปแบบการตัดสินใจเลือกกิจกรรมการพักผ่อนของครอบครัวนั้นมีอิทธิพลน้อยกว่าระดับอายุของผู้ที่ตัดสินใจ

Hood ได้แบ่งลักษณะของกลุ่มผู้ชมพิพิธภัณฑ์ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่มีส่วนร่วมบ่อยครั้ง (frequent participants) กลุ่มที่มีส่วนร่วมเฉพาะโอกาส (occasional participants) และกลุ่มที่ไม่มีส่วนร่วม (nonparticipants) แต่ละกลุ่มมีความเข้าใจในคุณค่าของการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ที่แตกต่างกันไป

กลุ่มที่มีส่วนร่วมบ่อยครั้ง เป็นกลุ่มที่เป็นส่วนน้อยของผู้ชมพิพิธภัณฑ์ แต่ก็ยังเป็นกลุ่มสำคัญที่ให้การติดตามกิจกรรมต่างๆ ของพิพิธภัณฑ์อย่างต่อเนื่องเป็นประจำตลอดทั้งปี กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เชื่อว่าการชมงานศิลปะในพิพิธภัณฑ์ของกิจกรรมการพักผ่อนที่มีคุณค่ามาก เป็นสิ่งสำคัญในชีวิต เป็นโอกาสในการเรียนรู้ การหาประสบการณ์ใหม่ และเป็นการใช้ว่างที่คุ้มค่าที่สุด

กลุ่มที่มีส่วนร่วมเฉพาะโอกาส เป็นกลุ่มที่มีความตระหนักในโอกาสในการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ การมาพิพิธภัณฑ์เหมือนเป็นการเข้าร่วมและการปฏิสัมพันธ์กับสังคม แต่อาจจะไม่รู้สึกรักกับการมาพิพิธภัณฑ์มากนัก จึงไม่ได้มาบ่อยเท่ากลุ่มแรก โดยที่อาจจะไม่ได้ที่ความเข้าใจมากเท่าไรนัก แต่กลุ่มนี้จะมีความสนใจในกิจกรรมที่มีความสนุกสนานและมีปฏิสัมพันธ์ และมีความสนใจและเห็นคุณค่าในกิจกรรมพิเศษของพิพิธภัณฑ์มากกว่า

กลุ่มที่ไม่มีส่วนร่วม เป็นกลุ่มที่มีทั้งทัศนคติ การให้คุณค่า และวิถีชีวิตที่ตรงกันข้ามกับสองกลุ่มแรก แทบไม่ให้ความสนใจในการเรียนรู้และการหาประสบการณ์ใหม่ สนใจกิจกรรมบันเทิงหรือกิจกรรมทางสังคมมากกว่าการไปชมพิพิธภัณฑ์ กลุ่มนี้มักจะรู้สึกว่าเป็นสถานที่เรียนรู้สำหรับเด็กนักเรียนเท่านั้น ไม่มีเหตุผลที่ผู้ใหญ่จะต้องไปชมพิพิธภัณฑ์ มองเห็นคุณค่าของการไปพิพิธภัณฑ์น้อยมาก (Charles F.Gunther : 1994 , 291-292)

2.3.5 การศึกษาการรับรู้ของเด็กนักเรียนต่องานบริการการศึกษาของพิพิธภัณฑ

Marilyn Ingle นำเสนอผลของการศึกษานี้ซึ่งเป็นกรณีศึกษาใน York Castle Museum ซึ่งภายในพิพิธภัณฑมีนิทรรศการหลายส่วนด้วยกัน ทั้งนิทรรศการเกี่ยวกับการทหาร เครื่องแต่งกาย รวมทั้งประวัติศาสตร์สังคมในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 18 ด้วย ทั้งนี้ Marilyn Ingle ได้ออกแบบแบบสำรวจการรับรู้ของเด็กนักเรียนเอาไว้ดังนี้ คือ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาจะเป็นเด็กนักเรียนทั้งในระดับอนุบาล ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา อายุตั้งแต่ 4 – 18 ปี ซึ่งใช้เวลาในการเยี่ยมชมแบบครึ่งวัน เมื่อเด็กนักเรียนเหล่านี้กลับไปถึงโรงเรียนแล้วจึงจะมีการตอบคำถามในแบบทดสอบและนำส่งคืนพิพิธภัณฑ ลักษณะของแบบทดสอบจะเป็นคำถามแบบ Open-ended Questionnaires ขนาดหน้ากระดาษ A4 ดังตัวอย่างคือ

แบบทดสอบเด็กนักเรียน The Pupils' questionnaire

หน้าที่ 1 / First page

อายุของคุณ? เด็กชาย หรือ เด็กหญิง? / Your age? Boy or Girl?

คุณชอบทำอะไร / What did you like doing?

ทำไมถึงชอบทำสิ่งนี้ / Why did you like doing these things?

หน้าที่ 2 / Second page

คุณสนใจวัตถุชิ้นไหนมากที่สุด / Which object interested you the most?

ทำไมถึงสนใจ / Why you were interested?

เมื่อมาชม คุณอยากจะเรียนรู้เกี่ยวกับวัตถุนั้นมากขึ้นหรือไม่ / Since you visit, have you wanted to learn more about thid object?

ถ้าใช่ คุณจะทำอะไร / If your answer is yes, what are you going to do?

หน้าที่ 3 / Third Page

คุณชอบทำอะไรน้อยที่สุด / What did you like doing the least?

ทำไมถึงไม่ชอบ / Why did you dislike this?

คุณคิดว่าคุณมาเรียนรู้อะไรที่พิพิธภัณฑคาสเซิล / What do you think you came to learn about at the Castle Museum?

เมื่อมาชมแล้ว คุณเข้าใจวิถีชีวิตของคนในอดีตหรือไม่ / Has your Castle Museum visit help you to understand the way people lived in the past?

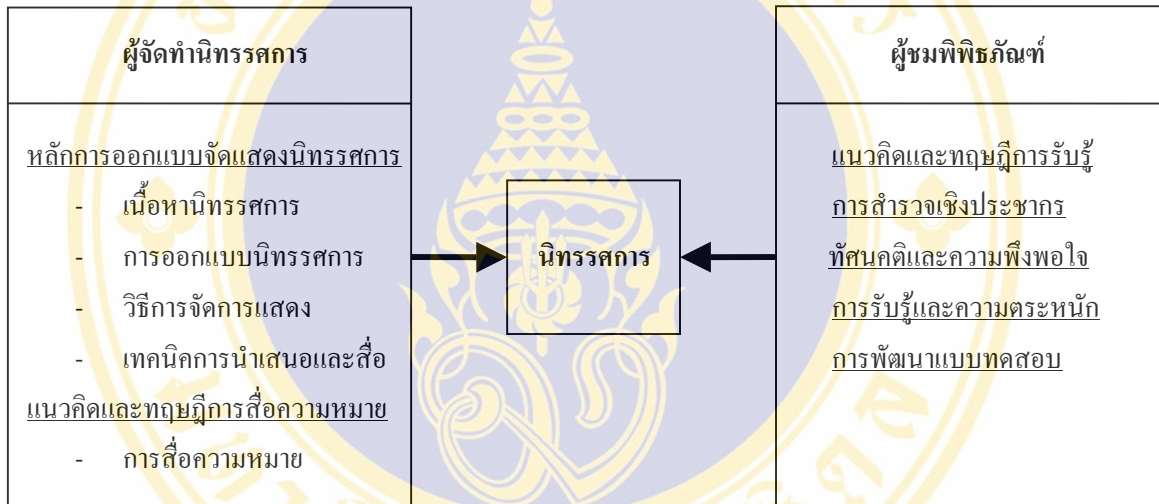
ถ้าใช่ การมาเยี่ยมชมครั้งนี้ช่วยได้อย่างไรบ้าง / If your answer is yes, how has the visit help?

(Marilyn Ingle : 1994 , 316-320)

2.4 กรอบแนวคิดในงานวิจัย

เนื่องจากการวิจัยนี้ใช้แนวคิดและทฤษฎีที่หลากหลายมาประกอบเข้าด้วยกันในการดำเนินการวิจัยและการวิเคราะห์ผลการวิจัย ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดของการวิจัยในกรอบแนวคิดในงานวิจัยดังนี้

แผนภูมิที่ 6 กรอบแนวคิดในงานวิจัย



บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้มีลักษณะเป็นการผสมผสานกันระหว่างการศึกษาวิเคราะห์ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กล่าวคือ การศึกษาวิเคราะห์เชิงคุณภาพนั้นประกอบด้วย การสำรวจและเก็บข้อมูลเชิงกายภาพเกี่ยวกับการจัดแสดงนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ในด้านต่างๆ การศึกษาวิจัยเอกสาร การสังเกตและบันทึกพฤติกรรมของผู้ชมพิพิธภัณฑ์ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) จากกลุ่มผู้ชมพิพิธภัณฑ์และผู้จัดทำนิทรรศการ ส่วนการศึกษาวิเคราะห์เชิงปริมาณ เป็นรูปแบบของการประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากกลุ่มผู้ชม แล้วแปรผลข้อมูลออกมาในเชิงสถิติเพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์และอภิปรายผลการวิจัยในขั้นตอนต่อไป

ทั้งนี้จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มผู้ชมพิพิธภัณฑ์นั้นมีความหลากหลายและมีคุณสมบัติส่วนบุคคลในลักษณะที่แตกต่างกันมาก โดยเฉพาะในเรื่องของระดับการศึกษาและความรู้ความสามารถในการใช้ภาษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงออกแบบการเก็บข้อมูลการวิจัยภาคสนามในลักษณะที่มีความยืดหยุ่นสูง โดยมีแนวคิดหลักพื้นฐานเพียงแนวคิดเดียวในการดำเนินการวิจัยแต่อาจใช้ในวิธีการและรูปแบบการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล

การวิจัยนี้เป็นการนำเอาข้อมูลพื้นฐานหลายๆ ส่วนซึ่งได้จากวิธีการเก็บข้อมูลหลายรูปแบบมาเรียบเรียง วิเคราะห์ และอภิปรายผล จึงอาจแบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 5 ขั้นตอน โดยแต่ละขั้นตอนจะมีวิธีดำเนินการวิจัยที่แตกต่างกันไป ผู้วิจัยจึงได้แบ่งรายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัยออกตามขั้นตอนในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ดังมีรายละเอียด คือ

3.1 การศึกษาเกี่ยวกับนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ นับตั้งแต่ประวัติการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ ลักษณะการดำเนินและการจัดการองค์กรพิพิธภัณฑ์ และรายละเอียด

นิทรรศการของพิพิธภัณฑ์ทุกด้านว่าปัจจุบันมีรูปแบบและลักษณะเป็นอย่างไร โดยในขั้นตอนที่ 1 นี้ มีวิธีดำเนินการวิจัยในหลายแบบด้วยกัน อันได้แก่

3.1.1 การวิจัยเอกสารเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ การวิจัยเอกสารนี้เป็นการรวบรวมและศึกษาข้อมูลด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ทั้งในด้านประวัติและพัฒนาการของพิพิธภัณฑ์ ระบบบริหารงานองค์กร การขยายการดำเนินงาน การก่อสร้างอาคารใหม่ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนิทรรศการ แนวคิดหลักในการจัดแสดงนิทรรศการ เนื้อหาของนิทรรศการ รวมทั้งการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแบบแปลนการออกแบบและปรับปรุงนิทรรศการด้วย เอกสารที่ใช้ในการศึกษาวิจัยนี้ส่วนใหญ่เป็นเอกสารของกรมศิลปากร

3.1.2 การเก็บข้อมูลเชิงสำรวจ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากวิธีการสำรวจพื้นที่อาคาร และการจัดแสดงนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ทั้งหมดทุกส่วน นับตั้งแต่ลักษณะอาคาร แบบแปลนและผังอาคาร ระบบการถ่ายเทอากาศภายในอาคาร ระบบแสงสว่างของอาคาร แขนงผังนิทรรศการ รูปแบบการจัดแสดงนิทรรศการ เนื้อหาของนิทรรศการ เทคนิคการจัดแสดง ระบบโสตทัศนอุปกรณ์ ระบบการสัญจรภายในนิทรรศการ (circulation) รวมทั้งการให้บริการในด้านต่างๆ และระบบการอำนวยความสะดวกต่างๆ (facilities) ทั้งนี้ข้อมูลจากการสำรวจพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ทั้งหมดจะใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและการบันทึกภาพถ่ายโดยละเอียดเพื่อนำมาข้อมูลศึกษาวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป

3.1.3 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth Interview) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนิทรรศการและการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ได้แก่ ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ประจำพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ผู้ออกแบบนิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ในปัจจุบัน และนักวิชาการของฝ่ายวิชาการ สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร ผู้ผลิตเนื้อหาพิพิธภัณฑ์ ทั้งนี้จะนำข้อมูลที่ได้จากการพูดคุยโดยทั่วไปกับภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์และการปรับปรุงนิทรรศการมารวบรวมไว้ในขั้นตอนนี้ด้วย

3.2 การศึกษาเกี่ยวกับการสื่อความหมายของผู้จัดทำนิทรรศการ

เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อความหมายของผู้จัดทำนิทรรศการถาวรในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ นับตั้งแต่การเตรียมงานไปจนกระทั่งการผลิตและการจัดแสดงนิทรรศการ โดยการ

ศึกษาข้อมูลในขั้นตอนที่ 2 นี้ มุ่งเน้นรายละเอียดต่างๆ ที่ครอบคลุมกระบวนการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการสื่อความหมายของนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ในทุกๆ ด้าน อันได้แก่

3.2.1 การศึกษาการออกแบบและสื่อความหมาย มุ่งศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการออกแบบจัดแสดงนิทรรศการ การเลือกวิธีการสื่อความหมาย รวมทั้งการคัดเลือกรูปแบบและลักษณะการนำเสนอของสื่อหรือโสตทัศนูปกรณ์ต่างๆ ที่จะใช้จัดแสดงในนิทรรศการ

3.2.2 การศึกษานิทรรศการในปัจจุบัน เมื่อนิทรรศการเปิดทำการแสดงเรียบร้อยแล้วได้มีการวิเคราะห์การจัดแสดงนิทรรศการและผู้ชมหรือไม่อย่างไร จุดเด่นของนิทรรศการคืออะไร พบข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนค้อยของนิทรรศการหรือไม่ และมีการวางแผนงานในการปรับปรุงการจัดแสดงนิทรรศการในอนาคตอย่างไร

การศึกษาวิจัยในขั้นตอนที่ 2 นี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth Interview) โดยมีแนวคำถามเป็นตัวกำหนด ซึ่งจะเป็นแนวคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Questions) เพื่อให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ดังต่อไปนี้คือ

1. **กลุ่มที่ 1 ผู้ออกแบบนิทรรศการ** คือ หัวหน้าฝ่ายออกแบบ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร กรมศิลปากร โดยจะทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับขั้นตอนในการนำเนื้อหา นิทรรศการมาผ่านกระบวนการต่างๆ เพื่อกลั่นกรองและนำเสนอในรูปแบบนิทรรศการ การวิเคราะห์ห้องจัดประกอบทางสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบในการออกแบบนิทรรศการ การคัดเลือกวิธีการสื่อความหมาย การคัดเลือกสื่อที่จะนำเสนอหรือโสตทัศนูปกรณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อหา รวมทั้งการทำงานร่วมกับฝ่ายวิชาการด้วย

2. **กลุ่มที่ 2 ข้าราชการและเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่** คือ ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ผู้ดูแลและควบคุมการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ในปัจจุบัน ได้แก่ หัวหน้าพิพิธภัณฑ์ และภัณฑารักษ์ โดยจะทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดแสดงนิทรรศการถาวรในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ในปัจจุบันว่ามีการศึกษาวิเคราะห์การจัดแสดงบ้างหรือไม่ มีการศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับกลุ่มผู้ชมพิพิธภัณฑ์บ้างหรือไม่ พบปัญหาอย่างไรบ้าง มีการวางแผนเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างไรบ้าง และการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่มีการจัดบริการการศึกษา หรือโปรแกรมพิเศษสำหรับเสริมนิทรรศการถาวรอย่างไรบ้าง

ทั้งนี้การศึกษาและรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนที่สองนี้จะทดสอบแนวคำถามในแบบสัมภาษณ์ด้วยการนำไปทดลองถามกับบุคคลที่เคยมีประสบการณ์ในการออกแบบงานนิทรรศการและการออกแบบพิพิธภัณฑ์มาก่อน เพื่อหาข้อบกพร่องและนำมาแก้ไข ก่อนการนำไปสัมภาษณ์จริง

3.3 การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ เป็นการสำรวจจำนวนของผู้ชม เพื่อให้ทราบลักษณะที่แท้จริงของกลุ่มผู้ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่เป็นกลุ่มใด แล้วจึงนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัยในลำดับต่อไปได้อย่างเหมาะสม และยังเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวิเคราะห์เกี่ยวกับการรับรู้ของผู้ชมว่าเป็นไปตามที่ผู้จัดทำนิทรรศการได้กำหนดเป้าหมายหลักของนิทรรศการเอาไว้หรือไม่

ในขั้นตอนที่ 3 นี้ ผู้วิจัยจะทำการสำรวจจำนวนผู้ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ทุกวันที่เปิดทำการ (นับเฉพาะวันทำการ ไม่รวมวันหยุด) เป็นระยะเวลาทั้งสิ้น 4 ปี คือ ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2540 – 2543 ซึ่งนับตามปีงบประมาณของทางราชการ คือ เริ่มต้นปีงบประมาณในเดือนตุลาคมและสิ้นสุดปีงบประมาณในเดือนกันยายน โดยจะนำเอาข้อมูลทั่วไปจากสถิติผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่มาศึกษาลักษณะความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของกลุ่มผู้ชมพิพิธภัณฑ์ในแต่ละวันแต่ละเดือนแต่ละปี ทำการแยกแยะเกี่ยวกับประเภทของกลุ่มผู้ชม และหาค่าเฉลี่ยของผู้ชมในแต่ละวัน จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาเป็นเกณฑ์ในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผลการวิจัยทั้งในส่วนของการสื่อความหมายผู้จัดทำนิทรรศการและการรับรู้ของผู้ชมพิพิธภัณฑ์

3.4 การศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้จากนิทรรศการของผู้ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

การศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ของผู้ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ เป็นการศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับการรับรู้ของผู้ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ในด้านต่างๆ นับตั้งแต่การรับรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่จัดแสดงอยู่ในนิทรรศการ ทักษะคิดและพื้นฐานด้านความรู้เดิมของผู้ชม ลักษณะวิธีการรับรู้ของผู้ชม พฤติกรรมการชมและการใช้สื่อนิทรรศการ ตลอดจนการสร้างความคิดรวบยอด และความพึงพอใจที่มีต่อนิทรรศการ

ในขั้นตอนที่ 4 นี้ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ซึ่งจากการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 ทำให้ได้ทราบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับลักษณะของนิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ในด้านต่างๆ และนำมากำหนดเป็นเกณฑ์

หลักในการคัดเลือกผู้ชมพิพิธภัณฑน์มาเป็นกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้เวลาและลักษณะพฤติกรรมการชมนิทรรศการของผู้ชม เวลาในการชม และนำเอาสถิติผู้ชมพิพิธภัณฑน์ที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนที่ 3 และผ่านการวิเคราะห์มาแล้วว่าเป็นเกณฑ์สำคัญในการคัดเลือก ดังมีรายละเอียดคือ

3.4.1 ลักษณะพฤติกรรมการชมนิทรรศการ สำหรับเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ชมในลำดับแรกคือ ลักษณะพฤติกรรมการชมนิทรรศการของผู้ชมซึ่งต้องชมนิทรรศการครบทั้ง 6 ส่วน นิทรรศการ ทั้งอาคารจัดแสดงหลักชั้นล่าง ชั้นลอย และอาคารจัดแสดงส่วนขยาย เนื่องจากการเก็บข้อมูลในส่วนที่ 4 นี้ จำเป็นต้องมีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ ความรู้สึก ความตระหนัก และทดสอบการรับรู้ซึ่งเกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่มีอยู่ทั้งหมดภายในนิทรรศการของพิพิธภัณฑน์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ โดยการใช้วิธีการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participation Observation) และใช้การบันทึกพฤติกรรมในการชมเพื่อตรวจสอบว่าได้ชมนิทรรศการครบทุกส่วนหรือไม่

3.4.2 เวลาที่ใช้ในการชมนิทรรศการ สำหรับเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ชมในลำดับที่สองคือ เวลาที่ผู้ชมแต่ละคนใช้ในการชมนิทรรศการโดยรวม เมื่อได้สำรวจพื้นที่และลักษณะทางกายภาพของนิทรรศการแล้ว พบว่านิทรรศการของพิพิธภัณฑน์สถานแห่งชาติเชียงใหม่เป็นนิทรรศการขนาดกลาง ซึ่งมีรายละเอียดของเนื้อหาและการจัดแสดงในรูปแบบต่างๆ ไม่ซับซ้อนมากนัก จากการสังเกตการณ์เบื้องต้นพบว่าผู้ชมส่วนใหญ่ใช้เวลาในการชมประมาณ 15 – 30 นาที เป็นอย่างต่ำ และใช้เวลาในการชมสูงสุดประมาณ 2 ชั่วโมง ดังนั้นจึงใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ชมจากเวลาที่ใช้ในการชมนิทรรศการซึ่งต้องชมนิทรรศการไม่ต่ำกว่า 30 นาที เป็นอย่างต่ำ ทั้งนี้ใช้การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและการบันทึกเวลาในการชมเพื่อตรวจสอบว่าได้ชมนิทรรศการตามเกณฑ์เวลาที่กำหนดไว้หรือไม่

3.4.3 เกณฑ์กำหนดขนาดจำนวนประชากรของกลุ่มตัวอย่างและระยะเวลาในการเก็บข้อมูล เมื่อได้เกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ชมในเมืองต้นแล้ว จึงได้กำหนดเกณฑ์ของขนาดจำนวนประชากรของกลุ่มตัวอย่างและระยะเวลาในการเก็บข้อมูล โดยใช้ข้อมูลสถิติการเข้าชมพิพิธภัณฑน์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ซึ่งได้จากการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ 3 มาเป็นพื้นฐานในการกำหนดเกณฑ์ดังมีรายละเอียด คือ

เกณฑ์กำหนดขนาดจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่างผู้ชม ได้จากการหาจำนวนเฉลี่ยของผู้ชมในแต่ละวัน นับตั้งแต่ปีงบประมาณ 2540 – 2543

เกณฑ์กำหนดเวลาในการเก็บข้อมูล เมื่อได้เกณฑ์กำหนดขนาดจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่างผู้ชมแล้ว ได้กำหนดระยะเวลาในการเก็บข้อมูล เนื่องจากขนาดประชากรกลุ่มตัวอย่างซึ่งในที่นี้ได้ใช้เงื่อนไขของการหาจำนวนเฉลี่ยของผู้ชมพิพิธภัณฑน์ในแต่ละวันในแต่ละเดือนมาเป็นพื้นฐาน

ดังนั้นจึงกำหนดให้มีระยะเวลาในการเก็บข้อมูลทั้งสิ้น เป็นเวลา 2 เดือน ซึ่งจะต้องได้กลุ่มตัวอย่าง ไม่ต่ำกว่าจำนวนผู้ชมต่อวันเฉลี่ยต่ำสุดของปี และไม่เกินจำนวนผู้ชมต่อวันเฉลี่ยสูงสุดของปี

สำหรับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนที่ 4 นี้ จะใช้วิธีการ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรก เป็นการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมผู้ชม (Behavior Observation) เป็นการเข้าไปร่วมสังเกตการณ์ในการเข้าชมพิธีภักดิ์ของผู้ชมว่ามีลักษณะพฤติกรรมกรรมการชมนิทรรศการ วิธีการรับรู้การใช้สื่อนิทรรศการ และคงามพึงพอใจหรือการตอบสนองที่มีต่อการจัดแสดงนิทรรศการอย่างไรบ้าง เพื่อให้ได้สภาพการณ์ที่แท้จริงของการรับรู้จากนิทรรศการของผู้ชม และคัดเลือกผู้ชมที่เข้าเกณฑ์ตามที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้มาเป็นกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นจะใช้วิธีการวิจัยในรูปแบบที่ 2 คือ การสัมภาษณ์แบบมีแนวคำถาม ซึ่งมีทั้งแบบสัมภาษณ์ที่เป็นคำถามแบบปลายปิด (Close-ended Questions) และคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Questions) ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

แบบสัมภาษณ์ที่เป็นคำถามปลายปิดนั้น มีคำตอบเป็นตัวเลือกให้ ใช้เก็บข้อมูลพื้นฐานในเชิงประชากร (Demography) ของกลุ่มตัวอย่าง คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ภูมิลำเนา และระดับรายได้ในปัจจุบัน

สำหรับแบบสัมภาษณ์ที่เป็นคำถามปลายเปิดนั้น จะให้อิสระแก่กลุ่มตัวอย่างในการตอบคำถาม ซึ่งจะใช้เก็บข้อมูลใน 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรกเป็นส่วนของทัศนคติที่มีต่อพิธีภักดิ์ รวมทั้งข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการเข้าชมพิธีภักดิ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ส่วนที่สอง คือความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการจัดแสดงนิทรรศการของพิธีภักดิ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ส่วนที่สามจะเป็นส่วนของการวัดการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างในการชมนิทรรศการ

ทั้งนี้การศึกษาและรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนที่ 4 นี้จะทดสอบแนวคำถามในแบบสัมภาษณ์ด้วยการนำไปทดลองถามกับกลุ่มผู้ชมพิธีภักดิ์ก่อนในลักษณะของการทดสอบแบบสัมภาษณ์ หรือ Pre-test เพื่อหาข้อบกพร่องและนำมาแก้ไข ก่อนการนำไปสัมภาษณ์จริง โดยจะทำการแก้ไขและปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ใหม่ทุกครั้งจนกว่าจะได้แบบสัมภาษณ์ที่มีคุณสมบัติสามารถใช้ทดสอบกับผู้ชมพิธีภักดิ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้ทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับการศึกษา ทุกระดับรายได้ และทุกอาชีพ รวมทั้งสามารถปรับใช้สำหรับเก็บข้อมูลและทดสอบการรับรู้จากนิทรรศการในผู้ชมที่มีความรู้ความสามารถและทักษะด้านการใช้ภาษาไทยที่แตกต่างกันได้ทุกกลุ่ม

จากวิธีดำเนินการวิจัยทั้งหมด สามารถสรุปวิธีการดำเนินงานได้ดังตารางที่ 5 สรุปวิธีดำเนินการวิจัย

ตารางที่ 1 สรุปวิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย	แหล่งข้อมูลและลักษณะข้อมูล	เครื่องมือในการเก็บข้อมูล
<p><u>ขั้นตอนที่ 1</u></p> <p>การศึกษาเกี่ยวกับนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่</p> <ul style="list-style-type: none"> - การวิจัยเอกสารเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ - การเก็บข้อมูลเชิงสำรวจ - การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก 	<p>แหล่งข้อมูล ได้แก่ ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์</p> <ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลทางด้านกายภาพของนิทรรศการ วิธีการจัดแสดงเนื้อหา เทคนิค โสตทัศนอุปกรณ์ ระบบการตั้งจุดพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร - แผนผังนิทรรศการระบบถ่ายเทอากาศและระบบแสงสว่าง - ระบบบริหารจัดการองค์กร 	<p><u>เครื่องมือ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - เอกสารต่างๆ - เครื่องบันทึกเสียงและเทปบันทึกเสียง - การถ่ายภาพ - การทำแผนผังอาคารและแปลนนิทรรศการ - แบบสำรวจเทคนิคการจัดแสดง / วัตถุพิพิธภัณฑ์ - แบบสัมภาษณ์
<p><u>ขั้นตอนที่ 2</u></p> <p>การสื่อความหมายของผู้จัดทำนิทรรศการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก 	<p>แหล่งข้อมูล ได้แก่ ผู้ออกแบบนิทรรศการ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์</p> <ul style="list-style-type: none"> - วิธีการวางแผนการดำเนินงาน - วิธีการผลิตและออกแบบนิทรรศการ - การปรับปรุงนิทรรศการ 	<p><u>เครื่องมือ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - แบบสัมภาษณ์ (คำถามปลายเปิด) - เครื่องบันทึกเสียงและเทปบันทึกเสียง
<p><u>ขั้นตอนที่ 3</u></p> <p>การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของผู้ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่</p> <ul style="list-style-type: none"> - การวิจัยเอกสารและวิเคราะห์ทางสถิติ 	<p>แหล่งข้อมูล</p> <p>รายงานสถิติผู้เข้าชมประจำปีของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่</p> <ul style="list-style-type: none"> - จำนวนผู้ชมทั่วไป ลักษณะพื้นฐานของผู้ชมและความเปลี่ยนแปลงต่างๆ 	<p><u>เครื่องมือ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง - แบบตารางลงสถิติผู้ชมจำแนกตามประเภท / วัน / เดือน / ปี
<p><u>ขั้นตอนที่ 4</u></p> <p>การศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ของผู้ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่</p> <ul style="list-style-type: none"> - การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม - การสัมภาษณ์และการทดสอบการรับรู้ของผู้ชม 	<p>แหล่งข้อมูล</p> <p>ผู้ชมพิพิธภัณฑ์ (กลุ่มตัวอย่างที่ผ่านเกณฑ์กำหนดเรื่องเวลาการเข้าชมพฤติกรรมชม)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ลักษณะและวิธีการรับรู้ของผู้ชมจากการชมนิทรรศการ 	<p><u>เครื่องมือ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - แบบบันทึกพฤติกรรมชม - แบบสัมภาษณ์ (คำถามปลายเปิด) - แบบทดสอบการรับรู้ (คำถามปลายเปิด และปลายปิด ผ่านการสัมภาษณ์)

3.5 การวิเคราะห์ผลเปรียบเทียบและการอภิปรายผลการวิจัย

จากกรอบแนวคิดในการวิจัยข้างต้นแสดงให้เห็นถึงลำดับขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ในแต่ละขั้นตอนมีวิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกันไป และแต่ละขั้นตอนต่างก็มีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ต่างกันไปเช่นเดียวกัน โดยในขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเกี่ยวกับนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสำรวจ และการวิจัยเอกสาร เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับนิทรรศการทั้งหมดแล้วจึงนำมาวิเคราะห์ด้วยแนวคิดและทฤษฎีการออกแบบการจัดแสดงนิทรรศการ

ในขั้นตอนที่ 2 การศึกษาเกี่ยวกับการสื่อความหมายของผู้จัดทำนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ซึ่งมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ นักวิชาการผู้จัดทำเนื้อหา นิทรรศการ ผู้ออกแบบนิทรรศการ และข้าราชการและเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลรับผิดชอบนิทรรศการในปัจจุบัน เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับการสื่อความหมายของผู้จัดทำนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่เรียบร้อยแล้ว จึงนำมาวิเคราะห์ด้วยแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อความหมายในงานนิทรรศการ

ในขั้นตอนที่ 3 การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ชมของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ ใช้วิธีการสำรวจข้อมูลและการวิจัยจากเอกสารของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 – 2543 เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับผู้ชมของพิพิธภัณฑสถานแล้ว จะได้นำมาวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงสถิติ เพื่อนำไปเป็นเกณฑ์กำหนดการเก็บข้อมูลในขั้นตอนต่อไป และยังเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวิเคราะห์ผลการวิจัยโดยรวมด้วย

เมื่อได้ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับผู้ชมพิพิธภัณฑสถานจากขั้นตอนที่ 3 แล้ว จึงมาเป็นเกณฑ์กำหนดในการเก็บข้อมูลในขั้นตอนที่ 4 คือ การศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้จากนิทรรศการของผู้ชมพิพิธภัณฑสถาน โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยมีแบบสัมภาษณ์เป็นแนวกำหนดคำถาม รวมทั้งมีแบบทดสอบการรับรู้จากนิทรรศการด้วย จำนวนปริมาณของกลุ่มตัวอย่าง และเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้ชมพิพิธภัณฑสถานมาเป็นผู้ให้ข้อมูลนั้นจะใช้ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลตั้งแต่ขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 3 มาเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือก เมื่อได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งหมดเรียบร้อยแล้วจึงนำมาวิเคราะห์ด้วยแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจิตวิทยาการรับรู้

เมื่อได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากทั้ง 4 ขั้นตอนเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 4 ส่วนมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกันอีกครั้งเพื่อหาความคล้ายคลึง ความแตกต่างและความคลาดเคลื่อนของข้อมูลทั้ง 4 ส่วนเพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์ผลการวิจัยโดยรวม และสามารถอภิปรายผลการวิจัยให้ออกมาเป็นรูปธรรม เพื่อหาข้อเสนอแนะและแนวทางการแก้ไขปัญหาต่อไป

3.6 การนำเสนอผลการวิจัย

การนำเสนอข้อมูลสำหรับงานวิจัยนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่หนึ่ง ผลการวิจัยเกี่ยวกับนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ โดยรวมทั้งหมด นับตั้งแต่การศึกษาเกี่ยวกับนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ และการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อความหมายของผู้จัดทำนิทรรศการ ซึ่งจะรวมอยู่ในการนำเสนอผลการวิจัยในบทที่ 4 การสื่อความหมายและการออกแบบการจัดแสดงนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

ส่วนที่สอง เป็นส่วนของผลการวิจัยเกี่ยวกับการรับรู้จากนิทรรศการของผู้ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ โดยรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากการสำรวจเกี่ยวกับผู้ชมของพิพิธภัณฑ์ในด้านต่างๆ ซึ่งส่วนนี้จะรวมอยู่ในการนำเสนอผลการวิจัยในบทที่ 5 การรับรู้ของผู้ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

ส่วนที่สาม เป็นการนำผลการวิจัยทั้งหมดที่ได้มาสรุปเป็นรูปธรรม โดยการนำเอาผลการวิจัยในส่วนของการสื่อความหมายและการออกแบบนิทรรศการกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนของการทดสอบการรับรู้ของผู้ชมมาเปรียบเทียบกัน นำเสนอใน บทที่ 6 การวิเคราะห์ผลการวิจัยเปรียบเทียบ ในส่วนสุดท้ายจะเป็นการสรุป อภิปรายผลการวิจัยโดยรวม นำเสนอข้อเสนอแนะ และแนวทางการแก้ไขปัญหา ซึ่งเนื้อหาทั้งหมดนี้จะรวมอยู่ใน บทที่ 7 บทสรุป

บทที่ 4

การสื่อความหมายและการออกแบบการจัดแสดงนิทรรศการ ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน

4.1 ประวัติความเป็นมาและการดำเนินงานของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน เป็นหนึ่งในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในสังกัดของสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งถือกำเนิดจากการริเริ่มการจัดตั้งหอมิวเซียมหรือพิพิธภัณฑสถาน ในสมัยรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งต่อมาได้รับการยกฐานะเป็นกรมพิพิธภัณฑสถาน เมื่อ พ.ศ.2431 จากนั้นกิจการพิพิธภัณฑสถานก็ได้เจริญเติบโตสืบเนื่องเรื่อยมาจนกระทั่งถึงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ในปี พ.ศ.2476 รัฐบาลในขณะนั้นได้จัดตั้งกรมศิลปากร สังกัดกระทรวงธรรมการ มีกองพิพิธภัณฑณ์และโบราณคดีด้วยกองหนึ่งที่สังกัดในกรมศิลปากร ต่อมากองนี้ได้เปลี่ยนชื่อใหม่ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงานในสมัยนั้นเป็น “กองพิพิธภัณฑณ์และโบราณวัตถุ” และได้เปลี่ยนชื่ออีกครั้งเป็น “กองโบราณคดี” โดยมีหน้าที่ในการดำเนินงานพิพิธภัณฑสถานและดูแลโบราณสถานทั่วราชอาณาจักร

ในปี พ.ศ.2487 ได้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2477 ซึ่งได้มีการปรับปรุงอีกครั้งเป็นพระราชบัญญัติโบราณ โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 ซึ่งได้มีการกำหนดให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติทุกแห่งอยู่ในความควบคุมของกองโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาได้มีการตราพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการของกรมศิลปากร พุทธศักราช 2518 ให้มีการจัดตั้งกองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขึ้นใหม่ โดยแยกออกจากกองโบราณคดีให้มีหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะงานพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งได้แบ่งการบริหารงานภายในองค์กรออกเป็น 10 ฝ่ายดังนี้คือ

1. ฝ่ายบริหารงานทั่วไป มีหน้าที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านการบริหารงานทั่วไปทุกประเภท คือ การจัดระบบงานธุรการ บุคลากร และงานการเงิน ซึ่งควบคุมงบประมาณ รายรับ รายจ่ายของกองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

2. ฝ่ายวิชาการ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่องราวทางวิชาการสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวกับหลักฐานของโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เพื่อนำมาเป็นประโยชน์ในการจัดแสดงนิทรรศการตามพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติต่างๆ ทั่วราชอาณาจักร รวมทั้งการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแห่งใหม่ การจัดพิมพ์หนังสือออกเผยแพร่ ติดต่อบริษัทเอกชนกับองค์กรระหว่างประเทศ กำหนดมาตรฐานในการคุ้มครองศิลปวัตถุ โบราณวัตถุที่เป็นสมบัติวัฒนธรรมของชาติ และยังรับผิดชอบในการวางแผนนโยบายพัฒนากิจกรรมและการพิพิธภัณฑสถานอีกด้วย

3. ฝ่ายบริการการศึกษาและประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่จัดกิจกรรมต่างๆ ของกอง การจัดทำนิทรรศการ บรรยาย ฝึกอบรม และผลิตเอกสารความรู้ด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม ผลิตอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์เพื่อใช้ในกิจการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวมทั้งเผยแพร่และประชาสัมพันธ์กิจกรรมของกองอีกด้วย

4. ฝ่ายทะเบียนและคลังพิพิธภัณฑสถาน มีหน้าที่ในการควบคุม ดูแลการขึ้นทะเบียน จัดทำทะเบียน จัดเก็บ รวมไปถึงการรักษาความปลอดภัยในการตรวจสอบเพื่อการสงวนรักษาโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ไปจัดแสดงชั่วคราวทั้งในและต่างประเทศ

5. ฝ่ายอนุรักษ์โบราณศิลปวัตถุ มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ ที่อยู่ในความคุ้มครองดูแลของกรมศิลปากรทั่วประเทศ ทั้งเป็นศูนย์กลางของการศึกษา ค้นคว้า วิจัย ตรวจสอบ ทดลองทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับโบราณวัตถุ เพื่อหาข้อมูลในทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับศิลปโบราณวัตถุ และปัญหาของการชำรุดเสื่อมสภาพเพื่อนำไปทดลองหาวิธีการ เหมิภัณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับการอนุรักษ์ นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลางของการฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์ศิลปโบราณวัตถุทั้งในประเทศแก่เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถาน และเจ้าหน้าที่ของประเทศสมาชิกโครงการโบราณคดีและวิจิตรศิลป์ขององค์การยูเนสโก

6. ฝ่ายเทคนิคและศิลปกรรม มีหน้าที่ในการออกแบบศิลปกรรมเกี่ยวกับการจัดแสดงนิทรรศการ การออกแบบอาคารจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติทั่วประเทศ รวมทั้งปฏิบัติการซ่อม ปรับปรุง รักษาวัสดุอุปกรณ์และสำนักงานของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

7. ฝ่ายพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร มีหน้าที่ในการควบคุมและแนะนำการบริหารงานทั่วไปของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่มีอยู่ในกรุงเทพมหานคร 6 แห่ง คือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ศิลป์ พีระศรี อนุสรณ์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ช้างต้น และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ วัดเบญจมบพิตร

8. ฝ่ายกิจการพิพิธภัณฑสถาน ภูมิภาค มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการควบคุม ดูแล วินิจฉัยสั่งการ และวางแผนให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติปฏิบัติงานเป็นไปตามนโยบายของกอง อีกทั้ง

ประสานงาน ติดตาม ประเมินผล และพัฒนาให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเป็นสถานที่ให้ความรู้ ความบันเทิง ก่อเกิดประโยชน์แก่สังคมท้องถิ่นอย่างท้องถิ่นอย่างทั่วถึง

9. ฝ่ายธุรกิจศิลปโบราณวัตถุมีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการควบคุมการนำพระพุทธรูป ศาสนวัตถุ และศิลปวัตถุ ออกนอกราชอาณาจักร รวมทั้งต่อใบอนุญาตทำการค้าศิลปโบราณวัตถุ

10. ฝ่ายโครงการและพัฒนางานพิพิธภัณฑสถาน มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงานเกี่ยวกับโครงการพัฒนาการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และงานปรับปรุงการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติประจำจังหวัด (กรมศิลปากร,)

ปัจจุบันกองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติได้ยุบรวมเข้ากับกองโบราณคดี และเปลี่ยนชื่อเป็นสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ได้มีการปรับปรุงและแบ่งหน่วยงานออกเป็นส่วนต่างๆ ดังนี้คือ

1. ส่วนอำนวยการ
2. ส่วนวิจัยและพัฒนาโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถาน ประกอบด้วย กลุ่มงานวิชาการ โบราณคดี และกลุ่มงานวิชาการพิพิธภัณฑสถาน
3. ส่วนวิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์
4. ส่วนสงวนรักษาโบราณสถาน
5. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร (ดูแลพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเรือพระราชพิธี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติช้างต้น และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติวัดเบญจมบพิตรด้วย)
6. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหอศิลป์ (ดูแลพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติศิลป พีระศรี อนุสรณ์ด้วย)
7. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกาญจนาภิเษก (อยู่ในระหว่างการดำเนินงานจัดตั้ง)
8. สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ 1-12

สำหรับงานพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในส่วนภูมิภาคนั้น แบ่งการดูแลรับผิดชอบออกเป็นส่วนต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1. สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 1 ราชบุรี ดูแลรับผิดชอบพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติราชบุรี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนครศรีอยุธยา เพชรบุรี
2. สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี ดูแลรับผิดชอบพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอู่ทอง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุพรรณบุรี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระปฐมเจดีย์ นครปฐม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบ้านเก่า กาญจนบุรี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติชวนาไทย
3. สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา ดูแลรับผิดชอบพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจันทระเกษม พระนครศรีอยุธยา พิพิธ

ภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ลพบุรี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอินทร์บุรี
สิงห์บุรี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติชัยนาท ชัยนาท

4. สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 4 ปราจีนบุรี คุณได้รับผิดชอบพิพิธภัณฑ
สถานแห่งชาติปราจีนบุรี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพานิชย์นาวิ จันทบุรี

5. สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 5 สุโขทัย คุณได้รับผิดชอบพิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติรามคำแหง สุโขทัย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกำแพงเพชร และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
พระพุทธชินราช พิษณุโลก

6. สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 6 เชียงใหม่ คุณได้รับผิดชอบพิพิธภัณฑ
สถานแห่งชาติเชียงใหม่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ เชียงราย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
หริภุญไชย ลำพูน และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน

7. สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 7 ขอนแก่น คุณได้รับผิดชอบพิพิธภัณฑ
สถานแห่งชาติขอนแก่น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบ้านเชียง อุดรธานี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
อุดรธานี (อยู่ในระหว่างการดำเนินงานจัดตั้ง)

8. สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 8 อุบลราชธานี คุณได้รับผิดชอบพิพิธภัณฑ
สถานแห่งชาติอุบลราชธานี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติร้อยเอ็ด

9. สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 9 นครราชสีมา คุณได้รับผิดชอบพิพิธภัณฑ
สถานแห่งชาติพิมาย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมหาวิรุฬห์ นครราชสีมา และพิพิธภัณฑสถานแห่ง
ชาติสุรินทร์

10. สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 10 สงขลา คุณได้รับผิดชอบพิพิธภัณฑ
สถานแห่งชาติสงขลา และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติวัดมณีมาวาส สงขลา

11. สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 11 นครศรีธรรมราช คุณได้รับผิดชอบพิพิธ
ภัณฑสถานแห่งชาตินครศรีธรรมราช พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา สุราษฎร์ธานี และพิพิธภัณฑ
สถานแห่งชาติชุมพร

12. สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 12 ภูเก็ต คุณได้รับผิดชอบพิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติถลาง ภูเก็ต

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ ตั้งอยู่บนถนนพหลโยธิน หมู่ที่ 3 ตำบลเวียง อำเภอเชียง
แสน จังหวัดเชียงราย ปัจจุบันอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑ
สถานแห่งชาติที่ 6 เชียงใหม่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแห่งนี้มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน นับ
เป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแห่งแรกที่ได้จัดตั้งขึ้นในภาคเหนือ สืบเนื่องจากการที่กรมศิลปากร

ได้จัดตั้งหน่วยศิลปากรที่ 4 เชียงแสน ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2500 เพื่อดำเนินการขุดแต่งบูรณะ ทำนุบำรุง อนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ทั้งในและนอกตัวเมืองไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ขณะ เดียวกันก็ได้จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ เพื่อจัดเก็บรวบรวมโบราณวัตถุที่ได้จาก การขุดแต่งบูรณะโบราณสถานเมืองเชียงใหม่และพื้นที่ข้างเคียงในเขตภาคเหนือตอนบน และนำ ออกจัดแสดงให้ประชาชน นักเรียน นักศึกษา ตลอดจนนักท่องเที่ยวทั่วไปได้เข้าชมเพื่อศึกษาหา ความรู้ ในระยะแรกได้ใช้ศาลาการเปรียญหลังเก่าของวัดเจดีย์หลวงเป็นอาคารจัดแสดงหลังแรก ต่อมาเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ.2505 ได้รับประกาศให้เป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ตามพระ ราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 ในราชกิ จานุเบกษา เล่มที่ 78 ตอนที่ 94

ล่วงถึงในปี พ.ศ.2515 หน่วยศิลปากรที่ 4 ได้ย้ายที่ทำการไปตั้ง ณ จังหวัดเชียงใหม่ ภายใน บริเวณเดียวกันกับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ เพื่อสะดวกต่อการควบคุมดูแลทำนุบำรุง โบราณสถานและแหล่งโบราณคดีที่อยู่ในเขต 8 จังหวัดภาคเหนือ อันได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา เชียงราย แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน

การดำเนินงานอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานเมืองเชียงใหม่จึงขาดความสืบเนื่อง เพราะข้อ จำกัดด้านงบประมาณและไม่มีแผนแม่บทในการจัดการที่เป็นรูปธรรมชัดเจน การขุดแต่งบูรณะ โบราณสถานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 - 2536 กระทำได้เฉพาะแหล่งที่มีความจำเป็นรีบด่วนเท่านั้น คิด เป็นอัตราร้อยละ 15 ของจำนวนโบราณสถานทั้งหมด ขณะเดียวกันปัญหาเกี่ยวกับการบุกรุกทำลาย โบราณสถาน ลิงแควล้อม การครอบครองพื้นที่อยู่อาศัยภายในบริเวณเมืองและปริมณฑลเริ่มรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากกระแสการพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับ โครงการสี่เหลี่ยม เศรษฐกิจ เป็นแรงกระตุ้นให้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินอย่างรวดเร็วและไร้ทิศทาง

กรมศิลปากรจึงได้มอบหมายให้หน่วยศิลปากรที่ 4 หรือ สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติที่ 6 เชียงใหม่ในปัจจุบัน ดำเนินการศึกษาและจัดทำแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนา เมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. 2537 - 2538 เน้นการแก้ไขปัญหาลึก ทั้งใน ด้านการบูรณะและปฏิสังขรณ์โบราณสถานปรับปรุงสภาพแวดล้อม พื้นฟูพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์ ไว้ให้มากที่สุด ตามแนวทาง "การอนุรักษ์เชิงพัฒนา : Conservation with Development" โดยมุ่ง เน้นการจัดการให้คนอยู่ร่วมกับโบราณสถานอย่างเอื้อประโยชน์ต่อกันอย่างยั่งยืนยาวนาน (กรม ศิลปากร, 2539: 5-6)

ในส่วนพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ การพัฒนาพิพิธภัณฑสถานได้ดำเนินการมาตามลำดับนับ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2524 เป็นต้นมา กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ได้จัดสรรงบประมาณให้ก่อสร้าง อาคารจัดแสดงขึ้นใหม่เป็น 2 ระยะ เมื่อก่อสร้างอาคารส่วนแรกแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2527 จึงได้

เคลื่อนย้ายศิลปโบราณวัตถุไปจัดแสดงในอาคารจัดแสดงหลังใหม่ จนกระทั่งในปี พ.ศ.2528 ได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารส่วนขยายเพิ่มเติมโดยต่อปีกของอาคารจัดแสดงหลังใหม่ให้แล้วเสร็จตามโครงการ และในปี พ.ศ.2538 กรมศิลปากรได้จัดสรรงบประมาณเพื่อทำการซ่อมแซมอาคารและปรับปรุงการจัดแสดงใหม่ให้ทันสมัย เพื่อกระทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเนื่องในปิ่นุรักษ์มรดกไทย 2539 เมื่อซ่อมแซมตัวอาคารและการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถานเสร็จแล้ว จึงกราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ (กรมศิลปากร, 2539: 43)

4.2 แนวคิด การสื่อความหมาย และการออกแบบการจัดแสดงนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่

การจัดแสดงนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานทุกแห่งย่อมต้องมีจุดมุ่งหมายสำคัญและประเด็นหลักที่ต้องการนำเสนอแก่ผู้ชมที่เด่นชัดและสามารถถ่ายทอดออกมาเป็นเรื่องราวประกอบกับการจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในประเด็นหลักที่พิพิธภัณฑสถานได้ตั้งวางเอาไว้เป็นกรอบในการดำเนินการขององค์กร พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ในปัจจุบันนี้เน้นให้มีการปรับปรุงการจัดแสดงนิทรรศการ โดยมุ่งเน้นในการถ่ายทอดองค์ความรู้หลักให้กับผู้ชมอย่างเด่นชัด ดังจะเห็นได้จากแนวทางในการปรับปรุงการจัดแสดงนิทรรศการถาวร ซึ่งได้ปรับปรุงตามกรอบของงานดำเนินงานของกรมศิลปากรที่มุ่งเน้นให้พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้เป็นพิพิธภัณฑสถานประจำแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี ซึ่งมีความแตกต่างไปจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในรูปแบบเดิมที่เป็นเพียงสถานที่จัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับโบราณศิลปวัตถุเท่านั้น

วัตถุประสงค์และกรอบในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ อาจให้คำจำกัดความได้ว่าเป็นพิพิธภัณฑสถานประจำแหล่งโบราณคดีเมืองเชียงใหม่ซึ่งเป็นเมืองที่มีความสำคัญยิ่งเมืองหนึ่งในประวัติศาสตร์ของอาณาจักรล้านนา มีแหล่งโบราณคดีทั้งสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก ฉะนั้นการจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้จึงมุ่งเน้นไปในเรื่องราวของประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับการตั้งหลักแหล่งของชุมชนเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคสังคมาสัตว์และสังคมเกษตรกรรม เรื่อยลงมาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ จัดจำแนกโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดแต่งขุดค้น และบูรณะโบราณสถานในเมืองเชียงใหม่ออกเป็นกลุ่มๆ ตามแหล่งที่ขุดค้นพบ พร้อมทั้งให้ข้อมูลทางวิชาการเกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีเพื่อประโยชน์ของนักเรียน นักศึกษา ประชาชนและนักท่องเที่ยวที่มาชื่นชมเมืองเชียงใหม่ (กรมศิลปากร, 2539: 43)

นายอิสสระ เสวตามร์ (สัมภาษณ์) หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ได้กล่าวถึงแนวคิดที่มีส่วนกำหนดรูปแบบการสื่อความหมายและการออกแบบนิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ว่า “พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ ถูกกำหนดนโยบาย แล้วก็เนื้อหาที่เน้นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีเป็นหลัก แต่ในขณะเดียวกันก็มีลักษณะที่จะต้องเป็นพิพิธภัณฑสถานในเมืองในเวลาเดียวกัน แต่ก็จะทำออกมาเป็นแบบพิพิธภัณฑสถานของเมืองโบราณ เป็นลักษณะที่ทางวิชาการเรียกว่า Site Museum แต่ก็ไม่ใช่ Site Museum ที่แท้จริงแบบต่างประเทศร้อยเปอร์เซ็นต์ เพราะเราได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตในปัจจุบัน เกี่ยวกับวัฒนธรรม การทำมาหากินของชาวบ้านเข้ามาด้วย เราไม่ได้เน้นเฉพาะว่าประวัติศาสตร์ โบราณคดีอย่างเดียว จะเห็นว่าเรามีเรื่องลุ่มน้ำโขง เรื่องบ้านชาวไทยเผ่าต่างๆ เรื่องของผ้าทอกลุ่มชาวบ้าน ไทลื้อ ไทเงินก็มี ถึงจะเป็น Site Museum ก็จริง แต่เราก็นำเสนอเรื่องราวที่น่าสนใจของภูมิภาคเหนือสุดของประเทศไทย”

จะเห็นได้ว่าแนวคิด และวิธีการสื่อความหมาย รวมทั้งการออกแบบนิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ได้ถูกกำหนดจากความเป็นเมืองโบราณและแหล่งประวัติศาสตร์ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นสำคัญ การกำหนดแนวเนื้อหาของนิทรรศการจึงออกมาในรูปแบบของการแสดงให้เห็นถึงลำดับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เป็นสำคัญ ซึ่งนายปราโมทย์ คำทรัพย์ หัวหน้าฝ่ายออกแบบ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร (สัมภาษณ์) ผู้ออกแบบนิทรรศการนี้ได้ให้แนวคิดหลักเกี่ยวกับการกำหนดเนื้อหาของการจัดแสดงนิทรรศการว่า “การที่เมืองเชียงใหม่เป็นแหล่งโบราณคดีที่มีความสำคัญของภาคเหนือตอนบน ทำให้ต้องกำหนดเนื้อหาเพื่อเน้นให้ผู้ชมได้รับรู้ถึงความยิ่งใหญ่และพัฒนาการทางอารยธรรมที่รุ่งเรืองสูงสุดของเมืองเชียงใหม่ในอาณาจักรล้านนา แสดงองค์ประกอบต่างๆ ที่ช่วยให้เข้าใจความเป็นเมืองโบราณ ชุมชนประวัติศาสตร์ที่มีอายุต่อเนื่องยาวนานกว่า 700 ปี ด้วยสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีทั้งความอุดมสมบูรณ์ และปรากฏทางธรรมชาติ ดึงดูดผู้คนให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานนับแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์มาถึงสมัยอาณาจักรล้านนา จนกระทั่งยุคปัจจุบัน ทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่ ซึ่งจะให้เห็นภาพรวมทั้งหมดของเมืองเชียงใหม่ว่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้นเป็นอย่างไรบ้าง”

เมื่อกำหนดแนวเนื้อหาได้เรียบร้อยแล้วจึงมีการมอบหมายให้นักวิชาการของฝ่ายวิชาการ สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากรได้จัดทำเนื้อหา นิทรรศการในแต่ละส่วนตามแนวคิดที่ได้กำหนดเอาไว้ จากนั้นจึงนำมาออกแบบและคิดค้นหากระบวนการและวิธีการสื่อความหมายในแต่ละส่วนจัดแสดง

ในขั้นแรกนั้น ผู้ออกแบบนิทรรศการได้ให้รายละเอียดว่า “การออกแบบนิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ อยู่ในอาคารเก่าและมีการก่อสร้างอาคารส่วนขยายเพิ่มเติมที่

รองรับการปรับปรุงนิทรรศการเมื่อปี 2537-38 ซึ่งเป็นข้อกำหนดอย่างหนึ่งและเหมือนข้อบังคับที่ทำให้การออกแบบต้องมีลักษณะอย่างที่เราเห็นในปัจจุบัน อาคารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่มีลักษณะสองอย่างคือเป็นอาคารเก่ามีเนื้อที่ภายในจำกัดและมีคทึบ การออกแบบจึงต้องหาวิธีการแก้ไขปัญหาลักษณะอาคารดังกล่าวให้ได้ก่อน” การสื่อความหมายและเทคนิคการจัดแสดงจึงต้องผูกติดอยู่กับการแก้ไขปัญหารูปแบบอาคารด้วย และยังมีข้อกำหนดอีกอย่างหนึ่งคือสภาพแวดล้อมโดยรอบและบรรยากาศของเมืองโบราณ กลายเป็นข้อกำหนดอีกประการของการออกแบบและการใช้เทคนิคการจัดแสดง

การออกแบบการจัดแสดง เน้นความเป็นเอกภาพและความกลมกลืนต่อเนื่องของเรื่องราวที่ได้กำหนดเอาไว้โดยเริ่มต้นตั้งแต่การตั้งชุมชน การตั้งเมืองเชียงใหม่ ความสำคัญทางยุทธศาสตร์และความเหมาะสมในการตั้งถิ่นฐานบ้านเมือง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์และอารยธรรม ศิลปกรรมที่รุ่งเรืองสูงสุด ตลอดหลักฐานทางโบราณคดีที่ขุดค้นพบในเขตเมืองเชียงใหม่อันแสดงถึงความเจริญและความสำคัญของเมืองเชียงใหม่ในอาณาจักรล้านนา เมื่อความเหมาะสมนั้นก็ดึงดูดให้คนหลากหลายเชื้อชาติเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตเชียงใหม่มากมาย กรอบของเนื้อหาเช่นนี้จึงเป็นแนวคิดในการออกแบบที่ต้องแสดงพัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ตามลำดับนับตั้งแต่ต้นจนกระทั่งถึงปัจจุบัน รูปแบบของการจัดแสดงนิทรรศการและระบบการสัญจร (Circulation) ในนิทรรศการจะเรียงลำดับจากต้นจนจบ เริ่มตั้งแต่การจัดแสดงภายในอาคารหลัก ซึ่งแสดงเรื่องราวประวัติศาสตร์และโบราณคดี พัฒนาการทางอารยธรรม ศิลปกรรม และเทคนิควิทยาการของเมืองเชียงใหม่ จนจบ ต่อเนื่องเข้าสู่อาคารส่วนขยายที่เริ่มต้นด้วยการแสดงให้เห็นภาพของบ้านเมืองในแถบลุ่มน้ำโขงที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรมที่สำคัญของคนในแถบนี้ จากนั้นจะเป็นเรื่องของความหลากหลายของวัฒนธรรมของกลุ่มคนในเมืองเชียงใหม่ ทั้งไทยวน ไทใหญ่ ไทลื้อ รวมทั้งชาวเขา ศาสนาและความเชื่อของประชาชน จะเห็นได้ว่าจะเริ่มตั้งแต่ต้นจนจบลงที่เวลาในปัจจุบัน

ลักษณะการจัดแสดงจะเรียบง่ายและเน้นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ให้มากที่สุด เพราะพื้นที่ภายในอาคารเดิมก็มีน้อยอยู่แล้ว การใช้เทคนิคการจัดแสดงที่มากจนเกินไป ใช้ตู้หรือมีชอกหลืบมุมต่างๆ มาก ยิ่งทำให้เกิดความอึดอัด จึงหลีกเลี่ยงให้เป็นแนวที่เรียบ โปร่งโล่ง ลดความอึดอัดอับทึบของอาคารลง การจัดแสดงในอาคารจึงใช้วิธีการจัดแสดงด้วยตู้โชว์ฝังในผนังแบบ Build-in ซึ่งแก้ไขปัญหาพื้นที่ได้ดีกว่า โทนี่ไลท์ที่ใช้นั้นจะใช้สีสว่างเป็นหลัก โดยใช้สีแต่สีบอกรอบเขตการจัดแสดงในแต่ละเรื่องด้วย การใช้สีสว่างนั้นก็แก้ไขปัญหาคารได้ด้วยเช่นกัน เพราะถ้าใช้สีเข้มแรงแล้วยังอับทึบ สีที่ใช้จึงเป็นสีเขียวอ่อน ชมพูอ่อน น้ำตาลนวล และสีขาว โดยใช้สีของไม้เพื่อเน้นความน่าสนใจขึ้นมา และช่วยทำให้วัตถุจัดแสดงดูเด่นสะดุดตาด้วย

เมื่อรูปแบบของอาคารและเนื้อหาที่เน้นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์โบราณคดีเป็นตัวกำหนดที่สำคัญแล้วเทคนิคการจัดแสดงและวิธีการสื่อความหมายจึงต้องสอดคล้องกันด้วย ดังนั้นจึงไม่มีการใช้รูปแบบการสื่อความหมายที่ต้องใช้พื้นที่มากหรือมีองค์ประกอบอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งกับสภาพอาคารจนเกินไป จะเห็นได้ว่านิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนนั้นเน้นการสื่อความหมายจากตัววัตถุจัดแสดงเป็นหลัก เพราะเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งโบราณคดี จึงมุ่งเสนอความเป็นเมืองโบราณและหลักฐานทางประวัติศาสตร์แล้วจึงนำไปสู่เนื้อหาประกอบด้านอื่นๆ การจัดแสดงจึงออกมาในรูปของการเน้นการแสดงผลวัตถุเพื่อดึงความสนใจของผู้ชมให้เข้ามาศึกษาเนื้อหาอีกทอดหนึ่ง แม้แต่การจัดแสดงเรื่องของวัฒนธรรมก็เป็นรูปแบบการสื่อความหมายเดียวกันก็คือใช้วัตถุเป็นตัวนำความสนใจผู้ชม ดึงความโดดเด่นของแต่ละกลุ่มออกมา เช่น ไทยวนเป็นเรื่องของวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ไทใหญ่ก็เป็นเรื่องหัตถกรรม ไทลื้อก็เป็นเรื่องทอผ้า ชาวเขาก็น่าสนใจเรื่องเครื่องแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ และพิธีกรรม ศาสนาก็ดึงเอาเรื่องของตุ๊กตารุ่นโบราณเพราะจะของคนสนใจในเรื่องที่เป็นนามธรรม ผ่านรูปธรรมก็คือวัตถุนั่นเอง เป็นวิธีการที่ง่ายกว่า เพราะพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมีหน้าที่บริการความรู้แก่คนทุกกลุ่ม ตั้งแต่เด็กที่มามีรายงาน นักท่องเที่ยวคนไทย ไปจนถึงนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ไม่รู้เรื่องอะไรเลย จึงต้องหาจุดนำเสนอที่เข้าใจได้ง่ายที่สุด เห็นภาพรวมทั้งหมดและรับรู้ถึงว่าเชียงแสนคืออะไร

วิธีการนำเสนอ เทคนิคการจัดแสดงและการสื่อความหมายจะค่อนข้างเรียบง่ายเพื่อเน้นให้ศิลปวัตถุเป็นจุดเด่นของนิทรรศการ จะไม่มีการใช้วิธีการสื่อความหมายที่เข้าไปลดความเด่นของวัตถุ ถ้ามีก็จะไม่มีวัตถุจัดแสดงอยู่ใกล้กัน จะแยกออกมาจากศิลปวัตถุ เลือกลงการจัดแสดงด้วยวัตถุประกอบคำบรรยาย ภาพถ่าย ภาพเขียนลายเส้นเป็นส่วนใหญ่ เทคนิคการสื่อความหมายอื่นๆ ใช้ให้น้อยเพราะพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยเท่าไรนัก ประเภทไดโอรามาหรือModel จะใช้น้อย ส่วนการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์นั้นไม่มีเลย เพราะเทคนิคประเภทนี้ต้องใช้เนื้อที่ในการติดตั้งมาก อาจทำให้เกิดความไม่สมดุลหรือคับแคบอัด อีกประการคือต้องลงทุนสูง งบประมาณมาก ต้องมีการดูแลรักษาติดตามมาด้วย

อย่างไรก็ตามการออกแบบเช่นนี้ก็มักมีจุดบกพร่องบางประการเช่นกัน หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน (สัมภาษณ์) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นว่า “ในส่วนของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนนั้น ปัญหาเรื่องของการนำเสนอข้อมูลก็มีอยู่ พูดถึงด้านเทคนิคการจัดแสดงก็ด้วยเช่นกัน บางส่วนได้รับการปรับปรุงในปี 2537 แล้ว แต่บางส่วนก็ยังไม่ได้รับการปรับปรุง คือ ส่วนชั้นลอย จะเห็นว่าการจัดแสดงยังเป็นตู้ลอยอยู่ ในส่วนนั้นถ้าเราปรับปรุงให้เป็นเหมือนชั้นล่างมันก็จะดี ช่วยให้มีพื้นที่เพิ่มขึ้นในอาคารขนาดเล็ก แล้วก็ทำให้รู้สึกถึงคุณค่าของเที่ยวได้ด้วย การแสดงอย่างที่เป็นอยู่ในส่วนของชั้นลอยนั้น มันทำให้รู้สึกๆ ไม่น่าดู ไม่อยากรู้ ไม่

อยากเห็น ทำให้รู้สึกเหมือนเป็นร้านค้าของเก่า ผมคิดว่าแนวทางของเนื้อหาเดินทางไปได้ถูกทางแล้ว เพราะสังเกตจากนักท่องเที่ยวต่างประเทศได้ประโยชน์มาก นักเรียนในท้องถิ่นก็ได้ใช้ นักท่องเที่ยวชาวไทยก็พอไปได้ คนที่ชอบประวัติศาสตร์โบราณคดีจะได้ประโยชน์จากข้อมูลมาก แต่ในด้านเทคนิคการนำเสนอหรือการสื่อความหมายอาจจะยังไม่ถึงจุดที่เรียกร้องความสนใจผู้ชมได้เท่าที่ควร อาจจะเป็นเพราะสภาพอาคารและข้อจำกัดด้านงบประมาณด้วย”

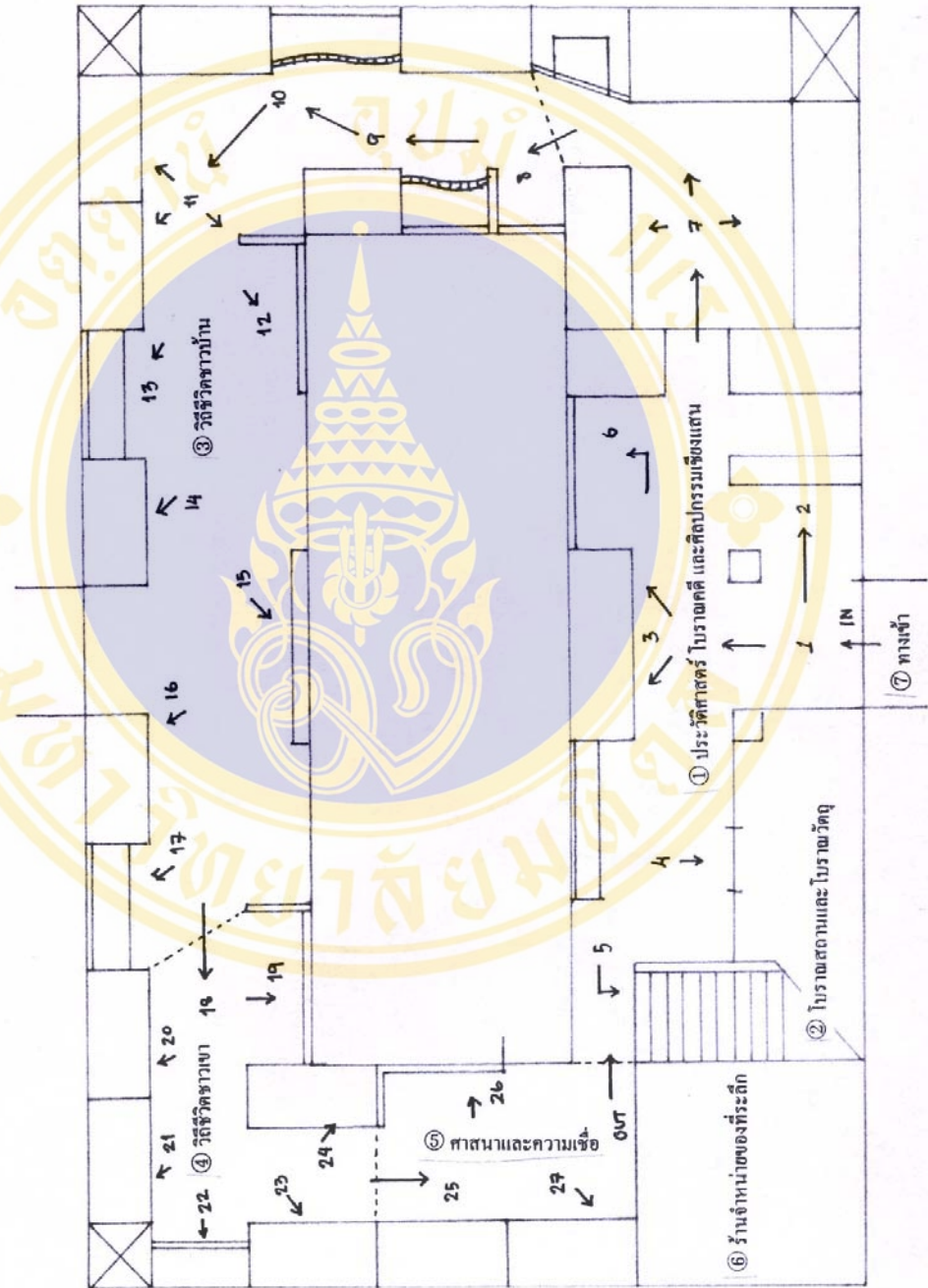
นอกจากนี้หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ได้กล่าวเพิ่มเติมในประเด็นเกี่ยวกับเนื้อหาของนิทรรศการได้อย่างน่าสนใจว่า “มันอาจจะสับสนไปบ้าง เพราะความพยายามที่จะรวมทุกอย่างไว้ในที่เดียวด้วยเนื้อที่ที่จำกัด จุดขายหรือจุดเด่นของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่กลายเป็นส่วนของห้องจัดแสดงเรื่องชาวเขา แม่น้ำโขง ไทยวน ไทลื้อ ไทจีนไป แต่ที่สำคัญจริงๆ คือด้านอาหารหลักที่เป็นเรื่องหลักฐานทางโบราณคดีที่เราขุดค้นเจอในเมืองโบราณเชียงใหม่ แต่เนื่องจากการนำเสนอไม่โดดเด่นเท่าด้านอาคารส่วนขยาย เรื่องของความเป็นมาของเมืองโบราณเชียงใหม่เลยลดความสำคัญลงไปในการรับรู้ของคนดู ซึ่งจริงๆ แล้วเป็นจุดเอกลักษณ์ที่เราจะต้องเน้นให้ได้ แต่ความเป็นจริงพอคนเข้ามาก็มักจะเลยผ่านไปด้านในเสียมากกว่า ก็เข้าใจว่าพิพิธภัณฑ์นี้เป็น Site Museum ก็ต้องเน้นรูปแบบผังเมืองและพัฒนาการของเมือง เหมือนศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์ที่อยุธยา เราศึกษามาระยะหนึ่งแล้วและได้นำเสนอความคิดแก่คนดูแล้ว แต่วิธีการนำเสนอในส่วนนี้อาจไปลดความกระตือรือร้นของผู้ชมทันทีที่ก้าวเข้ามา มันเหมือนเดินเข้าร้านขายของเก่า แต่วิธีการนำเสนอของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในด้านในกลับสร้างความสนใจคนดูได้มากกว่าประเด็นเสียอีก”

นอกจากนี้ยังมีประเด็นในเรื่องของเนื้อหาที่นิทรรศการด้วย ซึ่งหัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ให้ความคิดเห็นว่า “เนื้อหาแน่นไปมาก เรื่องนี้ผมทราบด้วยตนเองเพราะไปยืนอ่านแล้วยังแยกไม่ค่อยออก สับสนบ้าง เพราะภายหลังมีการนำวัตถุจัดแสดงไปเพิ่มเติม ยิ่งทำให้คนดูสับสนเข้าไปอีก นอกเสียจากว่าจะต้องตั้งใจอ่านป้ายคำอธิบายให้ดี มีหลายเรื่องที่ไม่ค่อยประสบความสำเร็จในกลุ่มคนท้องถิ่นนัก เช่น เรื่องตุ่ง เพราะเขาคิดว่าเขาารู้เรื่องอยู่แล้ว แต่ที่จริงเขาก็รู้ไม่ลึกและไม่ต้องการอยากรู้มากกว่า ผิดกับนักท่องเที่ยวจากข้างนอกหรือต่างชาติจะได้เต็มๆ เพราะเป็นสิ่งที่เขาไม่รู้ การจัดแสดงและเนื้อหานั้นแต่เดิมขึ้นอยู่กับความสนใจของภัณฑารักษ์ หรือนักวิชาการ แต่หลังๆ อาจเปลี่ยนไปบ้างแล้ว เราเริ่มจะให้ความสนใจกับนักศึกษา นักเรียน คนในท้องถิ่น ไปพร้อมๆ กับนักท่องเที่ยว”



รูปที่ 1 อาคารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ในปัจจุบัน

แผนผังที่ 1 การจัดแสดงนิทรรศการถาวรในพื้นที่ภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่



4.3 การจัดแสดงนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

การจัดแสดงนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่แบ่งออกเป็น 4 ส่วนหลักตามผังอาคารพิพิธภัณฑ์ อันได้แก่ นิทรรศการในอาคารจัดแสดงหลักชั้นล่าง นิทรรศการในอาคารจัดแสดงหลักชั้นลอย นิทรรศการในอาคารส่วนขยาย และอาคารจัดแสดงนิทรรศการหมุนเวียน ซึ่งในการวิจัยนี้ จะศึกษาเฉพาะในส่วนนิทรรศการในอาคารจัดแสดงหลักและนิทรรศการในอาคารส่วนขยาย โดยไม่นำนิทรรศการในอาคารจัดแสดงนิทรรศการหมุนเวียนมาศึกษา

4.3.1 นิทรรศการในอาคารจัดแสดงหลักชั้นล่าง

นิทรรศการในอาคารจัดแสดงหลักชั้นล่าง จัดแสดงประวัติความเป็นมาของเมืองเชียงใหม่ ภูมิสถานเมืองเชียงใหม่ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์จากหลักฐานทางด้านโบราณคดี และหลักฐานสมัยประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับพัฒนาการของความเจริญรุ่งเรืองของเมืองเชียงใหม่ และพื้นที่ใกล้เคียง ประกอบด้วยการจัดแสดงนิทรรศการใน 8 เรื่อง อันได้แก่

ภูมิสถานเมืองเชียงใหม่ จัดแสดงพื้นที่ แขนงผัง และภาพถ่ายทางอากาศ แสดงที่ตั้งสภาพภูมิประเทศของเมืองเชียงใหม่ตลอดจนโบราณสถานที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ เนื้อหาหลักของนิทรรศการในส่วนภูมิสถานเมืองเชียงใหม่ บอกเล่าถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ตั้งแต่ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนกระทั่งสมัยประวัติศาสตร์ที่ได้มีการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนโบราณอันพัฒนากลายเป็นเมืองสำคัญของอาณาจักรล้านนาในเวลาต่อมา

ภูมิสถานของเมืองเชียงใหม่ประกอบด้วยที่ราบลุ่มขนาดใหญ่ที่เหมาะสมต่อการเกษตรกรรม แหล่งน้ำสำคัญต่างๆ ทั้งแม่น้ำโขง ลำน้ำหลายสายที่ไหลผ่านเมืองโบราณแห่งนี้ เช่น ลำน้ำคำ แม่น้ำกก หนองบงคาย (ทะเลสาบเชียงใหม่) หนองล่อม ทำให้พื้นที่รอบเมืองเชียงใหม่กลายเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญจากความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ อีกทั้งภูมิประเทศที่ตั้งอันดีเลิศของเมืองที่มีเทือกเขาใหญ่น้อยรายรอบเมืองเป็นประจวบปรการทางธรรมชาติที่แข็งแกร่งป้องกันการถูกรุกรานได้อีกทางหนึ่ง เช่น ดอยจัน ดอยมด ดอยป่าแดง ดอยนางแสงแก้ว ดอยสะโง้ ดอยจอมกิตติ ทำให้เมืองเชียงใหม่นับเป็นพื้นที่ที่มีชัยภูมิที่ดีเหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐานของชุมชนระดับเมืองและพัฒนาขึ้นเป็นเมืองที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ เป็นศูนย์กลางของความเจริญด้านศิลปวัฒนธรรมล้านนาในเวลาต่อมา

เทคนิคในการจัดแสดงนิทรรศการในส่วนเรื่อง ภูมิสถานเมืองเชียงใหม่ประกอบด้วย

1. แผนที่เมืองโบราณเชียงใหม่และภูมิประเทศโดยรอบ ประกอบด้วยคำอธิบายภาษาไทยและภาษาอังกฤษ



รูปที่ 2 การจัดแสดงนิทรรศการส่วนภูมิสถานเมืองเชียงแสน และประวัติศาสตร์ และการตั้งถิ่นฐาน



รูปที่ 3 ภาพ Duratan ภูมิสถานเมืองเชียงแสน



รูปที่ 4 การจัดแสดงพระรัศมีพระเจ้าทองทิพย์
(ในนิทรรศการประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน)

2. ภาพคูราแทน (Duratan) และคำอธิบายภาพ จำนวน 8 ภาพ แสดงลักษณะเมืองโบราณเชียงแสนและสภาพภูมิประเทศและที่ตั้งเมืองเชียงแสน เช่น แม่น้ำโขงหน้าเมืองเชียงแสน ลำน้ำคำ กำแพงเมืองโบราณ คูเมือง ป้อมและประตูเมืองต่างๆ ในเขตเวียงเชียงแสน

3. การจัดแสดงแปลงรัศมีของพระเจ้าทองทิพย์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำริดขนาดใหญ่ สันนิษฐานว่าองค์พระพุทธรูปยังคงจมอยู่ในแม่น้ำโขงบริเวณหน้าเมืองเชียงแสน เมื่อสังเกตจากขนาดแปลรัศมีแล้ว พอจะอนุมานได้ว่าน่าจะเป็นพระพุทธรูปที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของล้านนา แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าของศิลปวิทยาการของเมืองเชียงแสนที่สามารถหล่อประติมากรรมขนาดใหญ่ได้อย่างงดงาม และได้จัดแสดงคำบรรยายเกี่ยวกับตำนานและความเชื่อต่างๆ ของชาวเชียงแสนในเรื่องพระเจ้าทองทิพย์ด้วย

เชียงแสนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ จัดแสดงหลักฐานสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่พบในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงแถบเมืองเชียงแสน และเขตจังหวัดเชียงราย ประกอบด้วยเรื่องพัฒนาการของมนุษย์สมัยสังคมล่าสัตว์และสังคมเกษตรกรรม สภาพความเป็นอยู่ เครื่องมือเครื่องใช้ ได้แก่ เครื่องมือหินประเภทต่างๆ วิธีกะเทาะเครื่องมือหิน การใช้งานตลอดจนรูปแบบของเครื่องมือหินในแต่ละสังคม บรรดาศิลปโบราณวัตถุสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่พบตามริมฝั่งแม่น้ำโขง ที่ราบเชิงคอดอยคำ ดอยจัน และพื้นที่ใกล้เคียงตัวเมืองเชียงแสน นับตั้งแต่ปากแม่น้ำกอกเป็นระยะทางกว่า 10 กิโลเมตร โดยเฉพาะบริเวณปากแม่น้ำรวกนั้นพบโบราณวัตถุในปริมาณที่หนาแน่นมาก ส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือหิน จึงเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า เคยมีมนุษย์เข้ามาดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวเมื่อ 15,000 – 3,000 ปีล่วงมาแล้ว จากการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีทำให้สามารถลำดับวัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงแสน ออกเป็น 2 ระยะ คือ สมัยสังคมล่าสัตว์ (Hunting and Food Gathering Society) และสังคมเกษตรกรรม (Village Farming Society)

สังคมสมัยล่าสัตว์ ราว 15,000 - 7000 ปีมาแล้ว มนุษย์ในระยะนี้ยังไม่รู้จักการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ แต่ดำรงชีวิตด้วยการล่าสัตว์ป่า และหาพืชพันธุ์ผลหมากรากไม้เป็นอาหาร โดยใช้เครื่องมือหินกะเทาะที่ทำจากกรวดแม่น้ำอย่างหยาบๆ ประเภทเครื่องมือสับตัด เครื่องมือกะเทาะรอบ และเครื่องมือเฉือน

สังคมสมัยเกษตรกรรม ราว 7,000 - 3,000 ปีมาแล้ว การดำรงชีวิตของมนุษย์ไม่แตกต่างไปจากสมัยแรกมากนัก คือ เปลี่ยนจากสังคมที่รู้จักเพียงการล่าสัตว์มาเป็นสังคมที่รู้จักการผลิตอาหารขึ้นเอง และเครื่องมือหินกะเทาะก็ได้รับการพัฒนาขึ้นโดยขัดฝนให้มีความคมมากขึ้นทั้งชนิดกะเทาะรอบด้าน หรือชนิดกะเทาะด้านเดียวตลอดทั้งหน้า ลักษณะคล้ายขวาน ทั้งแบบมีบ่าและไม่มีบ่า พัฒนาการของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์แถบเมืองเชียงแสนจากสังคมเกษตรกรรมเข้าสู่



รูปที่ 5 การจัดแสดงนิทรรศการส่วนเชียงใหม่สมัยก่อนประวัติศาสตร์



รูปที่ 6 การจัดแสดงนิทรรศการเชียงใหม่สมัยก่อนประวัติศาสตร์

ยุคโลหะไม่พบหลักฐานแน่ชัด จนกระทั่งในราวพุทธศตวรรษที่ 19 จึงปรากฏร่องรอยของชุมชนสมัยประวัติศาสตร์ขึ้น

เทคนิคในการจัดแสดงนิทรรศการส่วนเชียงแสนสมัยก่อนประวัติศาสตร์นั้น ประกอบด้วย

1. ป้ายคำบรรยาย (plate) จำนวน 2 ป้าย เรื่องสังคมสมัยล่าสัตว์ และสังคมสมัยเกษตรกรรม
2. รูปภาพ (paint) เกี่ยวกับสังคมสมัยล่าสัตว์และสังคมสมัยเกษตรกรรม
3. ผู้จัดแสดงวัตถุโบราณจริง (ขวานหินแบบต่างๆ) ประกอบคำอธิบายวัตถุ

ประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน กล่าวถึงพัฒนาการทางชุมชนในสมัยประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงแสนว่า สร้างขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 1871 โดยพญาแสนภู กษัตริย์ราชวงศ์มังราย ฐานะของเมืองเชียงแสนที่อยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรล้านนามีฐานะค่อนข้างสูง เพราะเป็นเมืองลูกหลวง กษัตริย์ราชวงศ์มังรายหลายพระองค์เสด็จมาครองเมืองนี้ก่อนที่จะเสวยราชสมบัติ ณ เมืองเชียงใหม่ และเมื่ออยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรพม่า เมืองเชียงแสนถูกลดฐานะความสำคัญลงเป็นเมืองสำคัญทางศาสนาและเมืองบริวารของอาณาจักร และกลับมามีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ที่ควบคุมพื้นที่ทางหัวเมืองฝ่ายเหนืออีกครั้งในราวพุทธศตวรรษที่ 22 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 พม่าได้ส่งกำลังมายึดครอง ฝ่ายกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรีต้องยกกองทัพมาปราบปรามหลายครั้ง จนกระทั่งถูกรวมเข้ากับอาณาจักรรัตนโกสินทร์ เมื่อสามารถยึดคืนได้จากฝ่ายพม่า ได้มีการเผาทำลายเมืองและกวาดต้อนผู้คนไปไว้ตามหัวเมืองต่างๆ ในล้านนา จนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการฟื้นฟูเมืองอีกครั้งโดยนำเอารายกรจากเชียงใหม่ ลำพูน ลำปางมาตั้งถิ่นฐาน ท้ายที่สุดถูกยุบลงเป็นกิ่งอำเภอเชียงแสนหลวง ในปี พ.ศ. 2442 และยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอเชียงแสน ขึ้นตรงกับจังหวัดเชียงราย เมื่อปี พ.ศ.2500

เทคนิคการจัดแสดงนิทรรศการส่วนประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐานนี้ รวมอยู่ในหัวข้อเดียวกันกับนิทรรศการส่วนภูมิสถานเมืองเชียงแสน

จาก "ศิลปะเชียงแสน" สู่อัน "ศิลปะล้านนา" ให้ความกระจ่างเกี่ยวกับคำนิยามของยุคสมัยทางโบราณคดีและศิลปกรรมของล้านนา ชื่อเมืองเชียงแสนแต่เดิมนั้นถูกนำไปใช้เป็นคำนิยามเรียกชื่อกลุ่มศิลปกรรมของชนชาติไทในภาคเหนือ อยู่สองลักษณะด้วยกัน คือ "สมัยเชียงแสน" หรือ "ศิลปะเชียงแสน" กำหนดอายุอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 16 - 23 คำนิยามดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาและข้อขัดแย้งต่อการศึกษาเรื่องราวของศิลปะของชาวล้านนาในปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง เพราะเมืองเชียงแสนนั้นสร้างขึ้นรัชสมัยของพญาแสนภู เมื่อปี พ.ศ.1871 บรรดาโบราณวัตถุสถานทั้งหลายก็

ล้วนแต่มีอายุหลังพุทธศตวรรษที่ 19 ลงมาแล้วทั้งสิ้น จึงมีผู้เสนอให้ใช้คำว่า "ศิลปะล้านนา" เป็นคำนิยามเรียกกลุ่มศิลปกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นในอาณาจักรล้านนาทดแทน

เทคนิคในการจัดแสดงนิทรรศการส่วนจาก "ศิลปะเชียงแสน" คู่ "ศิลปะล้านนา" นั้นใช้ป้ายคำบรรยาย (Plate) จำนวน 1 ป้าย

พระพุทธรูปศิลปะล้านนา เมืองเชียงแสน เป็นนิทรรศการที่จัดแสดงถึงวิวัฒนาการทางรูปแบบศิลปกรรมของพุทธประติมาสกุลช่างเมืองเชียงแสน สามารถกำหนดออกอายุสมัยออกเป็น 3 ยุคด้วยกันคือ ระยะเวลาที่ 1 ระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ 19 - ปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธรูปสกุลช่างเมืองเชียงใหม่ และสกุลช่างสุโขทัย เช่น พระพุทธรูปปูนปั้นที่เจดีย์ประธานวัดป่าสัก พระพุทธรูปขนาดใหญ่ที่อัญเชิญจากวัดปงสนุก และวัดพระเจ้าล้านทอง ซึ่งจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน

ระยะเวลาที่ 2 ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 21 - 22 มีวิวัฒนาการที่สืบเนื่องจากระยะเวลาที่ 1 และมีการผสมผสานศิลปะอยุธยาสกุลช่างกำแพงเพชรเข้ามาด้วย มีรูปแบบเป็นพื้นเมืองมากขึ้น ส่วนในระยะเวลาที่ 3 ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 23 - 24 หรือราว 150 ปีก่อนที่เมืองเชียงแสนจะถูกทิ้งร้างไปนั้น ได้รับอิทธิพลจากทั้งศิลปะพม่า ศิลปะลาว และศิลปะอยุธยา แต่ฝีมือช่างจะเลื่อมลงอย่างเห็นได้ชัด

โดยรวมแล้วนิทรรศการนี้จึงมุ่งชี้ให้เห็นถึงวิวัฒนาการทางศิลปกรรมล้านนาของเมืองเชียงแสนที่ได้รับอิทธิพลและผสมผสานเข้ากันจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะสกุลช่างของตน

นิทรรศการส่วนพระพุทธรูปศิลปะล้านนาเมืองเชียงแสนนี้ ใช้เทคนิคในการจัดแสดงดังนี้ คือ

1. ป้ายคำบรรยาย (plate) จำนวน 1 ป้าย
2. การจัดแสดงพระพุทธรูปศิลปะล้านนาเมืองเชียงแสน จำนวน 6 องค์ พร้อมคำอธิบายวัตถุ

วัดป่าสัก เป็นส่วนนิทรรศการที่จัดแสดงเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัดป่าสัก อันเป็นวัดเอกของเมืองเชียงแสน ทั้งในด้านความสำคัญทางศาสนา การศึกษารูปแบบ การกำหนดอายุ ลวดลายปูนปั้นที่มีคุณค่าต่อการศึกษา วัดป่าสักปัจจุบันเป็นวัดร้าง ตั้งอยู่นอกเวียงเชียงแสน สร้างโดยพญาแสนภู เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ทรงการปลูกต้นไม้จำนวน 300 ต้นในคราวสร้าง จึงเป็นที่มาของชื่อวัดป่าสัก

โบราณสถานที่สำคัญภายในวัดได้แก่เจดีย์ประธานทรงปราสาท ยอดทรงระฆังแบบห้ายอด มีฐานทำเป็นซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปทั้ง 4 ด้าน มีเจดีย์ทรงระฆังประดับทั้ง 4 มุม องค์เจดีย์ตกแต่งด้วยลายปูนปั้น ลวดลายพรรณพฤกษา รูปสัตว์ เช่น เกียรติมุข (หน้ากาล) สิงห์ ครุฑ มกรนาคร และรูปบุคคลอย่างวิจิตร อาจกล่าวได้ว่าเป็นเจดีย์ที่มีความงดงามมากที่สุดองค์หนึ่งในกลุ่ม



รูปที่ 7 การจัดแสดงนิทรรศการวัดป่าสัก



รูปที่ 8 การจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุจากวัดป่าสักในนิทรรศการวัดป่าสัก



รูปที่ 9 การจัดแสดงพระพุทธรูปศิลปะเชียงใหม่
ในนิทรรศการพระพุทธรูปศิลปะล้านนาเมืองเชียงใหม่



รูปที่ 10 การจัดแสดงนิทรรศการพระพุทธรูปศิลปะล้านนาเมืองเชียงใหม่

ศิลปะล้านนา นอกจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของล้านนา โดยนำเอาศิลปะพื้นเมืองดั้งเดิมต่างๆ มาผสมผสานอย่างกลมกลืนเป็นเอกลักษณ์ที่งดงามของตนเอง ทั้งศิลปะสุโขทัย ศิลปะพุกาม และศิลปะหริภุญไชย

ในส่วนนิทรรศการวัดป่าสักนี้ ยังจัดแสดงโบราณศิลปวัตถุที่ล้ำค่าจากวัดป่าสักอีกด้วย เช่น ปูนปั้นลวดลายพรรณพฤกษา ปูนปั้นรูปครุฑยุดนาค ที่เด่นที่สุดคือปูนปั้นรูปเกียรติมุขหรือลายหน้ากาลที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของเมืองเชียงใหม่เลยทีเดียว

เทคนิคในการจัดแสดงนิทรรศการส่วนวัดป่าสักนี้ ใช้เทคนิคการแสดงดังต่อไปนี้ คือ

1. ภาพลายเส้นเจดีย์ประธานวัดป่าสัก
2. ป้ายคำบรรยาย (plate) เกี่ยวกับวัดป่าสัก
3. ภาพถ่ายโบราณสถานและศิลปวัตถุในวัดป่าสัก
4. การจัดแสดงโบราณศิลปวัตถุจากวัดป่าสัก อันได้แก่ พระพุทธรูปปูนปั้นปางลีลา ปูนปั้นลวดลายต่างๆ

จารึกที่พบในเมืองเชียงใหม่และพื้นที่ใกล้เคียง จัดแสดงจารึกที่พบจากวัดต่างๆ ในอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ซึ่งส่วนใหญ่มีรูปทรงแบบเสมา รวมทั้งจารึกที่พบในจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดพะเยา เนื้อหาในศิลาจารึกมักกล่าวอ้างถึงการสร้างอุทิศถวายภามิณา คนให้แก่วัด เพื่อเป็นพุทธบูชาในพระพุทธศาสนา มีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 21 – 22 ตัวอักษรที่ใช้ในการจารึกนิยมอักษรฝักขาม (ไทยล้านนา) ภาษาไทยวน (คำเมือง) มีเพียงบางชิ้นที่จารึกด้วยอักษรธรรมล้านนา ภาษาบาลี

เทคนิคที่ใช้ในการจัดแสดงส่วนจารึกที่พบในเมืองเชียงใหม่และพื้นที่ใกล้เคียง คือ

1. การจัดแสดงศิลาจารึก มีคำอธิบายประกอบที่โบราณวัตถุแต่ละชิ้น
2. ป้ายคำบรรยาย (plate) เกี่ยวกับศิลาจารึก

พัฒนาการของเครื่องถ้วยล้านนาในจังหวัดเชียงราย จัดแสดงเตาเผาจำลองของเครื่องถ้วยล้านนาที่ผลิตจากแหล่งเตาเผาในจังหวัดเชียงราย รวมทั้งผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาดังกล่าว อันได้แก่ แหล่งเตาเผาเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า แหล่งเตาเผาอำเภอพาน และแหล่งเตาอำเภอเชียงแสน โดยจัดแบ่งตามแหล่งผลิตเพื่อให้เห็นพัฒนาการทางด้านรูปแบบของเครื่องถ้วยจากแต่ละแหล่ง รวมทั้งเครื่องถ้วยล้านนาจากแหล่งเตาอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์กับเครื่องถ้วยล้านนาในจังหวัดเชียงราย นอกจากนี้ยังจัดแสดงเครื่องปั้นดินเผาพื้นเมืองของเชียงใหม่ โดยเฉพาะกลี้งยาสูบดินเผาซึ่งพบมากตามแหล่งโบราณคดีในภาคเหนือ



รูปที่ 11 การจัดแสดงนิทรรศการจารึกที่พบในเมืองเชียงใหม่และบริเวณใกล้เคียง



รูปที่ 12 การจัดแสดงจารึกต่างๆ ในนิทรรศการจารึกที่พบในเมืองเชียงใหม่



รูปที่ 13 การจัดแสดงนิทรรศการเครื่องถ้วยล้านนาในจังหวัดเชียงราย



รูปที่ 14 การจัดแสดงนิทรรศการเครื่องถ้วยล้านนาในจังหวัดเชียงราย

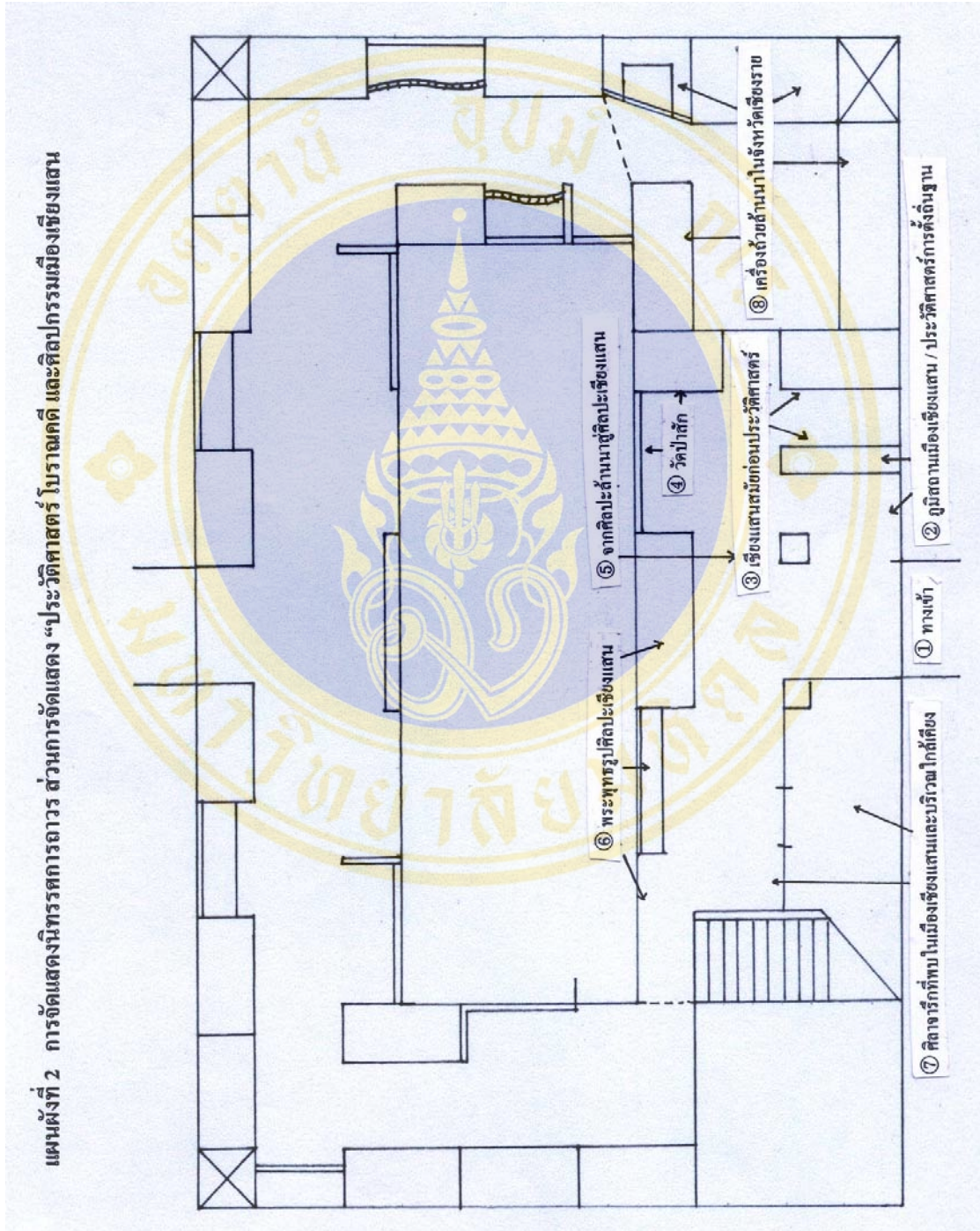


รูปที่ 15 การจัดแสดงนิทรรศการเครื่องถ้วยล้านนาที่พบในจังหวัดเชียงราย



รูปที่ 16 การจัดแสดง Diorama การผลิตเครื่องถ้วยล้านนา

แผนผังที่ 2 การจัดแสดงนิทรรศการถาวร ส่วนการจัดแสดง “ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปกรรมเมืองเชียงแสน



เครื่องถ้วยล้านนาที่ผลิตจากแต่ละแหล่งเตาจะมีลักษณะโดยทั่วไปคล้ายคลึงกัน ทั้งในด้านรูปทรงหรือการตกแต่ง และมีความแตกต่างไปจากเครื่องถ้วยสุโขทัยที่ผลิตจากบริเวณภาคเหนือตอนล่าง แต่ยังมีลักษณะบางประการที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งผลิต เครื่องถ้วยจากเตาเวียงกาหลงจะมีลักษณะบางละเอียด มีน้ำหนักเบา เนื้อดินสีขาว เหลืองนวล และสีเทา น้ำเคลือบบางใสเป็นประเภทเคลือบใส ประเภทเคลือบเขียว และประเภทเคลือบน้ำตาล เขียนลายสีดำได้เคลือบ เครื่องถ้วยพานมีลักษณะเหมือนเครื่องถ้วยเวียงกาหลง แต่ไม่มีการเขียนลายได้เคลือบ และมีความแข็งแกร่งกว่าเครื่องถ้วยล้านนาจากแหล่งอื่นๆ ตกแต่งด้วยการขูดขีดภาพระแวงเป็นลวดลายต่างๆ ส่วนเครื่องปั้นดินเผาเมืองเชียงใหม่ มีลักษณะเป็นเครื่องปั้นดินเผาแบบไม่เคลือบเนื้อแกร่ง รูปทรงพบมากที่สุดคือกลองยาสูบ ซึ่งภาษาล้านนาเรียกว่า มูยา

เทคนิคการจัดแสดงของนิทรรศการในส่วนของการพัฒนาการของเครื่องถ้วยล้านนาในจังหวัดเชียงรายนี้ ประกอบด้วยส่วนต่างๆ คือ

1. การจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุ ประเภทเครื่องถ้วยล้านนา แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเตาเวียงกาหลง กลุ่มเตาพาน และกลุ่มเชียงแสน
2. ป้ายคำบรรยาย (plate) เกี่ยวกับเครื่องถ้วยล้านนาที่พบในจังหวัดเชียงราย
3. แผนที่ (map) แสดงแหล่งเตาเผาที่สำคัญในจังหวัดเชียงรายและภาคเหนือตอนบน
4. รูปถ่ายเครื่องถ้วยล้านนา
5. หุ่นจำลอง (Diorama) เตาเผาเครื่องถ้วยล้านนา

4.3.2 นิทรรศการที่จัดแสดงในอาคารจัดแสดงหลักชั้นลอย

ในส่วนอาคารจัดแสดงหลักชั้นลอยนั้นเป็นอาคารเดียวกันกับส่วนอาคารจัดแสดงหลักชั้นล่าง จัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับโบราณสถานที่สำคัญในเมืองเชียงใหม่ ประวัติการขุดแต่งบูรณะที่กรมศิลปากรได้ดำเนินการไปแล้ว และโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถานภายในเมืองเชียงใหม่ ตลอดจนรูปแบบวิวัฒนาการเจดีย์เมืองเชียงใหม่ ประกอบการจัดแสดงนิทรรศการใน 2 ส่วน ได้แก่

โบราณสถานที่สำคัญในเมืองเชียงใหม่ จัดแสดงโบราณสถานที่สำคัญในเมืองเชียงใหม่ ประกอบด้วยแผนผังเมืองเชียงใหม่ วัดสำคัญในเมืองเชียงใหม่ อันได้แก่ วัดเจดีย์หลวง วัดมหาธาตุ วัดมุงเมือง วัดพระบาท วัดพระเจ้าล้านทอง วัดเสาเกียน วัดผ้าขาวป้าน วัดสังฆาแก้วคอนตัน วัดสวัสดิ์ วัดพระธาตุจอมกิตติ รวมทั้งโบราณสถานอีกหลายแห่งซึ่งโครงการบูรณะและอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ได้ดำเนินการขุดแต่งมาตั้งแต่ พ.ศ.2500 – 2538

โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถานในเมืองเชียงใหม่ และจังหวัดใกล้เคียง จัดแสดงศิลปโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 จนถึงปัจจุบัน โบราณวัตถุที่สำคัญได้แก่ พระพุทธรูป เครื่องประดับเจดีย์ เครื่องพุทธบูชา และแผ่นอิฐจารึก แบ่งออกเป็น 12 ส่วน คือ

1. โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดแต่งวัดเจดีย์หลวง เมื่อ พ.ศ.2500 – ปัจจุบัน
2. โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดแต่งวัดเสาศิลาแลง เมื่อ พ.ศ.2500 – ปัจจุบัน
3. โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดแต่งวัดป่าสัก เมื่อ พ.ศ.2500 – ปัจจุบัน
4. โบราณสถานวัตถุที่ได้จากการขุดแต่งวัดสวัสดี (สัสดี) เมื่อ พ.ศ.25003 – ปัจจุบัน
5. โบราณสถานวัตถุที่ได้จากการขุดแต่งวัดพระธาตุนางคอย เมื่อ พ.ศ.2534
6. แผ่นอิฐจารึกและเขียนภาพลายเส้นชาดกเรื่องเวสสันดร วัดสังฆาแก้วดอนม่นระหว่างปี พ.ศ. 2531 – ปัจจุบัน
7. โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดแต่งวัดพระธาตุน้ำทิพย์ เมื่อ พ.ศ.2506
8. โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดแต่งวัดมุงเมือง เมื่อ พ.ศ.2503
9. โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดแต่งวัดพระธาตุศรีชุม เมื่อ พ.ศ.2504
10. โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดแต่งวัดพระนอน เมื่อ พ.ศ.2505
11. โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดแต่งวัดแสนเมืองมา เมื่อ พ.ศ.2505
12. โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดแต่งวัดงำเมือง เมื่อ พ.ศ.2530

นอกจากนี้ยังจัดแสดงโบราณวัตถุที่น่าสนใจซึ่งพบในบริเวณใกล้เคียงเมืองเชียงใหม่และภายในจังหวัดเชียงราย เช่น ผอบพร้อมฝาทรงกลม แผ่นอิฐมีจารึกอักษรธรรมล้านนา ปั้นใหญ่สำริดขนาดเล็ก เป็นต้น

เทคนิคในการจัดแสดงนิทรรศการในส่วนอาคารจัดแสดงหลักชั้นลอย ซึ่งมีการจัดแสดงนิทรรศการใน 2 เรื่องภายในพื้นที่ส่วนเดียวกัน ประกอบด้วย

1. แผนที่ (map) เมืองโบราณเชียงใหม่พร้อมแสดงที่ตั้งของโบราณสถานและวัดที่สำคัญทั้งในและนอกเวียงเชียงใหม่
2. ภาพดูราแทน (Duratan) วัดและโบราณสถานที่สำคัญในเมืองเชียงใหม่ จำนวน 8 ภาพ พร้อมคำอธิบายประกอบภาพ
3. การจัดแสดงโบราณศิลปวัตถุ ประเภทต่างๆ ที่ได้จากการขุดแต่งและบูรณะปฏิสังขรณ์วัดในเมืองเชียงใหม่ โดยจัดแสดงในตู้จัดแสดงแบบลอยตัว
4. ป้ายคำบรรยาย (plate) เนื้อหาเกี่ยวกับโบราณสถานและวัดในเมืองเชียงใหม่ และโครงการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่



รูปที่ 17 การจัดแสดงนิทรรศการในชั้นลอย ส่วนโบราณสถานที่สำคัญในเมืองเชียงใหม่



รูปที่ 18 การจัดแสดงนิทรรศการในชั้นลอย ส่วนโบราณสถานที่สำคัญในเมืองเชียงใหม่



รูปที่ 19 การจัดแสดงโบราณวัตถุ ในนิทรรศการโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดี



รูปที่ 20 การจัดแสดงนิทรรศการโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดี จัดแสดงด้วยตู้โชว์วัตถุและภาพดูราแทน

4.3.3 นิทรรศการที่จัดแสดงในส่วนอาคารส่วนขยาย

นิทรรศการที่จัดแสดงในส่วนอาคารส่วนขยาย จัดแสดงเกี่ยวกับชาติพันธุ์วิทยา โดยแบ่งออกเป็น 3 หัวข้อใหญ่ ได้แก่ เรื่องเมืองเชียงใหม่ในอดีต ที่กล่าวถึงพัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 5 เรื่องชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชนแถบลุ่มแม่น้ำโขง และเรื่องศาสนาและความเชื่อโดยเน้นภาพชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชนริมฝั่งแม่น้ำโขง บริเวณเมืองเชียงใหม่ ที่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน เช่น ไทยวน ไทใหญ่ ไทลื้อ และชาวเขาเผ่าต่างๆ ทั้งในด้านที่อยู่อาศัย เครื่องมือที่ใช้ในการทำมาหากินของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ใกล้แม่น้ำโขง และการจับสัตว์น้ำที่สำคัญ คือ ปลาบึก แบ่งออกเป็น

ชีวิตและความเป็นอยู่ของกลุ่มชนแถบลุ่มน้ำโขง ส่วนนิทรรศการชีวิตและความเป็นอยู่ของกลุ่มชนแถบลุ่มน้ำโขง จัดแสดงเกี่ยวกับสภาพการดำรงชีวิตและเผ่าพันธุ์ของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ตั้งแต่ต้นกำเนิด จนถึงยุคสายของแม่น้ำโขง เส้นทางเดินของแม่น้ำที่ไหลผ่านประเทศเมืองและประเทศต่างๆ ได้แก่ ธิเบต สาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพเมียนมาร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมืองเชียงใหม่ เมืองหลวงพระบาง (เชียงทอง) เมืองเวียงจันทน์ จังหวัดนครพนม จังหวัดอุบลราชธานี กัมพูชา และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

แม่น้ำโขง แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำนานาชาติที่มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาสูงในธิเบต ไหลผ่านมณฑลหยุนนาน ในสาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ไทย กัมพูชา และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม มีความยาวประมาณ 4,200 กิโลเมตร ยาวเป็นอันดับที่ 12 และกว้างเป็นอันดับที่ 6 ของโลก มีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 795,000 ตารางกิโลเมตร มีปริมาณน้ำไหลลงสู่ทะเลเป็นอันดับ 10 ของโลก มีแหล่งน้ำสำคัญจากหิมะบนเทือกเขาในธิเบตที่ละลาย ลงมาที่ปริมาณน้ำฝนที่ตกชุกมากในราวเดือนพฤษภาคม - ตุลาคม จึงทำให้เกิดสภาพน้ำท่วมทุกๆ ปี สำหรับลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างจะเริ่มต้นจากบริเวณอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย บริเวณที่เรียกกันว่า สามเหลี่ยมทองคำ เรื่อยลงไปจนถึงสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงในเวียดนาม ยาวกว่า 2,400 กิโลเมตร และมีพื้นที่ลุ่มน้ำกว่า 606,000 ตารางกิโลเมตร ซึ่งมีประชากรอาศัยในแถบนี้ประมาณ 52 ล้านคน และมากกว่า 100 คนเผ่า ซึ่งใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสายนี้ แต่ละเผ่าต่างมีวัฒนธรรมเป็นของตนเองบนแหล่งผลิตอาหารที่อุดมสมบูรณ์ยิ่ง



รูปที่ 21 การจัดแสดงนิทรรศการแม่น้ำโขง



รูปที่ 22 การจัดแสดงเครื่องมือประมงพื้นบ้านในแถบลุ่มแม่น้ำโขง



รูปที่ 23 การจัดแสดงนิทรรศการส่วนปลาบึก ปลาน้ำจืดยักษ์แห่งลุ่มน้ำโขง



รูปที่ 24 การจัดแสดงเครื่องมือประมงที่ใช้ในการจับปลาบึก

3. การจัดแสดงเครื่องมือประมงที่ใช้ในการจับปลาบึก ได้แก่ สะเบ็ง (เหล็กแหลมคล้ายฉมวก) แห (มีขนาดตาใหญ่เป็นพิเศษ) กวัก (ตาข่ายขนาดใหญ่ทำด้วยเชือกปอ) นาม (ตาข่ายตาห่างมีท่อนผูกติดทำจากน้ำเต้า) มอง (อวนตาข่ายขนาดใหญ่ และสอด (คล้ายถุงขนาดใหญ่)
4. การจัดแสดงเครื่องมือประมงพื้นบ้านต่างๆ เช่น เรือจิป ไม้ทม (ไม้ค้ำถ่อเรือ) ข้องเป็ด (ภาชนะสำหรับใส่สัตว์น้ำ) ตุ่ม (ใช้ตักปลาไหล) และน้ำเบ็ด
5. ป้ายคำบรรยาย จำนวน 2 ป้าย เกี่ยวกับปลาบึกและพิธีกรรมการจับปลาบึก

เชียงใหม่ในอดีต นิทรรศการส่วนนี้กล่าวถึงพัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ เริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้ทรงรับสั่งให้เผาเมืองเชียงใหม่ทิ้งเพื่อมิให้พม่าใช้เป็นที่ยึดมั่นต่อไป และได้อพยพชาวเมืองเชียงใหม่มายังหัวเมืองต่างๆ เช่น กรุงเทพฯ เวียงจันทน์ เชียงใหม่ และลำปาง ในส่วนที่อพยพลงมากรุงเทพฯ นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ไปอยู่ที่ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี และอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่อีกครั้ง โดยให้ชาวเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูนเข้าไปอยู่อาศัยในเมือง ติดตามมาด้วยการอพยพเข้ามาของกลุ่มชนอื่นๆ คือ ไทใหญ่ ไทลื้อ และชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ นิทรรศการส่วนเชียงใหม่ในอดีตนี้ แบ่งออกเป็น 6 ส่วนด้วยกัน คือ ไทวน ไทลื้อ ไทใหญ่ อี้อ้อ แม้ว และเย้า ซึ่งในแต่ละกลุ่มชนจะมีการจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับวิถีชีวิตเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแต่ละเผ่าพันธุ์เป็นส่วนย่อยอีกด้วย

ไทวน : เมืองเชียงใหม่ จัดแสดงเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาวไทยวนในอำเภอเชียงแสน ซึ่งเป็นคนเมืองหรือชาวล้านนาดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย สำหรับกลุ่มชาวไทยวนในปัจจุบันอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานฟื้นฟูบ้านเมืองขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนใหญ่อพยพมาจากเมืองเชียงใหม่ ลำพูนและลำปาง นอกจากนี้ยังจัดแสดงถึงสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เครื่องแต่งกายของชาวไทยวน (ได้จากชาวไทยวนในเมืองเชียงแสนและบางส่วนจากตำบลคูบัว ราชบุรี) ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เช่น ส้ารับอาหาร ขันโตก เขี่ยนหมาก ผางประทีป น้ำตั้น อวูธต่างๆ

การแต่งกายของชาวไทยวน ผู้ชายจะนุ่งผ้าโจงกระเบนแบบสั้น เรียกว่า นุ่งผ้าต้อย สวมเสื้อแขนยาว มีผ้าขาวม้าคาดเอว มีชุดทำงานที่เป็นกางเกงแบบครึ่งแข้ง เรียกว่า เตี้ยวสะดอ สวมเสื้อหม้อฮ่อม นิยมสวมหมวกจักสานด้วยใบลานและใบตองทรงฝาชีที่เรียกกันว่า กุ๊ป ส่วนผู้หญิงจะนุ่งผ้าซิ่นลายขวาง สวมเสื้อคอกลม หรือ วิ นิยมเกล้าผมมวย เสียบปิ่นปักผม ทัดดอกไม้ ใส่เสื้อรัดรูปแขนยาว ห่มผ้าแถบรอบออก หรือคล้องคอให้ชายผ้าทั้งสองด้านปิดหน้าอก

เครื่องดนตรีพื้นเมืองล้านนา มีรูปแบบการเล่นที่เด่นชัด มีการประสมวงตลอดจนสุนทรียะใน ความไพเราะของท่วงทำนอง มีความเป็นเอกลักษณ์พื้นบ้านอย่างแท้จริง สามารถจำแนกเครื่อง ดนตรีได้ 4 กลุ่มตามประเภทของการบรรเลง คือ เครื่องตีได้แก่ เปียะ และซิง เครื่องสีได้แก่ สะ ล้อ เครื่องเป่าได้แก่ ขลุ่ย ปี่ แน เครื่องตีได้แก่ กลองชนิดต่างๆ

เรือนล้านนา เนื่องจากภูมิประเทศของล้านนาเต็มไปด้วยภูเขาสูงและป่าไม้ มีอากาศหนาวเย็น กว่าส่วนอื่นๆ ของประเทศ และชาวล้านนาก็ประกอบอาชีพกสิกรรมเป็นหลัก ดังนั้นลักษณะของ บ้านเรือนจึงมีรูปร่างที่ตอบสนองความต้องการของผู้อยู่อาศัยอย่างเหมาะสม เรือนไทยล้านนาอาจ จำแนกตามลักษณะของวัสดุการก่อสร้างได้เป็น 2 ประเภท คือ เรือนเครื่องผูก หรือเรือนไม้บัว มัก สร้างด้วยไม้ไผ่เป็นส่วนใหญ่เสาเป็นไม้ไผ่ตง พื้นเป็นฟากสับ ฝาเป็นไม้ขัดแตะมีลวดลายต่างๆ กันไป ผูกมัดด้วยตอก หรือหวาย มุงหลังคาด้วยแฝก หรือใบตองตึง (สัก) เป็นเรือนชั่วคราวที่มัก ปลูกในไร่ นา อีกประเภทเป็นเรือนเครื่องสับหรือเรือนไม้จริง ที่รู้จักในชื่อเรือนกาแล สร้างด้วย ไม้เนื้อแข็งและไม้เนื้ออ่อน ยกพื้นสูง ฝ้ายบ้านผายออกรับกับชายคา มีร้านเดี่ยวๆ สำหรับนั่งเล่นและ รับแขก หลังมุงกระเบื้องดินเผาหรือแป้นเกล็ด ภายในบ้านแบ่งสัดส่วนอย่างมิดชิด มีครัวและเต็น (ที่นอกหรือที่รับแขก) ที่สามงกลไว้หึ่งผิบูย่า หรือ ผิบรรพบุรุษ มักสร้างเป็นเรือนแฝด หันหน้า บ้านไปทางทิศใต้ มีร้านน้ำอยู่บริเวณนอกชานเพื่อตั้งน้ำดื่ม เรือนล้านนามีเอกลักษณ์ที่เด่นชัดคือมี กาแล เป็นไม้แกะสลักรูปไขว้กันติดที่ปลายบันลม เป็นเครื่องหมายของความเป็นสิริมงคล ส่วน ภายในเรือนเหนือประตูห้องนอนจะมีห้ายนต์ เป็นแผ่นไม้แกะสลัก มีความหมายในเชิงพิธีกรรมที่ เป็นการข่ม เป็นเครื่องหมายกั้นเขตระหว่างส่วนของแขกและห้องนอนซึ่งเป็นส่วนหวงห้ามมิให้ผู้ ใดที่อยู่นอกตระกูลล่วงล้ำเข้าไปนอกจากเจ้าของเรือน ถ้าล่วงล้ำจะเป็นการผิดผี

เครื่องเงินล้านนา เป็นเครื่องใช้ที่ทำด้วยไม้ไผ่สาน มีรูปทรงเฉพาะตามลักษณะการใช้สอย ตกแต่งอย่างสวยงามโดยใช้รักหรือชาด ปิดทองคำ หรือเงินเปลว เป็นลวดลายต่างๆ หรือปิดทับ ทั้งภาชนะ กรรมวิธีในการทำเริ่มต้นด้วยการขึ้นหุ่น โดยนำดอกที่จักมาจากไม้ไผ่มาขึ้นรูปเป็น ภาชนะโดยการขุดหรือการสาน จากนั้นนำมาทาด้วยกากรักเพื่อลงพื้นในครั้งแรกโดยทาทั้งข้าง นอกและข้างใน เมื่อแห้งแล้วใช้มีดหรือสิ่วแต่งให้เรียบ แล้วนำไปลงรักสมุกทั้งข้างนอกและข้าง ใน เมื่อแห้งแล้วจึงนำไปขัดแต่ง ทำเช่นนี้อีก 2 ครั้ง ขัดด้วยใบหนาดแห้งให้เป็นมันเงา แล้วนำเอา รักใสมาลงให้มันวาว ทิ้งไว้อีก 14 วัน แล้วจึงนำมาตกแต่งเป็นลวดลาย มี 3 ประเภทด้วยกันคือ ลายเขียนสี ลายขุด และลายรดน้ำ เครื่องเงินมักใช้ในชีวิตประจำวันต่างๆ เช่น เขียนหมาก ก้อก โอ ไกล (ถาด) ขันดอก (พานดอกไม้) แอบ (ตลับ) เอิบ (หีบ) และขันโตก เป็นต้น

นิทรรศการในส่วน ไทยวน : เมืองเชียงแสนนี้จัดแสดงด้วยเทคนิคต่างๆ มีองค์ประกอบดังนี้



รูปที่ 25 การจัดแสดงนิทรรศการส่วนเชียงใหม่ในอดีต



รูปที่ 26 การจัดแสดงเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา



รูปที่ 27 การจัดแสดงนิทรรศการเรื่องเรือนล้านนา



รูปที่ 28 การจัดแสดงเครื่องเงินล้านนา (ไทยวน)



รูปที่ 29 การจัดแสดงนิทรรศการไทยวนแห่งเมืองเชียงใหม่



รูปที่ 30 การจัดแสดงเครื่องแต่งกายชาวไทยวน

1. ผู้จัดแสดง แบบ Build-in จัดแสดงการแต่งกายของชาวไทยวนทั้งชาย หญิง และเด็ก รวมทั้งผ้าทอชิ้นดินจกของชาวไทยวนแบบต่างๆ
2. การจัดแสดงเครื่องดนตรีล้านนา จัดแสดงด้วยวัตถุจริงเป็นเครื่องดนตรีล้านนาทั้งสิ้น
3. การจัดแสดงนาฬิกา
4. การจัดแสดงห้ายนต์ ประกอบป้ายคำบรรยาย (plate)
5. การจัดแสดงวัตถุจริง เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ขันโตก รวมทั้งอาวุธแบบต่างๆ เช่น ปืน ดาบ ฯลฯ
6. การจัดแสดงวัตถุจริง เครื่องเงินล้านนา ในผู้จัดแสดงแบบ Build-in ประกอบป้ายคำบรรยาย (plate)
7. ป้ายคำอธิบาย (plate) และภาพถ่ายเกี่ยวกับเรือนล้านนา และจัดแสดงกาแลประกอบ
8. ป้ายคำอธิบาย (plate) และภาพถ่ายเกี่ยวกับเชียงแสนในอดีตและภาพการเสด็จเยือนเมืองเชียงแสนของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์

ทิวทัศน์ : จากแคว้นสิบสองปันนาสู่เชียงแสน จัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่มชนชาวไทยลื้อที่อพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนาเข้ามาอยู่ในบริเวณเมืองเชียงแสน และบริเวณใกล้เคียง เช่น อำเภอแม่สาย และเชียงของ จัดแสดงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทอผ้า อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า ประเภทของเสื้อผ้า

ชาวไทยลื้อมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน อพยพเข้ามาทางภาคเหนือของประเทศไทยเนื่องจากปัญหาที่ทำกินและการกดขี่จากผู้ปกครองบางส่วนถูกกวาดต้อนลงมาเมื่อครั้งพระราชวงศ์คำฝั้นเมืองเชียงใหม่และพระยาอุปราชเมืองลำปางยกทัพไปตีเมืองเชียงรุ่ง กวาดต้อนชาวไทยลื้อมาจากเมืองพง เมืองหย่วน เมืองล่าในแคว้นสิบสองปันนา เข้ามาอยู่ที่เขตนครน่าน โดยตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่อำเภอเชียงม่วน เชียงคำ เทิง เชียงของ ต่อมาได้มีชาวไทยลื้ออพยพลงมาสมทบอีกในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนมากอาศัยอยู่ตามชายแดนในเขตอำเภอแม่สาย และอำเภอเชียงแสน สืบเชื้อสายมาจนถึงปัจจุบัน

เรือนไทยลื้อ ชาวไทยลื้อนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ริมลำธาร ลักษณะบ้านเป็นทรงสูง ยกพื้น ใต้ถุนโล่งสร้างด้วยไม้เนื้อแข็ง หลังคามุงเป็นเกล็ด หน้าต่างทำเป็นปล่องเล็กๆ มีชานอยู่ข้างหลังบ้านสำหรับหน้าบ้านจะใช้เป็นที่นั่งปั่นฝ้าย ภายในตัวบ้านจะโล่ง เวลานอน จะนอนเรียงกันเป็นแถวยาว สำหรับห้องครัวจะอยู่กลางบ้าน ส้วมจะอยู่แยกออกไปจากตัวเรือน

การแต่งกายของชาวไทยลื้อ ผู้หญิงจะนุ่งซิ่น ที่เรียกว่าซิ่นตีนต่อ ซึ่งแตกต่างไปจากซิ่นตีนจกชาวไทยในภาคเหนือ สวมเสื้อแขน เป็นผ้าสีน้ำเงิน แขนกระบอก เอวไว้ คอป้ายเฉียงลงมาผูกกับเอวด้านข้าง บริเวณคอเสื้อและแขนประดับด้วยแถบผ้าทอสวยงาม นิยมเกล้าผมมวยไว้ด้านหลัง

ปักด้วยปิ่นที่ทำจากเงิน แล้วจึงปักผ้าทับอีกชั้นหนึ่ง เป็นวัฒนธรรมเฉพาะของชาวไทยลื้อ ยกเว้นในกรณีไปงานบุญจะไม่ปักผ้า ห่มสไบทับ เครื่องประดับทำด้วยเงิน เช่น กำไล เข็มขัด สร้อยคอ สร้อยคอกีบ(ห้อยที่เอว) เป็นต้น ส่วนผู้ชายจะนุ่งกางเกงเดี่ยวสะดอคล้ายกางเกงจีน ขาวยาวครึ่งแข้งเป็นผ้าห่มห่ออม ขลิบลายที่ขอบกางเกง เสื้อแขนกระบอก คอกลม มีผ้าป้ายปิดทับและผูกบริเวณอก ขลิบลายสีขาวที่ขอบแขน คอ ตัวเสื้อจะสั้นกว่าเสื้อผู้หญิง ผู้ชายอาจจะปักศรีษะด้วยในบางโอกาส

ผ้าทอไทลื้อ เป็นผ้าฝ้ายซึ่งนิยมทอกันภาคเหนือ วัฒนธรรมการทอผ้านี้มักนิยมทำกันเฉพาะในหมู่ผู้หญิง มีความสำคัญอย่างมากต่อชีวิตความเป็นอยู่และความเชื่อทางศาสนาของชาวไทยลื้อ มีประเพณีสำคัญ คือ ประเพณีการถวายเป็นผ้าพันใจ คล้ายกับประเพณีจุลกฐินของไทย กล่าวคือเป็นการทอผ้าไตรจีวรเพื่อนำไปถวายพระโดยต้องทอให้เสร็จภายในวันเดียว ตั้งแต่ประมาณตีหนึ่ง เริ่มเก็บฝ้าย อัดฝ้าย ผ่านกรรมวิธีทำเส้นใยและจนกระทั่งทอเป็นผืน ตัดเย็บและมัดย้อมเป็นสับง จีวร และสังฆาฏิ แล้วจึงร่วมนำไปถวายพระและมีงานรื่นเริงเฉลิมฉลองกันอย่างสนุกสนาน แต่ไม่ได้กระทำกันทุกปี

ผ้าชิ้นของชาวไทยลื้อจะเรียกว่าชิ้นดินต่อ ประกอบด้วย 3 ส่วนคือ ผ้าพื้นที่อยู่ตอนบนของผ้าชิ้น เป็นผ้าพื้นมีสีต่างๆ และมีลายสลับตามขวาง ตรงกลางเป็นผ้าทอที่ทอด้วยวิธีการจกกลาย หรือ ล้วงกลาย ส่วนที่สามคือส่วนล่างสุดของผ้าจะเป็นผ้าพื้นสีดำลักษณะเช่นนี้เป็นเอกลักษณ์ของผ้าชิ้นไทลื้อ ซึ่งต่างผ้าชิ้นของคนเมืองซึ่งเป็นดินจก ลวดลายของผ้าทอไทลื้อจะมีลักษณะเด่นกว่าผ้าทออื่นๆ อาจแบ่งลวดลายได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ลายเรขาคณิต เป็นการผูกกลายในรูปสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน รูปกากบาท สลับชั้นด้วยลวดลายและสีเส้นต่างๆ กลุ่มที่ 2 เป็นลายธรรมชาติ เช่น ลายรูปคน ลีลาว์ ต้นไม้ และดอกไม้ หรืออาจจะทอผสมผสานระหว่างลายทั้งสองกลุ่มก็ได้ การประดิษฐ์ลายผ้านี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสมดุลในแต่ละลายและการเลือกใช้สีเส้นที่ตัดกันมาสลับสีกันจนเกิดเป็นความงดงามขึ้นมา

การจัดแสดงนิทรรศการในส่วนของ ไทลื้อ : จากแคว้นสิบสองปันนาสู่เมืองเชียงใหม่ ใช้เทคนิคและองค์ประกอบในการจัดแสดง คือ

1. ผู้จัดแสดงแบบ Build-in จัดแสดงเครื่องแต่งกายของชาวไทยลื้อทั้งชาย หญิง และเด็ก รวมทั้งผ้าทอไทลื้อแบบต่างๆ ทั้งชิ้นดินต่อและสไบ
2. ป้ายคำบรรยาย (plate) และรูปถ่ายเกี่ยวกับเรือนไทลื้อ
3. การจัดแสดงตุ๊กไทลื้อแบบต่างๆ



รูปที่ 31 การจัดแสดงนิทรรศการส่วนเรือนล้านนา เรื่องทำยนต์



รูปที่ 32 การจัดแสดงเครื่องเงินไทยใหญ่ในนิทรรศการไทยใหญ่จากเชียงใหม่
สู่ดินแดนแห่งอาณาจักรล้านนา



รูปที่ 33 การจัดแสดงนิทรรศการไทลื้อ : จากดินแดนสิบสองปันนาสู่เชียงใหม่ เรื่องเครื่องแต่งกายไทลื้อ



รูปที่ 34 การจัดแสดงนิทรรศการไทลื้อ เรื่องเรือนไทลื้อ



รูปที่ 35 การจัดแสดงนิทรรศการไทลื้อ เรื่องตุงไทลื้อ



รูปที่ 36 การจัดแสดงเครื่องมือในการทอผ้าของชาวไทลื้อ

4. การจัดแสดงเครื่องทอผ้า (กี่) และเครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้า เช่น อีด และที่กรอผ้า เป็นต้น ประกอบป้ายคำบรรยาย (plate) เกี่ยวกับการทอผ้า

ไทใหญ่ : จากเชียงตุงสู่ดินแดนแห่งอาณาจักรล้านนา จัดแสดงความเป็นมาของชาวไทใหญ่ซึ่งอพยพมาจากเชียงตุง ในรัฐฉานของสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพเมียนมาร์ เข้ามาอยู่อาศัยในบริเวณอำเภอเชียงแสนและอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย รวมทั้งจัดแสดงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และเครื่องมือเครื่องใช้ของชาวไทใหญ่ โดยเฉพาะเครื่องเงิน

เครื่องเงินไทใหญ่ หรือเครื่องเงินพม่านั้น พบมากในเขตจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน ส่วนใหญ่เป็นเครื่องเงินประเภทลวดรักเขียนลายและปิดทองประดับกระจก มีแหล่งผลิตใหญ่อยู่พม่า 3 แห่ง คือ เครื่องเงินจากเมืองพุกาม เครื่องเงินจากเมืองเชียงตุง และเครื่องเงินจากเมืองมณฑลเลย์ เครื่องเงินส่วนใหญ่จะเป็นภาชนะที่ใช้ในชีวิตประจำวันของชั้นสูงเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ โถก แอบยาเส้น อูบ แอบปู จองพาลา (ปราสาทพระ) วัสดุอุปกรณ์ในการทำเครื่องเงินประเภทปิดทองประดับกระจก ได้แก่ ไม้ สีนํ้ามัน ลวด กาว ยางชัน รัก ทองคำเปลว และกระจกสีต่างๆ

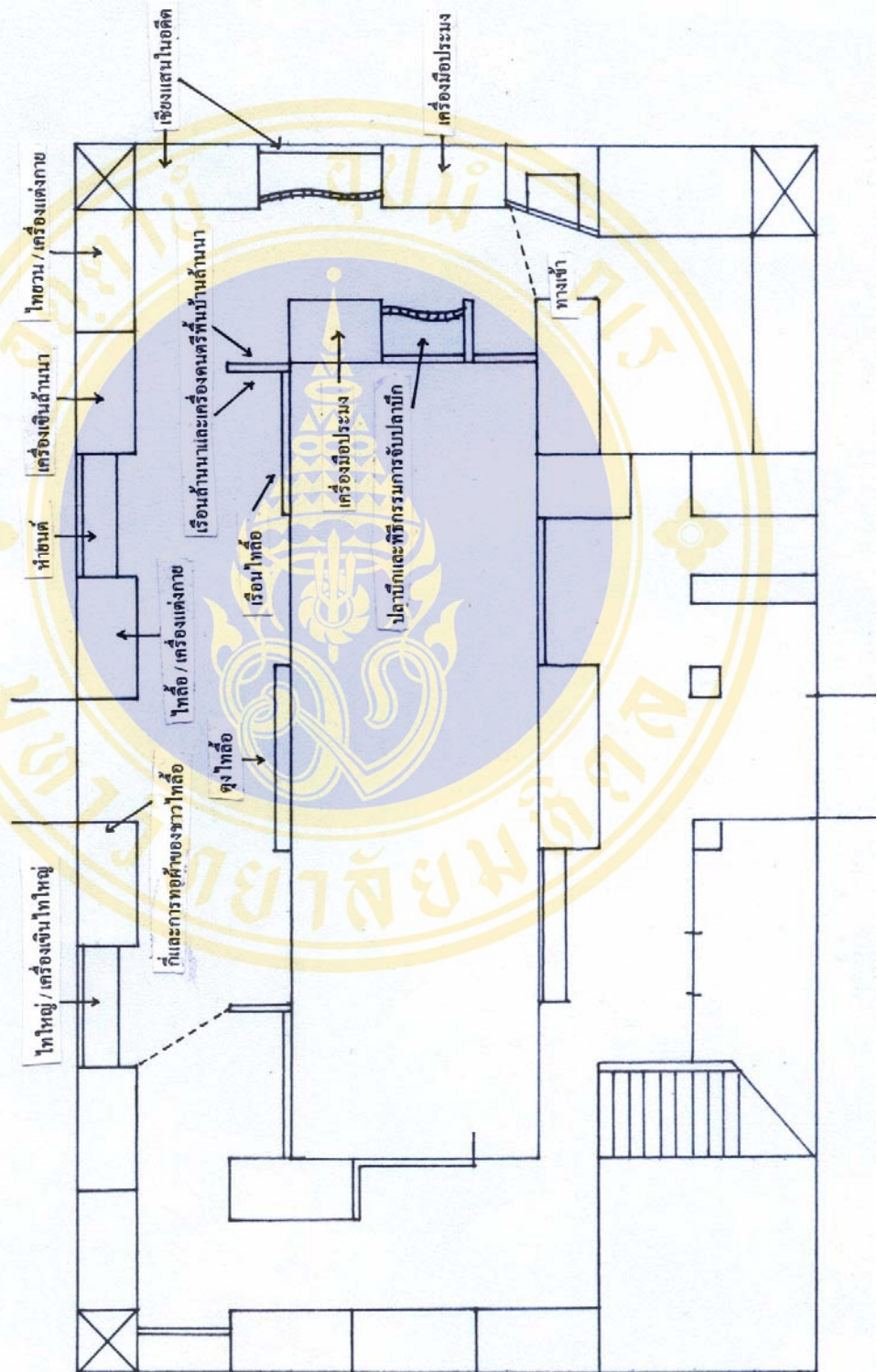
กรรมวิธีในการทำเครื่องเงินเริ่มต้นด้วยการแกะสลักหรือฉลุไม้ให้เป็นรูปลักษณะตามที่ต้องการ ตกแต่งพื้นผิวให้เรียบ ทาสีอุดรอยไม้ให้ทั่ว โดยใช้สีน้ำมันส่วนมากเป็นสีแดง ทิ้งไว้ให้แห้งสนิท แล้วจึงนำมาตกแต่งลวดลายให้งดงาม โดยใช้ยางชันนำมาทำเป็นเส้นกลมเล็กๆ ตกแต่งเป็นลวดลายต่างๆ เส้นยางชันนี้ทำจากปูนขาว สีน้ำมันและชัน คลุกผสมกันแล้วกลึงจนเป็นเส้นขนาดเท่าที่ต้องการ นำมาแช่นํ้าให้เหนียวและอ่อนตัว แต่งเส้นและทาสีทับอีกครั้ง ทิ้งไว้ 1 วัน จากนั้นนำมาทาร์กให้ทั่ว ปิดทับด้วยทองคำเปลว ทิ้งไว้อีก 1 วัน 2 คืน และจึงนำมาติดกระจกสีประดับอีกครั้งโดยใช้กาวเป็นตัวเชื่อม

การจัดแสดงนิทรรศการในส่วนของไทใหญ่ : จากเชียงตุงสู่ดินแดนแห่งอาณาจักรล้านนานั้น ประกอบด้วย

1. การจัดแสดงเครื่องเงินไทใหญ่แบบต่างๆ
2. ป้ายคำบรรยาย (plate) เกี่ยวกับชาวไทใหญ่และกรรมวิธีในการทำเครื่องเงิน

อีโก้แห่งดอยสะเกว้ จัดแสดงประวัติความเป็นมาของชนเผ่าอีโก้ ซึ่งมีถิ่นฐานเดิมอยู่ตามบริเวณภูเขาสูงทางตะวันออกเฉียงเหนือและตะวันตกเฉียงใต้แถบมณฑลกว้างตง และมณฑลหยุนหนาน ในสาธารณรัฐประชาชนจีน ต่อมาได้อพยพเข้ามาในพม่า ลาว และเวียดนาม รวมทั้งภาคเหนือของประเทศไทย สำหรับอีโก้ในเขตเชียงใหม่เป็นเผ่าอูโล่ ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณดอยสะเกว้

แผนผังที่ 3 การจัดแสดงนิทรรศการถาวร ส่วนการจัดแสดง “วิถีชาวบ้าน”



อพยพเข้ามาจากเมืองเชียงตุง เมื่อประมาณ 70- 80 ปีมาแล้ว จัดแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องดนตรี

ชาวอีโก้นิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ในระดับความสูงเฉลี่ย 3,000 – 4,000 ฟุต ตามไหล่เขา สร้างบ้านด้วยไม้ไผ่ บ้านหัวหน้าจะอยู่ตรงกลางหมู่บ้าน ทางเขาหมู่บ้านจะมีประตูผี มีสัญลักษณ์ตามความเชื่อของเผ่าที่ป้องกันอันตรายและสิ่งชั่วร้ายนอกหมู่บ้าน จะตั้งอยู่ในบริเวณไม้ไกลจากแหล่งน้ำนัก แต่ไม่นิยมต่อน้ำเข้ามาใช้ในหมู่บ้านเพราะเชื่อว่าผีน้ำอาจนำอันตรายมาสู่หมู่บ้านได้ บ้านของชนเผ่าอีโก้อะยกพื้นสูง ฝาทำด้วยไม้ไผ่ หลังมุงด้วยหญ้าคา ภายในแบ่งออกเป็นสัดส่วน มีครัวสำหรับปรุงอาหารในบ้าน มีเสาคอกสำหรับตั้งหิ้งบูชาผีบ้าน มีนางข้าวและบ้านหลังเล็กๆ อยู่ต่างหากอีกหลังเพื่อให้บุตรชายและลูกสะใภ้ร่วมหลับนอน เพราะตามประเพณีนั้นห้ามมิให้ผู้อื่นนอกสายตระกูลหลับนอนบนบ้านนอกจากเจ้าของบ้าน

การแต่งกายของชาวอีโก้อ่อนนุ่มดูโล้นนั้นผู้หญิงนิยมใส่กระโปรงเอาด้าสีดำสั้นเหนือเข่า มีจีบรอบเอว เสื้อสั้นสีดำผ่าหน้าตลอด แขนยาวถึงข้อมือ นิยมไว้ผมยาว หวีผมแฉกกลางรวบไว้ที่ต้นคอแล้วขึ้นเป็นม้วนกลมๆ สวมหมวกทับอีกชั้นหนึ่ง เป็นหมวกทรงแหลม ประดับประดาด้วยเหรียญตราต่างๆ รวมทั้งกระดุมเงิน เสื้อตกแต่งด้วยการปักโดยใช้การเนาแบบถักๆ ประดับด้วยด้ายไหมสีสด ลูกเดือย กระดุมเงิน และเหรียญเงิน ส่วนผู้ชายนิยมใส่เสื้อสีดำแขนยาวทรงกระบอกคลุมเอว ปักประดับด้านหลังและชายเสื้อด้านหน้าเล็กน้อย นุ่งกางเกงสีดำขายาว โคนผมรอบศรีษะม้วนเป็นกระจุกตรงกลางกระหม่อม ปล่อยชายลงมาคล้ายผมเปีย

การจัดแสดงนิทรรศการในส่วนของอีโก้อแห่งคอยสะโง้นี้ ประกอบด้วย

1. ป้ายคำบรรยาย (plate) และรูปภาพเกี่ยวกับชาวอีโก้อ การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน และการแต่งกายของชาวอีโก้อ่อนนุ่ม
2. ผู้จัดแสดงแบบ Build-in จัดแสดงเครื่องแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ และเครื่องดนตรีของชาวอีโก้อ

ย่านแห่งบ้านหัวกว๊าน จัดแสดงประวัติและความเป็นมาของชนเผ่าเย้า ซึ่งมีถิ่นฐานเดิมอยู่ในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือของมณฑลกว่างตุงและมณฑลกว่างซีในสาธารณรัฐประชาชนจีน อพยพลงมาอยู่ในแถบเวียดนาม ลาว และภาคเหนือของประเทศไทย สำหรับอำเภอเชียงแสน อพยพเข้ามาเมื่อ 50 – 60 ปีมาแล้ว ตั้งบ้านเรือนในแถบบ้านหัวกว๊าน จัดแสดงเกี่ยวกับสภาพวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและเครื่องในพิธีกรรมต่างๆ

ชาวเย้าเรียกตนเองว่าเมี่ยน นิยมตั้งบ้านเรือนบนไหล่เขา บริเวณต้นน้ำลำธาร หมู่บ้านเย้ามักมีขนาดเล็ก และมีการโยกย้ายหมู่บ้านบ่อยครั้ง บ้านจะปลูกคร่อมดิน ใช้พื้นดินเป็นพื้นบ้าน ตัว

เรือนเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มุงหลังคาด้วยใบหญ้าคาหรือใบหวาย ฝาบ้านเป็นไม้เนื้ออ่อน หรือ ไม้ไม่ผุซัดตะ บางหลังอาจใช้ฟางผสมโคลนทำเป็นผนังก็มี ภายในบ้านแบ่งห้องเป็นสัดส่วน ที่กลางบ้านจะมีหิ้งประดิษฐานเรียกว่า เมียนป้าย เป็นที่ประดิษฐานของผิบรรพบุรุษในเวลาเจริญมาในพิธีกรรมต่างๆ ด้านหน้าบ้านจะสร้างยื่นออกไปเล็กน้อย ทำแคร่สำหรับพักหลับนอนได้ มีกองไฟอยู่หน้าแคร่สำหรับต้มน้ำรับแขกหรือล้อมวงคุยกันในยามกลางคืน ชาวเข้านิยมต่อรงน้ำเข้ามาไว้ใช้ในหมู่บ้านผิดจากชาวเขากลุ่มอื่นๆ

เทวภาพแห่งเต้าในพิธีกั้วตางและพิธีตูไซ ชาวเข้านั้นนับถือลัทธิเต้าตามแบบที่นับถือกันในจีน ในงานพิธีต่างๆจะนิมนต์ภาพของเทพต่างๆ มาแขวนครบชุด วาดเขียนเหล่านี้มีกวาดในประเทศจีน แล้วจึงอัญเชิญเข้ามาในไทย เทพเจ้าที่สำคัญที่สุด คือ สามดารา จะประดิษฐานอยู่ตรงกลางเสมอ ภาพของเทพเจ้าแต่ละองค์จะมีตำแหน่งที่วางเอาไว้แน่นอนและมีบทบาทประจำเฉพาะในพิธีต่างๆ เขียนบนกระดาษม้วนแบบจีน ลักษณะทางศิลปกรรมได้รับอิทธิพลตามแบบจีน เขียนด้วยสีแดงเป็นหลัก มีสีอื่นๆ ประกอบ เช่น สีเขียว สีฟ้า สีเหลือง และสีดำ ผู้วาดจะต้องมีความเคารพเลื่อมใสและบริสุทธิ์ในศิลปะ ในช่วงเวลาการวาดภาพผู้วาดและเจ้าของภาพต้องถือศีลพรหมจรรย์ เมื่อเสร็จแล้วจะต้องผ่านการปลุกเสกก่อน เมื่อเปลี่ยนภาพใหม่ก็ต้องทำพิธีลาภาพเก่าด้วย เทวภาพแต่ละชุดมี 17 ภาพ และมีภาพแถบยาว ซึ่งเรียกว่า สะพานมังกรแห่งมหาเต้า ยาวตั้งแต่ 2.5 เมตรขึ้นไป ใช้ประดิษฐานเหนือภาพทั้ง 17 ภาพ และยังมีภาพเล็กๆ ประกอบอีก 4 – 5 ภาพใช้ผูกบนหน้าผากของผู้ช่วยประกอบพิธี ส่วนพระผู้ประกอบพิธีจะสวมหมวกมงกุฎเจ็ดแฉก เทวภาพของชาวเข่าจะใช้ในพิธีพิเศษ 2 พิธี คือ พิธีกั้วตางหรือพิธีแขวนดวงประทีป ทำให้กับเด็กหนุ่มที่กำลังจะมีอายุครบ 20 ปี เป็นการถวายตัวเด็กกับเทพเจ้าเต้า เพื่อให้ดวงวิญญาณสามารถไปอยู่กับบรรพชนได้เมื่อสิ้นชีวิตลง เป็นชาวเข่าเต็มตัวและสามารถร่วมพิธีกรรมต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ ส่วนพิธีตูไซ จะใช้เวลาและขั้นตอนที่สลับซับซ้อนกว่า ต้องมีพระชั้นผู้ใหญ่หลายรูปประกอบพิธี เสียค่าใช้จ่ายสูงมาก แต่ถือว่าเป็นพิธีที่ยิ่งใหญ่ และผู้เข้าร่วมงานบุญนี้จะมีหน้ามีตามาก

การจัดแสดงนิทรรศการในส่วนของเข่าแห่งบ้านห้วยกว๊าน ประกอบด้วยเทคนิคและองค์ประกอบในการจัดแสดง คือ

1. ป้ายคำบรรยาย (plate) และรูปถ่ายเกี่ยวกับชาวเข่า บ้านเรือน และขนบประเพณี
2. ผู้จัดแสดงแบบ Build-in จัดแสดงเทวภาพแห่งเต้า จำนวน 2 คู่ ประกอบการจัดแสดงด้วยภาพพิธีกรรม และเครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีกรรม พร้อมคำบรรยายเกี่ยวกับพิธีกั้วตางและพิธีตูไซของชาวเข่า
3. การจัดแสดงเครื่องแต่งกายของชาวเข่า (หุ่นลอยโชว์เครื่องแต่งกาย)

แม่วแห่งบ้านธารทอง จัดแสดงประวัติความเป็นมาของชนเผ่าแม่ว อพยพมาจากลุ่มน้ำเหลือง ในสาธารณรัฐประชาชนจีน มาอยู่ในแถบเวียดนาม ลาว เมียนมาร์และภาคเหนือของไทย สำหรับที่เชียงใหม่อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนในแถบบ้านธารทอง เป็นกลุ่มม้งขาว ในส่วนนี้จัดแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย และเครื่องดนตรี

ชาวแม่วนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่บนยอดเขาสูง ตัวบ้านเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าชั้นเดียว ปลูกติดกับพื้น หลังคามุงด้วยหญ้า ฝาบ้านเป็นไม้ไผ่ บ้านหัวหน้าจะอยู่กลางหมู่บ้านและมีบ้านของลูกบ้านอยู่รายรอบ สำหรับการแต่งกายของชาวม้งขาวนี้ ผู้หญิงจะสวมเสื้อผ่าอก แขนยาวสีดำ แต่งสาบเสื้อทั้งสองด้านแถบเสีฟ้าสด ตกแต่งด้วยลายปัก ลายปะ และลายหนุน มีผ้าคาดเอวที่ปักลายเช่นกัน ท่อนบนสวมเสื้อทับประดับด้วยเครื่องประดับเงินงดงาม ห้อยพู่ไหมพรมสีสดใส มีผ้ากันเปื้อนสีบานเย็นหรือชมพูเข้ม กระโปรงแบบจีน ทอดด้วยผ้าใยกล้วยสีขาวเรียบไม่มีการตกแต่งใดๆ ทั้งสิ้น ที่ชอบชายกระโปรงจะปักเป็นลวดลายและห้อยห่วงเงิน ส่วนผู้ชายจะสวมกางเกงผ้าฝ้ายสีดำหลวมๆ เป้าสูง นุ่งผ้าหน้าขมวดปมเหน็บเอวหรือคาดเข็มขัด เสื้อแขนยาว คอจีน ฝักอกสีดำ มีลายปักตกแต่งที่สาบหน้า

การจัดแสดงนิทรรศการในส่วนของแม่วแห่งบ้านธารทองนี้ ประกอบด้วยเทคนิคและองค์ประกอบการจัดแสดง ได้แก่

1. ป้ายคำบรรยาย (plate) เกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณี และการแต่งกายของชาวแม่ว
2. รูปภาพถ่ายเกี่ยวกับวิถีชีวิตและเครื่องแต่งกายของชาวแม่ว รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ และเครื่องดนตรี

นอกจากนี้ในส่วนของนิทรรศการที่เกี่ยวกับชาวไทยภูเขา ยังได้จัดแสดงข้อมูลและวัตถุทางวัฒนธรรมต่างๆเอาไว้ดังนี้ คือ

1. แผนที่แสดงแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานของชาวไทยภูเขาทั้ง 6 เผ่า คือ อีเก้อ แม่ว เย้า กะเหรี่ยงลีซอ และ ในเขตภาคเหนือ ภาคตะวันตก และบางส่วนของภาคกลาง
2. หัตถกรรมประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ จัดแสดงวัตถุจริงประกอบคำอธิบายวัตถุ โดยจัดแสดงบนฐานบ้านจำลองมีฉากหลังเป็นฝาไม้ไผ่ขัดตะแบบบ้านชาวเขา แขนงและวางข้าวของเครื่องใช้เหล่านี้

ศาสนาและความเชื่อ

นิทรรศการในส่วนของศาสนาและความเชื่อนั้น บอกเล่าถึงความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชนชาวเชียงใหม่ ผ่านการจัดแสดงโบราณศิลปวัตถุที่เกี่ยวข้องในพระพุทธ



รูปที่ 37 การจัดแสดงนิทรรศการวิถีชีวิตชาวเขา ในส่วนแม่แห่งบ้านธารทอง
แผนที่กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขา และเครื่องแต่งกายของชาวเข่า



รูปที่ 38 การจัดแสดงนิทรรศการวิถีชีวิตชาวเขา จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้
ชาวเขาในจังหวัดเชียงราย



รูปที่ 39 นิทรรศการอีโก้แห่งดอยสะเก็ และเย้าแห่งบ้านห้วยกว๊าน



รูปที่ 40 นิทรรศการในส่วนอีโก้แห่งดอยสะเก็ จัดแสดงเครื่องมือ เครื่องใช้ และเครื่องแต่งกายของชาวเขาเผ่าอีโก้

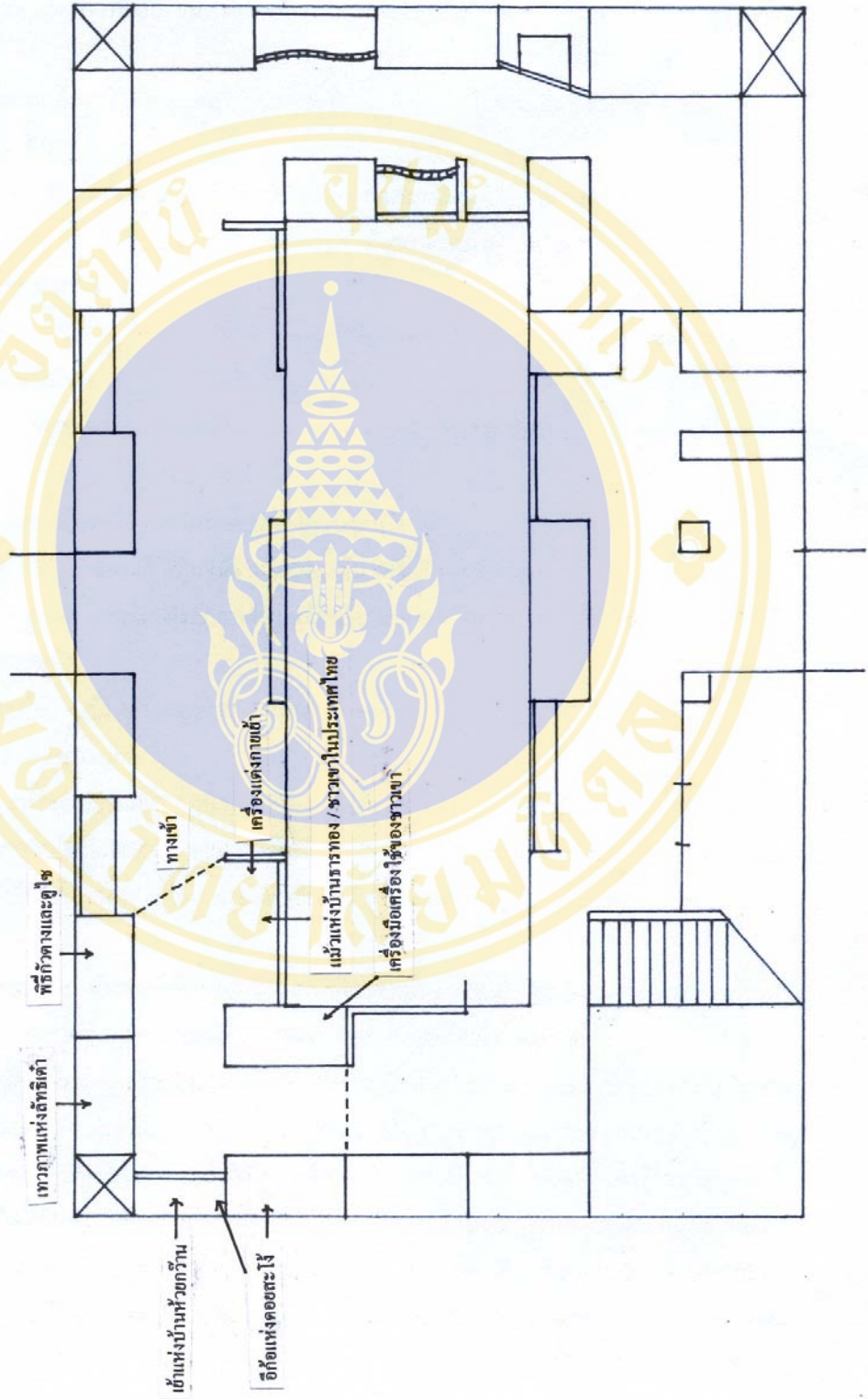


รูปที่ 41 การจัดแสดงนิทรรศการเข้าห้บ้านห้วยกว๊าน ในเรื่องเทพภาพ
แห่งลัทธิเต๋า พิธีกำตาง และพิธีดูไซ



รูปที่ 42 การจัดแสดงโบราณศิลปวัตถุเนื่องในศาสนาและความเชื่อ
ของชาวล้านนา

แผนผังที่ 4 การจัดแสดงนิทรรศการถาวร ส่วนการจัดแสดง "วิถีชีวิตชาวเขา"



ศาสนา โดยแบ่งการนำเสนอเรื่องศาสนาและความเชื่อออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ศิลปวัตถุที่เกี่ยวข้อง
 เรื่องในศาสนาและความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญ และตุง : สื่อนำแห่งความศรัทธา
 ศิลปวัตถุที่เกี่ยวข้องเรื่องในศาสนาและความเชื่อ จัดแสดงโบราณศิลปวัตถุที่เกี่ยวข้องในพระ
 พุทธศาสนา ได้แก่

หีบธรรม เป็นที่เก็บพระไตรปิฎก หรือพระธรรมที่พระสงฆ์ใช้สำหรับเทศน์ ทางล้านนานิยม
 ทำหีบแบบปากเขยมากกว่าปากแคบ มักตกแต่งด้วยลายรดน้ำลวดลายพรรณพฤกษาอันแสดงถึง
 การบูชาพระธรรมนั่นเอง

เฟินดอก ทำจากไม้ไผ่สาน ใช้สำหรับใส่ข้าวตอกดอกไม้ รูปเทียนในวันศีลหรือวันพระ แต่
 ห้ามใส่อาหารเด็ดขาด

เครื่องบูชาเทศน์มหาชาติแบบล้านนา เป็นแผ่นเงินคุณลายนูนรูปต่างๆ

จีเจ้ หรือ กังสดาล ใช้ตีแทนระฆัง

สถูปจำลอง เป็นเครื่องบูชาพระศาสนาอีกแบบหนึ่ง

ไม้คำขาว หรือ **ไม้คำสรี** เป็นไม้งามไว้ใช้คำตันโพธิ์เท่าอายุของผู้ค้า

พับสา คือชุดการเขียน ประกอบด้วยเหล็กจาร เขม่าดำ ไบลาน และไม้ตีเส้นลาน ใช้บันทึก
 เรื่องราวทางศาสนา

ผ้าห่อคัมภีร์ เป็นเครื่องบูชาพระศาสนาอย่างหนึ่ง ส่วนใหญ่แล้วผู้มีฐานะมักนิยมทำผ้าห่อ
 คัมภีร์บริจาคเป็นพุทธบูชา

นอกจากนี้ยังจัดแสดงพระพุทธรูปขนาดเล็กที่เรียกกันว่าพระบัวเข็มอีกด้วย ในส่วนนิทรรศการ
 ศิลปวัตถุที่เกี่ยวข้องเรื่องในศาสนาและความเชื่อนี้ ใช้การจัดแสดงวัตถุจริงประกอบคำอธิบายวัตถุเป็น
 หลัก และมีป้ายคำบรรยาย (plate) ประกอบอีก 1 ป้าย จัดแสดงในตัวแบบ Build-in

ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญ จัดแสดงเกี่ยวกับประเพณีที่สำคัญทางศาสนาของชาวล้านนา
 ประกอบด้วย 2 ส่วนย่อยคือ ประเพณีปอยหลวง และประเพณีตานก๋วยสลาก

ประเพณีปอยหลวง เป็นประเพณีที่จัดขึ้นในช่วงเดือน 6 - เดือน 7 เหนือ ระหว่างเดือนมีนาคม
 และเดือนเมษายนของทุกปี เป็นงานรื่นเริงที่ฉลองสิ่งก่อสร้างที่ชาวบ้านช่วยกันสร้างขึ้นมาเพื่อ
 ประโยชน์ของหมู่บ้าน เช่น โบสถ์ วิหาร เจดีย์ และศาลา เป็นต้น หลังจากก่อสร้างเสร็จแล้ว จึง
 จัดฉลองอย่างยิ่งใหญ่ เรียกว่างานปอยหลวง จัดกัน 2 วัน วันแรกเรียกว่าวันห้างน้อย (วันดา)
 เป็นวันที่จัดเตรียมเครื่องไทยทานและเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ สำหรับแห่ไปวัด จะมีการนำตุง
 ไชย หรือตุงราวไปถวายวัดตามกำลังศรัทธา และต้องมีการอัญเชิญพระอุปคุตให้มาช่วยรักษางาน

โดยใช้สัญลักษณ์คือหินแม่น้ำ 1 ก้อน เมื่อเสร็จพิธีแล้วจะแห่ไปส่งคืนที่ท่าหน้า ส่วนวันที่สองคือ วัน ตาน หรือวันห้างหลวง ชาวบ้านจะนำเอาเครื่องครัวทานที่เตรียมไว้มาพร้อมกันที่จุดใดจุดหนึ่ง แล้วแห่แห่นไปยังวัด ทำบุญเลี้ยงพระรับศีลรับพรกัน

ประเพณีตานก๋วยสลาก อาจเรียกกันก๋วยสลาก หรือกินสลาก ก็ได้ นิยมทำกันในราวเดือน กันยายนถึงเดือนตุลาคมของทุกปี ชาวบ้านจะแบ่งก๋วยออกเป็น 2 อย่างคือ ก๋วยสลากใหญ่กับก๋วย สลากเล็ก ก๋วยสลากเล็กใช้อุทิศแด่คนตาย ส่วนก๋วยสลากใหญ่จะใช้เป็นปัจจัยในภพหน้า นิยมทำ กัน 2 วันเช่นกัน คือ วันดา ชาวบ้านจะจัดเตรียมสิ่งของต่างๆ มาใส่ชะลอมที่จักสานมาจากไม้ไผ่ เรียกว่า ก๋วย เช่น ข้าวสาร พริกแห้ง ขนมหลึ่งแต่กำลังศรัทธา ปลายยอดดิชนบัตร ถ้าก๋วยสลาก ใหญ่จะมีข้าวของเครื่องใช้และยอดมากกว่าก๋วยสลากเล็ก ก๋วยสลากทุกอันต้องมีเส้นสลากเขียนคำ อุทิศบุญกุศลแด่บุคคลที่ต้องการอุทิศให้ ส่วนวันทาน คือวันที่ชาวบ้านนำก๋วยสลากไปรวมกันใน วิหารหน้าพระประธาน แบ่งเป็น 3 ส่วน ให้พระในวัด 2 ส่วน อีก 1 ส่วน เป็นของให้พระวัดอื่นๆ ที่ มาร่วมงานบุญ จากนั้นจะให้ลูกศิษย์วัดเป็นผู้ขนซื้อในสลาก แล้วชาวบ้านจะนำก๋วยสลากไป ถวายให้พระ พระจะอ่านข้อความและอนุโมทนาให้พร

การจัดแสดงในส่วนของขนบประเพณีสำคัญ ใช้เทคนิคและองค์ประกอบในการจัดแสดง คือ

1. ป้ายคำบรรยาย (plate) เกี่ยวกับงานปอยหลวงและงานตานก๋วยสลาก
2. การจัดแสดงวัตถุที่เกี่ยวข้องเนื่องในพิธีกรรมคือ ธรรมาสน์ ก๋วยสลาก และจองพาราที่ใช้ใน งานปอยหลวง

ตุง : **สื่อแนะนำแห่งสิริมงคล** ตุงเป็นภาษาถิ่นล้านนา หมายถึง ชง ในภาษาไทยภาคกลาง ตรงกับ ลักษณะของชงของอินเดียประเภทปฏากะ ที่มีลักษณะห้อยลงมาเป็นแผ่น ใช้ห้อยผูกติดกับปลาย ไม้ ตุงเป็นสัญลักษณ์ของความดีงาม ความเป็นสิริมงคล และเป็นสื่อนำวิญญาณของผู้ถวายทานตุง รวมทั้งวิญญาณของผู้ล่วงลับไปแล้วให้ขึ้นสู่สรวงสวรรค์ หรือหลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานจาก วิบากกรรมตามความเชื่อของชาวล้านนา การถวายทานตุงจึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพิธี กรรมในพุทธศาสนาและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิต

จุดมุ่งหมายในการสร้างตุง ก็เพื่อการถวายเป็นพุทธรูปบูชา สร้างกุศลให้กับตนเองและอุทิศส่วน กุศลแด่ญาติผู้ล่วงลับ เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองศาสนสถาน ขจัดภัยพิบัติและสิ่งชั่วร้ายให้หมดไป เป็นการสะเดาะเคราะห์ และใช้ในพิธีกรรมและเทศกาลต่างๆ เช่น พิธีสืบชะตา การตั้งธรรมหลวง งานปอยหลวง สงกรานต์ และประเพณีที่เกี่ยวกับความตาย ตุงจะมีลักษณะและการใช้ในโอกาส ต่างๆ กันไป แล้วแต่รูปทรงและสี ใช้ทั้งในงานมงคลและอวมงคล วัสดุที่ใช้ทำตุงมีอยู่ด้วยกัน หลายประเภทนับตั้งแต่กระดาษ ผ้า เส้นใยฝ้าย ไม้ เงิน ทอง ตัวอย่างตุงที่พบเห็นบ่อยได้แก่

ตุ้งซ้อ เป็นตุ้งที่ทำจากกระดาศีต่างๆ เป็นรูปสามเหลี่ยมพันติดกับไม้ ใช้ในงานมงคลและอวมงคล บางครั้งมักเรียกว่า ตุ้งร้อยแปด

ตุ้งราว เป็นตุ้งขนาดเล็ก ทำจากผ้าหรือกระดาศี จุลลวดลายเป็นตุ้งใช้โยงตามเสาศาลาที่มีการเฉลิมฉลองหรือมีพิธีกรรมทางศาสนา

ตุ้งไชย ทอจากเส้นด้ายหรือไหมสลักสีมีไม้ไผ่คั้นเป็นช่วงๆ มักทอลวดลายปราสาท ดอกไม้ คน หรือสัตว์ หางตุ้งเป็นเส้นด้ายหรือพู่ห้อยหลากสีสวยงาม ยิ่งทอยาวมากยิ่งมีอานิสต์มาก ใช้แขวนกับไม้ไผ่ปักตามรอบๆ งานบุญต่างๆ เชื่อกันว่าได้บุญกุศลแรง แม้ตคนกรชยตุ้งก็จะมากวัดแกว่งให้เกาะขึ้นสวรรค์ได้

ตุ้งพระบฏ ทำจากผ้าฝืนใหญ่เขียนภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติ นิยมใช้แขวนหลังพระประธาน
ตุ้งตะขาบ ตุ้งจรเข้ เป็นตุ้งที่มีรูปตะขาบหรือจรเข้ ใช้ปักหน้าวัดแสดงว่าวัดนั้นได้มีการทอดกฐินแล้ว

ตุ้งกระด้าง ทำด้วยไม้หรือโลหะ แกะสลักลวดลายต่างๆ ผู้สร้างมักเป็นผู้มีบรรดาศักดิ์สูงหรือมีฐานะดี เพราะมีราคาสูงและต้องทำเป็นคู่ ใช้ประดับหน้าโบสถ์ หรือสองข้างของพระประธาน

ตุ้งค่าคิง ใช้ในงานสิริมงคล เป็นลวดลายรูปสัตว์มงคลต่างๆ ความสูงเท่ากับผู้ถวายตุ้งนั้น

ตุ้งลืบสองรศี ทำด้วยผ้าหรือกระดาศีมีรูปลืบสองนักษัตรอยู่ในตุ้งผืนเดียวกัน ใช้ปักเจดีย์ทรายในเทศกาลสงกรานต์

ตุ้งสามหาง เป็นตุ้งที่ทำจากกระดาศี ส่วนบนเรียวล้ายรูปเจดีย์ ส่วนล่างแยกออกเป็นชายสามหาง ใช้ในงานอวมงคล คือนำหน้าขบวนศพ สามหาง หมายถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ และยังหมายถึงกามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิอีกด้วย

ตุ้งไส้หมู ตุ้งไส้ช้าง ทำจากกระดาศีหลายๆ สีพับซ้อนกันแบบทแยงมุม ใช้กรรไกรตัดเป็นลายฟันปลาแล้วคลี่ออกเป็นพวง ใช้ปักเจดีย์ทรายในงานสงกรานต์

ปัจจุบันชาวล้านนาส่วนใหญ่ยังคงนิยมสร้างตุ้งอยู่เพื่อใช้ในพิธีกรรมต่างๆ แต่แนวโน้มการใช้ตุ้งเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากบรรดาหน่วยงานราชการและเอกชนนิยมใช้ตุ้งประดับประดาสถานที่เพื่อความสวยงาม แต่ไม่เหมาะสมด้วยกาลเทศะ กลายเป็นการทำลายคติความเชื่อดั้งเดิมของชาวล้านนา จนอาจทำให้เกิดความผิดเพี้ยนไปในที่สุด

ในการจัดแสดงนิทรรศการตุ้ง : สื่อนำแห่งความดี จัดแสดงด้วยเทคนิคและองค์ประกอบดังนี้

1. การจัดแสดงตุ้งประเภทต่างๆ ได้แก่ ตุ้งไชย ตุ้งกระด้าง ตุ้งจรเข้ ตุ้งตะขาบ ตุ้งสามหาง และตุ้งเงิน ประกอบคำอธิบายวัตถุ

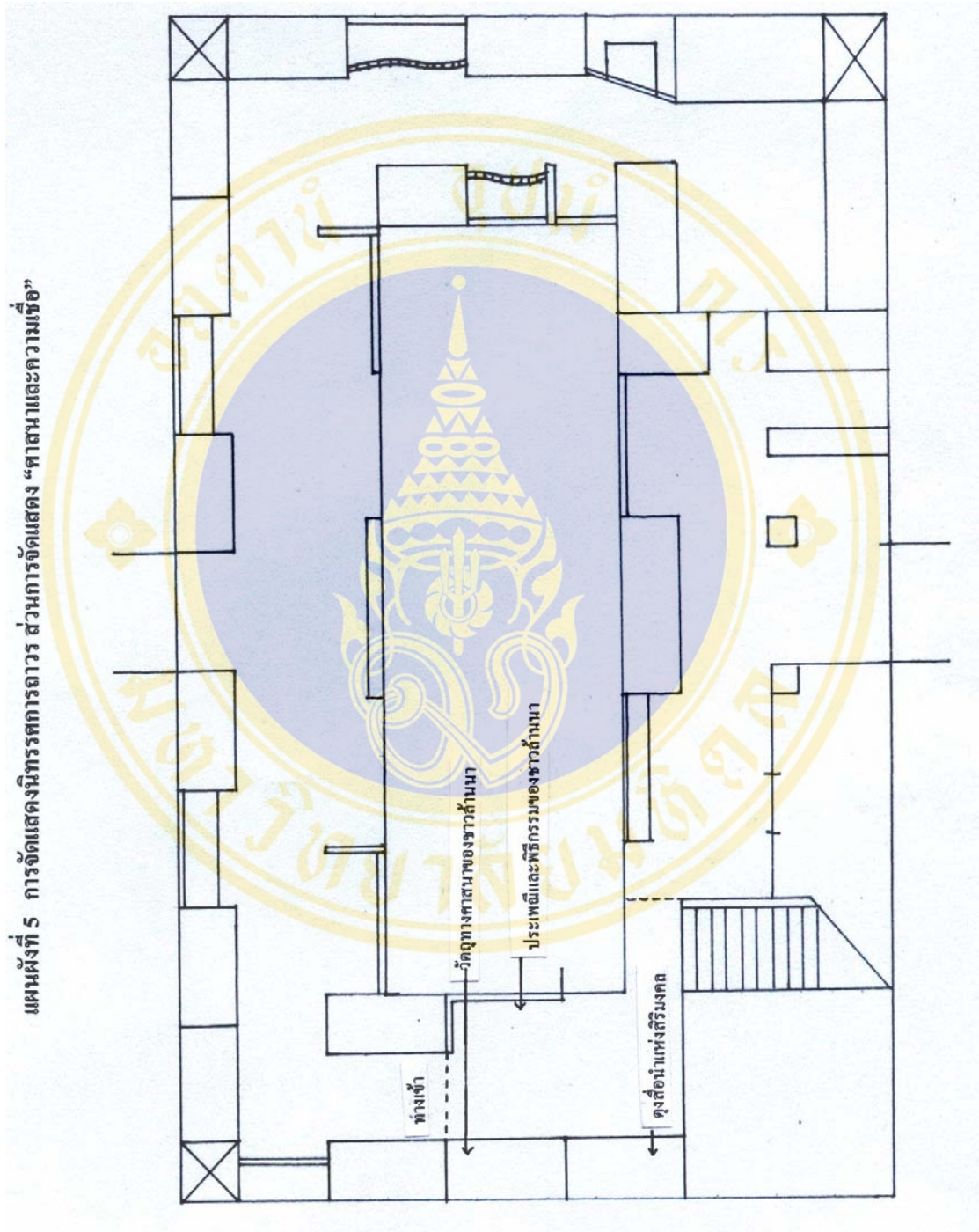
2. ป้ายคำบรรยาย (plate) เกี่ยวกับตุ้ง ความหมายของตุ้ง และการใช้ตุ้งในพิธีกรรมต่างๆ ทั้งหมดจัดแสดงในตัวจัดแสดงแบบ Build-in



รูปที่ 43 การจัดแสดงนิทรรศการความเชื่อและศาสนา ในเรื่องตุง : สื่อนำสิริมงคล



รูปที่ 44 การจัดแสดงนิทรรศการความเชื่อและศาสนา เรื่องประเพณีสำคัญของชาวล้านนา



จากข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาและเทคนิคการจัดแสดงของนิทรรศการถาวรในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ นั้น สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ

ตารางที่ 2 สรุปเนื้อหาและลักษณะเทคนิคการจัดแสดงนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

ลำดับ	เนื้อหาการจัดแสดง	เทคนิคการจัดแสดง						
		Objects	Photo Painting Label	Model	Duratan	Diorama	Audio- Visual& Comp.	Map
1	ภูมิสถานเมืองเชียงใหม่	/	-	-	/	-	-	/
2	เชียงใหม่ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์	/	/	-	-	-	-	-
3	ประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน	/	-	-	/	-	-	/
4	จากศิลปะเชียงใหม่สู่ศิลปะล้านนา	-	/	-	-	-	-	-
5	พระพุทธรูปศิลปะล้านนาเมืองเชียงใหม่	/	/	-	-	-	-	-
6	วัดป่าสัก	/	/	-	-	-	-	-
7	จารึกที่พบในเมืองเชียงใหม่และพื้นที่ใกล้เคียง	/	/	-	-	-	-	-
8	พัฒนาการของเครื่องถ้วยล้านนา	/	/	-	-	/	-	/
9	โบราณวัตถุ-โบราณสถานในเมืองเชียงใหม่	/	/	-	/	-	-	/
10	ชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชนและแม่น้ำโขง	-	/	-	-	-	-	/
11	ปลาบึก	/	/	/	-	-	-	-
12	เชียงใหม่ในอดีต	/	/	-	-	-	-	-
13	ไทยวน	/	/	-	-	-	-	-
14	ไทลื้อ	/	/	-	-	-	-	-
15	ไทใหญ่	/	/	-	-	-	-	-

16	อีโก้	/	/	-	-	-	-	/
17	เข้า	/	/	-	-	-	-	/
18	แมว	/	/	-	-	-	-	/
19	ศาสนาและความเชื่อ	/	/	-	-	-	-	-
20	ตุง	/	/	-	-	-	-	-
	รวม	18	18	1	3	1	0	1

4.4 การบริหารจัดการนิทรรศการในปัจจุบัน

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน นับเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแห่งแรกในภาคเหนือ และเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแห่งแรกที่ทำให้การปรับปรุงการจัดแสดงนิทรรศการถาวร เมื่อปี พ.ศ. 2537 ซึ่งนายอิสสระ เสวตามร์ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน (สัมภาษณ์) ได้กล่าวให้ข้อคิดเห็นที่น่าสนใจว่า “ถ้าคิดเฉพาะภาคเหนือที่นี้จัดเป็นที่แรกเลย แต่ก็จะเป็นที่ๆ ถ้าสมัยที่สุดแล้ว เพราะทางจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดน่าน จังหวัดลำพูนเริ่มปรับปรุงเป็นพิพิธภัณฑสถานแล้ว เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว” จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่การปรับปรุงครั้งสุดท้ายเมื่อปี 2537 นั้น ก็ไม่ได้มีการปรับปรุงนิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนแต่อย่างใด

เกี่ยวกับประเด็นในการบริหารจัดการนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน ในประเด็นความพยายามที่จะปรับปรุงการจัดแสดงนิทรรศการถาวรนั้น ทางหัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนให้ข้อคิดเห็นที่ “ในหลักการจัดแสดงนิทรรศการถาวร เรามักจะไม่เปลี่ยนเนื้อหา เพราะว่าเราวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ถึงแก่นแล้ว แต่ถ้าวัตถุจัดแสดงถ้าเรามีมากพอก็จะเปลี่ยนได้ ศิลปวัตถุถ้าเรามีของมีทุนเพียงพอที่จะเปลี่ยนได้ เราไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนเนื้อหา บางครั้งถ้าเลย 5 ปี 10 ปี ก็เปลี่ยนบ้าง แต่ของเราไม่ได้มีเพิ่มขึ้น เราก็ไม่ได้เคลื่อนไหว วัตถุที่เข้ามาใหม่ก็ไม่ตรงกับเนื้อเรื่องที่เรานำเสนอ เพราะการนำเสนอนิทรรศการของแต่ละแห่งมีมาตรฐานของตัวเอง เราเลยมาจัดนิทรรศการชั่วคราวแทน”

จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนมีเรื่องของปรัชญาและแนวคิดของการเป็นพิพิธภัณฑสถานของรัฐเข้ามาเป็นกรอบในการดำเนินงานค่อนข้างสูง การปรับปรุงหรือการเปลี่ยนแปลงใดๆ ต้องสอดคล้องและขึ้นอยู่กับหน้าที่ในด้านอื่นๆ ของสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติด้วย โดยเฉพาะหน้าที่หลักในการดูแลทรัพย์สินอันเป็นมรดกของชาติ ซึ่งหัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน ได้กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวว่า “เราดูเหมือนอาจจะไม่เห็นความสำคัญ เพราะว่าพระราชบัญญัติเราไม่ใช่พระราชบัญญัติการศึกษา ซึ่งทำให้เราต้องไม่ได้มุ่งดูแลเฉพาะผู้เข้ารับการศึกษา พระราชบัญญัติสำคัญที่เป็นกรอบคิดให้เรามุ่งไป คือ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ แนวคิดการดำเนินงานของเราจึงมุ่งไป

ในทิศนั้นเป็นหลัก ทั้งๆ ที่รู้ว่าปัจจุบันต้องมุ่งเกี่ยวกับการตลาดของผู้ชม เราเข้าใจแต่ก็ยังไม่ได้ทำ เราต้องยึดตามกฎหมายที่บังคับหน้าที่เรตามันนั้น”

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วการบริหารจัดการนิทรรศการย่อมต้องผูกพันอยู่กับหน้าที่อื่นๆ ของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความพยายามที่จะทำการปรับปรุงนิทรรศการและการจัดการอื่นๆ โดยเฉพาะในส่วนของงานวิจัยเกี่ยวกับผู้ชมแบบ Audience Analysis จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญในลำดับรองลงมา ในประเด็นนี้ทางหัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ได้ให้ความคิดเห็นว่า “ เรื่องของผู้ชมพิพิธภัณฑ์ เราวิเคราะห์เรื่องของสถิติอย่างเดียว ไม่ลงไปวิจัยเกี่ยวกับผู้ชมอย่างจริงๆ ก็อาศัยนักศึกษาจากนิคเข้ามาคูแลเรื่องพิพิธภัณฑ์ แล้วก็มีการมี Questionnaire มาให้แจก แล้วเขาก็เอาผลกลับมาให้ดู ผลของเขาก็ให้ประโยชน์ไม่ค่อยมากนัก เพราะเขาศึกษาเฉพาะจุดของเขา แต่เรายังไม่ได้ศึกษาเองเพราะเราก็มีปัญหา เราน่าจะหาคำตอบแต่ปัญหามันคลุมเครือไปมา เราจึงไม่ได้มุ่งไปที่ผู้ชม ปัญหาที่เรามุ่งไปคือโบราณสถานและศิลปวัตถุที่เราขึ้นทะเบียนไว้แล้ว ความคงอยู่ การเสื่อมสภาพ การย้ายที่อยู่ จะมุ่งเน้นเกี่ยวกับโบราณสถานศิลปวัตถุที่เราต้องดูแลตามพระราชบัญญัติมากกว่า งบประมาณและทุนในการทำวิจัยที่มีได้มาจะเป็นทุนที่ได้มในเรื่องของโบราณวัตถุสถานที่เราขึ้นทะเบียนไว้ในเขตจังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยา เราต้องติดตามว่าของมันคงอยู่จริงหรือไม่ บางแห่งเอาพระไปบรรจุไว้ในเจดีย์ เอาไปบรรจุจริงหรือเปล่า บางแห่งก็แปรสภาพไป วัดทางเหนือเป็นวัดขนาดเล็กของชุมชน บางครั้งเจ้าอาวาสไม่มีอำนาจสิทธิขาด หลายอย่างเราต้องออกไปวิเคราะห์ บางที่ต้องถอดถอน เช่น วัดในจังหวัดเชียงรายที่หนึ่งไฟไหม้ พระถึงกับหลอมละลายไปหลายองค์ เราก็ต้องไปถอดถอนออกจากทะเบียน เราต้องใช้เวลาทำรายงานตรงนั้น ด้านผู้ชมพิพิธภัณฑ์และการปรับปรุงนิทรรศการจึงยังไม่ถึงเพราะงบประมาณและเจ้าหน้าที่ที่มีจำกัดจริงๆ”

ในส่วนของงบประมาณสำหรับการบริหารจัดการนิทรรศการนั้น หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ได้ให้ข้อมูลและรายละเอียดโดยสังเขปว่า “ งบประมาณที่ได้รับมาส่วนใหญ่ใช้ไปกับเรื่องการปรับปรุงทางกายภาพมากกว่า อาคารพิพิธภัณฑ์สร้างมาหลายสิบปีแล้ว เริ่มทรุดโทรมเราก็ต้องใช้งบประมาณปรับปรุง งบประมาณส่วนใหญ่กว่าครึ่งหนึ่งเป็นงบบริหารและเงินเดือนเจ้าหน้าที่ เหลือส่วนน้อยมาสำหรับงานด้านอื่นๆ เราจึงไม่มีงบปรับปรุงนิทรรศการโดยตรง เราต้องใช้วิธีการเสริมหลักสูตรให้ อาจจะไม่ได้สนับสนุนงบประมาณลงไปเลย แต่ใช้ปรับปรุงอาคารอนุสรณ์ให้มีความน่าสนใจ นอกจากกิจกรรมพิเศษและกิจกรรมชั่วคราว อาจจะมีกิจกรรมอย่างอื่นเสริมเข้ามา สำหรับการดูแลรักษาอาคารก็ใช้ไปหมดเกี่ยวกับเรื่องของการป้องกันเชื้อรา เนื่องจากเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีความชื้นสูงมาก อาคาร ฝาผนัง ตัวนิทรรศการต้องคอยกำจัดเชื้อรากันตลอดทั้งปี งบประมาณหมดไปกับเรื่องนี้ค่อนข้างมาก”

เกี่ยวกับกระแสของการเรียกร้องและความพยายามที่จะผลักดันให้หน่วยงานทั้งพิพิธภัณฑสถานภาพไปเป็นองค์กรมหาชนหรือหน่วยงานอิสระในกำกับของราชการเพื่อความสะดวกคล่องตัวในการบริการจัดการและการพัฒนางานพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ได้ให้ข้อคิดเห็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง “ถ้าจะออกนอกระบบ เราต้องมีศาสตร์ที่แน่นอนก่อน มีหลักการที่ชัดเจน พิพิธภัณฑสถานเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดจากผู้บริหาร การที่เราจะเป็นองค์กรมหาชนได้ก็ต้องมีศาสตร์ที่แน่นอนก่อน ต้องรู้ทฤษฎีทั้งในแง่บุคลากร เนื้อหาสาระ และในแง่ของทรัพย์สินแผ่นดิน มันอยู่ก้ำกึ่งระหว่างเรื่องที่ว่าจะเป็นองค์กรมหาชนเพื่อให้บริการกลุ่มคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ กับเรื่องของการดูแลทรัพย์สินของแผ่นดิน จุดกลางอยู่ตรงไหน นี่คือปัญหา มันมีกรอบของกฎหมายกั้นอยู่ เป็นองค์กรมหาชนก็จะมีรายได้และพัฒนาเนื้องานได้อย่างชัดเจน แต่มันเป็นไปได้ในเรื่องของการปฏิบัติงานในฐานะผู้ดูแลทรัพย์สินของชาติ โบราณสถาน ศิลปวัตถุเป็นสมบัติของชาติของประชาชน จะออกกฎหมายตรงนี้รองรับอย่างไร ตัดเป็นครุภัณฑ์แห่งชาติจะได้หรือ ยิ่งเป็นมรดกสำคัญของชาติหรือมรดกโลก เอาไปทำประกันกับบริษัทต่างชาติเข้ายังไม่รับประกันให้เป็นตัวเงินเลย เวลาจัดแสดงร่วมมือระหว่างประเทศก็จะใช้วิธีตีราคาเกินจริงมากๆ ตีราคาขนาดนั้นแล้วบุคลากรอย่างเราจะดูแลได้อย่างไร อย่างพระพุทธรูปตีราคาองค์ละล้านบาท แล้ทำบั้นหน้อยก็ติดคุกหัวโตแล้ว ยิ่งไปเป็นองค์กรมหาชนแล้วจะมีการดูแลอย่างไร มันต้องคิดกันหนักมาก แต่ถ้าคงอยู่ในระบบราชการเองการบริหารจัดการก็จะยากอย่างที่เป็นอย่างนี้ เพราะเราก็จะเลี้ยงตัวเองไม่ได้เหมือนกัน”

บทที่ 5

การรับรู้ของผู้ชมจากนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

จากการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 และ 2 ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการสื่อความหมายและการออกแบบการจัดแสดงนิทรรศการ ทำให้ทราบถึงแนวทางและวัตถุประสงค์หลักการจัดแสดงนิทรรศการถาวรในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ดังรายละเอียดในบทที่ 4 นั้น ในส่วนของบทที่ 5 จะขอกกล่าวถึงการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์การวิจัยเกี่ยวกับการรับรู้ของผู้ชมจากนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ซึ่งจะแบ่งการนำเสนอข้อมูลการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรกจะเป็นการนำเสนอข้อมูลจากการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ 4 โดยรวม แสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลในเชิงประชากร เพื่อให้เห็นภาพรวมของกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล สำหรับขั้นตอนที่ 2 จะเป็นการนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแยกแยะประเด็นความคล้ายคลึง และความแตกต่างในด้านความคิดเห็น ทักษะที่มีต่อพิพิธภัณฑ์ ความพึงพอใจต่อนิทรรศการ รวมทั้งความสามารถในการรับรู้ของผู้ชมแต่ละกลุ่มว่าเป็นอย่างไร

5.1 เกณฑ์การเก็บตัวอย่างข้อมูล

5.1.1 จำนวนของกลุ่มตัวอย่าง การกำหนดเกณฑ์จำนวนประชากรของกลุ่มตัวอย่างนั้น ใช้เกณฑ์ของจำนวนผู้ชมเฉลี่ยที่น้อยที่สุด ในแต่ละวัน และจำนวนผู้ชมสูงสุดเฉลี่ยในแต่ละวันในรอบ 1 ปี มาเป็นเกณฑ์กำหนด โดยใช้สถิติของผู้ชมเข้าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 – 2543 มาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการหาเกณฑ์ดังกล่าว โดยมีรายละเอียด คือ

ปี 2540

จากสถิติผู้ชมพิพิธภัณฑ์ในปีงบประมาณ 2540 พบว่ามีผู้ชมชาวไทย (ไม่รวมชาวต่างประเทศและแขกของทางราชการ) จำนวนทั้งสิ้น 30,728 คน จาก 251 วันทำการ จำนวนเฉลี่ยผู้ชมในปีงบประมาณ 2540 วันละ 122.42 คน มีจำนวนผู้ชมมากที่สุดในเดือนมกราคม 2540 จำนวน 9,060 คน จำนวนเฉลี่ยเข้าชมวันละ 362.4 คน ส่วนเดือนกันยายน 2540 เป็นเดือนที่มีผู้ชมน้อยที่สุด คือ 835 คน จำนวนเฉลี่ยเข้าชมวันละ 41.75 คน

ตารางที่ 3 สถิติผู้ชมเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ปีงบประมาณ 2540

เดือน	ผู้ชม พระภิกษุ สามเณร	นักเรียน นักศึกษา	ผู้ชมทั่วไป (เฉพาะคนไทย)	รวม	เฉลี่ยผู้ชม ต่อวัน
ตุลาคม 2539	228	811	689	1,728	82.28
พฤศจิกายน 2539	494	712	636	1842	83.27
ธันวาคม 2539	438	2,580	1,525	4,543	206.5
มกราคม 2540	348	7,708	1,004	9060	362.4
กุมภาพันธ์ 2540	168	2,481	620	3,269	172.05
มีนาคม 2540	320	860	576	1,756	79.81
เมษายน 2540	653	491	907	2,051	120.64
พฤษภาคม 2540	211	433	626	1,270	63.5
มิถุนายน 2540	268	884	435	1,587	75.57
กรกฎาคม 2540	229	832	303	1,346	67.3
สิงหาคม 2540	224	801	416	1,441	65.5
กันยายน 2540	188	434	213	835	41.75

ที่มา : สถิติผู้เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ปี 2540

ปี 2541

จากสถิติผู้ชมพิพิธภัณฑ์ในปีงบประมาณ 2541 พบว่ามีผู้ชมชาวไทย (ไม่รวมชาวต่างประเทศ และแขกของทางราชการ) จำนวนทั้งสิ้น 19,131 คน จาก 320 วันทำการ จำนวนเฉลี่ยผู้ชมในปีงบประมาณ 2541 วันละ 59.78 คน มีจำนวนผู้ชมมากที่สุดในเดือนมกราคม 2541 จำนวน 3,272 คน จำนวนเฉลี่ยเข้าชมวันละ 105.54 คน ส่วนเดือนกรกฎาคม 2541 เป็นเดือนที่มีผู้ชมน้อยที่สุด คือ 634 คน จำนวนเฉลี่ยเข้าชมวันละ 21.86 คน

ตารางที่ 4 สถิติผู้เข้าชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน ปีงบประมาณ 2541

เดือน	ผู้ชม พระภิกษุ สามเณร	นักเรียน นักศึกษา	ผู้ชมทั่วไป (เฉพาะคนไทย)	รวม	เฉลี่ยผู้ชม ต่อวัน
ตุลาคม 2540	396	865	1,036	2,297	104.40
พฤศจิกายน 2540	343	497	586	1,426	64.81
ธันวาคม 2540	484	1,340	1,250	3,074	161.78
มกราคม 2541	123	1,359	1,790	3,272	105.54
กุมภาพันธ์ 2541	30	749	661	1,440	51.42
มีนาคม 2541	88	699	548	1,335	63.57
เมษายน 2541	237	790	1,270	2,303	76.76
พฤษภาคม 2541	77	386	582	1,045	37.32
มิถุนายน 2541	55	207	438	700	23.33
กรกฎาคม 2541	51	167	416	634	21.86
สิงหาคม 2541	59	194	494	747	24.9
กันยายน 2541	112	335	411	858	28.6

ที่มา : สถิติผู้เยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน ปี 2541

ปี 2542

จากสถิติผู้ชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนในปีงบประมาณ 2542 พบว่ามีผู้ชมชาวไทย (ไม่รวมชาวต่างประเทศ และแขกของทางราชการ) จำนวนทั้งสิ้น 24,633 คน จาก 306 วันทำการ จำนวนเฉลี่ยผู้ชมในปีงบประมาณ 2542 วันละ 80.5 คน มีจำนวนผู้ชมมากที่สุดในเดือนธันวาคม 2541 จำนวน 4,171 คน จำนวนเฉลี่ยเข้าชมวันละ 154.48 คน ส่วนเดือนกันยายน 2542 เป็นเดือนที่มีผู้ชมน้อยที่สุด คือ 917 คน จำนวนเฉลี่ยเข้าชมวันละ 41.68 คน

ตารางที่ 5 สถิติผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ปีงบประมาณ 2542

เดือน	ผู้ชม พระภิกษุ สามเณร	นักเรียน นักศึกษา	ผู้ชมทั่วไป (เฉพาะคนไทย)	รวม	เฉลี่ยผู้ชม ต่อวัน
ตุลาคม 2541	172	632	1,164	1,968	65.6
พฤศจิกายน 2541	203	858	829	1,890	63
ธันวาคม 2541	490	1,086	2,595	4,171	154.48
มกราคม 2542	239	1,488	1,243	2,970	99
กุมภาพันธ์ 2542	324	1,646	1,010	2,980	106.42
มีนาคม 2542	235	1,022	847	2,104	71.33
เมษายน 2542	502	787	1,353	2,642	101.61
พฤษภาคม 2542	195	357	572	1,124	56.2
มิถุนายน 2542	77	913	449	1,439	65.40
กรกฎาคม 2542	110	513	564	1,187	56.52
สิงหาคม 2542	134	663	444	1,241	62.05
กันยายน 2542	162	425	330	917	41.68

ที่มา : สถิติผู้เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ปี 2542

ปี 2543

จากสถิติผู้ชมพิพิธภัณฑ์ในปีงบประมาณ 2543 พบว่ามีผู้ชมชาวไทย (ไม่รวมชาวต่างประเทศ และแขกของทางราชการ) จำนวนทั้งสิ้น 24,253 คน จาก 247 วันทำการ จำนวนเฉลี่ยผู้ชมในปีงบประมาณ 2543 วันละ 98.19 คน มีจำนวนผู้ชมมากที่สุดในเดือนสิงหาคม 2543 จำนวน 4,423 คน จำนวนเฉลี่ยเข้าชมวันละ 210.61 คน ส่วนเดือนมีนาคม 2543 เป็นเดือนที่มีผู้ชมน้อยที่สุด คือ 1,312 คน จำนวนเฉลี่ยเข้าชมวันละ 57.04 คน

ตารางที่ 6 สถิติผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ปีงบประมาณ 2543

เดือน	ผู้ชม พระภิกษุ สามเณร	นักเรียน นักศึกษา	ผู้ชมทั่วไป (เฉพาะคนไทย)	รวม	เฉลี่ยผู้ชม ต่อวัน
ตุลาคม 2542	155	563	1,008	1,726	78.45
พฤศจิกายน 2542	103	631	494	1,228	58.47
ธันวาคม 2542	117	1,870	778	2,765	138.25
มกราคม 2543	340	1,067	531	1,938	92.28
กุมภาพันธ์ 2543	300	1,821	585	2,706	142.42
มีนาคม 2543	203	684	425	1,312	57.04
เมษายน 2543	276	562	644	1,482	82.33
พฤษภาคม 2543	258	602	414	1,274	70.77
มิถุนายน 2543	196	869	425	1,490	67.72
กรกฎาคม 2543	147	1,487	326	1,960	98
สิงหาคม 2543	265	3,698	460	4,423	210.61
กันยายน 2543	71	1,594	284	1,949	88.59

ที่มา : สถิติผู้เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

จากสถิติผู้ชมพิพิธภัณฑ์ในปีงบประมาณ 2543 พบว่ามีผู้ชมชาวไทย (ไม่รวมชาวต่างประเทศ และแขกของทางราชการ) จำนวนทั้งสิ้น 24,253 คน จาก 247 วันทำการ จำนวนเฉลี่ยผู้ชมในปีงบประมาณ 2543 วันละ 98.19 คน มีจำนวนผู้ชมมากที่สุดในเดือนสิงหาคม 2543 จำนวน 4,423 คน จำนวนเฉลี่ยเข้าชมวันละ 210.61 คน ส่วนเดือนมีนาคม 2543 เป็นเดือนที่มีผู้ชมน้อยที่สุด คือ 1,312 คน จำนวนเฉลี่ยเข้าชมวันละ 57.04 คน

จากสถิติผู้ชมเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่พบว่าจำนวนของผู้ชมจะแตกต่างกันไปในแต่ละเดือน โดยในช่วงต้นปีงบประมาณและกลางปีงบประมาณ (ตุลาคม – พฤษภาคม) จะมีจำนวนผู้ชมเฉลี่ยค่อนข้างสูง เนื่องจากอยู่ในช่วงของมีวันหยุดตามเทศกาลต่างๆ ค่อนข้างมากและเป็นฤดูกาลท่องเที่ยวของภาคเหนือ ในขณะที่ช่วงปลายปีงบประมาณ (มิถุนายน – กันยายน) เป็น

ช่วงหน้าฝนทำให้จำนวนผู้ชมลดลงตามไปด้วย มีสถิติและจำนวนเฉลี่ยผู้เข้าชมแต่ละวันละต่ำที่สุดในรอบปีอยู่ในช่วงกรกฎาคม – กันยายนของทุกปี

เมื่อพิจารณาจากจำนวนเฉลี่ยของผู้เข้าชมในแต่ละวันแต่ละเดือนแล้วพบว่า จำนวนเฉลี่ยของผู้เข้าชมจะไล่เลี่ยกันอยู่ในราว 50 – 100 คนต่อวัน โดยมีจำนวนผู้เข้าชมในแต่ละวันเฉลี่ยสูงสุดในเดือนมกราคม ปีงบประมาณ 2540 เฉลี่ยวันละ 362.4 คน ในขณะที่จำนวนผู้เข้าชมในแต่ละวันเฉลี่ยต่ำสุดในเดือนกรกฎาคม 2541 เฉลี่ยเพียงวันละ 21.4 คน เท่านั้น

จากข้อมูลที่พบข้างต้นจึงนำมาเป็นเกณฑ์กำหนดขนาดประชากรของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมโดยกำหนดไว้เอาว่าขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องทำการเก็บข้อมูลสำหรับขั้นตอนที่ 4 นี้ ไม่ควรต่ำกว่าจำนวนผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์เฉลี่ยในแต่ละที่ต่ำสุด คือ จำนวน 22 คน และไม่ควรมากเกินจำนวนผู้ชมสูงสุดในแต่ละปี คือ 363 คน โดยกำหนดเอาไว้ว่าจะใช้เวลาในการเก็บข้อมูลทั้งสิ้นเป็นเวลา 2 เดือน

5.2 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

จากการกำหนดรูปแบบและวิธีการเก็บข้อมูลการวิจัยในขั้นตอนที่ 4 ซึ่งได้กำหนดให้มีระยะเวลาการเก็บข้อมูล 2 เดือน คือ ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม - สิงหาคม 2544 โดยเลือกเก็บข้อมูลเฉพาะวันศุกร์ วันเสาร์ และวันอาทิตย์ และมีเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลจากผู้ชมซึ่งมีเงื่อนไขว่าจะต้องชมนิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ครบทุกส่วนจัดแสดง และใช้เวลาในการชมนิทรรศการไม่ต่ำกว่า 30 นาทีนั้น สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้ชมที่เข้าเกณฑ์กำหนดได้จำนวนทั้งสิ้น 54 คน โดยมีข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมซึ่งได้นำเสนอรายละเอียดโดยแยกแยะออกเป็น 6 ส่วน ได้แก่

- 5.1.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเพศและระดับอายุ
- 5.1.2 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับระดับการศึกษา
- 5.1.3 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับภูมิลำเนา
- 5.1.4 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับอาชีพ
- 5.1.5 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับระดับรายได้
- 5.1.6 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับความสามารถและทักษะในการใช้ภาษาไทย

5.2.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเพศและระดับอายุ

ตารางที่ 7 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเพศและระดับอายุ

เพศ	ชาย	หญิง	รวม
อายุ			
0 - 15 ปี	3	5	8
16 - 25 ปี	6	9	15
26 - 45 ปี	6	11	17
46 - 60 ปี	5	3	8
61 ปีขึ้นไป	2	4	6
รวม	22	32	54

จากการเก็บข้อมูลในส่วนของผู้ชมนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ นั้น ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ชมที่ตรงตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดเอาไว้ คือ ต้องชมนิทรรศการถาวรครบทุกส่วนและต้องใช้เวลาในการชมไม่ต่ำกว่า 30 นาที โดยมีกำหนดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลเป็นเวลา 1 เดือนนั้น ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 54 คน เป็นเพศชายจำนวน 22 คน เพศหญิงจำนวน 32 คน มีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้ชมอายุระหว่าง 0 – 15 ปี มีจำนวนรวม 8 คน เป็นเพศชายจำนวน 3 คน และเพศหญิงจำนวน 5 คน
2. กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้ชมอายุระหว่าง 16 – 25 ปี มีจำนวนรวม 15 คน เป็นเพศชายจำนวน 6 คน และเพศหญิงจำนวน 9 คน
3. กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้ชมอายุระหว่าง 26 – 45 ปี มีจำนวนรวม 17 คน เป็นเพศชายจำนวน 6 คน และเพศหญิงจำนวน 11 คน
4. กลุ่มที่ 4 กลุ่มผู้ชมอายุระหว่าง 46 – 60 ปี มีจำนวนรวม 8 คน เป็นเพศชายจำนวน 5 คน และเพศหญิงจำนวน 3 คน
5. กลุ่มที่ 5 กลุ่มผู้ชมอายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป มีจำนวนรวม 6 คน เป็นเพศชายจำนวน 2 คน และเพศหญิงจำนวน 4 คน

จากข้อมูลข้างต้นพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมที่มีจำนวนสัดส่วนมากที่สุดคือ กลุ่มที่ 3 อายุระหว่าง 26 – 45 ปี และกลุ่มที่มีสัดส่วนน้อยที่สุดคือ กลุ่มที่ 5 อายุ 61 ปีขึ้นไป กลุ่มตัวอย่างผู้ชมทั้งหมดมี

สัดส่วนของผู้ชมที่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ทุกกลุ่มมีสัดส่วนของเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ยกเว้นกลุ่มอายุ 46 – 60 ปี จะมีสัดส่วนของเพศชายมากกว่าเพศหญิง

5.2.2 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับระดับการศึกษา

ตารางที่ 8 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับระดับการศึกษา

อายุ / เพศ	0 - 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ไม่ได้ศึกษา	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ประถมศึกษา	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
มัธยมศึกษา/ปวช.	3	3	-	-	-	3	-	-	-	-	9
อนุปริญญา/ปวส.	-	-	-	1	2	-	2	1	1	1	8
ปริญญาตรี	-	-	6	7	4	5	3	2	1	1	29
ปริญญาตรีขึ้นไป	-	-	-	1	-	3	-	-	-	2	6

จากการเก็บข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมในส่วนของระดับการศึกษานั้นพบว่า มีลักษณะเป็นไปตามสภาพอายุของแต่ละกลุ่ม ซึ่งมีรายละเอียด คือ

1. กลุ่มอายุ 0 – 15 ปี เป็นกลุ่มที่อยู่ในวัยเรียน จากจำนวน 8 คน เป็นนักเรียนระดับประถมศึกษาทั้งสิ้น 2 คน เป็นเพศหญิงทั้งหมด และเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 6 คน เป็นเพศหญิง 3 คน และเพศชาย 3 คน

2. กลุ่มอายุ 16 – 25 ปี เป็นกลุ่มที่คาบเกี่ยวระหว่างวัยเรียนและวัยทำงาน จากจำนวน 15 คน จบการศึกษา หรือกำลังศึกษาในระดับอนุปริญญา / ปวส. จำนวน 1 คน เป็นเพศหญิง และจบการศึกษา หรือกำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี เป็นเพศชายจำนวน 6 คน และเป็นเพศหญิง 7 คน และยังมีผู้จบการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรี เป็นเพศหญิงอีก 1 คน

3. กลุ่มอายุ 26 – 45 ปี เป็นกลุ่มผู้ชมที่อยู่ในวัยทำงาน จากจำนวน 17 คน พบว่าจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา / ปวช. จำนวน 3 คน เป็นเพศหญิงทั้งหมด จบการศึกษาระดับอนุปริญญา / ปวส. จำนวน 2 คน เป็นเพศชายทั้งหมด จบการศึกษาระดับปริญญาตรี 9 คน เป็นเพศชาย 4 คน และเพศหญิง 5 คน และมีผู้จบการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรี จำนวนถึง 3 คน

4. กลุ่มอายุ 46 – 60 ปี จบการศึกษาระดับอนุปริญญา / ปวส. 3 คน เป็นเพศชาย 2 คน และเพศหญิง 1 คน จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 5 คน เป็นเพศชาย 3 คนและเพศหญิง 2 คน

5. กลุ่มอายุ 61 ปี ขึ้นไป จบการศึกษาระดับอนุปริญญา / ปวส. จำนวน 2 คน เป็นเพศชาย 1 คน และเพศหญิง 1 คน จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 2 คน เป็นเพศชาย 1 คน และเพศหญิง 1 คน และมีผู้จบการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 2 คน เป็นเพศหญิงทั้งสิ้น

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ชมผู้ให้ข้อมูลนี้มีระดับการศึกษาที่สูงกล่าวคือ ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีจำนวน 29 คน และระดับสูงกว่าปริญญาตรีอีก 6 คน รวมผู้ที่จบการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไปนั้นมีจำนวนเกินกว่าครึ่งหนึ่ง คือ 35 คน ส่วนผู้ที่จบการศึกษาในระดับกลาง คือ อนุปริญญา และ ปวส. มีจำนวนรวม 8 คน และระดับการศึกษามัธยมศึกษา ปวช. และระดับประถมศึกษา มีจำนวน 11 คน ทั้งนี้เป็นนักเรียนเกือบทั้งสิ้น และไม่มีผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาเลย

5.2.3 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับภูมิลำเนา

ตารางที่ 9 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับภูมิลำเนา

อายุ / เพศ	0 - 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
จังหวัดเชียงราย	-	3	-	7	2	1	2	-	-	1	16
ภาคเหนือตอนบน*	3	2	6	1	2	1	2	-	2	-	19
อื่นๆ	-	-	-	1	2	9	1	3	-	3	19

หมายเหตุ : * ภาคเหนือตอนบน หมายถึง เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา และแม่ฮ่องสอน

จากการเก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับภูมิลำเนาปัจจุบันของกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลนั้น ปรากฏว่ามีลักษณะจำนวนใกล้เคียงกันในแต่ละกลุ่ม กล่าวคือ ผู้ชมที่มีภูมิลำเนาในจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ มีจำนวน 16 คน กลุ่มผู้ชมที่มีภูมิลำเนาในภาคเหนือตอนบนมีจำนวน 19 คน ส่วนใหญ่แล้วเป็นชาวจังหวัดเชียงใหม่ และกลุ่มผู้ชมที่มีภูมิลำเนาในจังหวัดและภูมิภาคอื่นๆ มีจำนวนทั้งสิ้น 19 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวกรุงเทพมหานคร โดยที่กลุ่มผู้ชมที่เป็นนักเรียนนักศึกษา นั้นจะมีภูมิลำเนาในจังหวัดเชียงรายและภาคเหนือตอนบนเกือบทั้งสิ้น ในขณะที่กลุ่มอายุตั้งแต่ 26 – 45 ปี กลุ่มอายุ 46 – 60 ปี และกลุ่มอายุ 61 ปี ขึ้นไป จะมีลักษณะผสมผสานกันไปทั้งจังหวัดเชียงราย จังหวัดในภาคเหนือตอนบน และภูมิภาคอื่นๆ

สำหรับภูมิลำเนาเดิมของกลุ่มผู้ชมแต่ละกลุ่มนั้นพบว่า ส่วนใหญ่แล้วจะมีภูมิลำเนาเดิมเดียวกับภูมิลำเนาปัจจุบัน มีส่วนน้อยที่มีการย้ายภูมิลำเนา แต่จะเป็นการโยกย้ายไปสู่จังหวัดใกล้เคียงกัน เช่น เชียงใหม่ – น่าน , เชียงใหม่ – เชียงราย , เชียงราย – เชียงใหม่ , พะเยา – เชียงราย , ลำปาง – เชียงใหม่ และ กรุงเทพฯ – นนทบุรี เป็นต้น ไม่พบกรณีการย้ายถิ่นฐานข้ามภูมิภาคในกลุ่มตัวอย่างผู้ชมทั้ง 54 คนนี้

5.2.4 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับอาชีพ

ตารางที่ 10 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับอาชีพ

อาชีพ	0 - 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
นักเรียน / นักศึกษา	3	5	6	8	-	-	-	-	-	-	22
ข้าราชการ	-	-	-	-	2	1	3	1	-	-	7
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	2
พนักงานเอกชน	-	-	-	1	2	6	1	1	-	-	11
อาชีพส่วนตัว / ธุรกิจ	-	-	-	-	1	2	-	-	-	1	4
เกษตรกร	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
แรงงาน / รับจ้าง	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
แม่บ้าน / ไม่ประกอบอาชีพ	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
อื่นๆ	-	-	-	-	-	1	1	-	2	2	6

จากการเก็บข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมเกี่ยวกับอาชีพ พบว่าผู้ชมมีอาชีพแตกต่างกันไป โดยเป็นกลุ่มนักเรียนและนักศึกษาเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้ชมที่มากที่สุด คือ จำนวน 22 คน เป็นระดับนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจำนวน 8 คน และนักศึกษาระดับปริญญาตรี 14 คน กลุ่มพนักงานบริษัทเอกชน เป็นกลุ่มที่มีจำนวนรองลงมา คือ 11 คน นอกจากนี้เป็นข้าราชการจำนวน 7 คน พนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 2 คน ประกอบอาชีพส่วนตัว / ธุรกิจ จำนวน 4 คน เป็นแม่บ้าน 1 คน และอาชีพอื่นๆ จำนวน 4 คน ซึ่งระบุอาชีพว่าเป็นแม่ค้าเทศก์อิสระ และมีสถานภาพเป็นข้าราชการบำนาญ

จากข้อมูลเบื้องต้นพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชม ส่วนใหญ่แล้วประกอบอาชีพหรืออยู่ในสถานภาพที่เห็นได้ชัดว่าเป็นกลุ่มที่มีการศึกษาสูงที่ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ พนักงานบริษัทเอกชน และเป็น

นักศึกษาระดับปริญญาตรี ตรงกับข้อมูลในส่วนของระดับการศึกษา ซึ่งผู้ชมส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรีขึ้นไป

ในขณะที่เดียวกันไม่พบกลุ่มตัวอย่างผู้ชมที่ประกอบอาชีพแรงงาน / รับจ้าง หรือประกอบอาชีพเกษตรกรในการเก็บข้อมูล เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วผู้ชมจะมีการศึกษาสูงในระดับปริญญาตรีขึ้นไป ซึ่งส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างผู้ชมมีการประกอบอาชีพในเขตเมืองทั้งหมด มีกลุ่มตัวอย่างผู้ชมมี 1 คน เท่านั้นที่เป็นแม่บ้าน

5.2.5 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับระดับรายได้ปัจจุบัน

ตารางที่ 11 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับระดับรายได้ปัจจุบัน

อายุ / เพศ	0 – 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ต่ำกว่า 5,000 บ / ค	3	5	5	6	-	1	-	-	-	-	20
5,001 – 10,000 บ / ค	-	-	1	2	1	-	-	-	-	-	4
10,001 - 15,000 บ / ค	-	-	-	1	1	3	2	1	1	1	10
15,001 - 20,000 บ / ค	-	-	-	-	2	-	-	2	-	-	4
20,001 บ / ค ขึ้นไป	-	-	-	-	1	7	3	-	1	3	15

จากการเก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับระดับรายได้ของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมแล้วพบว่า ส่วนใหญ่มีรายได้ในระดับที่สูง คือ กลุ่มผู้ชมที่มีระดับรายได้ตั้งแต่ 10,001 – 15,000 บาท / เดือน มีจำนวน 10 คน กลุ่มผู้ชมที่มีรายได้ 15,001 – 20,000 บาท / เดือน มีจำนวน 4 คน และมีผู้ชมที่มีรายได้ 20,001 ขึ้นไป จำนวน 15 คน รวมผู้ชมที่มีรายได้ในระดับสูงกว่า 10,001 บาท / เดือนขึ้นไปมีจำนวนมากถึง 29 คน ในขณะที่กลุ่มผู้ชมที่มีรายได้ปานกลาง คือ 5,001 – 10,000 บาท / เดือนมีจำนวน 4 คน และกลุ่มผู้ชมที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท / เดือน มีจำนวน 20 คน แต่เกือบทั้งหมดเป็นนักเรียนนักศึกษา มีผู้ประกอบอาชีพแล้วแต่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท / เดือน เพียง 1 คนเท่านั้น

จากข้อมูลที่ปรากฏในข้างต้นชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษา อาชีพ และระดับรายได้ที่มีความสอดคล้องกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างผู้ชมส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูงในระดับปริญญาตรีขึ้นไป หรือกำลังศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นจำนวนมาก จึงส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างประกอบอาชีพที่มีรายได้แน่นอนเป็นจำนวนมาก เช่น พนักงานบริษัทเอกชน ส่วนใหญ่ที่เป็นข้าราชการเองก็ยังมีรายได้สูงเนื่องจากรับราชการมานานพอสมควรแล้ว

5.2.6 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับความสามารถและทักษะในการใช้ภาษาไทย

จากการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับผู้ชมเบื้องต้นในการดำเนินการวิจัยขั้นตอนที่ 3 พบว่ากลุ่มผู้ชมของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่มีลักษณะคุณสมบัติส่วนบุคคลที่แตกต่างหลากหลายกัน โดยเฉพาะในเรื่องความสามารถและทักษะในการใช้ภาษาไทย ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญที่มีผลต่อการรับรู้อย่างยิ่ง เนื่องจากนิทรรศการมีองค์ประกอบสำคัญที่ใช้ถ่ายทอดความรู้ นั่นก็คือภาษา ดังนั้นบุคคลที่มีความสามารถและทักษะในการใช้ภาษาต่างกัน ย่อมมีการรับรู้ที่แตกต่างกันตามไปด้วย

ตารางที่ 12 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับความสามารถและทักษะในการใช้ภาษาไทย

อายุ / เพศ	0 - 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ดีมาก	-	-	-	1	2	7	1	1	-	1	13
ดี	-	-	5	8	3	3	4	2	2	3	30
พอใช้	2	4	1	-	1	1	-	-	-	-	9
มีปัญหา	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2

จากการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถและทักษะในการใช้ภาษาไทยของกลุ่มตัวอย่างพบว่าส่วนใหญ่แล้วกลุ่มตัวอย่างผู้ชมมีระดับความสามารถและทักษะในการใช้ภาษาไทยอยู่เกณฑ์ดี จำนวน 30 คน ในเกณฑ์ดีมาก 13 คน ซึ่งตรงกับคุณสมบัติทางการศึกษาและการประกอบอาชีพที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่มีความสามารถและทักษะในการใช้ภาษาไทยในระดับพอใช้ มีจำนวน 9 คน เป็นเด็กนักเรียนในกลุ่มอายุ 0-15 ปี ซึ่งกำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและประถมศึกษา จำนวน 6 คน นักศึกษาระดับปริญญาตรี 1 คน และ ผู้ชมในวัยทำงานอีก 2 คน ส่วนกลุ่มที่มีปัญหาในการใช้ภาษาไทย มีจำนวน 2 คน จากการสังเกตการณ์กลุ่มตัวอย่างที่มีทักษะในการใช้ภาษาไทยในระดับพอใช้และมีปัญหาในการใช้ภาษาไทย เป็นกลุ่มที่อยู่ในวัยเรียนเป็นส่วนใหญ่ นักเรียนเหล่านี้มีภูมิลำเนาในเขตชนบทของจังหวัดเชียงรายและเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ค่อนข้างห่างไกลและไม่ได้สัมผัสกับสื่อมวลชนต่างๆ จากส่วนกลางมากนัก อาจเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ระดับการใช้ภาษาไทยมาตรฐานอยู่ในเกณฑ์ที่มีปัญหาได้

5.3 ทักษคติของผู้ชมที่มีต่องานพิพิธภัณฑ์

ในส่วนที่ 2 ของการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ 4 นี้เป็นส่วนของการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติของผู้ชมที่มีต่องานพิพิธภัณฑ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วนย่อย คือ ทัศนคติที่มีต่อพิพิธภัณฑ์ทั่วไป และทัศนคติที่มีต่อพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

สำหรับการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่อพิพิธภัณฑ์ทั่วไปนั้น เป็นการตรวจสอบความถี่ของการชมพิพิธภัณฑ์ของกลุ่มตัวอย่างแต่ละคนว่ามีความคุ้นเคยและสัมผัสกับงานพิพิธภัณฑ์มากน้อยเพียงไร ตรวจสอบความทัศนคติที่มีต่องานพิพิธภัณฑ์ว่ามีแนวโน้มเป็นเช่นไร และความถี่หรือความคาดหวังในงานพิพิธภัณฑ์ของผู้ชมมีลักษณะเช่นไรบ้าง ส่วนการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่เป็นการตรวจสอบว่าผู้ชมมีความคุ้นเคยหรือได้เคยชมนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่มากน้อยเพียงไร สาเหตุของการเข้าชมคืออะไร ความตั้งใจในการมาเข้าชมพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งแหล่งข้อมูลที่กระตุ้นให้เกิดความต้องการในการมาชมพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งตรวจสอบทัศนคติเบื้องต้นที่มีการชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ด้วยว่าชอบหรือไม่ชอบการจัดแสดงนิทรรศการ

5.3.1 ทัศนคติที่มีต่องานพิพิธภัณฑ์ทั่วไป

จากการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่องานพิพิธภัณฑ์ทั่วไปจากกลุ่มตัวอย่างผู้ชมทั้ง 54 คนนั้น พบว่ามีลักษณะของข้อมูลที่มีแนวโน้มคล้ายคลึงดังรายละเอียด คือ

ตารางที่ 13 ทัศนคติที่มีต่อพิพิธภัณฑ์ทั่วไป

ข้อมูล/ทัศนคติ	อายุ / เพศ	0 - 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
		ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
การเข้าชมพิพิธภัณฑ์	ไม่เคย	2	3	-	-	-	-	-	-	-	-	5
	เคยบ้าง	1	2	5	6	6	9	5	3	1	3	41
	ไปประจำ	-	-	1	3	-	2	-	-	1	1	8
ทัศนคติที่มีต่อพิพิธภัณฑ์	ดี/ชอบ	-	1	1	2	3	4	5	3	2	4	25
	เฉยๆ	3	2	3	5	3	5	-	-	-	-	21
	ไม่ชอบ	-	2	2	2	-	-	-	-	-	-	6

จากข้อมูลในช่วงต้นพบว่าผู้ชมส่วนใหญ่ จำนวน 41 คน เคยมีประสบการณ์ในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์บ้าง แต่ในรอบปีที่ผ่านมายังไม่เคยเข้าชมเลย ซึ่งส่วนใหญ่เคยเข้าชมพิพิธภัณฑ์ในสังกัดกรมศิลปากรและหน่วยงานต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ขององค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ ท้องฟ้าจำลอง หอไทยนิทัศน์ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์ในส่วนของเอกชน เช่น พิพิธภัณฑ์วังสวนผักกาด พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย เป็นต้น รวมทั้งพิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศ ในที่นี้มีเพียง 8 คน เท่านั้นที่มีประสบการณ์ในการชมพิพิธภัณฑ์เป็นประจำ และอีก 5 คนไม่เคยเข้าชมพิพิธภัณฑ์เลย ทั้งนี้สังเกตได้ว่าผู้ที่ไม่เคยเข้าชมพิพิธภัณฑ์เคยอยู่ในกลุ่มของเด็กวัย 0 – 15 ปี ซึ่งเป็นนักเรียนทั้งหมด จากการสัมภาษณ์พบว่าเด็กเหล่านี้อยู่ในอำเภอที่ห่างไกลของจังหวัดเชียงรายและเชียงใหม่ ไม่มีโอกาสเดินทางออกนอกพื้นที่เพื่อการทัศนศึกษามากนัก จึงขาดประสบการณ์ในการชมพิพิธภัณฑ์ ส่วนกลุ่มผู้ชมที่เข้าชมพิพิธภัณฑ์เป็นประจำนั้นพบว่า เป็นกลุ่มที่ทำงานเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอยู่แล้ว เช่น ครู อาจารย์มหาวิทยาลัย และมัคคุเทศก์

สำหรับในส่วนของผู้ชมที่สนใจการเข้าชมพิพิธภัณฑ์นั้นพบว่า ทัศนคติของผู้ชมแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่คือ กลุ่มที่ชอบหรือรู้สึกในทางบวกต่อในพิพิธภัณฑ์นั้นมีจำนวนทั้งสิ้น 25 คน ในขณะที่อีกกลุ่มมีทัศนคติที่เป็นกลางคือ รู้สึกเฉยๆ ไม่ได้ชอบมากแต่ไม่ได้มีทัศนคติในทางลบต่อการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ มีจำนวนทั้งสิ้น 21 คน ส่วนผู้ที่ไม่ชอบหรือมีทัศนคติในทางลบต่อการเข้าชมพิพิธภัณฑ์นั้นมีเพียง 6 คน เท่านั้น ซึ่งทั้งหมดอยู่ในช่วงอายุ 0-15 และ 16 - 25 ปี เป็นกลุ่มนักเรียนและนักศึกษาทั้งหมด ซึ่งเหตุผลของการไม่ชอบการเข้าชมพิพิธภัณฑ์นั้นเนื่องจากรู้สึกเบื่อในเนื้อหาที่ยากเกินไป สื่อไม่ชักจูงใจให้ชม ทำให้ไม่เกิดความสนุกในการชม

ด้านความคาดหวังต่องานพิพิธภัณฑ์ของกลุ่มตัวอย่างผู้ชม ส่วนใหญ่แล้วพบว่าผู้ชมต้องการให้พิพิธภัณฑ์เป็นศูนย์ข้อมูลและการเรียนรู้ที่สามารถบริการทั้งในแง่วิชาการและความเพลิดเพลินในการพักผ่อน โดยกลุ่มผู้ชมที่มีอายุ 0 – 15 ปี และ 16 – 25 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มนักเรียนนักศึกษาแสดงความคิดเห็นว่า ต้องการให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งข้อมูลที่เน้นความสนุกสนานและความเพลิดเพลิน และต้องการให้พิพิธภัณฑ์มีสื่ออิเล็กทรอนิกส์และโสตทัศนูปกรณ์ ใช้เทคนิคแสงสีเข้ามาประกอบมากที่สุด ในขณะที่กลุ่มผู้ชมในวัย 26 – 45 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มคนวัยทำงานพบว่าต้องการให้พิพิธภัณฑ์เป็นศูนย์ศึกษาข้อมูลในรูปแบบครบวงจร มีข้อมูลของประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม รวมทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียงให้ค้นคว้าผ่านทั้งจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้ระบุว่าต้องการความสนุกสนานอย่างเด่นชัดเท่ากับกลุ่มของนักเรียนนักศึกษา ในขณะที่กลุ่มผู้ชมอายุ 45 – 60 ปี และอายุ 61 ปีขึ้นไปกลับพบว่า ก่อนข้างพอใจกับลักษณะที่เป็นอยู่ของพิพิธภัณฑ์ในปัจจุบัน เพียงแต่ต้องการข้อมูลและเทคนิคการนำเสนอที่ทันสมัยกว่าในปัจจุบัน และสามารถเป็นแหล่งการศึกษาในวันหยุดให้กับเด็กและเยาวชนได้ดีกว่านี้

โดยรวมแล้วพบว่าทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมที่มีต่องานพิพิธภัณฑ์ทั่วไปนั้น อยู่ในเกณฑ์ที่ดีอันเนื่องมาจากการที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีการศึกษาสูง ผ่านการชมพิพิธภัณฑ์มาบ้างแล้ว ในขณะที่กลุ่มซึ่งมีทัศนคติลบต่องานพิพิธภัณฑ์จะเป็นกลุ่มเด็กซึ่งอาจยังไม่เข้าใจรูปแบบงานพิพิธภัณฑ์ดีนัก และต้องการความสนุกสนานมากกว่าการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ จึงทำให้ความสนใจและความคาดหวังต่อพิพิธภัณฑ์ที่มีลักษณะที่ต่างไปจากผู้ชมในกลุ่มอื่นๆ นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ชมส่วนใหญ่ยังไม่พอใจกับลักษณะของพิพิธภัณฑ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเนื่องจากส่วนใหญ่แล้ว ผู้ชมทั้งกลุ่มนักเรียน นักศึกษา และผู้ที่อยู่ในวัยทำงานต่างมีประสบการณ์ในการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ทันสมัยในชีวิตประจำวันเสมอๆ จึงมีความต้องการให้พิพิธภัณฑ์ปรับปรุงสื่อที่มีอยู่ให้เป็นระบบอิเล็กทรอนิกส์เพื่อตอบสนองความต้องการและการความเคยชินในการใช้สื่อของตน ต่างจากกลุ่มอายุ 45 – 60 ปี และ 61 ปีขึ้นไป ซึ่งส่วนใหญ่มีความเคยชินกับรูปแบบของพิพิธภัณฑ์ในปัจจุบันและไม่ค่อยเห็นความจำเป็นของการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์มากเท่ากับการชื่นชมโบราณศิลปวัตถุ

5.3.2 ข้อมูลและทัศนคติในการชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

ในส่วนนี้เป็นการเก็บข้อมูลเพื่อสำรวจการเข้าชมและทัศนคติเบื้องต้นที่มีต่อการชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมทั้ง 54 คน โดยมุ่งบ่งชี้ข้อมูลเกี่ยวประสบการณ์ในการมาชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ สาเหตุและแรงจูงใจในการมาชมพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งแหล่งข้อมูลที่ทำให้เกิดความสนใจในการมาเยี่ยมชม

ตารางที่ 14 ข้อมูลและทัศนคติในการชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

อายุ / เพศ		0 – 15 ปี		16 - 25 ปี		26 – 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
		ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
การชม พช.ชส.	เคย	-	2	1	2	2	3	1	-	1	1	13
	ไม่เคย	3	3	5	7	4	8	4	3	1	3	41
โอกาส ต่อไป	มา	3	5	5	8	6	10	5	3	2	4	51
	ไม่มา	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-	3

จากข้อมูลในข้างต้นพบว่าผู้ชมส่วนใหญ่ 41 คน ไม่เคยมาชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่เลย มีเพียง 13 คนเท่านั้นที่เคยมาชม และจากจำนวน 13 คนนี้ มาชมครั้งนี้เป็นครั้งที่ 2 จำนวน 10 คน มีผู้ที่เคยมาชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่เกิน 3 ครั้ง เพียงแค่ 2 คน เท่านั้น ซึ่งเป็นผู้ชมที่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคเหนือตอนบน คือ จังหวัดเชียงใหม่

ในจำนวนผู้ชมทั้ง 13 คนซึ่งมาพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่มากกว่า 1 ครั้ง จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาในเขตภาคเหนือ มีเพียง 1 รายเท่านั้นที่เป็นคนกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่สาเหตุที่เข้าชมพิพิธภัณฑสถานบ่อยครั้งก็เนื่องมาจากการเป็นเจ้าบ้านต้องพาแขกของหน่วยงานหรือญาติสนิทมิตรสหายมาเที่ยวเมืองเชียงใหม่ ซึ่งการชมพิพิธภัณฑสถานเป็นหนึ่งในโปรแกรมของการท่องเที่ยว จึงมีโอกาสดำเนินทางมาพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่บ่อยครั้ง

จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ชมพบว่า ที่เป็นกลุ่มอายุ 26-45 ปี ซึ่งเป็นวัยทำงานและกับกลุ่มผู้อาวุโสที่มีอายุ 45 – 60 ปี และ 61 ปีขึ้นไปนั้นมามีจุดมุ่งหมายในการเดินทางท่องเที่ยวเป็นสำคัญ แต่ทั้งนี้พบว่าส่วนใหญ่แล้วการเดินทางมาชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ไม่ได้เป็นจุดหมายหลักในการเดินทาง ส่วนใหญ่ผู้ชมมีจุดมุ่งหมายในการท่องเที่ยวพบว่ามาชมเมืองเชียงใหม่ ตลาดสามเหลี่ยมทองคำ และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางผ่านจากอำเภอแม่สายกลับไปสู่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ตรงกันข้ามกับกลุ่มนักเรียนนักศึกษาซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการชมพิพิธภัณฑสถานโดยตรงเนื่องจากมาทัศนศึกษากับโรงเรียนและมหาวิทยาลัย รวมทั้งมาหาข้อมูลทำรายงานและการบ้าน

ในขณะที่เดียวกันได้มีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในแง่ของการตรวจสอบทัศนคติที่มีต่อพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ในเบื้องต้นพบว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้ชมจำนวน 51 คน มีทัศนคติที่ดีต่อการมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ เพราะต้องการกลับมาเยี่ยมชมอีกครั้งในโอกาสต่อไป มีเพียงส่วนน้อย คือ 3 คน เท่านั้นที่รู้สึกไม่ประทับใจ เป็นนักเรียนนักศึกษา 2 คน โดยให้เหตุผลว่าข้อมูลไม่ตรงกับความต้องการที่อยากจะรู้ และเป็นคนในวัยทำงาน 1 คน ซึ่งให้เหตุผลว่านิทรรศการให้ข้อมูลน้อยไป อยู่ห่างไกลและไม่คุ้มค่าถ้าจะมาอีกครั้ง

ในด้านแหล่งข้อมูลที่เป็นจุดทำให้ผู้ชมตัดสินใจมาชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่จากการสำรวจพบว่า สื่อบุคคล อันได้แก่ เพื่อน ครู และญาติ คือแหล่งข้อมูลหลักที่ทำให้ตัดสินใจมาชม จำนวน 38 คน มีเพียง 13 รู้ข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานอยู่แล้ว (เป็นกลุ่มที่เคยมาพิพิธภัณฑสถานแล้ว) และมีเพียง 3 คน เท่านั้นที่ได้รับข้อมูลจากแหล่งสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือพิมพ์ ส่วนสื่ออื่นๆ นั้นปรากฏว่าผู้ชมไม่เคยได้รับทราบข้อมูลจากแหล่งดังกล่าวเลย อันประกอบด้วย หนังสือพิมพ์ แผ่นพับประชาสัมพันธ์ โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต หรือโฆษณา-ใบปลิว-ป้ายผ้า

ในกรณีดังกล่าวเมื่อได้สำรวจจากเอกสารและแหล่งข้อมูลต่างๆ เปรียบเทียบพบว่าสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการแนะนำพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่มีน้อยมาก เป็นเอกสารของกรมศิลปากรซึ่งใช้งานกันในวงแคบ ส่วนเอกสารสิ่งพิมพ์ประชาสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนั้นพบว่ามีคำแนะนำพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่พอสมควร แต่ทั้งนี้การแนะนำส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นจุดขายรอง ไม่ใช่เป้าหมายหลักในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของเมืองเชียงใหม่ ผู้วิจัยพบว่าประชาสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมุ่งเน้น

ไปที่การให้ความสำคัญกับเมืองเชียงใหม่และพื้นที่ใกล้เคียงในแง่ของการเป็นตลาดชายแดนซึ่งมีจุดขายหลักที่สามเหลี่ยมทองคำและเป็นจุดผ่านแดนไปยังประเทศเพื่อนบ้านคือ ลาวและพม่า ในขณะที่การท่องเที่ยวในเมืองโบราณเชียงใหม่และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ได้รับความสำคัญน้อยกว่า สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้ชมการมาชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแบบทางผ่าน ไม่ใช่เป้าหมายหลักในการเดินทาง

5.4 ความพึงพอใจต่อนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

ในส่วนที่ 3 ของการดำเนินการวิจัยขั้นตอนที่ 4 เป็นการสำรวจความคิดเห็นและความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมที่มีต่อนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการประเมินผลความรู้สึกโดยรวมของผู้ชมที่มีต่อนิทรรศการ และเป็นการเจาะจงศึกษาข้อมูลในเรื่องความพึงพอใจที่มีต่อนิทรรศการในส่วนต่างๆ แยกย่อยลงไปด้วย การศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้คือ

5.4.1 ความพึงพอใจต่อนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์โดยรวม

ในส่วนของความพึงพอใจต่อนิทรรศการนี้ เป็นการสำรวจความเห็นโดยรวมของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมทั้ง 54 คนว่ามีความรู้สึกอย่างไรบ้างต่อนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ซึ่งสามารถแจกแจงข้อมูลได้ดังนี้คือ

ตารางที่ 15 ความรู้สึกพึงพอใจต่อนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์

อายุ / เพศ	0 – 15 ปี		16 - 25 ปี		26 – 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ชอบ	-	1	2	2	2	6	4	3	2	4	26
ไม่ชอบ	3	3	3	5	3	3	1	-	-	-	21
ไม่ตอบ	-	1	1	2	1	2					7

จากการเก็บข้อมูลพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมจะมีความรู้สึกต่อนิทรรศการทั้งพึงพอใจและไม่พึงพอใจในระดับใกล้เคียงกันก็คือ มีผู้ชมที่ชอบหรือพึงพอใจในนิทรรศการจำนวน 26 คน ส่วนที่ไม่ชอบหรือไม่พึงพอใจมีจำนวน 21 คน ซึ่งเมื่อศึกษาในรายละเอียดแล้วพบว่า กลุ่มที่ชอบหรือพึงพอใจต่อนิทรรศการนั้นส่วนใหญ่แล้วคือกลุ่มผู้ชมในวัย 26 – 45 ปี กลุ่มผู้ชมในวัย 45 – 60 ปี และ

กลุ่มที่มีอายุ 61 ปีขึ้นไป ในขณะที่กลุ่มที่ไม่ชอบหรือไม่พึงพอใจในนิทรรศการจะเป็นกลุ่มนักเรียนและนักศึกษา ในกลุ่มอายุ 0 – 15 ปี และ กลุ่มอายุ 16 –25 ปี

สำหรับเหตุผลที่กลุ่มผู้ชมชอบหรือพึงพอใจต่อนิทรรศการนั้น พบว่าผู้ชมส่วนใหญ่แล้วมีความสนใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมอยู่แล้ว เนื้อหาที่มีความเหมาะสม ผู้ชมกลุ่มนี้มีความต้องการชมและศึกษาศิลปะโบราณวัตถุเป็นสำคัญ บางส่วนให้เหตุผลว่าโบราณศิลปวัตถุที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่เป็นศิลปวัตถุที่หาชมที่ไหนไม่ได้แล้ว จะเห็นได้ว่ากลุ่มผู้ชมที่มีความรู้สึกชอบหรือพึงพอใจต่อนิทรรศการมุ่งประเด็นความสนใจและมีพฤติกรรมชมที่เน้นเรื่องเนื้อหาและการจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑสถานเป็นหลัก แต่ให้ความสำคัญกับสื่อและเทคนิคการนำเสนอในนิทรรศการเป็นรอง ในขณะที่กลุ่มผู้ชมซึ่งมีความรู้สึกไม่ชอบหรือไม่พึงพอใจต่อนิทรรศการมีลักษณะข้อมูลต่างกันข้ามกล่าวคือ กลุ่มที่ไม่ชอบนิทรรศการให้เหตุผลว่านิทรรศการส่วนใหญ่ไม่ดึงดูดใจให้ชม ขาดเทคนิคและโสตทัศนูปกรณ์ที่ทันสมัย ข้อมูลอยู่ในระดับที่ยากและมีรายละเอียดมากเกินไปทำให้เกิดความสับสน รวมทั้งเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของนิทรรศการที่มีผลต่อพฤติกรรมของผู้ชม นั่นคือมีผู้ชมบางส่วนให้เหตุผลว่านิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่มีดี อับแสง และอากาศร้อนไม่ถ่ายเท ทำให้เกิดความรู้สึกไม่พึงพอใจในการชมนิทรรศการ จะเห็นได้ว่าผู้ชมกลุ่มที่ไม่ชอบนิทรรศการจะให้ความสำคัญกับเทคนิคและวิธีการนำเสนอนิทรรศการรวมทั้งบรรยากาศสภาพแวดล้อมเป็นหลัก ในขณะที่ให้ความสำคัญเนื้อหาและการจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑสถานเป็นรอง

5.4.2 ความพึงพอใจต่อนิทรรศการในแต่ละส่วน

ตารางที่ 16 ความพึงพอใจในนิทรรศการแต่ละส่วน

อายุ / เพศ	0 – 15 ปี		16 - 25 ปี		26 – 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปกรรม	-	-	1	1	1	1	1	-	1	1	7
โบราณสถาน / โบราณวัตถุจากการขุดค้น	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
เครื่องถ้วยล้านนาในจังหวัดเชียงราย	-	-	1	1	-	1	1	-	-	-	4
วิถีชีวิตชาวบ้าน	2	2	2	4	2	3	2	1	-	1	19
วิถีชีวิตชาวเขา	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	11

ศาสนา ประเพณีและ ความเชื่อ	-	1	1	1	1	1	-	1	-	-	6
ไม่แสดงความคิดเห็น	-	1	1	1	1	2	-	-	-	1	7

จากข้อมูลในข้างต้นพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีลักษณะความสนใจในนิทรรศการส่วนต่างๆ ที่แตกต่างกันไป โดยส่วนที่ได้รับความสนใจและพึงพอใจในการชมนิทรรศการมากที่สุดคือ ส่วนจัดแสดงวิถีชีวิตชาวบ้าน จำนวน 19 คน รองลงมาคือ ส่วนจัดแสดงวิถีชีวิตชาวเขา จำนวน 11 คน ส่วนลำดับที่ 3 คือ ส่วนจัดแสดงประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปกรรม จำนวน 7 คน ลำดับที่ 4 ส่วนจัดแสดงเรื่องศาสนา ประเพณี และความเชื่อ จำนวน 6 คน ลำดับที่ 5 คือ ส่วนจัดแสดงเครื่องถ้วยล้านนาที่พบในจังหวัดเชียงราย จำนวน 4 คน และลำดับสุดท้ายคือ ส่วนจัดแสดงโบราณสถานและโบราณวัตถุจากการขุดค้น ซึ่งไม่มีผู้ชมพึงพอใจเลย เมื่อพิจารณาในรายละเอียดจากการสัมภาษณ์พบว่าผู้ชมส่วนใหญ่พึงพอใจในนิทรรศการส่วนจัดแสดงเรื่องวิถีชีวิตชาวบ้านเนื่องจากจัดแสดงได้ดี มีรายละเอียดที่เข้าใจง่าย สามารถเชื่อมต่อกับชีวิตประจำวันได้ดีพอสมควร ในขณะที่เดียวกันเป็นส่วนที่จัดแสดงที่มีวัตถุจัดแสดงเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นวัตถุที่มีสีสันและมีความสวยงามในเชิงทัศนกรรมที่ละเอียดอ่อน ทำให้สามารถดึงดูดความสนใจของผู้ชมได้ดีกว่าส่วนอื่นๆ ในขณะที่นิทรรศการส่วนวิถีชีวิตชาวเขามีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ เป็นหัวข้อที่มีความน่าสนใจและเข้ากับการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย วัตถุที่จัดแสดงนั้นสื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันหลากหลายของภาคเหนือ สร้างความเข้าใจในชีวิตของชาวไทยภูเขามากขึ้นกว่าเดิม

ตารางที่ 17 ความไม่พึงพอใจในนิทรรศการแต่ละส่วน

อายุ / เพศ	0 - 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปกรรม	1	1	1	2	1	3	1	-	-	1	11
โบราณสถาน / โบราณวัตถุจากการขุดค้น	2	2	3	4	3	4	3	2	2	1	26
เครื่องถ้วยล้านนาในจังหวัดเชียงราย	-	1	1	1	1	2	1	1	-	1	9
วิถีชีวิตชาวบ้าน	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
วิถีชีวิตชาวเขา	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
ศาสนา ประเพณีและความเชื่อ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ไม่แสดงความคิดเห็น	-	1	2	1	-	1	-	-	-	1	6

จากข้อมูลเกี่ยวกับความไม่พึงพอใจ พบว่านิทรรศการส่วนโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นนั้นเป็นส่วนนิทรรศการที่ผู้ชมไม่พึงพอใจมากที่สุด คือ จำนวน 26 คน รองลงมาคือ นิทรรศการส่วนประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปกรรม จำนวน 11 คน และลำดับที่สามคือ เครื่องถ้วยล้านนาในจังหวัดเชียงราย จำนวน 9 คน ไม่แสดงความคิดเห็น จำนวน 6 คน นอกจากนี้ นิทรรศการส่วนอื่นๆ มีจำนวนผู้ไม่พึงพอใจต่อนิทรรศการจำนวนละ 1 คน เท่านั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ชมส่วนใหญ่ได้ให้เหตุผลว่าไม่เข้าใจในเนื้อหาและการจัดแสดง รวมทั้งลักษณะการจัดแสดงไม่ดึงดูดความสนใจ โดยเฉพาะการนำศิลปโบราณวัตถุจัดแสดงในตู้รวมกันเป็นจำนวนมาก จนทำให้ไม่ทราบถึงความสำคัญของวัตถุต่างๆ นอกจากนี้ผู้ชมยังให้เหตุผลว่านิทรรศการดังกล่าว ซึ่งจัดแสดงในบริเวณอาคารจัดแสดงหลักชั้นลอยมีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของนิทรรศการที่ อึดอัด คับแคบ และอับแสง ทำให้ความน่าสนใจของนิทรรศการลดลงไปอย่างมาก ส่วน นิทรรศการประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปกรรมเมืองเชียงแสนนั้นผู้ให้เหตุผลว่าเนื้อหาไม่มีความ ช่างเกินไป และการจัดวางวัตถุจัดแสดงไม่ดึงดูดสายตา ไม่เข้าใจว่าวัตถุแต่ละชิ้นมีบริบทในทาง สังคมและวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง

5.4.3 ความคิดเห็นที่มีต่อองค์ประกอบของนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงแสน

ตารางที่ 18 ความคิดเห็นที่มีต่อองค์ประกอบของนิทรรศการในด้านต่างๆ

อายุ / เพศ		0 - 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
		ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
เนื้อหาใน นิทรรศการ	ดี	1	1	2	2	4	8	5	3	2	4	32
	ปรับปรุง	2	3	3	5	1	2	-	-	-	-	16
	ไม่ตอบ	-	1	1	2	1	1	-	-	-	-	6
เทคนิคจัด แสดง - สื่อ	ดี	-	1	1	2	1	4	4	2	2	3	20
	ปรับปรุง	2	3	4	6	4	5	-	-	-	-	24
	ไม่ตอบ	1	1	1	1	1	2	1	1	-	1	10
ศิลปะการ ออกแบบ	ดี	1	2	3	2	3	5	4	2	2	3	27
	ปรับปรุง	1	2	2	6	2	5	-	-	-	-	18
	ไม่ตอบ	1	1	1	1	1	1	1	1	-	1	9
สถานที่ - การเดินทาง	ดี	3	5	6	9	6	11	5	3	2	4	54
	ปรับปรุง	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0

ไม่ตอบ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
--------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

จากการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ชมที่มีองค์ประกอบของนิทรรศการในด้านต่างๆ อันได้แก่ เนื้อหาที่นำเสนอในนิทรรศการ เทคนิคการจัดแสดงและสื่อ ศิลปะการออกแบบ และสถานที่ตั้งและการเดินทางมาชม มีรายละเอียดดังนี้คือ

1. เนื้อหาที่นำเสนอในนิทรรศการ พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมเห็นว่าเนื้อหาที่นำเสนอในปัจจุบันนั้นดีอยู่แล้ว จำนวน 32 คน และเห็นว่าควรปรับปรุงเนื้อหาในนิทรรศการ จำนวน 16 คน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการให้มีการปรับปรุงเนื้อหาในนิทรรศการนั้นเป็นกลุ่มนักเรียนนักศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ส่วนกลุ่มที่เห็นว่าเนื้อหาดีอยู่แล้วเป็นกลุ่มวัยทำงานและผู้อาวุโสเป็นส่วนใหญ่
2. เทคนิคการจัดแสดงและสื่อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมต้องการให้มีการปรับปรุงเทคนิคการจัดแสดงและสื่อ จำนวน 24 คน ในขณะที่ผู้ชมที่เห็นว่าเทคนิคการจัดแสดงในปัจจุบันดีแล้วมีจำนวน 20 คน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการให้มีการปรับปรุงเทคนิคการจัดแสดงและสื่อ นั้นเป็นกลุ่มนักเรียนนักศึกษาและผู้ชมวัยทำงานเป็นส่วนใหญ่ ส่วนกลุ่มที่เห็นว่าดีอยู่แล้วเป็นกลุ่มผู้อาวุโส
3. ศิลปะการออกแบบ พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมเห็นว่าศิลปะการออกแบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นดีอยู่แล้ว จำนวน 27 คน และเห็นว่าควรปรับปรุงศิลปะการออกแบบ จำนวน 18 คน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการให้มีการปรับปรุงการออกแบบใหม่นั้นเป็นกลุ่มนักเรียนนักศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ส่วนกลุ่มที่เห็นว่าศิลปะการออกแบบในปัจจุบันดีอยู่แล้วเป็นกลุ่มวัยทำงานและผู้อาวุโสเป็นส่วนใหญ่
4. สถานที่ตั้งและการเดินทางมาชม พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมเห็นว่าสถานที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ และความสะดวกสบายในการเดินทางมาชมนั้นดีอยู่แล้ว จำนวน 54 คน และเห็นว่าควรปรับปรุงสถานที่ตั้งและการเดินทางมาชมนั้นไม่มีเลย กลุ่มตัวอย่างผู้ชมทั้งหมดให้ความเห็นตรงกันว่าสถานที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์และความสะดวกสบายในการเดินทางมาชมนั้นดีมาก สถานที่ตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมของโบราณสถานอันร่มรื่นสวยงามช่วยให้เกิดความรู้สึกล้อหลวมและเข้าใจในสิ่งที่พิพิธภัณฑ์ต้องการนำเสนอได้ดีขึ้น

5.4.4 ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดแสดงและสื่อในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

ตารางที่ 19 ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดแสดงและสื่อในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

อายุ / เพศ	0 - 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ความชอบ											

รูปภาพคำบรรยาย	มากที่สุด	-	-	-	1	1	2	1	-	-	-	5
	น้อยที่สุด	2	2	2	5	3	4	1	1	-	1	21
วัตถุจริง	มากที่สุด	-	1	2	2	2	4	3	3	2	2	23
	น้อยที่สุด	1	1	2	2	1	2	1	-	-	-	10
Model	มากที่สุด	2	2	2	2	1	2	1	-	-	1	12
	น้อยที่สุด	-	1	1	-	1	2	1	1	1	1	9
Diorama	มากที่สุด	1	2	2	2	1	2	-	-	-	-	10
	น้อยที่สุด	-	1	-	2	1	3	2	1	1	2	13
อื่นๆ	มากที่สุด	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
	น้อยที่สุด	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
ไม่ตอบ		-	-	1	2	1	1	-	-	-	1	6

จากการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการจัดแสดงและสื่อในนิทรรศการ พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมมีความพึงพอใจต่อการจัดแสดงด้วยวัตถุจริงมากที่สุด คือ จำนวน 23 คน จาก 54 คน ส่วนรูปแบบการจัดแสดงที่ไม่เป็นที่พึงพอใจมากที่สุดคือ การจัดแสดงด้วยรูปภาพและคำบรรยาย คือ จำนวน 21 คน จาก 54 คน และไม่แสดงความคิดเห็น อีก 6 คน ส่วนรูปแบบการจัดแสดงและสื่ออื่นๆ มีลักษณะข้อมูลที่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ การจัดแสดงด้วยโมเดล (model) และภาพดูราแทน(duratan)มีระดับความพึงพอใจต่อการจัดแสดงและสื่ออยู่ในระดับปานกลาง ไม่ต่างกันนัก

สำหรับเหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างผู้ชมให้ความพึงพอใจต่อการจัดแสดงและสื่อในรูปแบบที่ใช้วัตถุจริงในการนำเสนอ นั้นพบว่า ผู้ชมส่วนใหญ่ต้องการที่จะชมโบราณศิลปวัตถุวัตถุที่มีคุณค่าในทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์อยู่แล้ว และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงแสนซึ่งอยู่ในสังกัดของกรมศิลปากรก็สามารถตอบสนองความต้องการในส่วนนี้ของผู้ชมได้ดีที่สุด เพราะเป็นผู้พิทักษ์ทรัพย์สินของชาติโดยหน้าที่อยู่แล้ว ในขณะที่เดียวกันการจัดแสดงด้วยวัตถุจริงสามารถให้อารมณ์และความรู้สึกได้ดีกว่า เห็นภาพและเข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของวัตถุได้ดีกว่า

ในทางกลับกันการที่ผู้ชมไม่พึงพอใจต่อการจัดแสดงและสื่อในรูปแบบของรูปภาพและคำบรรยายก็เนื่องจากสาเหตุหลายประการประกอบกัน กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างผู้ชมได้ให้เหตุผลว่าการจัดแสดงด้วยรูปภาพและคำบรรยายให้ความรู้สึกร่วมและเป็นจริงน้อยมาก ไม่มีมิติ ไม่เข้าใจในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของวัตถุ นอกจากนี้ปัญหาของอาคารและการอับแสงทำให้ภายในนิทรรศการค่อนข้างมืด ต้องใช้สายตาในการเพ่งดูสื่อรูปภาพและคำบรรยายมากทำให้เกิดความเมื่อยหน่ายและเมื่อยล้าอย่างรวดเร็ว เมื่อเปิดไฟเพดานก็เกิดเงาสะทอนในรูปภาพและป้ายคำบรรยายทำให้อ่านยากยิ่งขึ้นไปอีก

5.4.5 การประเมินความพึงพอใจที่มีต่อนิทรรศการโดยรวม

ตารางที่ 20 ระดับความพึงพอใจที่มีต่อนิทรรศการโดยรวม

อายุ / เพศ	0 – 15 ปี		16 - 25 ปี		26 – 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ต่ำกว่าร้อยละ 50	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	4
ประมาณร้อยละ 50	3	3	2	3	1	2	-	-	-	-	14
ร้อยละ 60 – 80	-	2	2	3	3	3	2	1	-	-	16
สูงกว่าร้อยละ 80	-	-	-	-	2	3	2	2	1	3	16
ได้ตามที่คาดหวัง	-	-	-	-	-	2	1	-	1	1	5
ไม่แสดงความเห็น	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	2

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจและความคิดเห็นที่มีต่อนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ในรายละเอียดส่วนต่างๆ เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ในส่วนสุดท้ายจะเป็นการประเมินผลโดยรวมทั้งหมดของการชมนิทรรศการ โดยให้กลุ่มตัวอย่างผู้ชมทั้ง 54 คน ได้ให้คะแนนกับนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ตามความคิดเห็นและความพึงพอใจส่วนบุคคล โดยแบ่งคะแนนออกเป็น 6 ระดับ ปรากฏผลดังต่อไปนี้คือ

1. ระดับคะแนนต่ำกว่าร้อยละ 50 ซึ่งแสดงถึงว่าผู้ชมไม่พึงพอใจต่อนิทรรศการเลยนั้น พบว่ามีจำนวน 4 คน ซึ่งทั้งหมดอยู่ในกลุ่มอายุ 16 - 25 ปี และเป็นนักศึกษา

2. ระดับคะแนนร้อยละ 50 ซึ่งแสดงถึงว่าผู้ชมรู้สึกแบบกลางๆ ไม่ได้ชอบนิทรรศการมากนัก แต่ก็ไม่ใช่ไม่พึงพอใจเสียเลย พบว่ามีจำนวน 14 คน ทั้งหมดอยู่ในกลุ่มวัย 0 - 15 ปี วัย 16 - 25 ปี และกลุ่มวัย 26 - 45 ปีบางส่วน

3. ระดับคะแนนร้อยละ 60 - 80 ซึ่งแสดงถึงว่าผู้ชมค่อนข้างที่จะพึงพอใจต่อนิทรรศการ พบว่ามีจำนวนมากที่สุด คือ 16 คน พบในทุกๆ กลุ่มผู้ชม ยกเว้นกลุ่มผู้มีอายุ 61 ปี ขึ้นไป

4. ระดับคะแนนร้อยละ 80 ขึ้นไป ซึ่งแสดงถึงว่าผู้ชมมีความพึงพอใจมากต่อนิทรรศการ พบว่ามีจำนวน 16 คน ทั้งหมดเป็นกลุ่มผู้ชมที่อยู่ในวัย 26 - 45 ปี วัย 46 - 60 ปี และอายุ 61 ปีขึ้นไป แต่ไม่พบในกลุ่มวัย 0- 15 ปี และวัย 16 - 25 ปี เลย

5. ระดับคะแนนได้ตามความคาดหวัง ซึ่งแสดงถึงว่าผู้ชมมีความพึงพอใจอย่างสูงสุดต่อการชมนิทรรศการ พบว่ามีจำนวน 5 คน ทั้งหมดเป็นกลุ่มผู้ชมที่อยู่ในวัย 26 - 45 ปี วัย 46 - 60 ปี และอายุ 61 ปีขึ้นไป แต่ไม่พบในกลุ่มวัย 0- 15 ปี และวัย 16 - 25 ปี เลย

6. ไม่แสดงความคิดเห็น จำนวน 2 คน เป็นกลุ่มวัย 16 – 25 1 คน และ วัย 25 – 45 1 คน

5.5 การรับรู้ของผู้ชมจากนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

ในลำดับสุดท้ายของการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ 4 คือ การวัดระดับการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างผู้ชม ซึ่งเป็นการทดสอบทั้งด้านความรู้และความตระหนักเมื่อได้ชมนิทรรศการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว การวัดระดับการรับรู้นี้ใช้การทดสอบโดยใช้คำถามในหลากหลายรูปแบบมาผสมผสานกัน เพื่อไม่ให้เกิดความจำเจซ้ำซากและยังเป็นการดึงเอาลักษณะการรับรู้ในแง่มุมต่างๆ รวมทั้งวัดความรู้และความตระหนักของผู้ชมได้อย่างเป็นธรรมชาติที่สุด ให้มีความรู้สึกคล้ายคลึงกับข้อสอบนัยที่สุด แต่มุ่งการแสดงออกในด้านความเข้าใจในนิทรรศการที่เพิ่งได้ชมผ่านไปให้ได้กว้างขวางมากที่สุด แนวคำถามมีทั้งรูปแบบของการแสดงความรู้สึกและความคิดเห็นโดยอิสระ การเลือกคำตอบ การตอบในเชิงถูกผิด รวมทั้งการตั้งคำถามจากภาพให้เลือกตอบ โดยแบบทดสอบวัดระดับการรับรู้นี้จะแบ่งออกเป็น 8 ส่วน ดังรายละเอียดคือ

ส่วนที่ 1 การวัดระดับการรับรู้จากนิทรรศการโดยรวม เป็นการวัดการรับรู้ทั้งหมดที่ผู้ชมได้รับจากการชมนิทรรศการ โดยให้ผู้ชมระบุเกี่ยวกับความรู้สึกที่มีต่อคำสำคัญ (Keywords) จำนวน 5 คำซึ่งเป็นเนื้อหาหลักที่มีอยู่ในนิทรรศการ ได้แก่คำว่า อาณาจักรล้านนา ศิลปะล้านนา เมืองเชียงใหม่ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวล้านนา และวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวเขา เป็นการตอบคำถามแบบอิสระเพื่อให้ได้ความรู้สึกที่แท้จริงของผู้ชม อันจะแสดงถึงระดับการรับรู้ของผู้ชมแต่ละคน

ส่วนที่ 2 การวัดระดับการรับรู้ของผู้ชมแต่ละคนว่าได้รับรู้เรื่องใดมากที่สุดจากนิทรรศการและรับรู้เรื่องใดน้อยที่สุดจากนิทรรศการ โดยให้ผู้ชมแสดงความคิดเห็นโดยอิสระ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงว่าผู้ชมแต่ละคนมีการรับรู้ในเรื่องใดมากที่สุดและรับรู้ในเรื่องใดน้อยที่สุด เพราะสาเหตุอะไร

ส่วนที่ 3 การทดสอบการรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปกรรมเมืองเชียงใหม่ ในเรื่องภูมิสถานเมืองเชียงใหม่และประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งใช้วิธีการ 2 แบบในการทดสอบ ได้แก่ การทดสอบโดยการเลือกคำตอบกับการทดสอบโดยการเลือกถูกผิด

ส่วนที่ 4 การทดสอบการรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปกรรมเมืองเชียงใหม่ ในเรื่องศิลปกรรมล้านนา และโบราณสถานและโบราณวัตถุที่พบในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งใช้วิธีการ 2 แบบในการทดสอบ ได้แก่ การทดสอบโดยการเลือกถูกผิด และการทดสอบโดยการให้เขียนชื่อโบราณสถาน โบราณวัตถุของเมืองเชียงใหม่ที่สามารถจดจำได้จากนิทรรศการ

ส่วนที่ 5 การทดสอบการรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการเครื่องถ้วยล้านนาในจังหวัดเชียงราย ซึ่งใช้วิธีการ 1 แบบในการทดสอบคือ การเลือกคำตอบจากตัวเลือกที่กำหนดให้

ส่วนที่ 6 การทดสอบการรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการแม่น้ำโขง ซึ่งใช้วิธีการ 1 แบบในการทดสอบ ได้แก่ การทดสอบด้วยการเลือกคำตอบที่ถูกต้องจากตัวเลือกที่กำหนดให้

ส่วนที่ 7 การทดสอบการรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการวิถีชีวิตชาวบ้าน ในเรื่องเชียงใหม่ในอดีต ชาวไทยวน ชาวไทใหญ่ และชาวไทลื้อ ใช้วิธีการ 3 แบบในการทดสอบ ได้แก่ การเลือกคำตอบที่ถูกต้องจากตัวเลือกที่กำหนดให้ การเลือกคำตอบเฉพาะส่วนที่จดจำได้จากตัวเลือกที่กำหนดให้ และการให้เขียนชื่อเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านเท่าที่จดจำได้จากนิทรรศการ

ส่วนที่ 8 การทดสอบการรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการวิถีชีวิตชาวเขา ในเรื่องชาวเมี้ยว ชาวเย้า และชาวอีโก้ ใช้วิธีการ 1 แบบในการทดสอบ คือ การเลือกคำตอบที่ถูกต้องจากตัวเลือกที่กำหนดให้

ส่วนที่ 9 การทดสอบการรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการศาสนาและความเชื่อ ใช้วิธีการ 3 แบบในการทดสอบ ได้แก่ การให้เขียนชื่อวัสดุที่ใช้ทำตุ๊กตาที่จดจำได้จากนิทรรศการ การเลือกคำตอบเฉพาะส่วนที่จดจำได้จากตัวเลือกเกี่ยวกับประเพณีที่กำหนดให้ และการเลือกคำตอบที่ถูกต้องจากตัวเลือกที่กำหนดให้

ผลจากการทดสอบระดับการรับรู้จากกลุ่มตัวอย่างผู้ชมทั้ง 54 คน พบว่า มีการรับรู้ที่แตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่ม และในแต่ละส่วนนิทรรศการผู้ชมก็จะมีรับรู้ที่ต่างกันไป โดยมีผลการทดสอบการรับรู้ทั้ง 9 ส่วน ดังต่อไปนี้คือ

ส่วนที่ 1 การวัดระดับการรับรู้จากนิทรรศการโดยรวม พบว่าผู้ชมที่อยู่ในวัย 26 - 45 ปี กลุ่มวัย 46 - 60 ปี และกลุ่มอายุ 61 ปีขึ้นไปจะมีการรับรู้จากการชมนิทรรศการได้ดีมาก สามารถให้คำตอบเกี่ยวกับความรู้สึกต่อคำสำคัญ (Keywords) จำนวนทั้ง 5 คำ ได้เป็นอย่างดี จำนวนถึง 24 คน โดยส่วนใหญ่ให้คำอธิบายเกี่ยวกับคำสำคัญทั้ง 5 ไปในแนวทางเดียวกัน คือ

คำว่า อาณาจักรล้านนา กลุ่มตัวอย่างทั้ง 24 คน ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับอาณาจักรล้านนาในลักษณะของการเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ เก่าแก่ รุ่งเรืองมานาน เป็นแหล่งอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ของประเทศ

คำว่า ศิลปะล้านนา กลุ่มตัวอย่างทั้ง 24 คน ให้คำอธิบายว่าศิลปะล้านนาคือศิลปะที่มีความละเอียดอ่อน สวยงาม มีเอกลักษณ์เฉพาะตน เป็นต้นแบบของศิลปกรรมไทยทั้งดงาม ให้ความรู้ สึกละเมียดละไม ลึกซึ้ง แสดงถึงจิตใจที่อ่อนโยนของชาวล้านนาและความเจริญรุ่งเรืองในพุทธศาสนา

คำว่า เมืองเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างทั้ง 24 คนแสดงความคิดเห็นว่าเป็นเมืองโบราณที่สวยงาม มีอารยธรรมเก่าแก่รุ่งเรือง มีความเก่าแก่และเป็นแหล่งวัฒนธรรมสำคัญของล้านนา น่าอยู่น่าอาศัย บางส่วนแสดงความคิดเห็นว่าไม่เคยทราบประวัติและความเป็นมาของเมืองเชียงใหม่มาก่อนเลย เป็นครั้งแรกที่เรียนรู้จากการชมพิพิธภัณฑ์

คำว่า วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวล้านนา กลุ่มตัวอย่างทั้ง 24 คน แสดงความคิดเห็นว่าในเขตล้านนาเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีคนอยู่มากมายหลายเผ่าพันธุ์ แต่ละเผ่ามีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เป็นเรื่องที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้โดยเฉพาะกับนักเรียนนักศึกษา บางส่วนให้ความคิดเห็นว่า ชาวล้านนามีวิถีชีวิตที่สงบเรียบง่าย พึ่งพาธรรมชาติ มีพัฒนาการทางวัฒนธรรมที่ต่อเนื่องและอนุรักษ์วัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์ได้เป็นอย่างดี มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีน้ำใจ และยึดมั่นในพระพุทธศาสนา

คำว่า วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวเขา กลุ่มตัวอย่างทั้ง 24 คน แสดงความคิดเห็นว่าชาวเขามีวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ควรอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีของชาวเขาเอาไว้ และชาวเขาคือคนไทยเช่นเดียวกัน บางส่วนให้ความคิดเห็นว่าเข้าใจวิถีชีวิตของชาวเขามากขึ้น ยอมรับสถานภาพของชาวเขาอย่างเท่าเทียมกับคนพื้นราบ

เมื่อพิจารณาจากคำตอบของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 24 คน ข้างต้น จะเห็นได้ว่าการรับรู้เรื่องราวที่จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ได้เป็นอย่างดี สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวางและมีความรู้ในเรื่องต่างๆ ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ สร้างความรู้ต่อเนื่องไปยังเรื่องราวอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี แสดงให้เห็นว่าการชมนิทรรศการดังกล่าวมีการรับรู้เนื้อหาและสามารถสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในขณะเดียวกันยังมีอีกสองกลุ่มที่พบว่าการรับรู้โดยรวมเกี่ยวกับนิทรรศการในระดับกลางและระดับต่ำ คือในกลุ่มของวัย 26-45 ปี นั้น และวัย 16-25 ปี จำนวน 10 ที่มีการรับรู้ในระดับปานกลาง และจำนวน 20 คน ซึ่งทั้งหมดอยู่ในวัย 0-15 ปี และ 16-25 ปี มีการรับรู้ในระดับต่ำ ซึ่งอยู่ในกลุ่มนักเรียนและนักศึกษาทั้งสิ้น กลุ่มที่มีการรับรู้ในระดับกลางนั้นจะสามารถแสดงความคิดเห็นได้น้อยกว่ากลุ่มที่มีระดับการรับรู้สูง แต่จะไม่สามารถสร้างความคิดรวบยอดได้ดีเท่า การแสดงความคิดเห็นจะเป็นไปในลักษณะการตอบแบบครั้งๆ กลางๆ และไม่แสดงความคิดเห็นต่อเนื่องไปยังความรู้เรื่องอื่นๆ เหมือนกับกลุ่มแรก ส่วนกลุ่มที่มีระดับการรับรู้ต่ำนั้นพบว่าไม่สามารถแสดงความคิดเห็นอะไรได้เลย (ไม่มีคำตอบ)

ส่วนที่ 2 การการวัดระดับการรับรู้ของผู้ชมแต่ละคนว่าได้รับรู้เรื่องใดมากที่สุดจากนิทรรศการ และรับรู้เรื่องใดน้อยที่สุดจากนิทรรศการ มีรายละเอียดคือ

ตารางที่ 21 ระดับการรับรู้ของผู้ชมจากนิทรรศการ

ระดับการรับรู้	อายุ / เพศ	0 – 15 ปี		16 - 25 ปี		26 – 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
		ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ประวัติศาสตร์ และ โบราณคดี	มากที่สุด	-	-	-	1	1	1	-	-	-	1	4
	น้อยที่สุด	1	2	2	2	2	3	1	1	1	2	17
ศิลปกรรม เชียงใหม่	มากที่สุด	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	3
	น้อยที่สุด	1	1	2	2	1	1	1	1	-	-	10
เครื่องถ้วยใน จ. เชียงราย	มากที่สุด	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
	น้อยที่สุด	1	1	2	2	2	3	1	1	1	1	15
แม่น้ำโขง	มากที่สุด	-	2	1	2	1	2	1	-	-	-	9
	น้อยที่สุด	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	2
วัฒนธรรมและ วิถีชาวบ้าน	มากที่สุด	2	2	2	3	2	3	1	2	1	2	20
	น้อยที่สุด	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
วัฒนธรรมและ วิถีชาวเขา	มากที่สุด	1	1	1	2	1	2	1	1	-	1	11
	น้อยที่สุด	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
ศาสนาและ ความเชื่อ	มากที่สุด	-	-	1	1	-	1	1	-	1	-	5
	น้อยที่สุด	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	2
ไม่ตอบ	มากที่สุด	-	1	1	2	-	1	-	-	-	1	6
	น้อยที่สุด	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	3

จากข้อมูลในข้างต้นพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมทั้ง 54 คน มีระดับการรับรู้จากการชมนิทรรศการในส่วนของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวบ้านมากที่สุดคือ จำนวน 20 คน ในลำดับรองลงมาคือ นิทรรศการส่วนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวเขา จำนวน 11 คน ส่วนนิทรรศการแม่น้ำโขงอยู่ในลำดับที่สามคือ 9 คน ลำดับที่สี่คือ ส่วนนิทรรศการศาสนาและความเชื่อ จำนวน 5 คน และลำดับที่ห้า คือ ส่วนนิทรรศการประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองเชียงใหม่ จำนวน 4 คน ส่วนนิทรรศการศิลปกรรมล้านนาเมืองเชียงใหม่ จำนวน 3 คน และในลำดับสุดท้าย คือ เครื่องถ้วยล้านนาที่พบในจังหวัดเชียงราย จำนวน 1 คน สำหรับเหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างผู้ชมสามารถรับรู้นิทรรศการวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวบ้านได้ดีที่สุดเนื่องจาก ผู้ชมส่วนใหญ่กล่าวว่านิทรรศการส่วนนี้มีการจัดแสดงที่น่าสนใจมากที่สุด มีวัตถุจัดแสดงที่สวยงามและหลากหลาย เรื่องเนื้อหาก็ไม่ยากจนเกินไป ไม่มีศัพท์เทคนิคทางวิชาการที่ยากแก่การทำความเข้าใจ เป็นวิถีชีวิตที่ยังสามารถพบเห็นได้ในเวลาปัจจุบันทำให้ทราบและเข้าใจถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของวัตถุที่จัดแสดงอยู่

สำหรับนิทรรศการที่กลุ่มตัวอย่างทั้ง 54 คน มีระดับการรับรู้ที่น้อยที่สุดได้แก่ ส่วนนิทรรศการประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองเชียงแสน จำนวน 17 คน ลำดับที่สองคือ ส่วนนิทรรศการเครื่องถ้วยล้านนาที่พบในจังหวัดเชียงราย จำนวน 15 คน ลำดับที่สามคือ นิทรรศการศิลปกรรมล้านนาเมืองเชียงแสน จำนวน 10 คน ลำดับที่สี่ คือ ส่วนนิทรรศการแม่น้ำโขงและส่วนนิทรรศการศาสนาและความเชื่อ มีจำนวน 2 คน เท่ากัน สำหรับเหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างผู้ชมมีการรับรู้ได้น้อยในนิทรรศการประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองเชียงแสนนั้น เนื่องจากผู้ชมส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาที่มีความยากและเป็นวิชาการมากเกินไป มีศัพท์เทคนิคมากมายที่ไม่ค่อยเข้าใจนัก ผู้ชมยังให้ความคิดเห็นอีกว่ามีความสับสนในเรื่องช่วงเวลา (Period) ต่างๆ ในทางประวัติศาสตร์ แยกไม่ออกว่าช่วงเวลาใดมาก่อนหรือมาหลัง อีกทั้งการจัดแสดงค่อนข้างเรียบเกินไป ขาดสีสันและเทคนิคที่สามารถดึงดูดใจสนใจในเนื้อหาของนิทรรศการได้ ผู้ชมบางคนให้เหตุผลว่าไม่ค่อยเข้าใจถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของวัตถุที่จัดแสดง เพราะไม่มีองค์ประกอบอื่นใดที่มาช่วยบอกเล่าให้ผู้ชมเห็นว่าวัตถุชิ้นๆ มีความสำคัญอย่างไรในอดีต โดยเฉพาะเรื่องของศิลาจารึกนั้นกลุ่มตัวอย่างผู้ชมส่วนใหญ่บอกว่าไม่เข้าใจในเนื้อหาส่วนนี้มากที่สุด

ส่วนที่ 3 การทดสอบการรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปกรรมเมืองเชียงแสน

ตารางที่ 22 การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนภูมิสถานเมืองเชียงแสน

อายุ / เพศ	0 - 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ตอบถูก	1	5	5	7	5	11	5	3	2	4	48
ตอบผิด	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	3
ไม่ตอบ	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	3

ในเรื่องภูมิสถานเมืองเชียงแสนและประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน มีแบบทดสอบจำนวน 2 ข้อ ในข้อแรกทดสอบว่าผู้ชมสามารถจดจำว่าเมืองเชียงแสนตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำโขง อันเป็นหัวใจหลักของการตั้งถิ่นฐานในที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ และมีผลต่อพัฒนาการและความเจริญรุ่งเรืองของเมืองเชียงแสนมาโดยตลอด พบว่าผู้ชมส่วนใหญ่ สามารถจดจำได้ว่า เมืองเชียงแสนตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง จำนวน 48 คน มีจำนวน 6 คน เท่านั้นที่ตอบผิด แสดงให้เห็นว่าการรับรู้ในเรื่องราวของประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานและภูมิสถานเมืองเชียงแสนอยู่ในเกณฑ์ที่ดี จากการสำรวจแล้วพบว่าที่มีผู้ชมส่วนใหญ่รับรู้ได้ดีเนื่องจากเป็นนิทรรศการส่วนแรกที่ได้ชม และยังมีนิทรรศการส่วนแม่

น้ำโงที่ช่วยเน้นย้ำเนื้อหาในส่วนนี้อีกครั้งหนึ่ง ส่วนกลุ่มที่ตอบผิคนั้นพบว่ามีความสับสนระหว่างแม่น้ำโงกับแม่น้ำรวกที่เป็นที่ตั้งของสามเหลี่ยมทองคำ ไม่ใช่เมืองเชียงแสน

ตารางที่ 23 การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน

อายุ / เพศ	0 - 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ตอบถูก	1	2	2	3	2	3	3	3	2	3	24
ตอบผิด	1	1	1	1	2	2	-	-	-	-	8
ไม่แน่ใจ	1	1	2	3	1	5	2	-	-	1	16
ไม่ตอบ	-	1	1	2	1	1	-	-	-	-	6

ข้อที่สองเป็นการทดสอบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมสามารถจดจำสถานะและความสำคัญของเมืองเชียงแสนในอาณาจักรล้านนาได้หรือไม่ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของนิทรรศการที่แสดงให้เห็นว่าเมืองเชียงแสนมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และมีความรุ่งเรืองทางอารยธรรมมากที่สุดเมืองหนึ่งในล้านนา ในส่วนนี้พบว่า ผู้ชมจำนวน 24 คน เท่านั้นที่สามารถจดจำได้ ผู้ชมจำนวน 16 คน ตอบไม่แน่ใจ และ อีก 8 คนตอบผิด และไม่ตอบ จำนวน 6 คน ซึ่งในจุดนี้แสดงให้เห็นว่ามีผู้ชมมากกว่าครึ่งหนึ่งที่รับรู้ในส่วนนี้ได้ไม่เพียงพอ ในจุดนี้พบว่าผู้ชมส่วนใหญ่ไม่สามารถจดจำรายละเอียดได้เนื่องจากการเป็นการนำเสนอด้วยป้ายคำบรรยายซึ่งยังไม่สามารถดึงดูดผู้ชมได้เท่าที่ควร

ส่วนที่ 4 การทดสอบการรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปกรรมเมืองเชียงแสน ในเรื่องศิลปกรรมล้านนา และโบราณสถานและโบราณวัตถุที่พบในเมืองเชียงแสน แบ่งการทดสอบออกเป็น 2 ข้อ คือ ข้อแรกเป็นการทดสอบว่าผู้ชมมีการรับรู้เกี่ยวกับนิยามของศิลปกรรมล้านนาว่าในระดับใด ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักสำคัญของนิทรรศการที่ต้องการชี้ให้เห็นว่าปัจจุบันใช้คำว่า ศิลปะล้านนา แทนคำว่าศิลปะเชียงแสนเพื่อป้องกันความสับสนระหว่างกลุ่มศิลปกรรมไทยในภาคเหนือตอนบน ปรากฏว่าผู้ชมจำนวน 20 คน สามารถตอบคำถามได้ถูก ในขณะที่ผู้ชมอีกจำนวน 22 คน ตอบไม่แน่ใจ และอีก 8 คน ตอบผิด แสดงได้ผู้ชมส่วนใหญ่ยังรับรู้นิทรรศการในส่วนนี้ได้ไม่ดีเท่าที่ควร จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่านิทรรศการส่วนนี้เป็นนิทรรศการที่ใช้ป้ายคำบรรยายอธิบาย ซึ่งส่งผลให้ผู้ชมอาจรับรู้ข้อมูลได้ไม่ดีเท่าที่ควร

ตารางที่ 24 การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนศิลปกรรม

อายุ / เพศ	0 - 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ตอบถูก	-	1	2	4	2	4	2	1	2	2	20
ตอบผิด	1	1	2	1	1	1	-	-	-	1	8
ไม่แน่ใจ	2	2	2	3	3	4	3	2	-	1	22
ไม่ตอบ	-	1	-	1	-	2	-	-	-	-	4

ในข้อที่ 2 เป็นการทดสอบว่าผู้ชมจะสามารถจดจำชื่อของโบราณวัตถุ หรือโบราณสถานที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ที่ได้ชมจากนิทรรศการหรือไม่ ผลการทดสอบปรากฏว่า ผู้ชมทั้ง 54 คนสามารถตอบคำถามในส่วนนี้ได้ทั้งหมด ส่วนใหญ่แล้วพบว่าผู้ชมจะสามารถจดจำวัตถุ ได้ดีกว่าโบราณสถานเจดีย์หรือวัด ทั้งนี้ลักษณะของการรับรู้ที่ต่างกันกล่าวคือ ผู้ชมส่วนใหญ่จะเลือกตอบว่าจำวัตถุได้มากกว่าก็จริง แต่ไม่สามารถระบุชื่อวัตถุได้โดยละเอียดจะเป็นการตอบในลักษณะรวมๆ มากกว่า เช่น พระพุทธรูปปางสมาธิ ศิลาจารึก พระศรีมโหสถพระพุทธรูป เป็นต้น แต่ในทางตรงกันข้าม ผู้ชมที่เลือกตอบชื่อโบราณสถาน เจดีย์ หรือ วัด แม้จะมีจำนวนน้อย แต่สามารถจดจำชื่อของโบราณสถาน เจดีย์ และวัดได้ละเอียดกว่า

ส่วนที่ 5 การทดสอบการรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการเครื่องถ้วยล้านนาในจังหวัดเชียงราย ใช้แบบทดสอบจำนวน 2 ข้อ โดยในข้อแรกเป็นการทดสอบว่าผู้ชมจะมีความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเครื่องถ้วยล้านนาซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตนและมีความแตกต่างจากเครื่องถ้วยกลุ่มอื่นๆ พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมจำนวน 28 คน สามารถตอบคำถามได้ถูกต้อง ในขณะที่อีก 20 คน ตอบผิด และไม่ตอบคำถามอีก 6 คน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีผู้ชมเพียงครึ่งเดียวเท่านั้นที่รับรู้ข้อมูลในส่วนนี้

ตารางที่ 25 การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนพัฒนาการเครื่องถ้วยล้านนา

อายุ / เพศ	0 - 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ตอบถูก	2	2	4	4	3	5	3	2	1	2	28
ตอบผิด	1	2	2	3	2	4	2	1	1	2	20
ไม่ตอบ	-	1	-	2	1	2	-	-	-	-	6

ในแบบทดสอบข้อ 2 เป็นการตรวจสอบว่าผู้ชมสามารถจดจำทางด้านกายภาพวัตถุจัดแสดงคือเครื่องถ้วยล้านนา อันจะสามารถทำให้จดจำถึงเอกลักษณ์เฉพาะของเครื่องถ้วยล้านนาได้หรือไม่ ผลการทดสอบปรากฏว่าผู้ชมจำนวนถึง 44 คน เลือกตอบไม่ทราบเลย ตอบผิด จำนวน 4 คน และไม่เลือกตอบข้อใดๆ เลย อีก 4 คน แสดงให้เห็นว่าผู้ชมส่วนใหญ่ไม่สามารถรับรู้นิทรรศการในส่วนนี้ได้

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ ผู้ชมส่วนใหญ่ได้ให้ความเห็นว่านิทรรศการส่วนนี้เป็นวิชาการมากเกินไป มีศัพท์เทคนิคเกี่ยวกับเครื่องถ้วยและเทคนิคการผลิตซึ่งไม่ค่อยเข้าใจนัก เมื่ออ่านป้ายคำบรรยายแล้วไม่เข้าใจ ไม่มีการบ่งชี้ให้เห็นว่าวัตถุชิ้นใดเป็นเครื่องถ้วยประเภทใด รวมทั้งไม่เข้าใจเครื่องถ้วยแต่ละแหล่งแตกต่างกันอย่างไร

ตารางที่ 26 การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนพัฒนาการเครื่องถ้วยล้านนา

อายุ / เพศ	0 - 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ตอบถูก	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	2
ตอบผิด	-	-	1	-	1	2	-	-	-	-	4
ไม่ทราบ	3	5	5	8	3	7	4	3	2	4	44
ไม่ตอบ	-	-	-	1	1	2	-	-	-	-	4

ส่วนที่ 6 การทดสอบการรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการแม่น้ำโขง ใช้แบบทดสอบจำนวน 2 ข้อ ในการวัดการรับรู้ โดยในข้อแรกเป็นการวัดการรับรู้ที่ผู้ชมสามารถจดจำว่าแม่น้ำโขงไหลผ่านประเทศใดบ้าง ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของนิทรรศการในส่วนนี้ที่ต้องการชี้ให้เห็นถึงการที่ลุ่มแม่น้ำโขงนั้นเป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญและเป็นแหล่งวัฒนธรรมหลากหลายเผ่าพันธุ์

ผลการทดสอบปรากฏว่า ผู้ชมส่วนใหญ่ คือ จำนวน 31 คน ตอบถูกว่าแม่น้ำโขงไม่ได้ไหลผ่านประเทศอินเดีย ตอบผิดจำนวน 19 คน และ 4 คน พบว่าไม่ตอบ แสดงให้เห็นว่าผู้ชมมีการรับรู้เนื้อหาของนิทรรศการนี้เป็นอย่างดี จากการสัมภาษณ์ผู้ชมส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่านิทรรศการส่วนใหญ่มีการใช้แผนที่ขนาดใหญ่ประกอบซึ่งเป็นการอธิบายที่ง่ายแก่การเข้าใจ เป็นเรื่องที่มีความรู้เดิมจากการเรียนในโรงเรียนอยู่แล้ว

ตารางที่ 27 การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนแม่น้ำโขง 1

อายุ / เพศ	0 - 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ตอบถูก	1	2	3	5	4	4	4	3	2	3	31
ตอบผิด 1 ข้อ	-	1	2	1	1	3	1	-	-	1	10
ตอบผิด 2 ข้อ	2	1	-	2	1	2	-	-	-	-	8
ตอบผิด 3 ข้อ	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
ตอบผิด 4 ข้อ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ไม่ตอบ	-	1	1	-	-	2	-	-	-	-	4

ในข้อที่ 2 เป็นการทดสอบการวัดการรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการปลาบึก : ปลาน้ำจืดยักษ์แห่งลุ่มน้ำโขง ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักของนิทรรศการที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและลักษณะของปลาบึกที่มีเฉพาะในลุ่มน้ำโขงเท่านั้น รวมทั้งพัฒนาการทางเทคโนโลยีพื้นบ้านของชาวประมง และพิธีกรรมในการจับปลาบึก

ผลการทดสอบปรากฏว่า ผู้ชมส่วนใหญ่ คือ จำนวน 46 คน สามารถตอบได้ถูกต้อง ตอบผิดจำนวน 4 คน และไม่ตอบคำถามอีก 4 คน แสดงให้เห็นว่าผู้ชมส่วนใหญ่มีการรับรู้ในระดับที่ดีกับนิทรรศการส่วนนี้ จากการสัมภาษณ์ผู้ชมได้ให้ความเห็นว่านิทรรศการส่วนนี้มีการจัดแสดงที่ดึงดูดความสนใจดี มีสื่อและเทคนิคในการนำเสนอที่น่าสนใจและเข้าใจในเนื้อหาได้ดีขึ้น ได้รู้จักกับพิธีกรรมในการจับปลาบึก รวมทั้งเครื่องมือประมงต่างๆ ที่ช่วยเสริมความเข้าใจมากขึ้น

ตารางที่ 28 การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนแม่น้ำโขง 2

อายุ / เพศ	0 - 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ตอบถูก	3	4	4	8	4	11	4	2	2	3	46
ตอบผิด	-	-	1	-	1	-	-	1	-	1	4
ไม่ตอบ	-	1	1	1	-	-	1	-	-	-	4

ส่วนที่ 7 การทดสอบการรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการวิถีชีวิตชาวบ้าน ในเรื่องเชียงแสนในอดีต ชาวไทยวน ชาวไทใหญ่ และชาวไทลื้อ นั้นใช้แบบทดสอบ 5 ข้อ ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของนิทรรศการในส่วนนี้คือการบอกเล่าถึงความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มคนในถบเมืองเชียงแสน อันได้แก่ ชาวไทยวน ชาวไทใหญ่ และชาวไทลื้อ ในแบบทดสอบข้อแรก เป็นการทดสอบว่าผู้นชมสามารถจดจำวัตถุในการจัดแสดงประเภทเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านได้หรือไม่

ผลทดสอบปรากฏว่า ผู้นชมส่วนใหญ่สามารถตอบชื่อเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านได้ครบ 3 ชื่อ ตามที่กำหนดให้ จำนวน 35 คน ตอบได้ 2 ชื่อ จำนวน 11 คน ตอบได้ 1 ชื่อ จำนวน 8 คน แต่ลักษณะการตอบจะคล้ายคลึงกันคือ ผู้นชมส่วนใหญ่จะตอบในลักษณะกว้างๆ เช่น แห อวน เครื่องเงิน กี่ทอผ้า เป็นต้น แต่จะไม่สามารถระบุชื่อเฉพาะท้องถิ่นหรือชื่อเฉพาะสิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้นั้นๆ ได้

ตารางที่ 29 การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนวิถีชีวิตชาวบ้าน 1

อายุ / เพศ	0 - 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ตอบได้ 1	2	3	3	6	3	8	4	2	2	2	35
ตอบได้ 2	1	1	2	1	2	1	1	1	-	1	11
ตอบได้ 3	-	1	1	2	1	2	-	-	-	1	8
ไม่ตอบ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

ในข้อที่ 2 เป็นการทดสอบว่าผู้นชมสามารถรับรู้ในเรื่องของชาติพันธุ์ได้หรือไม่ โดยการให้เลือกรู้จักกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ได้รู้จักจากการชมนิทรรศการ พบว่ามีกลุ่มตัวอย่างผู้นชมจำนวน 38 คน ที่สามารถจดจำกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน หรือ คนเมืองได้ ในขณะที่กลุ่มไทลื้อมีผู้นจดจำได้ จำนวน 29 คน และกลุ่มไทใหญ่จำนวน 12 คน ในที่นี้มีกลุ่มตัวอย่างผู้นชมที่เลือกตอบกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ได้ปรากฏอยู่ในนิทรรศการจำนวนหนึ่ง คือ เลือกตอบกลุ่มชาวพม่า จำนวน 8 คน กลุ่มผู้ไท จำนวน 4 คน และกลุ่มไทดำ 1 คน จากแบบทดสอบดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าผู้นชมสามารถจดจำเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในนิทรรศการส่วนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวบ้านได้ดีพอสมควร โดยสามารถจดจำกลุ่มไทยวนได้ดีที่สุด รองลงมาเป็นกลุ่มไทลื้อ และลำดับสุดท้ายคือ กลุ่มไทใหญ่

ตารางที่ 30 การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนวิถีชีวิตชาวบ้าน 2

อายุ / เพศ	0 - 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
✓ ไทยวน	3	2	4	4	4	8	5	3	2	3	38
✓ คนเมือง	1	2	2	2	3	9	4	3	2	2	30
✓ ไทลื้อ	2	3	3	2	3	7	3	2	1	3	29
✓ ไทใหญ่	-	1	1	2	2	3	1	-	1	1	12
X ลาววน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
X ผู้ไท	1	-	-	1	-	1	1	-	-	-	4
X ไทอาหม	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
X ไทดำ	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
X พม่า	1	1	1	1	1	2	-	1	-	-	8
X มอญ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ไม่ตอบ	-	-	1	1	1	1	-	-	-	-	4

ในข้อที่ 3 เป็นการทดสอบว่าผู้ชมสามารถจดจำเอกลักษณ์สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ได้หรือไม่ ทั้งนี้ได้เลือกใช้อุทกักษณ์ทางในเชิงหัตถกรรมของชาวไทใหญ่ คือ การทำเครื่องเงิน มาเป็นแบบทดสอบ ปรากฏว่า ผู้ชมจำนวน 34 คน สามารถจดจำได้ว่าชาวไทใหญ่คือกลุ่มชนที่มีความสามารถในการทำเครื่องเงิน ในขณะที่มีผู้ตอบผิด จำนวน 9 คน ในขณะที่มีผู้ตอบว่าไม่ทราบ จำนวน 8 คน และไม่ตอบ จำนวน 3 คน แสดงให้เห็นว่าผู้ชมสามารถจดจำเรื่องของเครื่องเงินของชาวไทใหญ่ได้ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นไปได้ในแง่ของความสับสนระหว่างเครื่องเงินของชาวไทใหญ่กับเครื่องเงินของชาวล้านนา ซึ่งทำให้เกิดความสับสนในการรับรู้ขึ้นมา

ตารางที่ 31 การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนวิถีชีวิตชาวบ้าน 3

อายุ / เพศ	0 - 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ตอบถูก	2	3	4	5	5	7	2	2	2	2	34
ตอบผิด	1	1	1	2	1	1	-	1	-	1	9
ไม่ทราบ	-	1	1	1	-	2	11	-	-	1	8
ไม่ตอบ	-	-	-	1	-	1	1	-	-	-	3

ในข้อที่ 4 เป็นการทดสอบว่าผู้ชมมีการรับรู้ในเรื่องของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในแง่ที่อยู่อาศัยของชาวล้านนาหรือไม่ โดยใช้องค์ประกอบของเรือนล้านนาที่จัดแสดงอยู่ในนิทรรศการได้แก่ กาแล มาเป็นคำถาม ผลปรากฏว่าผู้ชมจำนวน 42 คน สามารถตอบถูก ในขณะที่ผู้ชมที่ตอบผิดมีจำนวน 9 คน และมีผู้ชมไม่ตอบคำถาม จำนวน 3 คน ในส่วนนี้แสดงว่าผู้ชมส่วนใหญ่มีการรับรู้เรื่องของเรือนล้านนาได้เป็นอย่างดี จากการสัมภาษณ์พบว่าผู้ชมส่วนใหญ่มีความรู้เดิมในเรื่องเรือนล้านนาค่อนข้างดีอยู่แล้ว จึงสามารถรับรู้นิทรรศการส่วนนี้ได้ดี

ตารางที่ 32 การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนวิถีชีวิตชาวบ้าน 4

อายุ / เพศ	0 - 15 ปี		16 - 25 ปี		26 - 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ตอบถูก	3	4	4	5	6	7	4	2	2	2	42
ตอบผิด	-	1	1	2	-	3	3	1	-	-	9
ไม่ตอบ	-	-	1	-	-	1	-	1	-	-	3

ในข้อที่ 5 เป็นการทดสอบว่าผู้ชมมีการรับรู้เรื่องเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาได้ดีในระดับใด โดยการให้เลือกคัดชื่อเครื่องดนตรีที่ไม่ใช่พื้นบ้านล้านนาออกไป

ผลปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมสามารถจดจำได้ว่าโปงลาง ไม่ใช่เครื่องดนตรีล้านนา ในที่นี้มีผู้เลือกคำตอบผิดในส่วนเครื่องดนตรีประเภท เป็ยะ ซึ่งมีผู้เลือกที่ไม่ใช่เครื่องดนตรีของล้านนา และมีผู้ตอบผิดมากที่สุด

ในที่นี้จากการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างผู้ชมพบว่า ผู้ชมมีความสับสนระหว่างคำว่าซอในล้านนาที่มักกล่าวถึงเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาว่า “สะล้อ ซอ ซึง” กับ ซอ ที่เป็นเครื่องดนตรี ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว ตัวเลือกเครื่องดนตรีประเภท ซอ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีของภาคกลาง ซอ ในภาษาคำเมือง หมายถึง การขับร้องเพลงพื้นบ้านประเภทหนึ่ง จึงทำให้ผู้ชมเข้าใจผิด แสดงว่าในส่วนนี้ไม่สามารถสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประเภทของเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาให้กับผู้ชมได้เท่าที่ควร

ตารางที่ 33 การรับรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวบ้าน 5

อายุ / เพศ	0 – 15 ปี		16 - 25 ปี		26 – 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
กลองยาว	2	3	5	6	5	8	4	3	2	3	41
โปงลาง	3	5	6	8	6	10	5	3	2	4	52
ซอ	-	-	2	2	1	3	1	1	-	1	11
กลองทัด	1	2	4	5	4	7	3	1	1	3	31
แคน	1	2	2	3	2	4	1	1	-	1	17
สะล้อ	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-	3
ซึง	-	1	1	-	1	-	2	-	-	-	5
เป็ยยะ	1	1	3	4	2	3	1	1	1	1	18
ไม่ตอบ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

ส่วนที่ 8 การทดสอบการรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการวิถีชีวิตชาวเขา ในเรื่องชาวมั่ว ชาวเย้า และชาวอีโก้ ใช้แบบทดสอบจำนวน 2 ข้อในการวัดระดับการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างผู้ชม ซึ่งวัตถุประสงค์ของนิทรรศการในส่วนนี้คือ การบอกเล่าวิถีชีวิต ความเป็น วัฒนธรรมของชาวไทยภูเขา โดยเฉพาะกลุ่มอีโก้ มั่ว และเย้า ซึ่งเป็นชาวไทยภูเขา 3 กลุ่ม ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณเขตอำเภอเชียงแสน ในข้อแรกเป็นการทดสอบว่าผู้ชมจะสามารถจดจำวัตถุจัดแสดงได้หรือไม่ โดยใช้เครื่องแต่งกายของชาวเขาเผ่าเย้าเป็นคำถาม ผลปรากฏว่า มีผู้ตอบคำถามถูก จำนวน 16 คน ตอบผิดจำนวน 28 คน ตอบไม่ทราบ จำนวน 7 คน และไม่ตอบคำถาม จำนวน 3 คน ซึ่งในส่วนนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ชมมีระดับการรับรู้ที่ปานกลางในเรื่องดังกล่าว มีผู้ตอบผิดค่อนข้างมาก โดยส่วนใหญ่ตอบว่าเป็นเครื่องแต่งกายของกลุ่มมั่ว ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ชมพบว่า เกิดความเข้าใจผิดในการรับรู้เนื้อหาของนิทรรศการ เนื่องจากจุดแสดงเครื่องแต่งกายชาวเขานั้นอยู่ติดกับป้ายคำบรรยายและรูปภาพในส่วนจัดแสดงเกี่ยวกับชาวมั่ว จึงทำให้ผู้ชมบางส่วนเข้าใจว่าเครื่องแต่งกายดังกล่าวเป็นของมั่ว

ตารางที่ 34 การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนวิถีชีวิตชาวเขา 1

อายุ / เพศ	0 – 15 ปี		16 - 25 ปี		26 – 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ตอบถูก	1	2	2	2	3	3	1	1	1	-	16
ตอบผิด	2	2	3	4	3	6	3	1	1	3	28
ไม่ทราบ	-	1	1	2	-	1	1	-	-	1	7
ไม่ตอบ	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	3

ในข้อที่ 2 เป็นการทดสอบว่าผู้ชมมีความสามารถในการรับรู้เรื่องราวของประเพณีและพิธีกรรมของชาวเขามากน้อยเพียงไร โดยใช้ประเพณีของชาวเข่าในพิธีกรรมกั่วต่างและตุ๋ไซ ซึ่งเป็นพิธีกรรมในลัทธิเต๋า เป็นเอกลักษณ์ของชาวเข่าที่นับถือลัทธิที่ได้รับอิทธิพลจากจีนอย่างเด่นชัด ในส่วนนี้มีผู้ชมตอบคำถามถูกจำนวน 32 คน ตอบผิด จำนวน 13 คน และตอบไม่ทราบ จำนวน 7 คน และไม่ตอบคำถาม จำนวน 2 คน จากการสัมภาษณ์พบว่าผู้ชมส่วนใหญ่ยังสับสนระหว่างชาวเข่าเผ่าต่างๆ คือ แม้ว เข่า และอีก้อ ในขณะที่เดียวกันเนื้อหาของนิทรรศการยังมีชื่อชนเผ่าในภาษาพื้นเมืองผสมอยู่ด้วย คือ อาข่า (อีก้อ) เมี่ยน (เข่า) และ ม้ง (แม้ว) ทำให้เกิดความสับสนมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 35 การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนวิถีชีวิตชาวเขา 2

อายุ / เพศ	0 – 15 ปี		16 - 25 ปี		26 – 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ตอบถูก	1	3	4	5	3	8	3	2	1	2	32
ตอบผิด	1	1	1	2	2	2	1	1	1	1	13
ไม่ทราบ	1	-	1	2	-	1	1	-	-	1	7
ไม่ตอบ	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	2

ส่วนที่ 9 การทดสอบการรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการศาสนาและความเชื่อ ในส่วนนี้ใช้แบบทดสอบจำนวน 3 ข้อ ในการวัดระดับการรับรู้ของผู้ชม ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของนิทรรศการในส่วนนี้คือ การสร้างความเข้าใจให้กับผู้ชมในเรื่องของพุทธศาสนา อันเป็นบ่อเกิดของประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญยิ่งในวิถีชีวิตชาวล้านนา พบว่าผู้เข้าชมมีความเข้าใจดีจนทำให้เกิดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะตนขึ้น

ในแบบทดสอบข้อที่ 1 เป็นการทดสอบว่าผู้ชมจะสามารถจดจำเรื่องของในแง่ของความหลากหลายของวัสดุในการทำตุ๋ไซ โดยให้ผู้ชมตอบเท่าที่จะสามารถจดจำได้ ปรากฏว่าผู้ชมส่วนใหญ่สามารถจดจำวัสดุในการทำตุ๋ไซได้ 3 อย่างขึ้นไป จำนวน 15 คน จดจำวัสดุในการทำตุ๋ไซได้ 2 อย่าง จำนวน 26 คน จดจำวัสดุในการทำตุ๋ไซได้ 1 อย่าง จำนวน 13 คน วัสดุที่จดจำได้มากที่สุด คือ ผ้า รองลงมาคือกระดาษ ไม้ และเงินตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าผู้ชมสามารถรับรู้นิทรรศการนี้ได้ค่อนข้างดี

ตารางที่ 36 การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนศาสนาและความเชื่อ 1

อายุ / เพศ	0 – 15 ปี		16 - 25 ปี		26 – 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ตอบได้ 3	1	2	1	2	1	3	2	1	1	1	15
ตอบได้ 2	1	2	3	5	3	6	2	1	1	2	26
ตอบได้ 1	1	1	2	2	2	2	1	1	-	1	13
จำไม่ได้/ไม่ตอบ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

ในแบบทดสอบข้อที่ 2 เป็นการทดสอบว่าผู้ชมสามารถจดจำได้หรือไม่ว่าดูใช้ประกอบในงานประเพณีหรือพิธีกรรมใดบ้าง โดยให้ตัวเลือกที่เป็นคำตอบที่ถูกทั้งหมดทุกข้อ พบว่าลำดับที่ 1 เป็นผู้ชมส่วนใหญ่ จำนวน 41 คน ที่เลือกตอบ งานบุญในวัด ลำดับที่ 2 เป็นผู้เลือกตอบงานศพ จำนวน 40 คน ลำดับที่ 3 เป็นผู้เลือกตอบว่าใช้ประดับวัดและโบสถ์วิหารจำนวน 34 คน กลุ่มที่ 3 เป็นผู้เลือกตอบเฉพาะงานบุญในวัดจำนวน 3 คน ลำดับที่ 4 เป็นผู้ชมที่เลือกตอบงานสืบชะตา จำนวน 27 คน และไม่ตอบคำถาม จำนวน 4 คน จะเห็นได้ว่าผู้ชมส่วนใหญ่รับรู้และเข้าใจเรื่องราวได้ดี

ตารางที่ 37 การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนความเชื่อและศาสนา 2

อายุ / เพศ	0 – 15 ปี		16 - 25 ปี		26 – 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
งานบุญ	3	4	5	7	6	10	3	2	2	2	41
งานศพ	2	3	5	7	5	9	3	2	2	2	40
ประดับวัด	2	3	5	7	6	5	3	2	1	-	34
งานสืบชะตา	-	2	3	6	4	8	2	1	-	1	27
ไม่ตอบ	-	-	-	1	-	1	1	-	-	-	3

ในแบบทดสอบข้อที่ 3 เป็นการทดสอบว่าผู้ชมสามารถรับรู้และจดจำชื่อประเพณีและรูปแบบของประเพณีโดยเปรียบเทียบกับชื่อในภาษาไทยกลางได้หรือไม่ โดยใช้ประเพณีบุญตานก้วยสลาก หรือ กีนก้วยสลาก หรืองานบุญสลากกัตในภาษาไทยกลางเป็นคำถาม พบว่าผู้ชมส่วนใหญ่ตอบคำถามได้ถูกต้อง จำนวน 39 มีผู้ชมตอบคำถามผิดจำนวน 13 คน และไม่ตอบคำถามจำนวน 2 คน ซึ่ง

แสดงให้เห็นว่าผู้ชมส่วนใหญ่รับรู้เรื่องได้ในระดับปานกลางเท่านั้น เนื่องจากผู้ชมส่วนใหญ่ที่ตอบคำถามถูกต้องเป็นชาวล้านนาโดยกำเนิดซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความรู้เดิมเกี่ยวกับประเพณีดังกล่าวอยู่แล้ว

ตารางที่ 38 การรับรู้เกี่ยวกับนิทรรศการส่วนความเชื่อและศาสนา 3

อายุ / เพศ	0 – 15 ปี		16 - 25 ปี		26 – 45 ปี		45 - 60 ปี		61 ปีขึ้นไป		รวม
	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	ช	ญ	
ตอบถูก	2	3	4	6	4	8	4	3	2	3	39
ตอบผิด	1	1	2	3	2	2	1	-	-	1	13
ไม่ตอบ	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	2

บทที่ 6

การวิเคราะห์ผลการวิจัยเปรียบเทียบ

6.1 การวิเคราะห์การจัดแสดงนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลทั้งสองส่วนที่ผ่านมา ทั้งในส่วนของวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการสื่อความหมายและการออกแบบนิทรรศการของผู้จัดทำนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ และการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้จากนิทรรศการของผู้ชมพิพิธภัณฑ์นั้น สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดได้ดังต่อไปนี้

6.1.1 การวิเคราะห์ในด้านปรัชญาและแนวคิดหลักของพิพิธภัณฑ์

จากการสำรวจและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาและการจัดแสดงนิทรรศการของนิทรรศการถาวรในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่พบว่ามีลักษณะเป็นพิพิธภัณฑ์ซึ่งผสมผสานด้วยรูปแบบพิพิธภัณฑ์สถานในหลากหลายประเภทเอาไว้ด้วยกัน กล่าวคือ เป็นพิพิธภัณฑ์ซึ่งไม่สามารถที่จะจัดให้อยู่ในประเภทใดประเภทหนึ่งได้อย่างชัดเจน เนื่องจากนิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่มีรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาที่แบ่งออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ ดังนั้นลักษณะของพิพิธภัณฑ์จึงมีรูปแบบที่ผสมผสานกันระหว่างการเป็นพิพิธภัณฑ์สถานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี (Museum of History and Archaeology) พิพิธภัณฑ์สถานทางมานุษยวิทยาและชาติพันธุ์วิทยา (Museum of Anthropology and Ethnology) พิพิธภัณฑ์สถานประจำโบราณสถาน (Site Museum) และพิพิธภัณฑ์สถานประจำเมืองหรือท้องถิ่น (Regional Museum – City Museum)

พิพิธภัณฑ์สถานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี การจัดให้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่มีลักษณะเป็นพิพิธภัณฑ์สถานทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุผลที่ว่าโบราณคดีถือเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้าและวิจัยความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของมนุษย์ โดยอาศัยข้อมูลทางเอกสารและวัตถุเป็นหลักฐานในการสรุปผลการค้นคว้าด้านวัฒนธรรมและอารยธรรมด้วยเหตุนี้พิพิธภัณฑ์สถานทางโบราณคดีจึงเป็นพิพิธภัณฑ์สถานที่จัดแสดงและรวบรวมวัตถุที่ได้จากการขุดค้น นอกเหนือจากนี้พิพิธภัณฑ์สถานทางโบราณคดีได้จัดแสดงส่วนต่างๆของโบราณสถานซึ่งไม่ได้พบจากการขุดค้นด้วย แม้ว่าวัตถุนั้นจะเกิดขึ้นเมื่อเร็วๆ นี้ ถ้าเป็นหลักฐานที่เป็นประโยชน์ในทางวิจัยก็รวมอยู่ด้วยกัน (นิคม มุสิกคามะ, 2536: 18-19) ส่วนใหญ่แล้วการจัดแสดง

นิทรรศการมักนิยมแบ่งเวลาออกเป็น 3 ช่วงได้แก่ 1) สมัยก่อนประวัติศาสตร์ (Prehistory) 2) สมัยหัวเลี้ยวทางประวัติศาสตร์ (Proto History) 3) สมัยประวัติศาสตร์สมัยใหม่ (Present History)

เมื่อพิจารณาจากนิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่แล้วพบว่า มีการจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในส่วนของ ภูมิสถานเมืองเชียงใหม่ , เชียงแสนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ , ประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน , จากศิลปะเชียงใหม่สู่ศิลปะล้านนา , พระพุทธรูปศิลปะล้านนาเมืองเชียงใหม่ , วัดป่าสัก , จารึกที่พบในเมืองเชียงใหม่และพื้นที่ใกล้เคียง , พัฒนาการของเครื่องถ้วยล้านนาในจังหวัดเชียงราย , โบราณสถานที่สำคัญในเมืองเชียงใหม่ และโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถานเมืองเชียงใหม่ จึงอาจจัดว่าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่เป็นพิพิธภัณฑสถานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีได้

ในขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาในส่วนของนิทรรศการในหัวข้อแม่น้ำโขง เชียงแสนในอดีต และศาสนาและความเชื่อจะพบว่าการจัดแสดงนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่มีลักษณะเป็นพิพิธภัณฑสถานทางมานุษยวิทยาและชาติพันธุ์วิทยา (Museum of Anthropology and Ethnology) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมให้มนุษย์แต่ละเผ่าพันธุ์ได้เข้าใจในวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน อันเป็นผลนำไปสู่ความเข้าใจที่ดีของสังคมมนุษย์โลกทั่วไป พิพิธภัณฑสถานชนิดนี้มักจะแสดงวัตถุเครื่องมือเครื่องใช้ รูปเคารพทางศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมอื่นๆ (นิคม มุสิกคามะ, 2536: 17) ในแง่นี้จึงอาจแยกย่อยไปได้อีกว่าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่เป็นพิพิธภัณฑสถานศิลปะพื้นเมือง (Folk Art Museum) ซึ่งมีลักษณะเน้นศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้านของท้องถิ่นนั้นๆ

ในกรณีที่พิจารณาจากสถานที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่แล้ว อาจจัดให้อยู่ในกลุ่มของพิพิธภัณฑสถานประจำแหล่งโบราณคดี (Site Museum) ก็ได้ เนื่องจากเป็นพิพิธภัณฑสถานที่สร้างขึ้นตามสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือในอาคารทางประวัติศาสตร์ ผลที่ได้จากการขุดค้นขนาดใหญ่ นำไปสู่การสร้างสถาบันพิพิธภัณฑสถานขึ้นตามสถานที่พบ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและความเพลิดเพลินของประชาชน ในขณะเดียวกันนั้นการจัดให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่เป็นพิพิธภัณฑสถานประจำเมืองหรือท้องถิ่น (Regional or City Museum) ก็สามารเป็นไปได้เพราะนิทรรศการจัดแสดงเกี่ยวกับเรื่องราวของท้องถิ่นเป็นหลัก จัดแสดงวัตถุที่เป็นตัวแทนของท้องถิ่นนั้นๆ และแสดงสภาพทางธรรมชาติที่เป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นด้วยเช่นกัน

เมื่อไม่สามารถจัดให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่อยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งของพิพิธภัณฑสถานแล้ว ย่อมก่อให้เกิดปัญหาในการตีความนับตั้งแต่แรก กล่าวคือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ยังไม่มีวัตถุประสงค์หลัก หรือ Mission ของพิพิธภัณฑสถานที่แน่นอน มีความกำกวมกันระหว่างรูปแบบประเภทของพิพิธภัณฑสถานที่หลากหลายถึง 4 กลุ่ม ซึ่งย่อมส่งผลโดยตรงต่อการ

กำหนดรูปแบบ แนวเนื้อหา รวมทั้งการออกแบบการจัดแสดงนิทรรศการอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะไม่สามารถที่จะเลือกกำหนดได้ว่าจะนำเสนอเนื้อหาของนิทรรศการถาวรในพิพิธภัณฑ์ได้อย่างไรอย่างชัดเจน จะเห็นได้ว่าแม้จะมีลักษณะเป็นพิพิธภัณฑ์สถานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ก็มีเนื้อหาของชาติพันธุ์วิทยาอยู่รวมด้วยมากกว่าครึ่ง ในขณะที่เดียวกันถ้าจะจัดให้เป็นพิพิธภัณฑ์สถานประจำแหล่งโบราณคดี ก็จะมีเนื้อหาที่มีความครอบคลุมทั่วทั้งอาณาจักรล้านนา ไม่ใช่แหล่งโบราณคดีเมืองเชียงแสนโดยตรง

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงแสนจึงมีลักษณะที่มีความทั้งความสมบูรณ์ในตนเองและมีความบกพร่องในตนเองในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ มีความสมบูรณ์ในตัวเองนั้น คือสามารถนำเสนอข้อมูลเนื้อหาในนิทรรศการถาวรได้ครบถ้วนทุกประการ มีทั้งเนื้อหาทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม ภูมิศาสตร์ มานุษยวิทยา ชาติพันธุ์วิทยา และศาสนวิทยา เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่ครบวงจร แต่ทว่าความครบวงจรนี้เองทำให้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงแสนกลับมีข้อบกพร่องในตัวเองนั่นคือ การที่มีเนื้อหาจำนวนมากและหลากหลายสาขา จนกระทั่งไม่สามารถกำหนดรูปแบบและแนวเนื้อหาของนิทรรศการให้เกิดความกลมกลืนและมีเอกภาพที่แท้จริงได้ เมื่อพิจารณาจากข้อมูลในตารางที่ 6 ที่ผ่านมาจะพบว่า นิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงแสนมีเนื้อหา 5 ส่วนการจัดแสดง และมีหัวข้อย่อยอยู่รวมกันถึง 20 เรื่อง ซึ่งวัฒนธรรม จุฑะวิภาต ได้กล่าวไว้ว่า ความเป็นเอกภาพของเรื่องที่จัด การจัดนิทรรศการที่ปะปนกันหลายเรื่องหรือหลายวัตถุประสงค์ย่อมเป็นการไม่สมควร แม้ว่าจะจัดเสนอได้เป็นอย่างดี นิทรรศการที่หลากหลายอาจทำให้ผู้ชมได้รับแรงกระตุ้นหรือความพึงพอใจเพียงเล็กน้อย (วัฒนธรรม จุฑะวิภาต , 2542 : 18)

อย่างไรก็ตามถ้าหากพิจารณาจากมุมมองของปรัชญาและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติตามพระราชบัญญัติโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติแล้ว ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่ากรมศิลปากรมีหน้าที่ในการดูแลสมบัติและมรดกทางวัฒนธรรมของชาติเป็นสำคัญ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจึงมีหน้าที่หลักในการเป็นแหล่งรวบรวม ดูแลรักษาศิลปวัตถุและโบราณสถานของชาติ รวมทั้งเผยแพร่องค์ความรู้ดังกล่าวสู่สังคม นิทรรศการถาวรในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงแสนจึงต้องมีลักษณะเป็นการนำเสนอความรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปกรรมเป็นเนื้อหาหลัก แต่ในปัจจุบันมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านต่างๆ ก็ล้วนถูกให้นิยามในการเป็นสมบัติของชาติด้วยกัน จึงต้องยอมรับว่าขอบเขตของคำจำกัดความ รวมทั้งการกำหนดปรัชญาและแนวคิดหลักของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติในสังกัดของกรมศิลปากรในช่วงเวลาปัจจุบันนี้จึงเป็นเรื่องที่กระทำได้ค่อนข้างยากยิ่งกว่าพิพิธภัณฑ์สถานในสังกัดของหน่วยงานอื่นๆ หรือพิพิธภัณฑ์สถานของเอกชนทั่วไป

6.1.2 การวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหาของนิทรรศการและการสื่อความหมาย

นิทรรศการถาวรในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ ประกอบด้วยเนื้อหาที่เน้นไปในเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม วัฒนธรรมท้องถิ่นและชาติพันธุ์วิทยาเป็นหลัก โดยมุ่งเน้นการนำเสนอแก่นของความสำคัญของเมืองเชียงใหม่ในฐานะแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่สำคัญของประเทศในเขตภาคเหนือตอนบน โดยเนื้อหาได้มุ่งอธิบายประวัติ พัฒนาการ ตั้งแต่อดีตสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันของเมืองเชียงใหม่และพื้นที่โดยรอบ อย่างที่ได้วิเคราะห์แล้วในข้างต้นเกี่ยวกับความหลากหลายของเนื้อหาของนิทรรศการนั้น พบว่านิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่อยู่ด้วยกัน 5 ส่วนการจัดแสดงและ 20 หัวข้อการจัดแสดง ดังรายละเอียด คือ

1. ส่วนจัดแสดงประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปกรรมเมืองเชียงใหม่ ประกอบด้วย หัวข้อการจัดแสดง จำนวน 8 หัวข้อ คือ ภูมิสถานเมืองเชียงใหม่ , เชียงแสนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ , ประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน , จากศิลปะเชียงใหม่สู่ศิลปะล้านนา , พระพุทธรูปศิลปะล้านนาเมืองเชียงใหม่ , วัดป่าสัก , จารึกที่พบในเขตเมืองเชียงใหม่และพื้นที่ใกล้เคียง และพัฒนาการของเครื่องถ้วยล้านนาในจังหวัดเชียงราย
2. ส่วนจัดแสดงโบราณสถานและโบราณวัตถุเมืองเชียงใหม่ ประกอบด้วย 1 หัวข้อการจัดแสดง คือ โบราณสถานที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ และโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถานในเมืองเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียง
3. ส่วนจัดแสดงวิถีชีวิตชาวบ้าน ประกอบด้วย 6 หัวข้อการจัดแสดง คือ แม่น้ำโขงและชีวิตของกลุ่มในแถบลุ่มแม่น้ำโขง ปลาบึกและพิธีกรรมเกี่ยวกับปลาบึก เชียงแสนในอดีตไทยวน : เมืองเชียงใหม่ ไทลื้อ : จากแคว้นสิบสองปันนาสู่เชียงใหม่ และไทใหญ่ : จากเชียงตุงสู่ดินแดนแห่งอาณาจักรล้านนา
4. ส่วนจัดแสดงวิถีชีวิตชาวเขา ประกอบด้วย 3 ส่วนการจัดแสดง คือ อีโก้แห่งดอยสะเกว๋ง เข้าแห่งบ้านห้วยกว๊าน และแม่ั่วแห่งบ้านธารทอง
5. ส่วนจัดแสดงศาสนาและความเชื่อ ประกอบด้วย 2 หัวข้อการจัดแสดง คือ ศาสนาและความเชื่อ และตุง : สื่อนำสิริมงคล

จากลักษณะการแบ่งเนื้อหาการนำเสนอในนิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ในข้างต้นนั้น เมื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับปรัชญาและแนวคิดหลักของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ ซึ่งมุ่งเน้นการเป็นพิพิธภัณฑสถานประจำเมืองผสมผสานกับพิพิธภัณฑสถานประจำแหล่งโบราณคดี นั้นจะพบว่า เนื้อของนิทรรศการจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก คือ กลุ่มของประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม โบราณสถานและโบราณวัตถุของเมืองเชียงใหม่ ซึ่งกลุ่มนี้จะจัดแสดงอยู่ในอาคารนิทรรศการหลัก กับอีกกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มของชาติพันธุ์และวัฒนธรรม

กรรมของเมืองเชียงแสน ที่จัดแสดงอยู่ในอาคารส่วนขยาย โดยผู้ชมพิพิธภัณฑฯจะได้เข้าชม นิทรรศการผ่านในส่วนหนึ่งของเนื้อหากลุ่มที่ 1 ก่อน แล้วจึงได้ชมนิทรรศการในส่วนที่สองในอาคาร ถัดเข้าไปด้านใน เมื่อวิเคราะห์จากจำนวนปริมาณเนื้อหาของนิทรรศการแล้วพบว่า ทั้งสองส่วนมี พื้นที่และจำนวนเนื้อหาในการจัดแสดงใกล้เคียงกัน กล่าวคือ กลุ่มเนื้อหาส่วนแรก อันเป็นเนื้อหา หลักของนิทรรศการถาวรมีพื้นที่จัดแสดงมากกว่า แต่มีจำนวนการจัดแสดงในหัวข้อต่างๆ น้อยกว่า คือ 9 หัวข้อการจัดแสดง ในขณะที่กลุ่มเนื้อหาส่วนที่ 2 จะมีพื้นที่การจัดแสดงน้อยกว่า แต่มี จำนวนหัวข้อการจัดแสดงมาก คือ 11 หัวข้อ

จากข้างต้นเราจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า แม้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนจะมุ่งมั่นและมี แนวคิดหลักในการเป็นพิพิธภัณฑสถานประจำเมืองผสมผสานกับพิพิธภัณฑสถานประจำแหล่ง โบราณคดี แต่การนำเสนอเนื้อหาของนิทรรศการถาวรกลับมามีสัดส่วนและพื้นที่ใกล้เคียงกัน กลุ่ม เนื้อหาส่วนชาติพันธุ์และวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน ยังมีหัวข้อการจัดแสดงที่มากกว่ากลุ่มเนื้อหา ส่วนแรก ประวัติ โบราณคดีและศิลปกรรมเมืองเชียงแสนเสียอีก ทั้งนี้ เนื้อหาด้านชาติพันธุ์และ วัฒนธรรมเป็นส่วนที่มีความสำคัญรองลงมา ซึ่งส่งผลให้รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาในนิทรรศการ ถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนยังค่อนข้างคลุมเครือ ไม่ชัดเจนว่าต้องการนำเสนอ เนื้อหาในด้านเป็นหลักกันแน่

สำหรับในด้านรูปแบบการสื่อความหมายนั้น นิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงแสนมุ่งเน้นการสื่อความหมายจากศิลปโบราณวัตถุเป็นสำคัญ โดยใช้ศิลปโบราณวัตถุเป็นจุด ดึงดูดความสนใจใคร่รู้ของผู้ชม ประกอบด้วยเทคนิคการแสดงผลต่างๆ ประกอบเพื่อเพิ่มความน่าสนใจ ให้มากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 6 ที่ผ่านมานั้น ศิลปโบราณวัตถุ เป็น วิธีการจัดแสดง หลักของนิทรรศการ โดยใช้เทคนิคอื่นๆ เข้าประกอบกัน ดังรายละเอียด คือ

1. ศิลปโบราณวัตถุ ใช้นำเสนอในนิทรรศการ 18 ส่วนจัดแสดง จากทั้งหมด 20 ส่วน
2. รูปถ่าย รูปภาพ และคำบรรยาย (Photo / Pianting / Label) ใช้นำเสนอในนิทรรศการ 18 ส่วนจัดแสดง จากทั้งหมด 20 ส่วน
3. แบบจำลอง (Model) ใช้นำเสนอในนิทรรศการ 1 ส่วนจัดแสดง จากทั้งหมด 20 ส่วน
4. ภาพโปร่งแสง (Duratan) ใช้นำเสนอในนิทรรศการ 3 ส่วนจัดแสดง จากทั้งหมด 20 ส่วน
5. ไดโอรามา (Diorama) ใช้นำเสนอในนิทรรศการ 1 ส่วนจัดแสดง จากทั้งหมด 20 ส่วน
6. โสตทัศนอุปกรณ์และสื่อคอมพิวเตอร์) ไม่มีการใช้นำเสนอในนิทรรศการ
7. แผนที่ (Map) ใช้นำเสนอในนิทรรศการ 8 ส่วนจัดแสดง จากทั้งหมด 20 ส่วน

จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า นิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน ใช้วิธีการสื่อ ความหมายจากศิลปโบราณวัตถุเป็นสำคัญ โดยใช้จำนวนศิลปโบราณวัตถุจำนวนมากในแต่ละ

ส่วนการจัดแสดง ลำดับที่สอง คือ รูปภาพ รูปถ่ายและคำบรรยาย อยู่จำนวน 18 ส่วนเท่ากัน แต่มีจำนวนของภาพและคำบรรยายน้อยกว่าการจัดแสดงด้วยวัตถุมาก ลำดับที่สาม คือ วิธีการสื่อความหมายด้วยแผนที่ มีจำนวน 8 ส่วน ลำดับที่สี่ คือ การจัดแสดงด้วยภาพโปรงแสง จำนวน 3 ส่วน และลำดับห้าได้แก่แบบจำลองและไดโอรามาที่มีอย่างละ 1 ส่วน โดยไม่พบการใช้สื่อทัศนูปกรณ์และสื่อคอมพิวเตอร์ในนิทรรศการเลย

การใช้วิธีการสื่อความหมายผ่านเทคนิคการจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุ รูปภาพ รูปถ่ายและคำบรรยาย เป็นวิธีการสื่อความหมายที่มุ่งถ่ายทอดเรื่องของพัฒนาการทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ผ่านความงามของโบราณศิลปวัตถุเป็นสำคัญ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์แล้วก็ไปเป็นตามหลักปรัชญาและรูปแบบการดำเนินของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน เป็นพิพิธภัณฑสถานในสังกัดกรมศิลปากรซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่ดูแลมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ส่วนวิธีการสื่อความหมายด้วยแผนที่นั้น เนื่องจากเนื้อหาในนิทรรศการเป็นเรื่องราวของแหล่งโบราณคดีและเขตวัฒนธรรมอันหลากหลายของเมืองเชียงแสน ดังนั้นการใช้แผนที่จะทำให้ผู้ชมได้เห็นภาพชัดเจนมากที่สุด ส่วนเทคนิคอื่นๆ อันได้แก่ ไดโอรามา แบบจำลอง และภาพโปรงแสงนั้น ใช้นำเสนอค่อนข้างน้อยในนิทรรศการเนื่องจากสภาพอาคารและขนาดพื้นที่นิทรรศการไม่เอื้ออำนวยต่อวิธีการสื่อความหมายแบบดังกล่าว สำหรับการนำเสนอด้วยสื่อทัศนูปกรณ์และสื่อคอมพิวเตอร์นั้น ในราวปี พ.ศ. 2537 อันเป็นที่เริ่มการปรับปรุงนิทรรศการถาวรนั้น สื่อดังกล่าวยังไม่แพร่หลายเป็นที่นิยมในงานพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย ประกอบกับมีค่าใช้จ่ายในการติดตั้งและบำรุงรักษาสูงมาก อีกทั้งยังค่อนข้างขัดกับสภาพอาคารและสิ่งแวดล้อมรอบด้านอีกด้วย

เมื่อนำข้อมูลด้านเนื้อหาและวิธีการสื่อความหมายมาวิเคราะห์แล้วพบว่านิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนมีการจัดวางรูปแบบของเนื้อหาในนิทรรศการที่ต้องการนำเสนออยู่ 2 ส่วนใหญ่ด้วยกันกล่าวคือ นิทรรศการส่วนแรกเป็นการนำเสนอเนื้อหาทางด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรมของเมืองเชียงแสนและจังหวัดเชียงราย ซึ่งมุ่งเน้นเรื่องราวทางอารยธรรมโบราณของบริเวณเมืองเชียงแสนและพื้นที่ใกล้เคียงนับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ผ่านยุคสมัยการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนอย่างเป็นทางการหลักแหล่งภายใต้เงื่อนไขของความอุดมสมบูรณ์และภูมิประเทศที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต สร้างสรรค์อารยธรรมจนถึงยุคสมัยประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญทั้งในด้านการเมืองการปกครอง การทหาร ศาสนาและวัฒนธรรมของอาณาจักรล้านนา ถือได้ว่าเชียงแสนคืออารยธรรมสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในเขตภาคเหนือตอนบน เนื้อหาทั้งหมดนี้จัดแสดงรวมกันในส่วนของอาคารจัดแสดงหลักชั้นล่างและชั้นลอย เป็นจุดมุ่งหมายหลักในการนำเสนอเนื้อหาในนิทรรศการให้กับผู้ชม เพื่อความเข้าใจในประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางอารยธรรมของเมืองเชียงแสน

ในขณะที่เดียวกันนิทรรศการส่วนที่สองจะเป็นการนำเสนอเนื้อหาทางด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ และขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนาและความเชื่อของกลุ่มชนต่างๆ ซึ่งมุ่งเน้นเรื่องราวเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนในแถบเมืองเชียงแสนและพื้นที่ใกล้เคียง นับตั้งแต่การฟื้นฟูเมืองเชียงแสนในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงแสนของกลุ่มชนต่างๆ ทั้งชาวไทยวน ชาวไทลื้อ ชาวไทใหญ่ รวมทั้งชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ คือ ชาวอีก้อ (อาข่า) ชาวเย้า (เมี่ยน) ชาวแม้ว (ม้ง) ซึ่งแต่ละกลุ่มชนต่างมีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตเป็นของตนเอง มีเอกลักษณ์วัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มที่อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อและศาสนาซึ่งเป็นบ่อเกิดของประเพณีสำคัญต่างๆ เนื้อหาทั้งหมดนี้จัดแสดงรวมกันในส่วนของอาคารจัดแสดงส่วนขยาย ซึ่งเป็นส่วนเสริมให้นิทรรศการ โดยรวมของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนมีความสมบูรณ์มากขึ้น

เมื่อมองในภาพรวมนั้น ความพยายามที่จะนำเสนอเนื้อหาในทุกด้านของเมืองเชียงแสนนั้นเป็นวัตถุประสงค์และเป็นแนวทางที่เหมาะสม แต่เมื่อพิจารณาจากปัจจัยของขนาดพื้นที่ภายในอาคารแล้วจะพบว่าจำนวนปริมาณเนื้อหากับขนาดของพื้นที่ไม่สัมพันธ์กัน กล่าวคือ เนื้อหานิทรรศการมีมากถึง 20 หัวเรื่อง เมื่อจัดแสดงในพื้นที่ที่ค่อนข้างจำกัดจึงมีลักษณะเหมือนกับการขัดเยียดเนื้อหาให้กับผู้ชมมากจนเกินไป และทำให้ไม่สามารถนำเสนอด้วยวิธีการสื่อความหมายที่ดึงดูดความสนใจของผู้ชมได้อย่างหลากหลาย เพราะต้องใช้พื้นที่หมดไปกับการจัดแสดงนิทรรศการที่มีจำนวนมากหัวเรื่องนั่นเอง

6.1.3 การวิเคราะห์ในเชิงการออกแบบการจัดแสดงนิทรรศการ

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน นับเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแห่งแรกในส่วนภาคเหนือตอนบน ก่อตั้งมานานกว่า 30 ปีแล้ว ปัจจุบันอาคารพิพิธภัณฑสถานยังคงใช้อาคารดั้งเดิมที่ก่อสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2527 และก่อสร้างอาคารส่วนขยายเพิ่มเติมในปี พ.ศ. 2538 สถาปัตยกรรมเป็นอาคารเดิม เป็นอาคารชั้นเดียวพร้อมชั้นลอย ส่วนอาคารส่วนขยายเป็นอาคารชั้นเดียวเช่นกัน มีลักษณะเป็นรูป ตัวอักษร O ในภาษาอังกฤษ กล่าวคือ มีอาคารเดิมและอาคารส่วนขยายเชื่อมติดกัน โดยเว้นพื้นที่ส่วนกลางระหว่างสองอาคารเป็นลานเปิดโล่ง และมีอาคารสำนักงานอีกหนึ่งหลังแยกออกไปต่างหาก

ทั้งนี้การออกแบบการจัดแสดงนิทรรศการถาวรนั้นมีข้อจำกัดอย่างมากในการออกแบบ เนื่องจากต้องใช้อาคารเดิมซึ่งค่อนข้างเก่าและมีพื้นที่แสดงอย่างจำกัด การก่อสร้างอาคารส่วนขยายเพื่อรองรับการปรับปรุงในปี พ.ศ.2538 เองก็เพิ่มพื้นที่ได้ไม่มากนัก เนื่องจากงบประมาณมีจำกัดและที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนนั้นแวดล้อมด้วยโบราณสถานที่สำคัญในทุกด้าน การ

ขยายอาคารในแนวสูงนั้นจึงไม่สามารถทำได้ พื้นที่ภายในอาคารพิพิธภัณฑ์อันเป็นโจทย์สำหรับการออกแบบการจัดแสดงนิทรรศการนั้นจึงมีอยู่อย่างจำกัด เมื่อพิจารณาจากแผนผังนิทรรศการถาวรในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่จะพบว่า พื้นที่ในแทบทุกส่วนเชื่อมต่อกันทั้งหมดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยอาคารเดิมด้านหน้านั้นเป็นอาคารหนึ่งชั้นและมีชั้นลอย พื้นที่มีลักษณะกว้าง และมีเพดานสูงโปร่ง สามารถแบ่งเป็นสัดส่วนได้สำหรับการจัดแสดงนิทรรศการเรื่องต่างๆ ในขณะที่อาคารส่วนขยายจะเป็นอาคารที่มีพื้นที่ใช้สอยเป็นรูปตัวอักษร U เชื่อมต่อกับอาคารเดิมทั้งที่ปลายทั้งสองด้าน แต่มีลักษณะที่แคบ ยาว เพดานค่อนข้างต่ำ ลักษณะอาคารของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ทั้งสองส่วนนั้นจึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจออกแบบของผู้ที่รับผิดชอบอย่างมาก ในการออกแบบการจัดแสดงแต่ละส่วนให้กลมกลืนกัน มีพื้นที่เพียงพอสำหรับการจัดแสดงหัวข้อต่างๆ จำนวนมาก

แนวคิดในการออกแบบการจัดแสดงนิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ โดยสรุปก็คือ การเน้นกลมกลืนกันระหว่างเนื้อหาในด้านต่างๆ โดยเน้นความงามและความรุ่งเรืองทางอารยธรรมของเมืองเชียงใหม่ มุ่งแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และอารยธรรมที่รุ่งเรืองอันเนื่องมาจากความสมบูรณ์จากสภาพแวดล้อมและความอุดมสมบูรณ์ซึ่งก่อให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็งและมีความมั่นคงและมั่นคงที่สุดแห่งหนึ่งในอาณาจักรล้านนา รวมทั้งการเป็นแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่สำคัญของภาคเหนือตอนบน ซึ่งมีความหลากหลายทางวิถีชีวิตของกลุ่มชนวัฒนธรรมต่างๆ ผ่านการจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุอันทรงคุณค่าของเมืองเชียงใหม่ โดยอยู่ในข้อกำหนดและบริบทของอาคารพิพิธภัณฑ์ซึ่งมีพื้นที่จำกัด

โดยสรุปแล้วการออกแบบการจัดแสดงนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่มีลักษณะที่เรียบง่าย เป็นสัดส่วน เนื้อหาของนิทรรศการในแต่ละหัวข้อและส่วนการจัดแสดงจะแยกกันออกอย่างชัดเจนด้วยสี แต่ทุกส่วนการจัดแสดงจะมีรูปแบบที่กลมกลืนกัน โดยใช้เทคนิคการจัดแสดงด้วยการเน้นชิ้นงานศิลปโบราณวัตถุให้ที่สิ่งดึงดูดความสนใจของผู้ชมเป็นสำคัญ และเนื่องจากอยู่ในอาคารที่มีพื้นที่การจัดแสดงจำกัด จึงใช้เทคนิคและวิธีการจัดแสดงแบบจัดแสดงในผนังอาคาร เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ ไม่เกิดความรู้สึกอึดอัด คับแคบ และสบายตา รวมทั้งโทนสีที่ใช้ในแต่ละส่วนจะเป็นโทนสีสว่างทั้งหมด เพื่อทำให้เกิดความสว่างมากขึ้นภายในอาคารและช่วยเน้นความงามของศิลปโบราณวัตถุให้โดดเด่นยิ่งขึ้น

เนื้อหาการจัดแสดงมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจตามลำดับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เป็นสำคัญ โดยเริ่มต้นการเนื้อหาของเรื่องประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปกรรมเมืองเชียงใหม่ก่อนเป็นอันดับแรก แล้วจึงค่อยนำเข้าสู่เรื่องของวิถีชีวิต วัฒนธรรม ศาสนาและความเชื่อของกลุ่มชนต่างๆ

ที่อยู่อาศัยตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองเชียงใหม่ ทำให้เห็นถึงพัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ นับตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน

จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าการออกแบบการจัดแสดงนิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ ถูกกำหนดรูปแบบและวิธีการจัดแสดงนับตั้งแต่แรกด้วยสภาพของอาคารและสภาพแวดล้อมรอบด้านของพิพิธภัณฑสถาน นอกจากนี้การกำหนดเนื้อหาที่มีจำนวนมากเพื่อให้ครอบคลุมและสมบูรณ์ทุกด้าน รองรับการเป็นพิพิธภัณฑสถานเมืองไปพร้อมๆ กับการเป็นพิพิธภัณฑสถานประจำแหล่งโบราณคดีนั้น ทำให้การออกแบบการจัดแสดงจึงต้องเน้นความเรียบง่ายและความกลมกลืนของเนื้อหา นิทรรศการเป็นหลัก เน้นการใช้สอยประโยชน์จากพื้นที่อันมีอยู่อย่างจำกัด ในขณะที่เทคนิคการจัดแสดงและวิธีการสื่อความหมายจะเป็นประเด็นที่รองลงมา

โดยรวมแล้วนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ แม้ว่าจะเน้นเนื้อหาในเชิงโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และชาติพันธุ์วิทยาก็ตาม แต่การออกแบบการจัดแสดงก็มีลักษณะที่เป็นรูปแบบของนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานทางศิลปะ (Museum of Art) ที่คล้ายคลึงกับพิพิธภัณฑสถานศิลปะในยุโรปและอเมริกา ที่เน้นเรื่องของความงามของศิลปโบราณวัตถุเป็นหลัก โดยให้ความงามของศิลปวัตถุต่างๆ เป็นตัวกลางในการสื่อความหมายถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีด้วยตัวของวัตถุเองมากกว่าการมุ่งนำเสนอเนื้อหา ทำให้การออกแบบการจัดแสดงจึงเน้นในเรื่องของการเน้นความงามของวัตถุเป็นสำคัญ รายละเอียดในการตกแต่งหรือการสร้างองค์ประกอบอื่นๆ เพื่อเสริมความเข้าใจในเนื้อหาต่างๆ จึงไม่ค่อยพบมากนัก มักเป็นการทิ้งพื้นที่ว่าง (Space) มากกว่า เมื่อเทียบสัดส่วนแล้วการจัดแสดงโดยวัตถุจะมีสัดส่วนในระดับค่อนข้างสูง ในขณะที่การจัดแสดงด้วยเทคนิคและวิธีการอื่น เช่น การใช้หุ่นจำลองหรือโมเดล (Model) ไดโอรามา (Diorama) ภาพดูราแทน (Duratan) จะมีสัดส่วนที่น้อยกว่ามาก ในอัตราส่วน 80 : 20 และไม่พบการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เลย

ในขณะที่เดียวกันลักษณะของอาคารและพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารมีลักษณะค่อนข้างแคบ ขาว มีพื้นที่ส่วนเปิดโล่งเฉพาะส่วนกลางระหว่างอาคารจัดแสดงหลักและอาคารจัดแสดงส่วนขยาย ทำให้ระบบการสัญจร (Circulation) ของนิทรรศการเป็นไปตามรูปแบบของอาคาร คือ การสัญจรจะเป็นการเดินทางไปตามนิทรรศการส่วนต่างๆ เป็นแนวยาวตามลำดับการจัดแสดงซึ่งมีการเปลี่ยนพื้นที่ของนิทรรศการแต่ละส่วนในขนาดใกล้เคียงกัน แม้ว่าจะดีในแง่ของการทำให้ผู้ชมได้ผ่านการชมนิทรรศการทุกส่วน แต่มีผลเสียคือ ผู้ชมต้องชมนิทรรศการเกือบทั้งหมดซึ่งมีเนื้อหาและรายละเอียดมาก อาจทำให้ผู้ชมเกิดความเบื่อหน่ายเร็วและไม่สะดวกต่อการเลือกชมเฉพาะเรื่องที่ตนสนใจได้ ทำให้เกิดการละเลยในรายละเอียดที่ผู้จัดทำนิทรรศการต้องการสื่อในบางส่วนไป นอกจากนี้ระบบแสงสว่างและการระบายอากาศภายในอาคารยังเป็นปัญหาต่อการชมนิทรรศการอีกด้วย

กล่าวคือ การที่ตัวอาคารพิพิธภัณฑ์ที่บึงและอับแสง ทำให้ภายในนิทรรศการมีแสงสว่างน้อย เกิดความอึดอัด อากาศถ่ายเทไม่สะดวก และอุณหภูมิภายในค่อนข้างร้อน กลายเป็นอุปสรรคต่อการชมนิทรรศการซึ่งส่งผลต่อการรับรู้ของผู้ชมด้วย

6.2 การวิเคราะห์การรับรู้จากนิทรรศการของผู้ชม

จากการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ 3 และขั้นตอนที่ 4 เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการรับรู้ของผู้ชม รวมทั้งระดับของการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมได้ชมนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่แล้วนั้น ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยสรุปดังนี้คือ

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ 4 เป็นการศึกษาการรับรู้ของผู้ชมจากนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ ซึ่งอาศัยข้อมูลจากการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ 2 และขั้นตอนที่ 3 มาเป็นเกณฑ์กำหนดในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ชม อันได้แก่

1. เกณฑ์กำหนดเกี่ยวกับพฤติกรรมชมนิทรรศการ จะต้องใช้เวลาในการชมนิทรรศการไม่ต่ำกว่า 30 นาที และต้องชมนิทรรศการถาวรทุกส่วนในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่
2. เกณฑ์กำหนดเกี่ยวกับคุณสมบัติเฉพาะส่วนบุคคล จะต้องเป็นผู้ชมชาวไทย และไม่เป็นแขกของทางราชการที่มีเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์เป็นผู้นำชมนิทรรศการ
3. เกณฑ์กำหนดเกี่ยวกับจำนวนของกลุ่มตัวอย่างผู้ชม ใช้ข้อมูลจากการดำเนินการวิจัยขั้นตอนที่ 3 คือ สถิติผู้ชมพิพิธภัณฑ์ ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2540 - 2543 โดยอาศัยจำนวนเฉลี่ยของผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ในเดือนละเดือนเป็นเกณฑ์กำหนด โดยกลุ่มตัวอย่างผู้ชมไม่ควรต่ำกว่า 22 คน จากสถิติผู้ชมเฉลี่ยต่ำสุดในเดือนกรกฎาคม ปีงบประมาณ 2541 และไม่ควรถูกเกินจำนวนเฉลี่ยสูงสุดของแต่ละปี คือ 362 คน ในปีงบประมาณ 2540
4. เกณฑ์กำหนดเกี่ยวกับเวลาในการเก็บข้อมูล ใช้เกณฑ์กำหนดจากการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ 3 คือ ใช้จำนวนเฉลี่ยของผู้ชมในแต่ละเดือนของแต่ละปีงบประมาณมาเป็นตัวกำหนด ดังนั้นจะใช้เวลาในการเก็บข้อมูลการวิจัยในขั้นตอนที่ 4 นี้เป็นระยะเวลา 1 เดือนเช่นเดียวกัน

จากการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ 4 ได้กลุ่มตัวอย่างผู้ชมที่เข้าเกณฑ์กำหนดทั้ง 4 ข้อ เป็นจำนวนทั้งสิ้น 54 คน เป็นเพศชาย 22 คน และเพศหญิง 32 คน ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดแล้ว สามารถแบ่งรายละเอียดของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมได้ดังต่อไปนี้คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มนักเรียนและนักศึกษา เป็นกลุ่มตัวอย่างผู้ชมที่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 0 - 15 ปี และ 16 - 25 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 23 คน เป็นเพศชาย 9 คน และเพศหญิง 14 คน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้ชมในวัยทำงาน เป็นกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 26 - 45 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 17 คน เป็นเพศชาย 6 คน และเพศหญิง 11 คน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้ชมอาวุโส เป็นกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 46 - 60 ปี และผู้ชมที่มีอายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป มีจำนวนทั้งสิ้น 14 คน เป็นเพศชาย 7 คน และ เพศหญิง 7 คน

จากการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมนี้ แบ่งข้อมูลออกเป็น 4 ส่วนได้แก่ ส่วนข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างผู้ชม ส่วนทัศนคติของผู้ชมที่มีต่องานพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติส่วนความพึงพอใจต่องานนิทรรศการของผู้ชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และส่วนการรับรู้จากนิทรรศการของผู้ชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสามารถรวบรวมข้อมูลโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ชมเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ในสัดส่วน 32 : 22 คน โดยเป็นกลุ่มนักเรียนนักศึกษา ในช่วงอายุระหว่าง 0 - 25 ปี มากที่สุดจำนวน 23 คน รองลงมาคือกลุ่มผู้ชมวัยทำงาน จำนวน 17 คน และในลำดับสุดท้ายคือ กลุ่มผู้ชมอาวุโส จำนวน 14 คน โดยที่มีระดับของการศึกษาก่อนข้างสูงกล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างผู้ชมส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีมากที่สุด ถึงจำนวน 9 คน และมีผู้จบการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีอีกจำนวน 6 คน ในขณะที่มีผู้จบการศึกษาระดับอนุปริญญา ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จำนวน 15 คน ส่วนระดับมัธยมศึกษาและระดับประถมศึกษา นั้นเป็นผู้ที่กำลังศึกษาในโรงเรียนเกือบทั้งหมด มีผู้ที่อยู่ในวัยทำงานที่จบการศึกษาระดับปวช. เพียง 1 คน เท่านั้น จากข้อมูลจะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีการศึกษาในระดับที่สูงเป็นจำนวนมาก สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานในด้านอาชีพและรายได้ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีลักษณะอาชีพที่มั่นคง มีรายได้สูง ประกอบอาชีพในเมืองทั้งหมด โดยมีรายได้สูงกว่า 20,001 บาท / เดือนขึ้นไป จำนวนถึง 15 คน ส่วนผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท/เดือน นั้นมีจำนวน 20 คน แต่เป็นนักเรียนนักศึกษาเกือบทั้งหมด ซึ่งไม่ใช่อาชีพที่มีรายได้อย่างแท้จริง

กลุ่มตัวอย่างผู้ชมส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเชียงรายและภาคเหนือตอนบน ถึงจำนวน 35 คน เป็นผู้ชมที่อยู่ต่างภูมิลำเนาเพียง 19 คน เท่านั้น ซึ่งทำให้กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งเป็นกลุ่มผู้ชมที่มีความรู้เดิมเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของภาคเหนือตอนบนอยู่แล้ว ในขณะที่เดียวกันการที่ผู้ชมมีการศึกษาในระดับสูง มีอาชีพที่มั่นคงและรายได้สูงมาก ทำให้เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้และทักษะในการใช้ภาษาไทยในระดับค่อนข้างดีถึงดีมาก

6.2.2 ทักษะคติของผู้ชมที่มีต่องานพิพิธภัณฑ จากการสำรวจพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมทั้งสามกลุ่มมีทัศนคติต่องานพิพิธภัณฑแตกต่างกันดังต่อไปนี้ คือ

กลุ่มที่ 1 นักเรียนนักศึกษา เป็นกลุ่มที่มีทัศนคติในระดับปานกลางถึงค่อนข้างลบกับงานพิพิธภัณฑ ซึ่งไม่ได้เข้าชมพิพิธภัณฑบ่อยนักและไม่เข้าใจเกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑ ส่วนกลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้ชมวัยทำงาน เป็นกลุ่มที่มีทัศนคติในระดับปานกลางถึงดีต่องานพิพิธภัณฑ และกลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้ชมวัยอาวุโส เป็นกลุ่มที่มีทัศนคติที่ดีถึงดีมากต่องานพิพิธภัณฑ

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาการข้อมูลการเข้าชมพิพิธภัณฑของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมพบว่า ผู้ชมส่วนใหญ่คือจำนวน 41 คน ไม่เคยเข้าชมนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่มาก่อน ในขณะที่มีผู้เคยเข้าชมแล้วเพียง 13 คน ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างผู้ชมส่วนใหญ่จึงเป็นผู้ชมที่ไม่มีประสบการณ์ในการรับรู้จากนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่มาก่อน แต่โดยรวมแล้วผู้ชมส่วนใหญ่ต้องการกลับมาชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่อีกครั้งหนึ่ง ถึงจำนวน 51 คน มีเพียง 3 คนเท่านั้นที่ไม่ต้องการกลับมาชมอีก

สำหรับข้อมูลที่ทำให้ตัดสินใจมาเข้าชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่พบว่า สื่อบุคคลอันได้แก่ ครู อาจารย์ เพื่อน และญาติ เป็นสื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมมากที่สุดถึงจำนวน 38 คน ส่วน 13 คน มีข้อมูลอยู่แล้วเนื่องจากเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้ชมที่เคยเข้าชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่มาก่อน มีเพียง 3 คนที่ได้ข้อมูลจากหนังสือแนะนำเที่ยว ไม่พบการได้ข้อมูลจากสื่ออื่นๆ เลย ทั้งนี้มีข้อนำสังเกตบางประการกล่าวคือ การมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่พบว่า เป็นการมาเยี่ยมชมในลักษณะแบบทางผ่าน ไม่ใช่จุดมุ่งหมายหลักของการเดินทางท่องเที่ยว ดังนั้นจึงมีเวลาและความสนใจในการชมนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ค่อนข้างจำกัด

6.2.3 ความพึงพอใจต่อนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ จากการสำรวจพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมที่ลักษณะความพึงพอใจต่อนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่แตกต่างกันดังนี้คือ

กลุ่มนักเรียนนักศึกษา เป็นผู้ชมกลุ่มใหญ่ที่ไม่พึงพอใจต่อนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ พบว่าจากจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่พึงพอใจต่อนิทรรศการจำนวน 25 คนนั้น เป็นนักเรียนนักศึกษาถึง 18 คน เป็นกลุ่มผู้ชมวัยทำงานเพียง 6 คน และกลุ่มอาวุโสเพียง 1 คน ในขณะที่กลุ่มผู้ชมวัยอาวุโสจะเป็นผู้ชมกลุ่มใหญ่ที่มีความพึงพอใจต่อนิทรรศการ พบว่าจากจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่พึงพอใจต่อนิทรรศการ จำนวน 29 คนนั้น เป็นกลุ่มวัยอาวุโสถึง 13 คน เป็นกลุ่มผู้ชมวัยทำงาน 11 คน และกลุ่มนักเรียนนักศึกษาเพียงแค่ 5 คน เท่านั้น

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าลักษณะของความพึงพอใจที่มีต่อนิทรรศการโดยรวม นั้นแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่ไม่พึงพอใจต่อนิทรรศการ จะอยู่ในกลุ่มนักเรียนนักศึกษา กลุ่มที่พึงพอใจต่อนิทรรศการ จะเป็นกลุ่มผู้ชมในวัยอาวุโส ส่วนกลุ่มที่อยู่กึ่งกลางระหว่างทั้งสอง กลุ่มข้างต้นคือ กลุ่มผู้ชมวัยทำงานที่มีความพึงพอใจและไม่พึงพอใจในระดับใกล้เคียงกัน คือ พึงพอใจ จำนวน 11 คน และไม่พึงพอใจ จำนวน 6 คน ทั้งสามกลุ่มนี้มีความต้องการใช้สื่อในลักษณะที่ต่างกันกล่าวคือ กลุ่มผู้ชมที่เป็นนักเรียนนักศึกษาต้องการสื่อที่มีความสนุกสนาน ทันสมัย ต้องการสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และมีความเคลื่อนไหวมีชีวิตชีวา ตรงกันข้ามกับกลุ่มผู้ชมวัยอาวุโสซึ่งต้องการชมโบราณศิลปวัตถุและเน้นเนื้อหาทางวิชาการเป็นสำคัญ ในขณะที่กลุ่มผู้ชมวัยทำงานเป็นกลุ่มที่ต้องการทั้งความสนุกสนาน มีชีวิตชีวา และต้องการสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แต่ก็เน้นการได้ชมศิลปวัตถุและการค้นคว้าเนื้อหาทางวิชาการไปพร้อมๆ กัน

ทางด้านความพึงพอใจของผู้ชมที่มีนิทรรศการในแต่ละส่วนนั้นพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมมีความพึงพอใจต่อนิทรรศการส่วนวิถีชีวิตชาวบ้านมากที่สุด ถึงจำนวน 23 คน โดยมีนิทรรศการส่วนวิถีชีวิตชาวเขาเป็นลำดับรองลงมา จำนวน 13 คนในขณะที่กลุ่มตัวอย่างผู้ชมไม่พึงพอใจในนิทรรศการส่วนโบราณสถานและวัตถุที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดีมากที่สุด จำนวน 29 คน รองลงมาคือนิทรรศการส่วนประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปกรรมเมืองเชียงแสน จำนวน 12 คน โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าที่ชอมนิทรรศการส่วนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวบ้านมากที่สุดเนื่องจากจัดแสดงนิทรรศการได้ดีและน่ามีเนื้อหาที่น่าสนใจ วัตถุมีสีสันและเชื่อมต่อกับชีวิตประจำวันในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ในขณะที่ไม่ชอมนิทรรศการส่วนโบราณสถานและวัตถุที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดีมากที่สุดเนื่องจากลักษณะการจัดแสดงไม่น่าสนใจ โดยเฉพาะการนำเอาวัตถุจำนวนมากจัดแสดงภายในตู้เดียวกัน อีกทั้งบริเวณจัดแสดงมีลักษณะเป็นชั้นลอย แคบ อัด และทึบแสง ลดความน่าสนใจของนิทรรศการไปมาก และไม่สามารถสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของโบราณศิลปวัตถุได้

สำหรับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมที่มีต่อองค์ประกอบของการจัดแสดงพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาที่น่าสนใจในปัจจุบันนั้นดีแล้ว และทั้งหมดเห็นว่าสถานที่ตั้งและความสะดวกในการเดินทางมาชมนั้นดีมาก ศิลปะการออกแบบก็อยู่ในเกณฑ์ดี แต่ที่ผู้ชมส่วนใหญ่มากกว่าครึ่งหนึ่งเห็นว่าต้องมีการปรับปรุง คือ เทคนิคการจัดแสดงและสื่อที่ใช้ในการจัดแสดง เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วจะพบว่ากลุ่มผู้ชมที่เป็นกลุ่มนักเรียนนักศึกษาจะมีแนวโน้มของความคิดเห็นที่ต้องการให้มีการปรับปรุงองค์ประกอบต่างๆ ของนิทรรศการมากที่สุด ในขณะที่กลุ่มผู้ชมวัยอาวุโสจะมีความคิดเห็นว่างค์ประกอบนิทรรศการในปัจจุบันนั้นดีแล้ว ส่วนผู้ชมที่อยู่ในวัย

ทำงานจะมีความคิดเห็นที่ก้ำกึ่งกันกล่าวคือมีทั้งที่มีความคิดเห็นว่างค์ประกอบนิทรรศการดีแล้ว และมีความคิดเห็นว่าการปรับปรุงอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน

ด้านความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมที่มีต่อเทคนิคการจัดแสดงและสื่อนิทรรศการนั้นพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ชมพึงพอใจในเทคนิคการจัดแสดงและสื่อในแบบการจัดแสดงวัตถุจริงมากที่สุด คือ จำนวน 24 คน จาก 54 คน ในขณะที่ไม่พึงพอใจในการจัดแสดงและสื่อแบบรูปภาพและคำบรรยายมากที่สุด คือ 22 คน จาก 54 คน หากพิจารณาถึงเหตุผลแล้วจะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมส่วนใหญ่ชอบการจัดแสดงด้วยวัตถุจริงเพราะสามารถสร้างความเข้าใจและให้อารมณ์และความรู้สึกดีกว่า ในขณะที่การจัดแสดงด้วยรูปภาพและคำบรรยายมีข้อด้อยในเรื่องของการสร้างความรู้สึกและอารมณ์ รวมทั้งความมืดและอับแสงของอาคารพิพิธภัณฑ์ทำให้ผู้ชมต้องเพ่งดูภาพและคำบรรยายมากเกินไป ทำให้เกิดความเมื่อยล้าและเบื่อหน่ายนิทรรศการอย่างรวดเร็ว

เมื่อให้กลุ่มตัวอย่างผู้ชมให้คะแนนเพื่อเป็นการประเมินผลในภาพรวมของความพึงพอใจที่มีต่อนิทรรศการพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ชมมีระดับความพึงพอใจในนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ในระดับปานกลางถึงดี คือ ส่วนใหญ่ให้คะแนนในระดับตั้งแต่ร้อยละ 50 ถึงระดับสูงกว่าร้อยละ 80 เป็นส่วนใหญ่ คือ ให้คะแนนร้อยละ 50 จำนวน 15 คน ให้คะแนนร้อยละ 60 – 80 จำนวน 16 คน และให้คะแนนสูงกว่าร้อยละ 80 จำนวน 14 คน มีผู้ให้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ 50 เพียง 4 คน และให้คะแนนได้ตามที่คาดหวัง จำนวน 5 คน

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของการประเมินผลนิทรรศการโดยรวมพบว่ากลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มมีลักษณะการให้การประเมินที่แตกต่างกันไป กลุ่มนักเรียนนักศึกษาคือกลุ่มที่ให้คะแนนในระดับต่ำกว่าร้อยละ 50 ถึงร้อยละ 60 – 80 ซึ่งแสดงว่ามีความพึงพอใจในนิทรรศการในระดับต่ำถึงปานกลาง ในขณะที่กลุ่มผู้ชมในวัยทำงานจะให้การประเมินในอีกระดับคือ ให้คะแนนตั้งแต่ร้อยละ 50 จนถึงได้ตามคาดหวัง ซึ่งแสดงว่าเป็นกลุ่มที่มีความพึงพอใจในระดับกลาง ส่วนกลุ่มผู้ชมวัยอาวุโสจะเป็นกลุ่มที่มีความพึงพอใจในนิทรรศการมากที่สุดคือ ให้คะแนนร้อยละ 60 – 80 จนถึงได้ตามความคาดหวังทั้งหมด

6.2.4 การรับรู้ของผู้ชมจากนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ เป็นการทดสอบระดับการรับรู้จากการชมนิทรรศการของกลุ่มตัวอย่างผู้ชม ซึ่งใช้แบบทดสอบการรับรู้ซึ่งประยุกต์แนวคำถามและแนวการตอบคำถามแบบต่างๆ มารวมไว้เพื่อให้ได้ลักษณะและระดับการรับรู้ที่แท้จริงของผู้ชม โดยมีทั้งแบบทดสอบแบบคำถามปลายเปิด (Open-ended Questions) ให้อิสระในการตอบคำถามได้อย่างเต็มที่ หรือแบบทดสอบแบบคำถามปลายปิด (Close-ended Question) ที่เป็นแบบเลือกคำตอบจากที่กำหนดไว้ให้ และแบบที่เลือกคำตอบถูกผิด รวมทั้งแบบ

ทดสอบแบบเขียนชื่อวัตถุหรืออื่นๆ ด้วย จากการรวบรวมข้อมูลในการทดสอบวัดระดับการรับรู้ของผู้ชมปรากฏผลดังต่อไปนี้คือ

การวัดระดับการรับรู้โดยรวมโดยให้อธิบายความคิดเห็นและความรู้สึกส่วนบุคคลที่มีต่อคำสำคัญ (Keywords) จำนวน 5 คำ ซึ่งเป็นหัวใจของเนื้อหาในการจัดแสดงนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ คือ อาณาจักรล้านนา ศิลปะล้านนา เมืองเชียงใหม่ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวล้านนา และวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวเขา พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมส่วนใหญ่รับรู้ได้ดีถึงจำนวน 24 คน ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ชมวัยทำงานและวัยอาวุโส กลุ่มตัวอย่างผู้ชมที่มีการรับรู้ในระดับปานกลางจำนวน 10 คน ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ชมวัยทำงานและบางส่วนเป็นนักศึกษา ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างผู้ชมที่มีการรับรู้ในระดับต่ำ มีจำนวน 20 คน คือ กลุ่มนักเรียนและนักศึกษา

การวัดระดับการรับรู้จากแต่ละส่วนของนิทรรศการพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ชมสามารถเข้าใจและรับรู้เนื้อหาการจัดแสดงนิทรรศการได้มากที่สุดในส่วนนิทรรศการวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวล้านนา จำนวน 21 คน จาก 54 คน รองลงมาคือนิทรรศการวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวเขา จำนวน 11 คน ในลำดับที่สามคือนิทรรศการแม่น้ำโขง จำนวน 9 คน ในทางตรงกันข้ามพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมไม่สามารถเข้าใจและรับรู้เนื้อหาการจัดแสดงนิทรรศการได้น้อยที่สุดในส่วนนิทรรศการโบราณสถานและโบราณวัตถุจากการขุดค้นทางโบราณคดีเมืองเชียงใหม่ จำนวน 20 คน จาก 54 คน รองลงมาคือนิทรรศการเครื่องถ้วยล้านนาในจังหวัดเชียงราย จำนวน 18 คน และลำดับที่สามคือ นิทรรศการประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปกรรมเชียงใหม่ จำนวน 12 คน

การวัดระดับการรับรู้จากนิทรรศการประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปกรรมเมืองเชียงใหม่ ในส่วนของภูมิสถานเมืองเชียงใหม่ เชียงแสนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมมีระดับการรับรู้ในระดับปานกลาง กลุ่มตัวอย่างสามารถจดจำในเรื่องของการตั้งถิ่นฐานได้ค่อนข้างดี แต่ไม่สามารถจดจำเรื่องราวในทางประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ได้มากนัก บางส่วนอาจรับรู้ได้ค่อนข้างดีเนื่องจากเป็นนิทรรศการส่วนแรกสุดของพิพิธภัณฑสถาน แต่ในขณะที่เดียวกันเนื้อหานิทรรศการที่ค่อนข้างยาก ประกอบกับผู้ชมไม่คุ้นเคยกับเรื่องของการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี อีกทั้งการจัดแสดงที่เรียบเกินไป จึงส่งผลให้การรับรู้ของผู้ชมจากนิทรรศการส่วนนี้ยังไม่ดีนัก

การวัดระดับการรับรู้จากนิทรรศการประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปกรรมเมืองเชียงแสน ในส่วนของโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดีนั้นพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้ปานกลางถึงค่อนข้างต่ำในส่วนนี้ ไม่สามารถบอกรายละเอียดที่มีอยู่ในเนื้อหา นิทรรศการได้ ซึ่งผู้ชมส่วนใหญ่ได้ให้เหตุผลว่าการจัดแสดงนิทรรศการไม่น่าสนใจ โดยเฉพาะการรวมวัตถุจำนวนมากไว้ในตู้จัดแสดงเดียวกัน รวมทั้งบรรยากาศโดยรอบของส่วนนิทรรศการนี้ที่ค่อนข้างแคบ อึดอัด อับแสง ส่งผลให้ระดับการรับรู้ของผู้ชมจึงอยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างต่ำ

การวัดระดับการรับรู้จากนิทรรศการพัฒนาเครื่องถ้วยล้านนาในจังหวัดเชียงราย พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมมีระดับการรับรู้ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างต่ำในส่วนนี้ เนื่องจากไม่สามารถตอบคำถามได้เกือบทั้งหมด และจดจำรายละเอียดในนิทรรศการแทบไม่ได้เลย เนื่องจากผู้ชมส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่าการจัดแสดงนิทรรศการส่วนนี้เป็นเรื่องที่ยาก มีลักษณะเป็นวิชาการสูง มีศัพท์เทคนิคมาก และแยกไม่ออกระหว่างเครื่องถ้วยประเภทต่างๆว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร อีกทั้งรูปแบบการจัดแสดงนิทรรศการไม่น่าสนใจ ส่งผลให้การรับรู้จากนิทรรศการในส่วนนี้ไม่เป็นที่น่าพอใจนัก

การวัดระดับการรับรู้จากนิทรรศการแม่น้ำโขง พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้ที่ดีถึงดีมาก สามารถอธิบายและตอบคำถามได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้มีข้อสังเกตว่านิทรรศการส่วนนี้อาจมีเนื้อหาที่ง่ายและกลุ่มตัวอย่างผู้ชมส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาที่สูงซึ่งได้ผ่านการเรียนการสอนเรื่องเกี่ยวกับแม่น้ำโขงในสถาบันการศึกษามาแล้วแทบทั้งสิ้น จึงทำให้ผลของระดับการรับรู้จากนิทรรศการของผู้ชมในส่วนนี้อยู่ในระดับที่ดี

การวัดระดับการรับรู้จากนิทรรศการวิถีชีวิตชาวบ้าน ในส่วนของนิทรรศการเชียงแสนในอดีต ชาวไทยวน ชาวไทลื้อ และชาวไทใหญ่ พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมมีระดับการรับรู้ที่ดีถึงดีมาก เนื่องจากสามารถจดจำรายละเอียดต่างๆ ได้เป็นอย่างดี มีความเข้าใจและสามารถแยกแยะกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ออกจากกันได้อย่างถูกต้อง และสามารถจดจำเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ได้ดี ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะการที่กลุ่มตัวอย่างผู้ชมมากกว่าครึ่งหนึ่งนั้นเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคเหนือตอนบนจึงมีความรู้เดิมในเนื้อหาที่จัดแสดงคืออยู่แล้ว อาจมีบางส่วนเท่านั้นที่รับรู้ได้ไม่ดีหรือผิดพลาดไปบ้างเนื่องจากการรับรู้จากนิทรรศการอาจมีความสับสนกับความรู้และประสบการณ์เดิม โดยเฉพาะกลุ่มตัวอย่างผู้ชมที่ไม่ได้มีภูมิลำเนาในเขตภาคเหนือตอนบน แต่โดยรวมแล้วนับเป็นส่วนนิทรรศการที่ผู้ชมมีระดับการรับรู้ที่ดีที่สุด

การวัดระดับการรับรู้จากนิทรรศการวิถีชีวิตชาวเขา พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ชมมีการรับรู้ในระดับปานกลาง เป็นที่น่าสังเกตว่าถึงแม้ว่านิทรรศการส่วนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวเขานี้จะเป็นนิทรรศการที่ผู้ชมมีความพึงพอใจสูงรองจากนิทรรศการวิถีชีวิตชาวบ้าน แต่จากการทดสอบวัดระดับการรับรู้ในส่วนนี้กลับพบว่าส่วนใหญ่แล้วยังมีการรับรู้ที่ผิดพลาดค่อนข้างสูง โดยเฉพาะชื่อของกลุ่มชนต่างๆ ซึ่งในนิทรรศการที่จัดแสดงนั้นใช้ชื่อชนเผ่าทั้งแบบที่คนไทยพื้นราบใช้เรียกและชื่อที่ชนเผ่าใช้เรียกตนเอง ทำให้ผู้ชมเกิดความสับสนมาก และส่งผลให้ไม่สามารถจดจำรายละเอียดของชนเผ่าต่างๆ ได้ ทั้งนี้ในนิทรรศการมีการจัดแสดงเกี่ยวกับชาวไทยภูเขาเพียงแค่ 3 กลุ่มเท่านั้น เห็นได้ชัดในกรณีของเครื่องแต่งกายชาวเขาที่ผู้ชมส่วนใหญ่ตอบว่าเป็นเครื่องกายชาวเมี้ยว เนื่องจากตั้งอยู่ในจุดที่ใกล้เคียงกัน และไม่มีป้ายอธิบายวัตถุ ทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่าเป็นเครื่องแต่งกายของชาวเมี้ยว

การวัดระดับการรับรู้จากนิทรรศการศาสนาและความเชื่อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างจะมีการรับรู้ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างดี สามารถจดจำรายละเอียดเกี่ยวกับตุงได้เป็นอย่างดี แต่ไม่สามารถจำรายละเอียดของรูปแบบและชื่อประเพณีต่างๆ ได้ดีเท่าที่ควร ซึ่งน่าสังเกตว่าผู้ที่สามารถตอบในรายละเอียดเกี่ยวกับประเพณีทางศาสนาได้ดีนั้นเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตภาคเหนือตอนบนทั้งสิ้นซึ่งเป็นกลุ่มผู้ชมที่มีความรู้เดิมเกี่ยวกับศาสนาและประเพณีของล้านนาที่อยู่แล้ว

6.3 การเปรียบเทียบผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยในทุกขั้นตอนที่ผ่านมาได้ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้คือ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่เป็นพิพิธภัณฑ์สถานด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ซึ่งตั้งอยู่ในเขตแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี ดังนั้นนิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑ์จึงมุ่งนำเสนอประเด็นสำคัญในการถ่ายทอดประวัติศาสตร์ โบราณคดีและพัฒนาการทางอารยธรรมของเมืองเชียงใหม่เป็นหลัก โดยมีเรื่องราวด้านชาติพันธุ์วิทยาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นประเด็นรอง ผู้จัดทำนิทรรศการและผู้ออกแบบนิทรรศการจึงมุ่งสื่อความหมายให้ผู้ชมรับรู้ถึงความเก่าแก่และความเป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญของเมืองเชียงใหม่เป็นสำคัญ โดยการใช้เทคนิคการจัดแสดงและสื่อที่เข้ากับเนื้อหาและสภาพแวดล้อมในลักษณะการเป็นของเมืองโบราณให้มากที่สุด ในขณะเดียวกันการเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติซึ่งมีหน้าที่ดูแลทรัพย์สินอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติเองก็มีส่วนกำหนดให้นิทรรศการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่จึงเน้นหนักไปในด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ซึ่งใช้การจัดแสดงโบราณศิลปวัตถุในการสื่อความหมายเป็นหลัก ภาพรวม

ของนิทรรศการจึงออกมาในรูปแบบของการถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีผ่านความงามของศิลปวัตถุ เพื่อให้ผู้ชมเกิดการรับรู้และเกิดความเข้าใจในเนื้อหาผ่านการชมศิลปวัตถุที่จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์นั่นเอง

สำหรับในด้านการรับรู้ของผู้ชมนั้น ผู้ชมส่วนใหญ่มีการรับรู้และมีความพึงพอใจในนิทรรศการด้านชาติพันธุ์วิทยาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นเนื้อหาที่เป็นประเด็นรองได้ดีกว่านิทรรศการด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปกรรมเมืองเชียงใหม่เป็นเนื้อหาที่เป็นประเด็นหลัก การที่ผู้ชมส่วนใหญ่สามารถรับรู้และสร้างความคิดรวบยอดจากการชมนิทรรศการด้านชาติพันธุ์วิทยาและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ดีกว่านั้นเนื่องจากผู้ชมมีความพึงพอใจในเทคนิคการจัดแสดงและสื่อของนิทรรศการที่หลากหลายกว่า ศิลปวัตถุที่จัดแสดงก็มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของผู้ชมมากกว่าศิลปวัตถุที่จัดแสดงในส่วนนิทรรศการประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปกรรมเมืองเชียงใหม่

เมื่อเปรียบเทียบผลการวิจัยโดยรวมจากทั้งสามส่วน คือ นิทรรศการ การสื่อความหมายและการออกแบบนิทรรศการ และการรับรู้ของผู้ชม จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าทั้งสามส่วนมีความคลาดเคลื่อนไปจากกันกล่าวคือ นิทรรศการ การสื่อความหมายและการออกแบบนิทรรศการของผู้จัดทำต้องการสื่อถึงประเด็นด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและพัฒนาการทางอารยธรรมของเมืองเชียงใหม่เป็นหลัก มุ่งให้ผู้ชมการความเข้าใจ เกิดการรับรู้และซาบซึ้งกับความเก่าแก่และอารยธรรมของเมืองเชียงใหม่ ในขณะที่ผู้ชมกลับมีปรากฏการณ์ในการรับรู้จากการชมนิทรรศการในลักษณะตรงกันข้าม คือ สามารถรับรู้ เข้าใจ และเกิดการสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับประเด็นด้านชาติพันธุ์วิทยาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของเมืองเชียงใหม่มากกว่า แต่กลับไม่ค่อยเกิดการรับรู้ ขาดความเข้าใจและยังไม่ค่อยพึงพอใจในนิทรรศการด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปกรรมเท่าไรนัก ในจุดนี้เองคือช่องว่างระหว่างการสื่อความหมายและการออกแบบนิทรรศการของกลุ่มผู้จัดทำนิทรรศการ กับการรับรู้ของผู้ชมซึ่งไม่ตรงกัน ดังนั้นจึงเกิดความบกพร่องของนิทรรศการขึ้นมาในแง่ของการถ่ายทอดองค์ความรู้อันเป็นจุดมุ่งหมายหลักของนิทรรศการที่ผู้จัดทำได้คาดหวังไว้สู่กลุ่มผู้ชม ซึ่งส่งผลให้พิพิธภัณฑ์ยังไม่สามารถดึงดูดผู้ชมให้เข้ามาใช้สื่อนิทรรศการเพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้และเป็นแหล่งการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้ทุกกลุ่มอย่างที่ตั้งเป้าหมายไว้

นอกจากนี้วิธีการสื่อความหมายของนิทรรศการซึ่งมุ่งเน้นการถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ศิลปกรรมผ่านความงามของโบราณศิลปวัตถุนั้น ยังไม่สามารถดึงดูดผู้ชมได้อย่างที่ต้องการกล่าวคือ มีเพียงผู้ชมส่วนหนึ่งเท่านั้น คือ กลุ่มผู้อาวุโสและกลุ่มผู้ชมวัยทำงานบางส่วนที่สามารถรับรู้เรื่องราวและมีความพึงพอใจต่อสื่อและวิธีการสื่อความหมายของนิทรรศการในปัจจุบัน ในขณะที่ผู้ชมอีกส่วนหนึ่ง คือกลุ่มนักเรียนนักศึกษาและกลุ่มผู้ชมวัยทำงานบางส่วนกลับ

มีการรับรู้และมีความพึงพอใจต่อสื่อในระดับค่อนข้างต่ำ ซึ่งชี้ให้เห็นได้ว่าความต้องการสื่อและวิธีการสื่อความหมายของแต่ละกลุ่มนั้นมีความหลากหลายสูง แต่สื่อนิทรรศการและวิธีการสื่อความหมายของผู้จัดทำนิทรรศการกลับมีลักษณะค่อนข้างนิ่งและไม่หลากหลาย การเลือกใช้สื่อในการนำเสนอและวิธีการสื่อความหมายของผู้จัดทำนิทรรศการจึงยังมีความคลาดเคลื่อนไปจากความต้องการของผู้ชมนิทรรศการซึ่งทางพิพิธภัณฑ์ได้กำหนดเป้าหมายไว้เป็นกลุ่มผู้ชมโดยทั่วไปอยู่



บทที่ 7

บทสรุป

ในบทสรุปของงานวิจัยนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วนด้วยกัน อันได้แก่ ส่วนที่หนึ่ง คือ การสรุปผลการวิจัย ส่วนที่สองเป็นการอภิปรายผลการวิจัย ซึ่งจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา และการวางแผนสำหรับการจัดแสดงนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์ และข้อเสนอแนะในส่วนสุดท้าย

7.1 การสรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสองส่วนที่ผ่านมา ทั้งในส่วนของ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการสื่อความหมายและการออกแบบนิทรรศการของผู้จัดทำนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ และการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้จากนิทรรศการของผู้ชมนั้น สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดได้ดังต่อไปนี้ คือ

7.1.1 ผลการวิจัยพบว่า นิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ นำเสนอภายใต้กรอบของการเป็น “พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ” กล่าวคือ อยู่ภายใต้การดูแลของกรมศิลปากร ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดูแลโบราณสถานและโบราณศิลปวัตถุอันเป็นทรัพย์สินของชาติ ดังนั้นนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่จึงมีลักษณะเป็นการมุ่งนำเสนอเรื่องราวประวัติศาสตร์ พัฒนาการทางอารยธรรม แหล่งโบราณคดีเมืองเชียงใหม่ และศิลปกรรมในเมืองโบราณเชียงใหม่เป็นหลัก โดยมีเรื่องราวทางด้านศิลปวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของเมืองเชียงใหม่เป็นส่วนเสริมเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ จึงมีลักษณะของการผสมผสานกันระหว่างการเป็นพิพิธภัณฑสถานประจำแหล่งโบราณคดี พิพิธภัณฑสถานประจำเมือง และพิพิธภัณฑสถานทางมานุษยวิทยา โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดีและอารยธรรมของเมืองเชียงใหม่ อันจะนำไปสู่แนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์แห่งนี้ให้ยั่งยืนสืบไป

7.1.2 ผลการวิจัยพบว่า นิทรรศการถาวรในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ การสื่อความหมายของนิทรรศการนั้นมีจุดนำเสนอหลักในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและ พัฒนาการทางอารยธรรมของเมืองเชียงใหม่ไปสู่ผู้ชม โดยมุ่งชี้ให้เห็นภาพรวมของเมืองโบราณเชียงใหม่ นับตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ผ่านการสร้างสรรคอารยธรรมในสมัยอาณาจักรล้านนา สืบเนื่องมาจนถึงการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนต่างๆ ที่มีวิถีชีวิต ภาษา

และวัฒนธรรม แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่าเมืองเชียงแสนเป็นเมืองที่มีพัฒนาการทางวัฒนธรรมต่อเนื่องกันมาอย่างยาวนานและรุ่งเรืองที่สุดแห่งหนึ่งในเขตภาคเหนือตอนบน

การสื่อความหมายของนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มุ่งใช้โบราณศิลปวัตถุเป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายหลักของนิทรรศการ ผ่านการถ่ายทอดความรู้ด้วยคำบรรยายประกอบเป็นหลัก เพื่อให้เกิดความเข้าใจและกระตุ้นความต้องการเรียนรู้ของผู้ชม โดยเน้นรูปแบบของความงามในเชิงศิลปะของวัตถุพิพิธภัณฑสถานที่นำมาจัดแสดง

ดังนั้นการใช้เทคนิคในการสื่อความหมายของนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนจึงเป็นไปตามกรอบกำหนดทางเนื้อหา นิทรรศการกล่าวคือ เทคนิคการสื่อความหมายส่วนใหญ่ที่ใช้ในการจัดแสดงจะต้องเข้ากับเนื้อหาและโบราณศิลปวัตถุที่จัดแสดงอยู่ ไม่ขัดแย้งกับโบราณศิลปวัตถุมากจนเกินไป ดังนั้นเทคนิคที่พบมากที่สุดจึงใช้วิธีการสื่อความหมายที่ค่อนข้างเรียบง่าย เน้นการสื่อสารที่เข้าใจได้ง่าย เพื่อถ่ายทอดสิ่งที่เป็นเนื้อหาทางวิชาการและความงามที่เป็นนามธรรมผ่านวัตถุอันเป็นรูปธรรม

7.1.3 ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการออกแบบนิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสนนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เป็นสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญ นั่นคือ ลักษณะสถาปัตยกรรมของอาคาร พื้นที่จัดแสดงภายในอาคาร สภาพแวดล้อมรอบพิพิธภัณฑสถาน และเนื้อหา นิทรรศการ

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารนั้นเป็นตัวกำหนดการออกแบบให้มีลักษณะที่เน้นการแก้ปัญหาของอาคาร ชั้นคือ รูปแบบอาคารทรงไทยที่ยาว เพดานต่ำ มีฉาบฉวย และมีลักษณะต่อเนื่องกันระหว่างอาคารจัดแสดงหลักและอาคารส่วนขยาย ไม่มีการแบ่งห้องหรือพื้นที่ภายในอย่างชัดเจน ส่วนพื้นที่ภายในอาคารก็เป็นตัวกำหนดสำคัญเช่นเดียวกัน พื้นที่จัดแสดงนั้นมีลักษณะแคบและยาว ดังนั้นการออกแบบการจัดแสดงจึงต้องมุ่งใช้สอยพื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่มีการแบ่งห้องจัดแสดงอย่างชัดเจน แต่ใช้ลักษณะและสีของครุภัณฑ์เป็นตัวแบ่งเนื้อหาส่วนต่างๆของนิทรรศการออกจากกัน ในขณะที่การจัดแสดงโบราณศิลปวัตถุ หรือครุภัณฑ์ต่างๆ จะเป็นไปอย่างหลวมๆ เพื่อให้มี space หรือพื้นที่ว่างทางสถาปัตยกรรม ลดความอึดอัดและรูปแบบที่น่าเบื่อของพื้นที่ภายในอาคาร

สภาพแวดล้อมของอาคารพิพิธภัณฑสถานที่ตั้งอยู่เมืองโบราณ รายล้อมด้วยโบราณสถานสำคัญหลายแห่ง ซึ่งมีผลให้การออกแบบอาคารและการจัดแสดงนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑสถานจึงมีความกลมกลืน และไม่ขัดแย้งกับสภาพแวดล้อมภายนอกจนเกินไป จะเห็นได้ว่านิทรรศการเน้นการออกแบบที่เรียบง่าย ลดทอนรายละเอียดไม่ให้มีองค์ประกอบที่มากจนเกินไป และไม่เน้นวัสดุอุปกรณ์หรือเทคนิคการจัดแสดงที่ขัดแย้งกับสภาพเมืองโบราณ

เนื้อหา นิทรรศการมีส่วนกำหนดการออกแบบการจัดแสดงนิทรรศการในแง่ของการจัดระบบการสัญจรภายในนิทรรศการ (circulation) มีลักษณะเรียงลำดับตามลำดับของเนื้อหา นิทรรศการจากต้นจนจบ และเน้นเนื้อหาหลักของนิทรรศการ คือ เรื่องของประวัติศาสตร์และโบราณคดีให้อยู่ในจุดเริ่มต้นของนิทรรศการ ตามด้วยเรื่องของวัฒนธรรมท้องถิ่นและชาติพันธุ์ อันเป็นวัตถุประสงค์รองของนิทรรศการ

7.1.4 ผลการวิจัยพบว่า การจากการดำเนินการวิจัยและทดสอบระดับการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างผู้ชมสามารถแบ่งกลุ่มของผู้ชมได้ตามลักษณะการรับรู้ดังนี้ คือ

กลุ่มนักเรียนนักศึกษา เป็นกลุ่มตัวอย่างผู้ชมที่มีอายุอยู่ในช่วง 0 - 25 ปี มีลักษณะการรับรู้จากนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ มีลักษณะการใช้สื่อและมีลักษณะพฤติกรรมในการชมนิทรรศการที่ให้ความสนใจต่อสื่อต่างๆ ที่จัดแสดงน้อยมาก จากการทดสอบระดับการรับรู้พบว่ามีความเข้าใจในเนื้อหาและประเด็นสำคัญที่นำเสนอในนิทรรศการค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มอื่นๆ มีความต้องการสื่อที่ทันสมัย โดยเฉพาะสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ประเภทคอมพิวเตอร์ และต้องการความสนุกสนานในการชมมากกว่าการรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความรู้ต่างๆ ที่จัดแสดงในนิทรรศการ และโดยรวมมีความพึงพอใจต่อการชมนิทรรศการในระดับต่ำถึงปานกลาง

กลุ่มผู้ชมวัยทำงาน เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุอยู่ในช่วง 26 - 45 ปี มีลักษณะการรับรู้จากนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างดี มีลักษณะการใช้สื่อและลักษณะพฤติกรรมในการชมที่ให้ความสนใจกับสื่อต่างๆ ในนิทรรศการมากพอสมควร จากการทดสอบระดับการรับรู้พบว่ามีความเข้าใจในเนื้อหาและประเด็นสำคัญที่นำเสนอในนิทรรศการในระดับที่ดี สามารถจับใจความและประเด็นสำคัญในหัวข้อการจัดแสดงต่างๆ ได้ดี แม้ว่าจะมีการรับรู้จากนิทรรศการในระดับที่ดี แต่กลับมีระดับความพึงพอใจต่อการชมนิทรรศการระดับปานกลาง แม้จะเห็นและเข้าใจถึงความสำคัญของเนื้อหา นิทรรศการ แต่กลุ่มผู้ชมวัยทำงานยังมีความต้องการที่คล้ายคลึงกับกลุ่มนักเรียนนักศึกษา คือ ต้องการสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ประเภทคอมพิวเตอร์ รวมทั้งยังต้องการสื่อประเภททัศนูปกรณ์ เช่น วิทยุทัศน์อีกด้วย เพียงแต่ไม่ได้ต้องการความสนุกสนานจากสื่อเหมือนกับกลุ่มนักเรียนนักศึกษา แต่ต้องการสื่อที่มีประสิทธิภาพสูงสำหรับการค้นคว้าข้อมูลที่สนใจเฉพาะเรื่องโดยตรงมากกว่า

กลุ่มผู้ชมวัยอาวุโส เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุอยู่ในช่วง 46 ปีขึ้นไป มีลักษณะการรับรู้จากนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ในระดับที่ดีถึงดีมาก มีลักษณะการใช้สื่อและลักษณะพฤติกรรมในการชมที่ให้ความสนใจกับสื่อต่างๆ ในนิทรรศการมากพอสมควร จากการทดสอบระดับการรับรู้พบว่ามีความเข้าใจที่คล้ายคลึงกับกลุ่มผู้ชมวัยทำงาน คือ สามารถเข้าใจใน

ประเด็นสำคัญต่างๆ ได้ดี จัดจํารายละเอียดได้ค่อนข้างมาก และสามารถสร้างความคิดรวบยอด (Concept) เกี่ยวกับหัวข้อต่างๆ ที่จัดแสดงในนิทรรศการได้ดี แตกต่างจากกลุ่มผู้ชมวัยทำงานในแง่ของความพึงพอใจที่มีต่อการชมนิทรรศการ กล่าวคือ กลุ่มผู้ชมวัยอาวุโสจะมีความพึงพอใจในระดับที่สูง ขึ้นชอบกับการชมนิทรรศการในลักษณะที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ไม่มีความต้องการสื่อที่ทันสมัยและความสนุกสนานจากนิทรรศการเหมือนกลุ่มนักเรียนนักศึกษา มุ่งสนใจเกี่ยวกับวัตถุที่จัดแสดงและเนื้อหา นิทรรศการเป็นหลัก

7.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากผลของการวิจัยในช่วงต้นนั้น สามารถอภิปรายผลในประเด็นสำคัญต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ

7.2.1 ผลการวิจัยพบว่าการออกแบบนิทรรศการนั้น สภาพแวดล้อมโดยรวมที่มีอยู่เดิมเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของการกำหนดวิธีการและการสร้างสรรค์งานออกแบบนิทรรศการ กล่าวคือ นิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ถูกปัจจัยแวดล้อมอันได้แก่ อาคารดั้งเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วและรูปแบบของอาคารที่ค่อนข้างเรียบง่ายและนิ่ง ทำให้ความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบของผู้จัดทํานิทรรศการถูกจำกัดตั้งแต่ต้น ต้องบังคับให้ใช้พื้นที่ที่มีอยู่เดิมในการออกแบบและจัดวางเนื้อหา นิทรรศการ นับเป็นปัญหาในการออกแบบนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานซึ่งเป็นปัญหา ร่วมกันขององค์กรพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย ซึ่งมักใช้อาคารเก่าในการดัดแปลงสถานที่ให้เป็นพิพิธภัณฑสถาน การออกแบบและการกำหนดรูปแบบของนิทรรศการจึงไม่สามารถสร้างสรรค์ได้ อย่างที่ควรจะเป็น และนำไปสู่ผลกระทบในด้านอื่นๆ ซึ่งมีผลต่อการรับรู้และความพึงพอใจใน นิทรรศการของผู้ชมพิพิธภัณฑสถาน

7.2.2 ผลการวิจัยพบว่าการสื่อความหมายของผู้จัดทํานิทรรศการนั้นมีความสัมพันธ์อย่างมาก กับแนวคิดหลักและระบบการดำเนินงานของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร จากการศึกษา เป็นหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่หลักในการดูแลโบราณสถานและโบราณศิลปวัตถุอันเป็นสมบัติ ของชาตินั้น วิธีการสื่อความหมายของผู้จัดทํานิทรรศการย่อมไม่สามารถหลีกเลี่ยงประเด็นของการ สื่อสารในเรื่องของอารยธรรมและความเป็นชาติไปได้ เพื่อนั้นให้เห็นความสำคัญของประวัติ ศาสตร์และโบราณคดี ไปพร้อมกับความงามในเชิงศิลปกรรม เมื่อแนวทางของนิทรรศการถูก กำหนดด้วยพันธกิจหลักของหน่วยงานนับตั้งแต่แรกแล้ว จึงมีผลต่อการกำหนดเนื้อหาและวิธีการ สื่อความหมายของผู้จัดทํานิทรรศการไปในทันที ดังนั้นวิธีการสื่อความหมายของนิทรรศการจึง ต้องเลือกใช้วิธีการที่สนับสนุนหลักการดังกล่าวในช่วงต้น

7.2.3 ผลการวิจัยพบว่าสื่อและเทคนิคการนำเสนอในนิทรรศการนั้นเป็นสื่อในรูปแบบการสื่อสารทางเดียวทั้งสิ้น ไม่พบการสื่อสารแบบสองทาง หรือสื่อที่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ชมเลย เนื่องจากนิทรรศการนี้ได้รับการปรับปรุงการจัดแสดงเมื่อ 8 ปีที่แล้ว (2539) อาจเป็นไปได้ที่สื่ออื่นๆและสื่อแบบปฏิสัมพันธ์นั้นยังไม่เป็นที่นิยมแพร่หลาย และในขณะเดียวกันอาคารจัดแสดงซึ่งเป็นอาคารเก่า คับแคบและตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมของโบราณสถานนั้น เป็นจุดบอดสำหรับการพัฒนา นิทรรศการ โดยใช้สื่อและเทคนิคการนำเสนอที่หลากหลาย ไม่สามารถตอบสนองและดึงดูดผู้ชมได้ทุกกลุ่ม อย่างที่ควรจะเป็น

7.2.4 จากการวิจัยพบว่า ระบบการบริหารจัดการนิทรรศการในปัจจุบันเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับการพัฒนานิทรรศการเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากงบประมาณและเจ้าหน้าที่ที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้งานนิทรรศการเป็นภารกิจที่มีความสำคัญรองลงมา งบประมาณที่มีอยู่ไม่ได้นำมาใช้ในการพัฒนานิทรรศการ แต่ใช้ในการจัดการงานด้านอื่นๆ เสียเกือบทั้งหมด

7.2.5 จากการวิจัยพบว่า สภาพการจัดแสดงและเนื้อหา นิทรรศการในปัจจุบันมีผลอย่างมากต่อความพึงพอใจและการรับรู้ของผู้ชมพิพิธภัณฑ์ กล่าวคือ

วิธีการสื่อความหมายและเทคนิคการนำเสนอ ลักษณะการสื่อความหมายและวิธีการนำเสนอในปัจจุบันนั้นมีลักษณะค่อนข้างซ้ำกันและนิ่ง ไม่มีการใช้เทคนิคที่หลากหลาย ส่งผลให้เกิดความน่าเบื่อและผู้ชมขาดความสนใจในเนื้อหาของนิทรรศการ เพราะความความตั้งใจที่มีต่อสิ่งเร้า การใช้องค์ประกอบทางกายภาพที่มีลักษณะของความเข้ม (Intensity) ขนาด (Size) ความแตกต่างที่ชัดเจน (Contrast) รวมทั้งความเคลื่อนไหว (Movement) ที่มีลักษณะซ้ำซากมากเกินไปอาจลดความตั้งใจในการรับรู้ของผู้ชมที่มีต่อนิทรรศการได้ ทำให้สารที่นิทรรศการต้องการจะสื่อถูกคัดเลือกรออกไป กลายเป็นสารที่ผู้ชมไม่ได้ตั้งใจในการรับรู้

ความต่อเนื่องของนิทรรศการแต่ละส่วน นิทรรศการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่มีลักษณะที่ขาดความต่อเนื่องในแต่ละส่วนการจัดแสดง กล่าวคือ เนื้อหาการจัดแสดงส่วนต่างๆจะจบในตัวเองภายในส่วนจัดแสดงนั้นๆ ไม่มีจุดเชื่อมโยงหรือองค์ประกอบใดๆ ร่วมกัน ดังนั้นเมื่อนิทรรศการหรือสิ่งเร้าในเชิงจิตวิทยาขาดความต่อเนื่องแล้ว แนวโน้มที่ผู้รับสารจะลดความสนใจและเกิดความบกพร่องในการรับรู้ย่อมมีมากขึ้นได้

ความใกล้ชิดกันของนิทรรศการแต่ละส่วน เนื่องจากภายในอาคารจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่มีพื้นที่จำกัด ดังนั้นนิทรรศการในแต่ละส่วนจึงจัดแสดงในลักษณะติดต่อกันเป็นแนวยาว และมีพื้นที่ร่วมกันหลายส่วนจัดแสดง โดยปกติแล้วคนเรามีการรับรู้ที่มีแนวโน้มที่จะรวมเอาสิ่งที่อยู่ติดกันหรืออยู่ใกล้เคียงกันให้เป็นหมวดหมู่เดียวกัน ดังนั้นจึงเกิด

ความบกพร่องในการรับรู้เนื้อหาของนิทรรศการในหลายๆ ส่วน เช่น วิธีชีวิตชาวบ้าน วิธีชีวิตชาวเขา ซึ่งผู้ชมมักแยกไม่ออกว่ากลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มนั้นแตกต่างกันอย่างไร

ความรู้ หรือประสบการณ์เดิมของผู้ชม ผู้ชมนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ ส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่ที่มาชมเป็นครั้งแรก หรือเป็นผู้ชมที่มาจากต่างท้องถิ่น ซึ่งอาจขาดความรู้ความเข้าใจหรือประสบการณ์ในเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นของเชียงใหม่ ในขณะที่เดียวกันต้องยอมรับว่าผู้ชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ไม่มีความรู้หรือประสบการณ์เดิมในด้านโบราณคดีหรือประวัติศาสตร์ศิลปะ ในการรับรู้ของผู้ชมนั้นจำเป็นต้องใช้ความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมในการช่วยแปลความหมายของสิ่งที่ปรากฏอยู่ในนิทรรศการ ตามหลักการจิตวิทยาการรับรู้ นั่น ถ้าผู้ชมขาดประสบการณ์หรือความรู้เดิมแล้วอาจจะไม่เกิดการรับรู้กับสิ่งเรานั้นๆ เลยก็เป็นได้ ซึ่งนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่จัดอยู่ในนิทรรศการที่มีเนื้อหาทางวิชาการที่เป็นศาสตร์เฉพาะทาง โดยเฉพาะส่วนจัดแสดงด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปกรรมที่มีศัพท์ทางวิชาการมากมายนั้น อาจก่อให้เกิดปัญหาต่อการรับรู้ของผู้ชมได้

7.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนานิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่

ดังที่ได้อภิปรายผลการวิจัยในข้างต้นแล้วนั้น นิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่มีทั้งส่วนที่เป็นข้อดีที่สามารถดึงดูดและสร้างความเข้าใจผ่านการรับรู้ของผู้ชมได้เป็นอย่างดี แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีข้อบกพร่องที่ก่อให้เกิดความไม่ประสบผลสำเร็จหลายประการด้วยกัน อันได้แก่

1. จากการศึกษาวินิจฉัยพบว่ากลุ่มผู้ชมของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ อันได้แก่ กลุ่มนักเรียนและนักศึกษา กลุ่มผู้ชมวัยทำงาน และกลุ่มผู้ชมวัยอาวุโส ผลที่ได้จากการดำเนินการวิจัยชี้ให้เห็นว่า มีกลุ่มผู้ชมเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้นที่มีการรับรู้และความพึงพอใจต่อการชมนิทรรศการในระดับที่สูง คือ กลุ่มผู้ชมวัยอาวุโส ในขณะที่กลุ่มผู้ชมวัยทำงานมีการรับรู้แต่ขาดความพึงพอใจในการชมนิทรรศการ ส่วนกลุ่มนักเรียนนักศึกษาเป็นกลุ่มที่มีการรับรู้และความพึงพอใจต่อการชมนิทรรศการต่ำ จึงเท่ากับว่าการจัดแสดงนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ประสบความสำเร็จเพียงแต่ครั้งเดียวในด้านการรับรู้และความพึงพอใจของผู้ชม

2. การจัดแสดงนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ มีลักษณะที่เน้นความเรียบง่ายมากเกินไป และใช้เทคนิคและวิธีการสื่อความหมายที่อยู่ในรูปแบบเดียวกันมากเกินไป

ไป ดังจะเห็นได้จากนิทรรศการทั้ง 20 หัวเรื่องนั้น ใช้เทคนิคและวิธีการนำเสนอด้วยโบราณศิลป์ วัตถุและคำบรรยายหรือภาพถ่ายถึง 18 จุด นอกจากนี้ยังขาดการนำเสนอข้อมูลและเทคนิคการสื่อความหมายที่เป็นโสตทัศนูปกรณ์ หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์อีกด้วย ทำให้การดึงดูดความสนใจของผู้ชมค่อยลงไปกว่าที่ควรจะเป็น

3. เนื้อหาของนิทรรศการนั้นมีจำนวนมากถึง 5 ส่วนจัดแสดง และมีหัวข้อการจัดแสดงย่อยอีกถึง 20 หัวข้อ ภายใต้อาคารที่จัดแสดงในอาคารที่จำกัด ทำให้ผู้ชมไม่สามารถรับรู้และสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเนื้อหาของนิทรรศการที่ทางพิพิธภัณฑสถานต้องการจะสื่อได้เท่าที่ควรจะเป็น

4. นิทรรศการขาดปฏิสัมพันธ์กับผู้ชม กล่าวคือ นิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงแสนเป็นนิทรรศการที่มีลักษณะมุ่งสื่อสารกับผู้ชมในลักษณะส่งผ่านข้อมูลจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารแต่เพียงด้านเดียว ทั้งนี้ผู้ชมจะไม่สามารถมีปฏิสัมพันธ์ต่อนิทรรศการในส่วนใดได้เลย

5. สภาพอาคารที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการสื่อความหมายและการรับรู้ของผู้ชม สภาพอาคาร และพื้นที่ภายในอาคารไม่เอื้ออำนวยต่อการออกแบบและการสร้างสรรค์เทคนิคและวิธีการสื่อความหมายที่ดึงดูดความสนใจของผู้ชมได้อย่างที่ควรจะเป็น

เมื่อประมวลปัญหาที่สำคัญของนิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงแสนแล้ว แนวทางในการแก้ไขปัญหาในปัจจุบันรวมทั้งการปรับปรุงพัฒนานิทรรศการในอนาคตย่อมต้องคำนึงถึงหลักการพื้นฐานของการจัดการนิทรรศการและผู้ชมพิพิธภัณฑสถานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นิทรรศการที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องมีองค์ประกอบที่พร้อมทั้งในด้านของนิทรรศการทั้งในแง่ของการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่สังคมและความดึงดูดใจผู้ชมรับรู้สิ่งที่นิทรรศการต้องการสื่อสาร และก่อให้เกิดการเรียนรู้ในเวลาต่อมา

7.3.1 การแก้ไขปัญหาด้วยการใช้ทฤษฎีการเรียนรู้

เมื่อพิจารณาจากพื้นฐานการจัดการนิทรรศการแล้ว ในขั้นแรกเราจะพบว่าเรื่องของการรับรู้ของผู้ชมเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้จัดทำนิทรรศการจะต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรก เพราะผู้ชมพิพิธภัณฑสถานนั้นเป็นกลุ่มคนที่หลากหลาย ดังนั้นการรับรู้จึงมีความแตกต่างกันไปตามแต่ละปัจจัยของแต่ละปัจเจกบุคคล

องค์ประกอบที่มีผลต่อการรับรู้เป็นเรื่องพื้นฐานที่ผู้จัดทำนิทรรศการจะต้องเข้าใจ เพราะการรับรู้ของผู้ชมนั้นต้องมีการเลือกและมีความตั้งใจรับรู้ องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกและความตั้งใจที่จะรับรู้ก็คือ คุณสมบัติทางกายภาพของสิ่งเร้า อันได้แก่ ความเข้ม ขนาด ความแตกต่าง และความเคลื่อนไหว

องค์ประกอบในการเลือกและตั้งใจในการรับรู้สามารถนำมาปรับใช้ได้ การพัฒนานิทรรศการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ กล่าวคือ วัตถุประสงค์หรือองค์ประกอบของวิธีการสื่อความหมายนั้นจะต้องใช้หลักการนี้เข้ามาช่วยเร่งเร้าให้ผู้ชมเกิดความสนใจที่จะเลือกรับรู้และตั้งใจรับรู้ให้ได้ อันได้แก่

- โบราณศิลปวัตถุจัดแสดงในนิทรรศการจะต้องทำให้เกิดความเข้มข้น ความแตกต่าง และเน้นที่ขนาด โดยอาจใช้ระบบแสงและโทนีสีเข้าช่วยจับความโดดเด่นและความงามของศิลปวัตถุที่กระทบความรู้สึกของผู้ชมตั้งแต่แรกเห็น
- โทนีสีที่ใช้ไม่ควรกลมกลืนกับวัตถุมากจนเกินไปนัก หากแต่ควรจับให้วัตถุโดดเด่น เพราะเน้นให้วัตถุกระทบกับโสตประสาทของผู้ชมได้ ก่อให้เกิดความสนใจและเลือกรับรู้และตั้งใจรับรู้ขึ้นมา
- ขนาดที่ยิ่งใหญ่และงดงามของศิลปวัตถุในบรรยากาศที่เหมาะสมอาจช่วยปลุกเร้าความสนใจของผู้ชมได้
- การทำให้วัตถุเคลื่อนไหวได้ เช่น โมเดลของปลา รูปแบบการจัดแสดงตุ๊กที่พลิ้วไหว อันเป็นลักษณะธรรมชาติดั้งเดิมของวัตถุนั้นๆ อาจจะช่วยกระตุ้นสายตาและเร่งให้เกิดความสนใจของผู้ชมขึ้นได้

ในขั้นต่อมาเราต้องเข้าใจว่าการรับรู้ของผู้ชมนั้นมีเรื่องของประสบการณ์เดิม หรือความรู้เดิมเป็นพื้นฐานด้วยเช่นกัน ถ้าเราเข้าใจพื้นฐานความรู้และประสบการณ์เดิมของผู้ชมแล้ว จะช่วยให้เราสามารถกำหนดแนวทางของเนื้อหาและการออกแบบนิทรรศการได้เป็นอย่างดี เพราะผู้ชมทุกคนล้วนต้องใช้ประสบการณ์เดิมในการแปลความหมายของสารที่พิพิธภัณฑ์ต้องการจะสื่ออยู่แล้ว ถ้าปราศจากความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมนั้น จะไม่เกิดการรับรู้กับสิ่งเร้านั้นๆ เลย หรืออาจรับรู้คลาดเคลื่อนไปจากความจริงมาก ในกรณีของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ โดยส่วนใหญ่แล้วผู้ชมจะขาดความรู้พื้นฐานด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีอยู่แล้ว ดังนั้นถ้าไม่มีการปูพื้นฐานก่อนการเข้าชมนิทรรศการอาจจะเกิดผลลบที่ผู้ชมไม่รับรู้สารที่มีอยู่ในนิทรรศการ เพราะไม่เข้าใจและไม่มีประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ มาก่อน ดังนั้นจึงควรมีพื้นที่ที่ใส่ปูพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และโบราณคดีเชียงใหม่อย่างง่ายๆ เสียก่อน เข้าสู่บริเวณพื้นที่นิทรรศการด้านใน โดยอาจเชื่อมโยงกับศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันเป็นส่วนปูพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ของผู้ชมก่อน

พฤติกรรมการสื่อสารของผู้ชมก็เป็นสิ่งที่พิพิธภัณฑสถานควรคำนึงสำหรับการปรับปรุงพัฒนา นิทรรศการ กล่าวคือ การสื่อสารของคนเรานั้นมีอยู่ด้วยกัน 3 รูปแบบ คือ การเลือกเปิดรับ การเลือกรับรู้ และการเลือกจดจำ เมื่อผู้ชมพิพิธภัณฑสถานก้าวเข้าสู่ส่วนจัดแสดงนิทรรศการแล้ว ผู้ชมส่วนใหญ่จะมีแนวโน้มเลือกที่จะเปิดรับสารที่ตรงกับความต้องการและความสนใจของตน เมื่อเลือกที่จะเปิดรับ จึงเลือกรับรู้ตีความไปตามที่ตนสนใจ จากนั้นจึงเกิดการเลือกจดจำ และนำไปสู่การเรียนรู้ในที่สุด ดังนั้นการจัดแสดงนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ควรจะปรับให้เข้ากับกลุ่มเป้าหมายของตนให้มากที่สุด แต่กระนั้นก็ไม่ควรละเลยผู้ชมกลุ่มอื่นๆ ผู้จัดทำนิทรรศการควรทำการสำรวจและวิจัยผู้ชมก่อนการปรับปรุงหรือพัฒนานิทรรศการว่ากลุ่มเป้าหมายของพิพิธภัณฑสถานนั้นเป็นใคร มีทัศนคติ ความรู้ และความต้องการอย่างไร แล้วจึงนำเอาข้อมูลที่ได้มาปรับใช้เพื่อเลือกเฟ้นหารูปแบบและแนวทางที่ตรงกับความต้องการของผู้ชมส่วนใหญ่มากที่สุด

ความตระหนักและการรับรู้ก็เป็นเรื่องของผู้จัดทำพิพิธภัณฑสถานต้องคำนึงถึงเช่นเดียวกัน ความตระหนักนั้นจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีสิ่งเร้าทำให้เกิดความตระหนัก ความตระหนักนั้นเกี่ยวข้องกับ การสัมผัสเป็นอย่างยิ่ง เพราะความตระหนักเป็นเรื่องของความรู้สึก ดังนั้นการที่ใช้ผู้ชมได้มีปฏิสัมพันธ์กับนิทรรศการจะเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความตระหนัก อันจะก่อให้เกิดการรับรู้และการเรียนรู้ติดตามมาในที่สุด

กลุ่มผู้ชมที่เป็นกลุ่มนักเรียนนักศึกษา และกลุ่มผู้ชมวัยทำงานมีความต้องการสื่อที่ทันสมัย มีความหลากหลาย และมีความต้องการสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะสื่อคอมพิวเตอร์มากเป็นพิเศษ ซึ่งในนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ไม่พบสื่อประเภทสื่ออิเล็กทรอนิกส์เลย ซึ่งทำให้ผู้ชมในส่วนนักเรียนนักศึกษา และผู้ชมในวัยทำงานซึ่งมีความคุ้นเคยและต้องการใช้สื่อประเภทนี้เกิดความไม่พึงพอใจต่อการชมนิทรรศการดังกล่าว ผลการวิจัยในข้างต้น ดังนั้นทางพิพิธภัณฑสถานจึงควรปรับปรุงการจัดแสดงด้วยการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เพิ่มขึ้น ทั้งประเภทของสื่อที่ให้ความรู้ในรูปแบบของความบันเทิง เน้นความสนุกสนานสำหรับกลุ่มนักเรียนและนักศึกษา และสื่อเพื่อการสืบค้นข้อมูลสำหรับกลุ่มผู้ชมวัยทำงาน โดยยังคงรูปแบบการจัดแสดงนิทรรศการดั้งเดิมในบางส่วนที่ได้อยู่แล้วเอาไว้ด้วย ซึ่งจะทำให้นิทรรศการสามารถดึงดูดความสนใจและสร้างการรับรู้ให้กับผู้ชมได้ทุกกลุ่มเป้าหมาย

การจัดแสดงนิทรรศการในบางส่วนควรมีการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะในส่วนของนิทรรศการ โบราณสถานและโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดี รวมทั้งนิทรรศการเรื่องพัฒนาการเครื่องถ้วยล้านนาในจังหวัดเชียงราย เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าผู้ชมมีระดับการรับรู้จากนิทรรศการที่ต่ำมากและไม่พึงพอใจในนิทรรศการสองส่วนนี้มากที่สุด การปรับปรุงนิทรรศการควรเปลี่ยนแปลงในแง่ของการใช้สื่อที่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ชมให้มากที่สุด เนื่องจากเป็นส่วนที่พบว่า

ผู้ชมขาดความเข้าใจในเนื้อหามากที่สุด ดังนั้นจึงควรมุ่งเน้นเปลี่ยนแปลงนิทรรศการให้มีความเคลื่อนไหวและดึงดูดความสนใจของผู้ชมมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อาจใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์และเทคนิคการจัดแสดงแบบอื่นๆ รวมทั้งโสตทัศนูปกรณ์ต่างๆ เช่น ระบบไฟฟ้า แสง สี ที่สร้างความสนใจมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

7.3.2 การแก้ไขปัญหาด้วยการใช้ทฤษฎีการสื่อความหมาย

การสื่อความหมาย ก็คือ การแปลจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่งนั่นเอง ในการสื่อความหมายของพิพิธภัณฑ์ก็หมายถึงการแปลความหมายจากวัตถุหรือเนื้อหาไปสู่ภาษาและการจัดแสดงที่ผู้คนส่วนใหญ่จะทำความเข้าใจได้นั่นเอง

การจัดแสดงของนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ใช้การสื่อความหมายจากการจัดแสดงวัตถุพิพิธภัณฑ์ แต่เป็นการสื่อความหมายที่ยังไม่ประสบความสำเร็จเต็มที่นัก กล่าวคือ การจัดแสดงโบราณศิลปวัตถุของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ยังตัดขาดจากบริบทในความเป็นจริงของวัตถุชิ้นๆ ทำให้ผู้ชมไม่สามารถเข้าใจและเข้าถึงสารที่ผู้จัดทำนิทรรศการต้องการจะสื่อได้ ตัวอย่างเช่น

พระพุทธรูปที่จัดแสดงนั้น บริบทของพระพุทธรูปไม่ใช่ตั้งอยู่ในอาคารสถานที่หรือบ้านเรือน โดยเฉพาะในความรู้สึกของคนล้านนาแล้ว พระพุทธรูปจะต้องอยู่ที่วัดเท่านั้น ดังนั้นการสร้าง ความเข้าใจในพระพุทธรูปที่จัดแสดงนั้นควรสร้างบรรยากาศให้ผู้ชมเข้าใจว่าความศรัทธาของคนที่มีต่อพระศาสนานั้นสร้างสรรค์อารยธรรมที่งดงามได้อย่างไร

กรณีของการจัดแสดงตุ๊กก็เป็นตัวอย่างที่ดี เพราะบริบทของตุ๊กนั้นอยู่ที่การแขวนลอยในอากาศ เป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์และเป็นบันไดสู่ความสุขในสัมปรายภพในสรวงสวรรค์ การนำตุ๊กจัดแสดงในตู้จัดแสดงนั้นเป็นการผิดบริบทของตุ๊ก และไม่อาจสร้างความเข้าใจถึงคติความเชื่อของคนล้านนาที่มีต่อตุ๊กได้ เป็นต้น

กรณีข้างต้นอาจเป็นการสื่อความหมายที่ค่อนข้างคลาดเคลื่อนไปจากเป้าหมายที่พิพิธภัณฑ์ต้องการจะสื่อสารกับผู้ชม เปรียบเสมือนกับการแปลจากภาษาหนึ่งกับผู้ชมไม่เข้าใจอยู่แล้วไปสู่อีกภาษาหนึ่งกับผู้ชมก็ไม่เข้าใจเช่นกัน ดังนั้นการสร้างบรรยากาศให้ผู้ชมเข้าใจความหมายที่แท้จริงของโบราณศิลปวัตถุก็เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาในการจัดแสดงได้เช่นกัน

พิพิธภัณฑ์เองจะต้องคำนึงถึงความเป็นจริงที่ว่าผู้ชมพิพิธภัณฑ์นั้นมีความต้องการในการหาประสบการณ์จากการชมวัตถุที่แตกต่างกันไป ถ้าพิพิธภัณฑ์จัดแสดงหรือใช้วิธีการสื่อความหมายแบบเดียวกัน หรือซ้ำกันมากเกินไปนั้น ย่อมเป็นที่แน่นอนว่าผู้ชมกลุ่มอื่นที่ไม่ได้สนใจในวิธีการสื่อความหมายแบบดังกล่าว จะไม่ให้ความสนใจในสื่อชิ้นๆและไม่ได้รับข้อมูลที่พิพิธภัณฑ์

ต้องการจะสื่อสาร พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน ควรมีการปรับปรุงเทคนิคและวิธีการสื่อความหมายให้มีรูปแบบที่หลากหลายกว่าที่เป็นอยู่ในเวลาปัจจุบัน เพราะจะช่วยสร้างความสนใจของผู้ชมได้คิดว่าการจัดแสดงในรูปแบบเดียวเช่นที่เป็นอยู่

7.3.3 การแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการศึกษาวิจัยผู้ชมพิพิธภัณฑ

การศึกษาวิจัยผู้ชมพิพิธภัณฑนั้นเป็นสิ่งที่พิพิธภัณฑจะต้องดำเนินการอย่างจริงจังทั้งในช่วงเวลาปกติทั่วไปหรือในช่วงเวลาที่ต้องการปรับปรุงหรือพัฒนาใดๆ เพราะการวิจัยผู้ชมจะทำให้ทราบสิ่งที่เป็นที่ต้องการของผู้ชมหลากหลายกลุ่มได้มากที่สุด เพื่อเตรียมความพร้อมด้านต่างๆ พิพิธภัณฑจะต้องคำนึงถึงรสนิยม ทักษะคิด ความรู้ ความสามารถทางภาษา เพราะจะนำไปสู่เครื่องพิจารณาในด้านอื่นๆ ในการออกแบบและเลือกวิธีการสื่อความหมายที่เหมาะสมสำหรับเนื้อหาในแต่ละส่วน นอกจากนี้การวิจัยผู้ชมควรจะทำกันในระดับก่อน และหลังจากการปรับปรุงหรือพัฒนา นิทรรศการแล้ว ต้องมีการตรวจสอบผลการการสื่อความหมายทั้งก่อนการจัดทำนิทรรศการและในระหว่างการจัดแสดงนิทรรศการแล้ว และนำข้อมูลที่ได้มาใช้ปรับปรุงนิทรรศการให้เหมาะสมอีกครั้ง ซึ่งจะช่วยให้นิทรรศการสามารถสื่อสารกับผู้ชมพิพิธภัณฑได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.3.4 การแก้ไขปัญหาด้วยการจัดกิจกรรมประกอบนิทรรศการถาวร

การจัดกิจกรรมทางการศึกษาประกอบนิทรรศการถาวรในส่วนต่างๆ ซึ่งควรมีการจัดกิจกรรมให้กับผู้ชมที่สนใจ โดยแบ่งกิจกรรมตามความถนัด วิทยุ และคุณวุฒิของผู้ชม ควรจัดให้มีกิจกรรมทางการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑในรูปแบบต่างๆ นับตั้งแต่การพัฒนากิจกรรมการนำชมพิพิธภัณฑ การจัดกิจกรรมการศึกษาในหัวข้อต่างๆ สำหรับนักเรียนนักศึกษา การจัดโปรแกรมพิเศษทางการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมสำหรับกลุ่มผู้ชมที่เป็นนักท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดกิจกรรมในรูปแบบของการส่งเสริมการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ หรือ Museum Workshop ขึ้นเพื่อสร้างให้พิพิธภัณฑมีความเคลื่อนไหว มีชีวิตชีวา และเป็นแหล่งของการศึกษาหาความรู้นอกระบบโรงเรียนตามแต่อัธยาศัยของผู้ชมแต่ละคน ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับพิพิธภัณฑและผู้ชม

7.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

1. งานวิจัยนี้ยังเป็นเพียงงานวิจัยในระดับเริ่มแรกที่มุ่งศึกษาประเด็นประเด็นการสื่อความหมายและการรับรู้ของผู้ชมเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นเพียงกระบวนการหนึ่งในองค์ประกอบทั้งหมดของการจัดแสดงนิทรรศการของพิพิธภัณฑเท่านั้น การวิจัยเพื่อให้ได้การพัฒนาการจัดแสดง

นิทรรศการในอนาคตควรมีการศึกษาอย่างเป็นระบบนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ เป้าหมายขององค์กร โครงการและการบริหารจัดการองค์กร วัตถุประสงค์ของนิทรรศการ การวางแผนงานนิทรรศการ การวางแผนการสื่อสารและผู้ชม การออกแบบและการสื่อความหมายของนิทรรศการ การศึกษาวิจัยผู้ชม ตลอดจนกระทั่งการศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงนิทรรศการในอนาคต ซึ่งจะช่วยให้ได้ภาพของกระบวนการและแนวทางการแก้ไขงานนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์ที่สมบูรณ์แบบมากที่สุด และสามารถเป็นตัวอย่างของการจัดตั้งหรือการพัฒนาองค์กรพิพิธภัณฑ์ในอนาคต

2. งานวิจัยชิ้นนี้ยังมีข้อจำกัดอีกมาก โดยเฉพาะในส่วนของการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ของผู้ชม ซึ่งควรมีการขยายกลุ่มเป้าหมาย ระยะเวลา รวมทั้งการออกแบบการทดสอบการรับรู้ให้ได้ผลดี และกว้างขวางมากขึ้น เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับการวิจัยผู้ชมที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

3. งานวิจัยเกี่ยวกับนิทรรศการและผู้ชมพิพิธภัณฑ์ในอนาคตควรมีการเปรียบเทียบผลการวิจัยจากนิทรรศการหรือพิพิธภัณฑ์หลายๆ แห่งเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริงในด้านการสื่อสารระหว่างองค์กรพิพิธภัณฑ์และผู้ชม อันจะส่งผลให้พิพิธภัณฑ์สามารถกำหนดและวางแผนการจัดนิทรรศการได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ในการเรียนรู้อย่างสูงสุดสมกับงบประมาณที่ทุ่มเทไปในการจัดการนิทรรศการในแต่ละครั้ง

บรรณานุกรม

- กชกร สังขชาติ. (2527). การศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภากการพิมพ์.
- กรมศิลปากร. (2532). พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์
พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- กรมศิลปากร. กองพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ (2535). รายงานประจำปี 2535. มปท.
- กรมศิลปากร. (2539). เมืองเชียงแสน. กรุงเทพมหานคร : กราฟิคฟอรัม (ไทยแลนด์) จำกัด.
- เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. (2521). แนวความคิดพื้นฐานการศึกษานอกระบบ. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์บรรณกิจ.
- ขจรจบ กุศุมาวลี. (2542). การจัดการพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ “จากกรณีศึกษาบริเวณวิหารวัด
มงคลบพิตร จ.พระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์และมานุษยวิทยา
มหาบัณฑิต, สาขาวิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ขนิษฐา วิเศษสาคร. (2532). จิตวิทยาการสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราคณะครุศาสตร์
อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- จำเนียร ช่วงโชติ. (2532). จิตวิทยาการรับรู้และการเรียนรู้. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จิรา จงกล. (2532). พิพิธภัณฑ์สถานวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินต์ติ้ง
กรุ๊ป จำกัด.
- ฉวีลักษณ์ บุญยะกาญจน. (2524). จิตวิทยาการอ่าน. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- ชนิดา พลศรี. (2530). ความคาดหวังและความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อการจัดนิทรรศการใน
พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, ภาควิชาการประชา
สัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชำนาญ ภูมลี. (2542). การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเพื่อการศึกษา. วิทยา
นิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- ณัฐนาท เนตรนิม. (2541). การศึกษาคือความสัมพันธ์ระหว่างสื่อประเพณีกับความตระหนักด้าน
ประวัติศาสตร์และโบราณคดีของนักเรียน : กรณีศึกษาเปรียบเทียบนักเรียนในเขตจังหวัด
สุโขทัยกับนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาวารสารศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ต่อจรัส พงษ์สาลี. (2541). ความคาดหวังของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ที่มีต่องานบริการการศึกษา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธวัชชัย ผลเพิ่ม. (2523). แบบจำลองการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานศึกษาจังหวัด. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธิดา สารระยา. (2539). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- ธีรศักดิ์ อัครบวร. (2542). นิทรรศการและการจัดการแสดง. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- นิคม มูลิกะกามะ (บรรณาธิการ). (2536). คู่มือ : การปฏิบัติงานของภัณฑารักษ์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- ปราโมทย์ กำทรัพย์. 12 พฤษภาคม 2545, สัมภาษณ์.
- รัจรี นพเกตุ. (2542). จิตวิทยาการรับรู้. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัตนาวดี เทพช่วยสุข. (2539). การรับรู้ของชาวพุทธต่อภาพลักษณ์ของพระสงฆ์กับการนำเสนอผ่านสื่อมวลชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลัดดา วิทยานุกาพย์. (2529). การรับรู้ความเป็นจริงในภาพยนตร์ชุดทางโทรทัศน์ “ขบวนการไบโอแมน” ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัฒนะ จุฑะวิภาต. (2542). ศิลปะการจัดนิทรรศการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศันสนีย์ อินทรประสิทธิ์. (2540). แนวทางการจัดพิพิธภัณฑสถานศิลป์ป็นจิต เจริญประชา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศิวะสิทธิ์ ภูเพ็ชร. (2538). พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสำหรับศตวรรษใหม่. ใน รวมบทความ 72 พรรษา ท่านอาจารย์ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. (หน้า 99 – 116). กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- สุวนัน ขวัญทอง. (2543). การศึกษาประวัติสำนักงานผู้ดูแลนักเรียนไทยในสหราชอาณาจักรเพื่อการจัดแสดงนิทรรศการอนุสรณ์สามัคคีสมาคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

เสาวนีย์ สิกขาบัณฑิต. (2532). การสื่อความหมายเพื่อการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช.
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.

กรุงเทพมหานคร : มปท.

อรศิริ ปาณินท์. (2538). ที่ว่างทางสถาปัตยกรรม. ปทุมธานี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต.

อุบลรัตน์ เฟื่องสติชัย. (2541). จิตวิทยาการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อิสสระ เสวตามร์. 15 สิงหาคม 2544, สัมภาษณ์.

Craig, B. (1992). Interpreting Historic Scene : The Power of Imagination in Creating A Sence of Historic Place. In David L. Uzzel. (ed.) Heritage Interpretation (volume1). London : Belhaven Press.

Dean, D. (1994). Museum Exhibition : Theory and Practice. London : Routhledge.

Durbin, G. (1994). Improving Worksheets. In Eilean Hooper-Greenhill. (ed.) The Education Role of the Museum. London : Routhledge.

Edson G. & Dean, D. (1994). The Handbook of Museum. London : Routhledge.

Gunther, C.F. (1994). Museumgoers : Life-styles and Learning Characteristics. In Eilean Hooper-Greenhill. (ed.) The Education Role of the Museum. London : Routhledge.

Ingle, M. (1994). Pupil's Perceptions of Museum Education sessions. In Eilean Hooper-Greenhill. (ed.) The Education Role of the Museum. London : Routhledge.

Mclean, K. (1996). Planning for People in Museum Exhibition. (2nd Edition). n.p. : Association of Science & Technology Center USA.

Rousham, S. (1995). Interpretation. In Mike Sixsmith. (ed.) Touring Exhibitions. Oxford : Butterworth-Heinemann.

Sekuler, R. (1994). Perception. Singapore : McGraw Hill, Inc.



ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์ / แบบทดสอบ

แบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้น

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ 1-15 ปี 16-25 ปี 26-45 ปี 46-60 ปี 61 ปีขึ้นไป
3. การศึกษา ไม่ได้ศึกษา ประถมศึกษา
 มัธยมศึกษา/ปวช. อนุปริญญา/ปวส.
 ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี
4. ที่อยู่ในปัจจุบัน จังหวัดเชียงราย
 จังหวัดในภาคเหนือตอนบน (โปรดระบุ).....
 อื่นๆ (โปรดระบุ)
5. ภูมิลำเนาเดิม (โปรดระบุ)
6. อาชีพ นักเรียน/นักศึกษา ข้าราชการ
 พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงาน/ลูกจ้างบริษัทเอกชน
 ประกอบอาชีพส่วนตัว/ธุรกิจ เกษตรกร
 ผู้ใช้แรงงาน/รับจ้างทั่วไป ไม่ได้ประกอบอาชีพ/แม่บ้าน
 อื่นๆ (โปรดระบุ)
7. รายได้ในปัจจุบัน (บาท/เดือน)
 ต่ำกว่า 5,000 บาท / เดือน
 5,001 – 10,000 บาท / เดือน
 10,001 – 15,000 บาท / เดือน
 15,001 – 20,000 บาท / เดือน
 มากกว่า 20,001 บาท / เดือน

(เฉพาะส่วนนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้พิจารณา / ผู้ตอบแบบสอบถามไม่ต้องตอบ)

8. ความสามารถ / ทักษะในการใช้ภาษาไทย

- ดีมาก ดี พอใช้ มีปัญหาในการใช้ภาษาไทย

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นและทัศนคติต่อพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์ทั่วไป

1. ท่านเคยเข้าชมพิพิธภัณฑ์ / หอศิลป์ หรือ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมบ้างหรือไม่

ไม่เคยเข้าชมพิพิธภัณฑ์เลย เคยเข้าชมบ้างแล้ว

ไปบ่อย (จำได้หรือไม่ว่าไปบ่อยแค่ไหน และไปที่ใดบ้าง โปรดระบุ)

.....
.....

2. ท่านมีความรู้สึกอย่างไรต่อพิพิธภัณฑ์ที่เคยไปชมมาแล้ว โปรดระบุ

.....
.....

3. ท่านอยากให้พิพิธภัณฑ์เป็นอย่างไร ในความต้องการของท่าน โปรดระบุ

.....
.....

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

4. ท่านเคยเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ หรือไม่

เคย (โปรดระบุจำนวนครั้ง ครั้ง และตอบคำถามในข้อ 5 ต่อไป)

ไม่เคย (ข้ามไปตอบคำถามในข้อที่ 6)

5. เพราะเหตุใด ท่านจึงมาชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่บ่อยครั้ง (โปรดระบุ)

.....

6. ท่านเดินทางมาพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ในครั้งนี้อย่างไร / กับใคร / เพราะอะไรจึง
เลือกมาพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ (โปรดระบุ)

.....

7. ถ้ามีโอกาส จะมาชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่อีกหรือไม่ (โปรดระบุ)

มา เพราะ

.....

ไม่มา เพราะ

.....

8. ท่านทราบข้อมูลของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ จากที่ไหน (โปรดเลือก)

หนังสือพิมพ์ / นิตยสารและวารสาร / แผ่นพับประชาสัมพันธ์ / โทรทัศน์ / วิทยุ / อินเทอร์เน็ต /
เพื่อนหรือคนรู้จัก / ครู / โฆษณา-ใบปลิว-ป้ายผ้า / อื่นๆ (โปรดระบุชื่อของแหล่งข้อมูล)

.....

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นที่มีต่อนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

1. ท่านมีความรู้สึกอย่างไรในการเข้าชมนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

- ชอบ (เพราะอะไร โปรดระบุ)
 ไม่ชอบ (เพราะอะไร โปรดระบุ) เฉยๆ

.....

2. ท่านชอบนิทรรศการส่วนใดมากที่สุด เพราะอะไร

ระบุส่วนที่ชอบ
 เพราะ

3. ท่านไม่ชอบนิทรรศการส่วนใดมากที่สุด เพราะอะไร

ระบุส่วนที่ไม่ชอบ
 เพราะ

4. ท่านคิดว่าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่มีจุดเด่นอย่างไร และมีจุดด้อยที่ต้องแก้ไขปรับปรุงอย่างไร

- เนื้อหาที่นำเสนอในนิทรรศการ ดี ต้องปรับปรุง
- เทคนิคการจัดแสดงและสื่อ ดี ต้องปรับปรุง
- การออกแบบนิทรรศการ ดี ต้องปรับปรุง
- สถานที่ตั้ง / การเดินทางมาชม ดี ต้องปรับปรุง
- อื่นๆ ระบุ ดี ต้องปรับปรุง

.....

5. จากนิทรรศการที่ท่านชมมา ท่านชอบวิธีการจัดแสดง / สื่อที่ใช้ในการจัดแสดงแบบไหนมากที่สุด และท่านชอบวิธีการจัดแสดงแบบไหนน้อยที่สุด เพราะอะไร

- ชอบ ไม่ชอบ รูปภาพและคำบรรยาย
- ชอบ ไม่ชอบ วัตถุจริง (โบราณวัตถุ / ศิลปวัตถุ / วัตถุทางวัฒนธรรม)
- ชอบ ไม่ชอบ MODEL(แผนที่จำลอง / บ้านจำลอง / ศาลาจำลอง / เมืองจำลอง)
- ชอบ ไม่ชอบ DIORAMA (หุ่นเหมือนคนจริง / วัตถุจำลองประกอบฉากต่างๆ)
- ชอบ ไม่ชอบ อื่นๆ (โปรดระบุ)

ชอบเพราะ

ไม่ชอบเพราะ

6. ท่านให้คะแนนรวมเท่าไรสำหรับนิทรรศการที่ท่านได้ชม

- ได้ต่ำกว่า 50 คะแนน
- ได้ 50 คะแนน
- ได้ 60 คะแนน แต่ไม่เกิน 80 คะแนน
- ได้ 80 คะแนนขึ้นไป
- ได้ 100 คะแนนเต็ม

7. ความคิดเห็นเพิ่มเติม หรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....



ตอนที่ 4 การรับรู้ของผู้ชมจากนิทรรศการ

*****Part 1

1. หลังจากท่านเข้าชมนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่แล้ว ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับ (โปรดระบุ)

1.1 อาณาจักรล้านนา

1.2 ศิลปกรรมล้านนา

1.3 เมืองเชียงใหม่

1.4 วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวล้านนา

1.5 วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวเขา

2. เมื่อชมนิทรรศการจบแล้ว ท่านได้รับความรู้เพิ่มเติมในเรื่องใดมากที่สุด (โปรดระบุ)

3. ท่านไม่ได้รับความรู้เพิ่มเติม หรือ ไม่เข้าใจในนิทรรศการเรื่องใดมากที่สุด (โปรดระบุ)

*****Part 2

4. เมืองเชียงใหม่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำอะไร

ก. แม่น้ำโขง

ข. แม่น้ำกก

ค. แม่น้ำรวก

ง. แม่น้ำสาย

5. เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองลูกหลวงของอาณาจักรล้านนา

ใช่

ไม่ใช่

ไม่แน่ใจ

6. ศิลปกรรมเชียงใหม่ กับ ศิลปกรรมล้านนา คือ ศิลปะรุ่นเดียวกัน

ใช่

ไม่ใช่

ไม่แน่ใจ

7. ท่านสามารถจำชื่อ วัด / เจดีย์ / วัตถุ จากนิทรรศการได้หรือไม่ กรุณาบอกอย่างน้อย 3 ชื่อ

.....

*****Part 3

8. เครื่องถ้วยล้านนา มีลักษณะ

- เหมือนเครื่องสังคโลกสุโขทัย ไม่เหมือนเครื่องสังคโลกสุโขทัย

9. ท่านจำสีของเครื่องถ้วยล้านนาได้หรือไม่

- สีเขียว / ขาว / น้ำเงิน สีแดง / น้ำตาล / ดำ

- มี 5 สี เหมือนเครื่องเบญจรงค์ ไม่ทราบเลย

*****Part 4

10. แม่น้ำโขงไม่ได้ไหลผ่านประเทศไทย

- ลาว เวียดนาม จีน อินเดีย กัมพูชา

11. ปลาบึกเป็นปลาที่

- ก. มีเฉพาะจังหวัดเชียงราย
ข. เป็นปลาน้ำจืดขนาดใหญ่ที่สุดในโลก
ค. เป็นปลาน้ำจืดที่สวยที่สุดในโลก
ง. สูญพันธุ์ไปแล้วจากประเทศไทย

*****Part 5

12. ลองบอกชื่อเครื่องมือ เครื่องใช้ ของชาวบ้าน ที่ท่านจำได้จากนิทรรศการ 3 ชื่อ

.....

13. ให้วงกลมชื่อกลุ่มชนในล้านนาที่ท่านจำได้จากนิทรรศการ

- | | | |
|---------|------------|--------|
| ไทใหญ่ | มอญ | ลาวพวน |
| ไทยวน | ผู้ไท | ไทลื้อ |
| ไทอาหม | ไทดำ | พม่า |
| คนเมือง | ไม่ทราบเลย | |

14. กลุ่มชนใดเชี่ยวชาญด้านการทำเครื่องเงิน

- ไทลื้อ ไทดำ
 ไทใหญ่ ผู้ไท
 ไม่ทราบเลย

15. เรือน หรือ บ้านของคนล้านนา มีสัญลักษณ์สำคัญคือ

- ปั้นลม กาแล หางหงส์ คันทวย บันไดนาค

ตัวอย่างแบบบันทึกพฤติกรรมกรรมการชมนิทรรศการ

วันที่ทำการบันทึก เดือน พ.ศ.

ผู้ชมลำดับที่

- 1. เพศ ชาย หญิง
- 2. กลุ่ม เด็ก คนวัยทำงาน
- นักศึกษา ผู้อาวุโส
- 3. มาชมแบบ เดี่ยว
- มาด้วยกัน ตั้งแต่ 2 แต่ไม่เกิน 10
- มาเป็นหมู่คณะ มากกว่า 10 คน ขึ้นไป
- 4. ความสนใจ มาก / จดรายละเอียด
- มาก
- สนใจมากบางส่วน
- เฉยๆ / ไม่สนใจส่วนใดเป็นพิเศษ
- ให้ความสนใจน้อย

5. การชมนิทรรศการ

ส่วนจัดแสดงนิทรรศการ	การเข้าชม	
ส่วนที่ 1 ประวัติศาสตร์ โบราณคดี การตั้งถิ่นฐาน ศิลปกรรม		
ส่วนที่ 2 โบราณสถาน โบราณวัตถุ เมืองเชียงแสน (ชั้นลอย)		
ส่วนที่ 3 เครื่องถ้วยล้านนา		
ส่วนที่ 4 แม่น้ำโขง / ปลาบึก / เชียงแสนในอดีต		
ส่วนที่ 6 วิถีชีวิตชาวบ้าน ไทยวน / ไทลื้อ / ไทใหญ่		
ส่วนที่ 7 วิถีชีวิตชาวเขา		
ส่วนที่ 8 ศาสนาและความเชื่อ		
	ครบ	ไม่ครบ

6. เวลาเข้า น.

เวลาออก น.

รวมเวลา น.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายเชิดชาติ หิรัญโร
วัน เดือน ปีเกิด	11 กันยายน 2515
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , พ.ศ. 2533 – 2537 อักษรศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับ 2 (ประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหิดล , พ.ศ. 2541 – 2546 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา) แขนงวิชาพิพิธภัณฑศึกษา
ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน	พ.ศ. 2544 – ปัจจุบัน พิพิธภัณฑสถาน สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ตำแหน่ง : นักวิชาการพิพิธภัณฑศึกษา

Executive Summary

An Interpretation and Perception from Exhibition in Museum : A Case Study of Chiangsaen National Museum

Abstract

This research is a study of exhibition display in museum, focusing mainly on designing exhibition and the correlation between interpretation of museum curators and perception of visitors. Chiangsaen National Museum is used as the case study for the research.

In conducting the study, various research methods have been adopted including quantitative research, documentative research, field research, in-depth interview, questionnaires and observing the behavior of museum's visitors. The research is done step-by-step starting from 1) the study of museum's exhibition 2) the study of displays and interpretation of exhibition 3) the study of visitors' demographic and 4) the study of visitors' perception.

The research found out that the exhibition at Chiangsaen Museum combines various topics in its presentation. History, archeology and arts are the major topics while the ways of living and local culture are additional sections. The survey on visitors' perception found out that students have the lowest level of understanding, while the working groups have the middle level of understanding and the senior citizens have best understanding. However, every research group explicitly shows more interests in the displays of local ways of living than in the exhibition of history, archeology and arts.

As a result, this research suggests that the way to develop Chiangsaen National Museum is they should focus more on improving the styles and interpretation as to enhance higher satisfaction to create better perception among museum's visitors.

1. The Significance of Education

It's widely understood that education is very crucial factor for the development of a country and is the indicator of the quality of people. Any country that can provide education to its people at every level can be said that the country has good quality human resources that can be the driving force for social development. For this reason, it's important that the government should put emphasis on providing education to people as much as possible.

However, Thailand still have problems in disseminating education due to various factors such as the limited budget, the shortages of teachers, the bureaucratic system, the poverty as well as the remote distance in some areas. Moreover, the present educational system in Thailand does not comply with the actual demand of people in

the rural areas. Most curriculum are developed for city dwellers than for the people in agricultural society.

As a consequence, non-formal education system is developed as an alternative way of education. This idea is in line with the educational reform that aims to provide the guideline for new educational system. The Education Act 1999 mentioned about the education management in article 3, session 15 that:

- There are three types of education : formal, non-formal and individual education.
- (1) Formal education is the education that has clear objective, method, curriculum, length, assessment that leads to the definite graduation.
 - (2) Non-formal education is more flexible in setting objective, method, length of study, and assessment. The curriculum is carried out more properly to suit the actual needs of certain groups.
 - (3) Individual education is an education that individual person takes according to one's own interests, readiness, opportunities, experience, influence from the media or other educational resources.

Educational institutions may provide either one or all types of the aforementioned education.

Museum is another channel that the government should utilize as a non-formal or individual educational resource. Many countries have successfully developed museum for such purposes. The Education Act 1999, article 4, session 25 states that Government must support the operation and establish all types of life-long learning such as public library, museum, gallery, zoo, public park, botanical garden, science and technology park, sports and recreational facilities as well as information and learning center for the people.' Therefore, museum has a truly crucial role in contributing to the country's educational reform and social development.

At present, it is widely accepted that the most significant role of a museum is to provide educational services that help support the society. The museum's key roles in collections, preservation and exhibition have to be in line with the objectives in providing educational services.

The general objectives of museum are as follow:

provide knowledge from genuine objects based on evidence and documents

- (1) provide new ideas and thinking. This means museum exhibition should be able to stimulate new ideas or create curiosity and interests to further research or study on the subject.
- (2) Create lasting impression and encourage visitors to admire the collections of objects
- (3) Create positive attitudes among visitors.

A good exhibition display should be modern, attractive and can create understanding to visitors. It can be seen that most museums often change its displays yet still remain their roles in education and enjoyment.

Nowadays, museum exhibitions are much more developed with the use of light & sound techniques as well as multimedia presentation. This makes museums another media channel that has influence on people's learning and daily life.

Considering that museum exhibition is another communication tool will also be a driving force to find new presentation methods for museums. Meanwhile, museum curators should try to seek comments, opinion, interests, satisfaction as well as conduct some research and assessments whether visitors get or learn anything new from their visits.

However, using museum as communication tool will not always be successful as expected. Because, unlike school's educational system where there are instructors to explain, museum is the place where visitors have to learn by themselves. Therefore, a challenging task for museum curators is to find the most effective way to communicate and convey the right messages to audiences. If there's any problem in communication, it will affect visitors' satisfaction, perception as well as attitudes towards the role of museum. So it is interesting to study about the correlations between the interpretation of museum curators and visitors' perception whether they share the similar or different understandings on the same subjects. And what are the major obstacles or problems in communication between the two groups? This is to find the right solutions that will strengthen the role of museums as a true educational resource for the community.

This researcher chose to conduct the study on Chiangsaen National Museum in Chiang Rai province given several reasons:

- 1) Chiangsaen National Museum is the first regional museum that has improved the museum exhibition by shifting its emphasis from exhibiting on history, arts, and archeology to focus more on local ways of life and culture.
- 2) The permanent exhibition has the contents, objects, displaying technique, and sizes that are suitable for research study at micro level.
- 3) The museum is located in historic Chiangsaen town, which is the northern region's most important tourist attraction.

2. Objectives of Research

- 2.1 to study the content, museum exhibition, and presentation technique in Chiangsaen Museum
- 2.2 to study and analyze the interpretation in the museum
- 2.3 to study and analyze the perception of museum's visitors
- 2.4 to study and analyze the correlation between museum curators' interpretation and visitors' perception

3. Expected Results

- 3.1 to realize the form and the real processes of interpretation of museum curators
- 3.2 to realize the form and real processes of visitors' perception

- 3.3 to realize the problems, obstacles and flaws that occur as a result of correlation between museum interpretation and perception of visitors
- 3.4 to find the proper solutions
- 3.5 to be the case study that helps improve the development of museum displays in the future

4. The Scope of Research

This research is aimed to study only the correlation between interpretation of museum curators and perception of visitors of Chiangsaen National Museum, and putting emphasis on permanent exhibition only. Other sections of the museums are not included in this study.

5. Definition

Interpretation means the process of thinking, analyzing, fragmenting the content and being able to convey it systematically. This includes the process of planning the presentation that can enhance understandings of visitors.

Perception means the process of learning from all medium of museum displays be they the sight, sound, smell and taste and the interpretation of museum exhibition.

Exhibition means the process of communicating and conveying the message of certain types of knowledge through various means of presentation such as pictures, painting, maps, graphics, models, and multimedia like movie, VDO and still photos. These are assembled together using different techniques of presentation.

Museum Curators means the person who are responsible in designing and creating permanent exhibition of Chiangsaen Museum ranging from designing the content, interpreting, designing display of exhibition as well as managing the exhibition.

Visitors means people who visit the permanent exhibition of Chiangsaen National Museum, not including the foreign tourists and those on state official visits. This refers only those visitors who see every part of permanent exhibition in the museum and spend not less than half and hour per visit.

6. Theories and Literature Review

The research comprises of the study and analysis of various aspects of museums such as exhibition display, designing and analyzing exhibition, as well as the study of human resources such as the museum curators and museum visitors. To perfect the study, the researcher has combined various theories in analyzing.

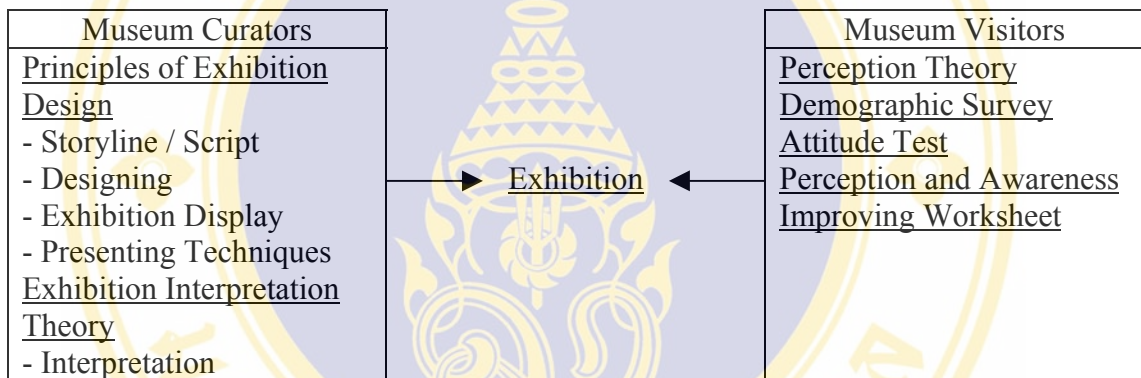
Ideas and Theories that are used in this research include those involved with designing and displaying exhibition; interpretation as well as psychological aspects in learning the communication in museum.

Literature Review is the collection of researches and documents that are relevant to this research such as researches on museum visitors, museology, and psychology of learning.

Museum’s Audience Analysis is the use of foreign research as a guideline in designing research study and in analyzing the perception and satisfaction of audiences towards museum exhibits. This includes the study on perception and realization, the development of questionnaire and the study of museums’ visitors.

7. The Frame of Research

Many ideas and theories have been used to conduct this research, and it can be summarized as follows:



8. Research Methods

8.1 The study of exhibition in Chiangsaen National Museum

This research collects all data related to the museum organization and exhibition ranging from history of the museum’s establishment, the management and all aspects of museum presentation by using the following research methods:

- Documentative research on the museum
- Collecting data by surveying areas, museum buildings, exhibition displays, contents of exhibition, presentation techniques as well as services in the museum. The data is collected in forms of written reports and photos.
- In-depth interview is the method of data collecting by interviewing those involved with museum’s exhibition and management including museum staff and the designer of exhibition displays.

8.2 The study of interpretation of museum curators

It is a study of interpretation of museum curators at Chiangsaen National Museum.

- the study of designing and interpretation focuses on the methods and tools the museum curators used to exhibit the museum displays
- the study on how the museum is run and managed after the opening of the exhibition.

This second process of research is conducted by in-depth interview using open-ended questions so that the interest groups can express opinion freely.

8.3 The preliminary survey on the museum visitors

This is the survey of number of visitors so as to know the actual groups of museum visitors and it later applied in further conduct of the research. In this third process, the researcher used the statistics of number of museum visitors who visit the museum on official days from the year 1997-2001.

8.4 The study of perception of museum's visitors

It is a study and analysis of museum visitors' perception on various aspects such as content of exhibition, visitors' behavior, satisfaction and understanding. The interest group in this process is museum's visitors.

Visitors' behavior : researcher would observe if museum visitors see all the six exhibition displays.

Time spent per visit : From the study, most visitors spend about 15-30 minutes at the museum. This is because the museum is not so big and the exhibition displays are not so complicated. The research thus selected to study the groups that spend more than 30 minutes at the museum.

Criteria in setting the number of study groups and timeframe of collecting data: After setting the basic criteria, next step is setting the number of people in study groups and length of time used in collecting data based on statistics from the museum that get from the third process. The details are as follow:

Criteria in setting the number of people in study groups : This is from finding the average number of visitors per day, counting from the fiscal year 1997 – 2000. It is found out that the average number of visitors reached the peak in January of fiscal year 1997 with 362.4 visitors and the lowest average fall on July the year 1998 with only 21.4 visitors. From this finding, the number of people in study groups should not lower than 22 person and not higher than 363 person.

Criteria in setting the timeframe in collecting data : As the criteria in setting the number of people of study groups is based on the average number of visitors per day per month, so the timeframe to conduct this research is one month. In collecting data in the fourth process, there will be two methods which are :

- 1) Collecting data by observing behavior of visitors and select the visitors that meet the criteria to be in the study groups
- 2) Using close-ended questions, collecting basic demography such as gender, age, education, career, residence and income as well as using open-ended questions. There is also a test to see the level of perception from visiting museum. The questions deal with three topics including their attitudes, opinion and satisfaction towards the exhibition and testing the perception of study groups.

There was an experiment of questions prior to doing this fourth process by asking museum visitors to do a pre-test. It was to find the flaws and correct it before doing the actual questionnaires.

When finish analyzing the four processes, they will be analyzed again to find the similarities, differences and seeking for the final consequences that can be further discussed to seek proper solutions.

9. Results of the study

9.1 An analysis of exhibition at Chiangsaen National Museum

9.1.1 Analyzing museum's philosophy and main ideas

The study has revealed that permanent exhibition of the museum combines various styles in its presentation including Museum of History and Archeology, Museum of Anthropology an Ethnology, and Regional & City Museum. Furthermore, it's also found out that the museum doesn't have the clear mission. Therefore, it inevitably affected the design of museum's exhibition.

9.1.2 An analysis of the content of the exhibition

1. The permanent exhibition is divided into two parts. First is the section of history, archeology, arts, historical sites and historical objects which are displayed in the main building. Another section is dedicated for anthropology and culture, exhibited in the additional building.

2. Most visitors see the main section first and then move to see the other part. But the content and areas of both sections are almost equal.

3. Although the main objective of the museum is to be a City Museum and Archeology Museum, the content and displays give almost equal space for anthropology and culture. So it is not so clear of the museum's objectives.

4. The style of display focus on presenting historical objects to attract audiences' interest.

Considering the whole content, the effort to present every aspects of Chiangsaen is a good objective and proper direction. But when considering the content, it is obvious that the content and area are not correlated, thus it fails to attract the attention of visitors.

9.1.3 An analysis of designing and exhibiting

1. The design of museum is limited by the size of space available
2. As it is located amidst the ruins of archeological sites, it is not possible to expand the area of museum.
3. The design aims to create harmonious look in each part of the exhibition
4. The museum's areas are narrow and long, resulting in the circulation of the exhibition. This is good in a way that audience can see almost all the exhibits. However, it's like they are forced to see the part that they are not interested while they can't concentrate on the part they are interested.
5. The design is simple, each section is separated from each other by the tone of color. They select the bright color to brighten the area.
6. The display historical objects to lure audiences' interests.
7. Using the technique of Build-in Showcases to create attractiveness of the exhibition and make the historical objects look more outstanding.
8. The lighting system and air circulation is not proper, creating problems in museum visits.

9.2 An analysis of visitors' perception

This process of research is based on the result getting from process 2 and 3 to set criteria of visitors. There are 54 person (22 males and 32 females) joining the research. They can be classified in the following groups

1. students are those aged between 0-15 years and 16-25 years. There are 23 person in this group. Of these, 9 are males and 14 females.
2. working people aged between 26-45 years totaling 17 person; 6 males and 11 females
3. senior citizens aged between 46-60 years and over 61 years totaling 14 person; 7 males and 7 females.

The basic information of this study group can be concluded that :

- 1) There are more females than males
- 2) Students is the largest group with 23 person, followed by working people with 17 person and the rest 14 person are senior citizens
- 3) Most of highly-educated. Nine of them are undergraduates, and six of them are higher. Meanwhile, there were 15 person who finish vocational schools and higher. Students are those still in school. Only one person who was houseworker (non-career).
- 4) Most have stable jobs with salary over than 20,001 baht. There were 15 people in this category. Twenty people were those with salary lower than 5,000 baht a month. Most students are not real income earners.
- 5) Most are residents of Chiang Rai and northern provinces comprising 35 people. Only 19 people are from other areas. So most are those who have basic knowledge about society and culture of the northern region.

Perception of visitors

The research has found out that different groups of visitors have different attitudes towards museums as follow:

1. students have moderate to negative attitudes towards museum. They don't often go to museum and don't understand the role of museum
2. working people have positive attitude about museum
3. senior citizens have very good attitudes about museum

Visitors' satisfaction on Chiangsaen National Museum

It can be divided into three groups :

1. students are the least satisfied
2. senior are very satisfied
3. working group is both satisfied and unsatisfied

These groups have different requirement of communication mediums. Students want modern, electronic media while the senior groups demand more for arts objects and academic contents. The working group wants both.

As for their satisfaction in each section of the museum, the research found that

1. most visitors are most interested in the exhibition that shows ways of living, followed by the life of hill-tribe people. They gave the reason that because the exhibition is well presented with good content. The objects are colorful and can link to daily life of people.
2. They are not quite satisfied the exhibition on historical sites and objects, followed by the section of history, archeology and arts of Chiangsaen due to the unimpressive displays.

Each group gives different assessment on the exhibition displays.

1. students gave the lowest scores
2. working group gave moderate scores
3. senior seem to be the most satisfied because they give quite high points.

9.3 Visitors' perception in Chiangsaen National Museum

This is conducted by using questionnaires. The research found out that most senior citizens have high level of perception; working group and some students have moderate perception while most students have lowest level of perception.

The assessment of their perception in each section, it found out that :

1. they can best understand the exhibition on culture and local ways of life, followed by hill-tribes' culture and ways of life and Khong river respectively
2. they have the least understanding for historical sites and arts objects, Lanna ceramics and Chiangsaen's history, archeology and arts.

The perception on history, archeology and arts of Chiangsaen is quite low because it is the first part of museum exhibition. The content is difficult to understand and the display is too plain.

The perception on Lanna's ceramics development is quite low because of too much technical terms and unattractive displays.

The perception on Mae Khong is quite good because most visitors have certain level of background knowledge on this subject.

The perception on local ways of life is quite good because most visitors are residents with background knowledge. The exhibition can link to the real life of most visitors. This the part of exhibition that visitors have the highest level of perception.

The perception on hill-tribes' ways of life is moderate. Though this part of exhibition gain satisfaction but they are quite confused and get wrong perception from the exhibition. This is because they exhibit only three groups of hill-tribes.

The perception on religion and belief is moderate to high because most are local residents.

10. Comparison of the Results of the study

The conclusion of the research can be as follows:

In terms of exhibition, displays and interpretation, it can be concluded that

1. Chiangsaen Museum's main objective is to present history, archeology and development of Chiangsaen whereas the exhibition on anthropology and local culture is the additional subject.
2. The museum curators aims to present that Chiangsaen is an important historical city by using presentation techniques and communication medium that are in accordance with the historical environment
3. The museum put emphasis mostly on using historical objects to convey the historical context.

In terms of audiences' perception, it can be concluded that

1. most visitors are more satisfied and have good perception on anthropology and local culture which, in fact, is the additional subject of exhibition.
2. That is because visitors are more satisfied in the presentation technique and communication medium. In addition, the exhibition is more relevant to their normal life.

Therefore, it is quite clear that the interpretation and perception of visitors are in contrast. While museum curators aim to present history and archeological importance of Chiangsaen, visitors don't pay much attention on these subjects. Instead, they are more interested in anthropology and local culture sections. This is because the main exhibition fails to deliver interesting displays to lure visitors. Only senior groups pay attention on this part while students and working groups have low level of satisfaction on this subject. Apparently, the interpretation and exhibition displays do not support the demand of most visitors, so the museum fails to attract general public to the museum. As a result, the museum fails to be a non-formal educational resource as it should be.

11. Suggestion for the development of Permanent Exhibition in Chiangsaen National Museum

11.1 Solving problems by using the perception theories

we should consider the visitors' perception as the most important because they come from various backgrounds so they have different perception.

- Therefore, the presentation of objects should apply this concept to help stimulate visitors' attention by using light & colour tone, movement, sizes and impression of the objects.
- There should provide some background knowledge about Chiangsaen before entering into the exhibition area inside.
- There should conduct research and do some survey prior to improving or developing the exhibition to see who are the main target groups and what are their attitudes and requirement so that they can organize the exhibition that meet visitors' demand
- There is no electronic media in the museum at all so it create dissatisfaction to the students and working people who are used to this kind of media. So the museum should considering improving in this point.

11.2 Solving problems by using interpretation theories

- The present interpretation of the museum is quite contradictory to the goal of creating right perception to visitors. So creating real-life environment is a way to solve the problem.
- Using the same presentation techniques in various section make visitors feel bored and unable to encourage them to pay attention. So there should be improvement in presentation techniques.

11.3 Solving problems by surveying museum visitors

This is to study about visitors' attitudes, knowledge, basic understanding, language ability so as the create and design exhibition that is appropriate for the audiences.

11.4 Solving problems by creating some activities

Activities like touring the museum with guides, museum workshops, special session for tourists that make the museum look more lively will make the museum a more interesting place and useful for visitors.